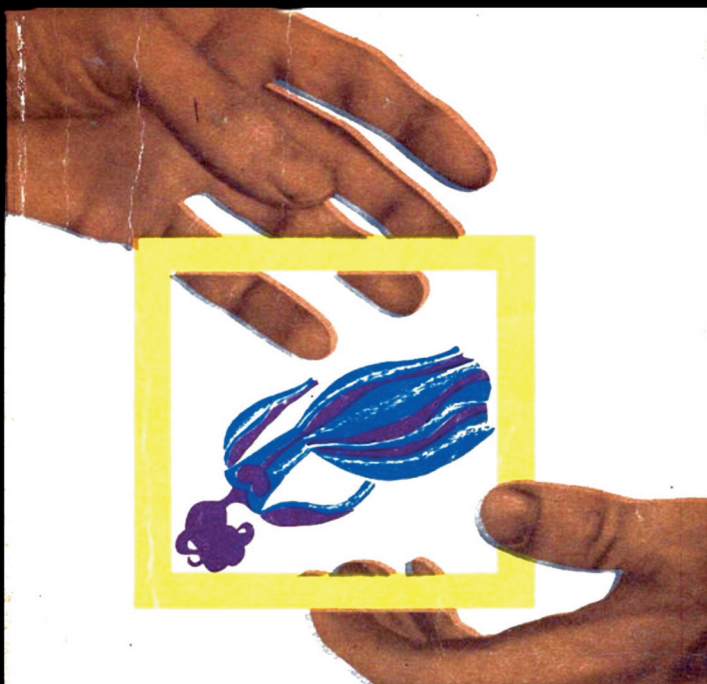

GASTON LEROUX

misterul camerei galbene

CUPRINS

Această carte este eCAR	7
De ce pot descărca legal această carte de pe internet?	8
1. În care începe să nu se mai înțeleagă nimic	14
2. În care Joseph Rouletabille apare pentru prima oară	25
3. „Un om a trecut ca o umbră prin obloane“	33
4. „În sânul naturii sălbatice“	45
5. În care Joseph Rouletabille adresează domnului Robert Darzac niște cuvinte ce stârnesc un oarecare efect	51
6. În adâncul stufărișului	57
7. În care Rouletabille pornește într-o expediție sub pat	72
8. Judecătorul de instrucție o interoghează pe domnișoara Stangerson	83
9. Reporter și polițist	91
10. „Acum nu vom mai putea mânca vânat“	101
11. Unde Frédéric Larsan explică felul în care asasinul a izbutit să iasă din „Camera Galbenă“	111
12. Bastonul lui Frédéric Larsan	137
13. „Casa parohială nu și-a pierdut nimic din farmecul ei și nici grădina din splendoare“	144
14. „Astă-seară îl aștept pe asasin“	159
15. Capcana	168
16. Straniul fenomen de disociere a materiei	182
17. Coridorul miraculos	186

18. Rouletabille și-a desenat un cerc între cele două proemințe ale frunții	196
19. Rouletabille mă invită să luăm prânzul la hanul „DONJON”	200
20. Gestul domnișoarei Stangerson	216
21. La pândă	222
22. Incredibilul cadavru	233
23. Pista dublă	239
24. Rouletabille cunoaște cele două jumătăți ale asasinului	245
25. Rouletabille pleacă în călătorie	257
26. În care Joseph Rouletabille e așteptat cu nerăbdare	259
27. În care Joseph Rouletabille se înfățișează în toată strălucirea lui	268
28. În care se dovedește că niciodată nu te poți gândi la toate	310
29. Taina domnișoarei Stangerson	317

MISTERUL CAMEREI GALBENE

COLECȚIA ENIGMA 1969 (NUMĂRUL 13)

GASTON LEROUX

editare și digitizare de
CAT GRAUR

...

EDIȚIE ECAR 2024

ACEASTĂ CARTE ESTE ECAR

O copie de lectură anticipată, cunoscută și sub denumirile de copie de revizuire avansată, ediție anticipată pentru cititor sau copie electronică avansată (ARC sau ARE), este o versiune gratuită a unei cărți noi sau a unei noi ediții, oferită de editor librarilor, bibliotecarilor, jurnaliștilor și altor profesioniști din domeniu înainte de distribuirea către public. Textul acestei ediții poate suferi modificări față de varianta finală, deoarece editorii iau în considerare comentariile cititorilor sau corectarea eventualelor erori identificate în manuscris. În plus, dacă un cititor influent sau un jurnalist oferă o opinie despre copie, aceasta poate fi inclusă în versiunea finală a cărții.

Pentru raportarea eventualelor greșeli sau întrebări, ne puteți contacta la adresa de email furnizată.

Clubul cărții digitale

dr.akoep@gmail.com

DE CE POT DESCĂRCA LEGAL ACEASTĂ CARTE DE PE INTERNET?

Concluzia: Avînd în vedere toate acestea înseamnă că este legal să realizez o copie a operei protejate pentru uzul meu sau al familiei și prietenilor apropiați și /sau „să dau o copie a unei opere protejate prin dreptul de autor unui membru al familiei sau unui prieten” îndeplinind condițiile legii. La fel de legal pot descărca de pe internet o copie digitală a unei cărți pe care o am în formă fizică, pe hîrtie deoarece „cînd deții o copie autorizată a unei opere (dar nu a unui program pentru calculator) și faci o nouă copie a operei pentru uz personal sau al „cercului familiei”, chiar dacă acea copie este realizată prin descărcarea ei de pe Internet” ești în drepturile tale și nu încalci legea dreptului de autor.

Pe larg:
Poziția oficială a *Oficiului Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală, EUIPO*, exprimată prin *Observatorul european privind încălcarea drepturilor de proprietate intelectuală*.

ÎNTREBĂRI FRECVENTE PRIVIND DREPTURILE DE AUTOR (cu aplicare la cărțile digitale, digitizate)

* Întrebările au fost compilate de reprezentanții intereselor consumatorilor. Experții naționali în domeniul drepturilor de autor din cele 27 de state membre ale UE au oferit răspunsuri conform propriei jurisdicții. Observatorul European coordonează aceste activități în cadrul grupurilor de lucru.*

.....

**7. Am voie să dau o copie a unei opere protejate prin dreptul de autor unui membru al familiei sau unui prieten?

**

Legea dreptului de autor permite utilizatorilor autorizați ai unei opere să realizeze o copie a acesteia pentru uzul lor sau al familiei și prietenilor apropiați, dar numai dacă sînt îndeplinite anumite condiții: opera copiată trebuie să fi fost făcută publică, copia privată nu trebuie să afecteze utilizarea normală a operei copiate și reproducerea nu trebuie să prejudicieze titularul dreptului.

8. Am voie să descarc o operă protejată prin dreptul de autor de pe Internet și contează ce tehnologie este utilizată sau dacă descarc doar părți ale operei?

Este foarte posibil ca descărcarea unei opere protejate prin dreptul de autor de pe Internet, indiferent de tehnologia folosită, să încalce drepturile de autor asupra operei

respective. Concluzia este aceeași și dacă doar părți ale operei ar fi descărcate (mai puțin în cazul în care părțile descărcate nu ar reprezenta ceva protejat prin dreptul de autor). Pentru a nu încălca drepturile de autor ar trebui ori să ai autorizarea titularului de drepturi pentru a face descărcarea, ori să fie aplicabilă una dintre limitările dreptului de autor (de exemplu în situația în care descărcarea ar putea fi calificată drept copie privată). Această situație ar fi aplicabilă atunci când deții o copie autorizată a unei opere (dar nu a unui program pentru calculator) și faci o nouă copie a operei pentru uz personal sau al „cercului familiei”, chiar dacă acea copie este realizată prin descărcarea ei de pe Internet. Pentru a nu încălca drepturile de autor trebuie însă să te asiguri că atunci când descarci nu permiți, în același timp, și încărcarea operei de către alții.

H <https://tinyurl.com/ccdrocopy>

În românește de **Vlad Mușatescu**.

Editura pentru Literatură Universală București –
1969

Din 1969, Editura Univers a început să publice o colecție de literatură polițistă sub numele „**Enigma**”, cuprinzând atât autori români, cât și străini. Colecția nu a avut numerotare, iar primul roman publicat a fost „**Bruta**” de Guy des Cars. Primele cărți au apărut sub sigla Editura pentru Literatură Universală, transformată mai apoi în Editura Univers.

Lui Robert CHARVAY

*Amintirea plină de recunoștință a începuturilor tînărului
Rouletabille.*

*Cu afecțiune,
Gaston LEROUX*

ÎN CARE ÎNCEPE SĂ NU SE MAI ÎNȚELEAGĂ NIMIC

Nu pot nega că am pornit să istorisesc aici extraordinarele aventuri ale lui Joseph Rouletabille fără o anumită tulburare. Pînă acum el se împotriviise atît de categoric încît ajunsesem să pierd orice speranță că voi mai publica vreodată cea mai ciudată poveste polițistă din ultimii cincisprezece ani. Chiar mă gîndesc că publicul n-ar fi aflat niciodată „tot adevărul“ despre uluitorul caz așa-zis al „Camerei Galbene”, ce a dat naștere atîtor drame misterioase, cumplite și senzaționale, și în care prietenul meu a fost amestecat foarte îndeaproape, dacă un ziar de seară, într-un articol, de-o jalnică ignoranță și impertinentă perfidie, în legătură cu recenta numire a celebrului Stangerson în Legiunea de onoare, cu rangul de Mare Cruce, n-ar fi reînviat o aventură zguduitoare pe care Joseph Rouletabille ar fi vrut s-o știe pentru totdeauna uitată, după cum îmi spunea chiar el.

„Camera Galbenă!” Dar cine își mai aduce aminte de acest caz, care făcuse să curgă atîta cerneală acum vreo cincisprezece ani? La Paris se uită atît de repede! Nu s-a uitat oare pînă și numele procesului de la Nayves și povestea tragică a morții micuțului Menaldo? Și totuși, în epoca aceea, atenția publicului era atît de concentrată în jurul dezbate-

rilor încît o criză ministerială ce se declanșase tocmai atunci trecuse cu totul neluată în seamă. Or, procesul „Camerei Galbene” avusese un și mai mare răsunet, deși se petrecuse cu cîțiva ani înaintea cazului de la Nayves. Luni de zile în șir, o lume întreagă fusese captivată de această enigmă tenebroasă – după cîte știu, cea mai încîlcită enigmă din toate cele aflate vreodată înaintea perspicacității poliției noastre, din cele care să se fi pomenit cîndva în fața conștiinței judecătorilor noștri. Fiecare căuta dezlegarea acestei probleme înnebunitoare. Fu întocmai ca un rebus, nespus de dramatic, asupra căruia se înverșunară bătrîna Europă și tînăra Americă. Fapt este că, într-adevăr – așa ceva – îmi este îngăduit să afirm „din moment ce, în toate acestea, nu poate încăpea vorba de niciun amor-propriu de autor” și nu întreprind nimic altceva decît pura transcriere a unor fapte asupra cărora o documentație excepțională îmi permite să aduc o lumină nouă – fapt este că, într-adevăr, nu știu dacă se poate găsi ceva asemănător, CA MISTER, în domeniul realității sau cel al ficțiunii, chiar la autorul *Dublului asasinat din strada Morgue* și chiar în născocirile atîtor sub-Edgar Poe sau pseudo-Conan Doyle nerușinați, cu „misterul firesc al Camerei Galbene”.

Ceea ce nimeni n-a fost capabil să descopere, a reușit tînărul Joseph Rouletabille, în vîrstă de optsprezece ani, pe vremea aceea mic reporter la un mare ziar! Numai că atunci cînd a înfățișat Curții cu juri cheia întregii enigme, el n-a spus tot adevărul. N-a admis să se afle decît atît cît era necesar „pentru explicarea inexplicabilului” și pentru a obține achitarea unui nevinovat. Astăzi au dispărut motivele pe care le avea să tacă. Mai mult decît atît, prietenul meu „e obligat” să vorbească. Deci o să aflați totul; și, fără altă introducere mai amănunțită, am să înfățișez înaintea privirilor dumneavoastră enigma „Camerei Galbene”, așa cum s-a

prezentat în fața ochilor unei lumi întregi, a doua zi după drama de la castelul Glandier.

La 25 octombrie 1892, la „ultima oră“ din *Temps*, apărea informația de mai jos:

„O crimă înfiorătoare a fost comisă la Glandier, lângă poalele pădurii de la Sainte-Geneviève, mai sus de Epinay-sur-Orge, în locuința profesorului Stangerson. În timpul nopții, pe cînd savantul lucra în laboratorul lui, a avut loc o tentativă de asasinat împotriva domnișoarei Stangerson, care se culcase într-o cameră învecinată cu laboratorul. Doctorii nu garantează pentru viața domnișoarei Stangerson.”

Vă puteți imagina emoția ce cuprinsese Parisul. Lumea științei manifesta încă de pe atunci un interes deosebit pentru cercetările profesorului Stangerson și ale fiicei lui. Aceste cercetări, cele dintîi întreprinse în domeniul radioactivității, aveau să-i călăuzească mai tîrziu pe domnul și pe doamna Curie la descoperirea radiumului. De altminteri, toată lumea era în așteptarea unei comunicări senzaționale pe care profesorul Stangerson avea s-o citească la Academia de Științe despre noua lui teorie: *Disocierea materiei*. Teorie menită să zguduie din temelii întreaga știință oficială, fundamentată de atîta timp pe principiul: nimic nu se pierde, nimic nu se creează.

A doua zi, ziarele de dimineață se ocupau numai de această dramă. *Le Matin*, printre altele, publica articolul următor sub titlul: *O crimă supranaturală*:

„Iată singurele amănunte – scria redactorul anonim de la *Le Matin* – pe care le-am putut obține despre crima de la castelul Glandier. Starea de disperare în care se află profesorul Stangerson, imposibilitatea în care ne găsim de-a obține vreo informație cît de neînsemnată din gura victimei, au făcut atît de dificile investigațiile noastre și pe cele ale justiției încît, la această oră, nu se poate contura nici cea mai

sumară idee despre cele petrecute în «Camera Galbenă», unde domnișoara Stangerson a fost găsită, în cămașă de noapte, horcând pe podea. În orice caz, am reușit să-i luăm un interviu lui moș Jacques – cum i se spune pe acolo – un bătrîn servitor al familiei Stangerson. Moș Jacques a pătruns în «Camera Galbenă» în același timp cu profesorul. Această odaie este învecinată cu laboratorul. Laboratorul și «Camera Galbenă» se află într-un pavilion din fundul parcului, la o depărtare de aproximativ trei sute de metri de castel.

— Era douăsprezece și jumătate noaptea, ne-a relatat acest om de treabă (?), și cînd s-a întîmplat nenorocirea mă aflam în laborator, unde domnul Stangerson încă mai lucra. Toată seara rînduisem și curățasem instrumentele; așteptam plecarea domnului Stangerson, să mă duc și eu la culcare. Domnișoara Mathilde lucrase împreună cu tatăl ei pînă la miezul nopții; la jumătatea nopții, cînd răsunaseră cele douăsprezece cînturi ale ornicului cu cuc din laborator, ea se ridicase și-l îmbrățișase pe domnul Stangerson, urîndu-i noapte bună. Îmi spusese: «Noapte bună, moș Jacques!» și deschisese ușa «Camerei Galbene». Auzisem atît de limpede cum încuiase ușa cu cheia și împinsese zăvorul încît nu mă putusem opri să nu rîd și să-i spun stăpînului: «Ia ascultați-o pe domnișoara cum se zăvorește de două ori. Fără-ndoială că-i e frică de «Lighioana Domnului!» Stăpînul nici nu mă auzise, atît era de adîncit în lucrul lui. Însă un urlet înspăimîntător îmi răspunse de-afară și, recunoscînd de îndată miorlăitul «Lighioanei Domnului», mă trecură fiori de groază... «Iar o să ne tulbure somnul, și în noaptea asta?» mă gîndii eu, căci trebuie să vă spun, domnule, că pînă la sfîrșitul lui octombrie mi-am întocmit culcușul în podul pavilionului, deasupra «Camerei Galbene», numai ca domnișoara să nu rămînă singură peste noapte în fundul parcului. Domnișoara a fost cu ideea asta, să doarmă în pavilion pe

timpul verii; fără-ndoială, aici i se pare mai plăcut decît la castel și, de patru ani de cînd a fost construit pavilionul, cum de mijește primăvara, nu pierde niciodată prilejul să se mute aici. Cînd vine iarăși iarna, domnișoara se înapoiază la castel, deoarece în «Camera Galbenă» nu există «cămin de horn».

Așadar rămăsesem în pavilion împreună cu domnul Stangerson. Nu făceam niciun zgomot. El stătea la biroul lui. Iar eu, șezînd pe un scaun, deoarece isprăvisem treburile, îl priveam și-mi ziceam în sinea mea: «Ce om! Cîtă înțelepciune! Cîtă știință!» Dau însemnătate faptului că nu făceam niciun zgomot, deoarece, fără-ndoială, «din această cauză asasinul a crezut că plecasem». Și deodată, în clipa cînd cucul din ornic vesti jumătatea de oră de după miezul nopții, un țipăt deznădăjduit răsună din «Camera Galbenă». Era glasul domnișoarei care striga: «Asasinul! Asasinul! Ajutor!» Imediat răsunară focuri de revolver și se auzi un zgomot puternic de mese și mobile răsturnate, căzînd pe jos, ca într-o încăierare, și iarăși vocea domnișoarei strigînd: «Asasinul!... Ajutor!... Tată! Tată!»

Vă dați seama, desigur, că am sărit de la locurile noastre și ne-am repezit spre ușă împreună cu domnul Stangerson. Dar, vai! era încuiată și chiar temeinic încuiată «pe dinăuntru» de către domnișoara, care, după cum v-am spus, răsucise cheia și împinsese ivărul ușii. Încercarăm să scoatem ușa din țîțîni, dar era o ușă trainică. Domnul Stangerson arăta ca nebun și, într-adevăr, avea de ce să-nnebunească, deoarece glasul domnișoarei se auzea horcăind: «Ajutor!... Ajutor!...» Iar domnul Stangerson izbea îngrozitor cu pumnii în ușă, plîngînd de furie și hohotind în culmea deznădejdiei și a neputinței.

În momentul acela mi-a trecut prin cap o idee. «Asasinul o fi pătruns în cameră pe fereastră, îmi zisei eu, ia să dau o

fugă la fereastră!» Și mă repezii afară din pavilion, alergînd ca un bezmetic!

Nenorocirea era că fereastra «Camerei Galbene» dădea spre cîmpie, iar zidul parcului care se întindea pînă lîngă pavilion mă împiedica să ajung cît mai iute la fereastră. O luai la fugă spre poarta de fier și în drum îi întîlnii pe Bernier și pe nevastă-sa, portarii, care soseau atrași de împușcături și de strigătele noastre. Le adusei pe scurt la cunoștință cele întîmplate, îi spusei portarului să se ducă la domnul Stangerson, iar neveste-si îi poruncii să vină cu mine, să-mi deschidă poarta de fier a parcului. După cinci minute ne aflară, împreună cu portăreasa, în fața ferestrei de la «Camera Galbenă». Era un clar de lună minunat, așa că văzui fără nicio greutate că nu se apropiase nimeni de fereastră. Nu numai că zăbrelele arătau neatinse, dar și obloanele de după zăbrele rămăseseră trase, așa cum le închisesem chiar eu în faptul înserării, ca întotdeauna, deși domnișoara, știindu-mă foarte ostent și împovărat de treburi, îmi spusese să nu mă mai obolesc, c-o să le închidă singură; și acum se găseau întocmai așa cum mă îngrijisem eu de ele, ferecate cu un zăvor de fier, «pe dinăuntru». Deci, asasinul nici nu cutezase și nici nu putuse fugi pe aici; însă nici eu n-aveam cum să intru pe fereastră!

O adevărată nenorocire! Să-ți pierzi mințile, nu altceva. Ușa camerei era încuiată cu cheia «pe dinăuntru» și dincolo de obloanele unicei ferestre, închise și ele «pe dinăuntru», zăbrelele vădeau că nu se umblase la ele; niște zăbrele printre care n-aveai cum să-ți strecuri nici mîna... Și domnișoara care striga după ajutor!... Sau mai bine zis nu, nu se mai auzea strigînd... Poate murise... Îl auzeam în schimb, în cealaltă parte a pavilionului, pe domnul care se căznea să doboare ușa...

Am pornit din nou la fugă, împreună cu portăreasa, și

ne-am întors în pavilion. Ușa se ținea țeapănă, cu toate îmbrînciturile pline de furie ale domnului Stangerson și ale lui Bernier. Pînă la urmă, datorită eforturilor noastre supraomenești, se prăbuși, și atunci ce ne fu dat să vedem înaintea ochilor? Trebuie să vă spun că-n spatele nostru portăreasa ținea lampa din laborator, o lampă mare ce lumina toată odaia.

Și trebuie să vă mai spun, domnule, că-i tare micuță această «Cameră Galbenă». Domnișoara o mobilase cu un pat de fier destul de mare, cu o măsuță, cu o noptieră, cu o masă pentru toaletă și cu două scaune. Așa că, la lumina puternică a lămpii pe care o ținea portăreasa, am văzut totul de la întîia aruncătură de ochi. Domnișoara, în cămașă de noapte, zăcea pe jos în mijlocul unei dezordini nemaipomenite. Mesele și scaunele erau răsturnate, dovedind că aici se petrecuse o «încăierare» în toată regula. Nu mai încăpea nicio îndoială că domnișoara fusese tîrîită din pat; era plină de sînge, cu niște groaznice urme de gheare la gît – carnea gîtului arăta de parcă-i fusese sfișiată și la tîmpla dreaptă avea o rană din care se prelingea un fir de sînge, alcătuiind o băltoacă pe dușumea. Cînd văzu în ce hal i se găsea copila, domnul Stangerson se repezi la ea scoțînd un răcnet deznădăjduit, pe care numai auzindu-l și ți se făcea milă. Își dădu seama că nefericita încă mai răsufla, și-atunci se îngriji numai de ea. Iar noi, noi îl căutam de zor pe ucigaș, pe mișelul ce încercase să ne omoare stăpîna și, vă jur, domnule, că dacă-l înhățam, îi făceam de petrecanie. Dar cum să putem pricepe că nu mai era acolo, că apucase să-și ia tălpășița?... Asta întrecea orice închipuire. Nu era nimeni sub pat, nimeni pe după mobile, nimeni! Numai urmele i le putusem găsi; niște urme însîngerate lăsate de-o mîină voinică de bărbat pe pereți, și pe ușă, o batistă mare înroșită de sînge, fără nicio inițială cusută pe ea, o beretă jerpelită, și pe du-

șumea o mulțime de urme proaspete de pași. Omul care umblase pe-acolo avea piciorul mare, iar încălțăminteaa lă-sase întipărită pe podea un fel de funingine negricioasă. Oare pe unde să fi dispărut omul ăsta? «Să nu uitați, dom-nule, că în «Camera Galbenă» nu există cămin!» Pe ușă nu se putuse furișa, căci era foarte strîmtă, iar în pragul ei stătea portăreasa care venise cu lampa, în timp ce eu, împreună cu portarul, îl cautam de zor pe ucigaș în cămăruța aia pătrată unde nu era cu puțință să se ascundă cineva și unde, de alt-minteri, nici n-am găsit pe nimeni. Ușa scoasă din țîțîni și răsturnată de perete nu era în stare să ascundă ceva, fapt de care ne și încredințasem, de altfel. Pe fereastra care stătuse închisă, cu obloanele ferecate și cu zăbrelele neclintite din loc, nu putuse fugi. Și atunci?... Și atunci... începeam să cred că aici își vîrîse dracul coada!

Cînd iată c-am găsit, pe jos, «revolverul meu». Da, chiar revolverul meu. Și asta m-a făcut să-mi vin în fire! Diavolul n-ar fi avut nevoie să-mi șterpelească revolverul ca s-o ucidă pe domnișoara. Omul care fusese în cameră mai întîi urcase la mine în pod, îmi luase revolverul din sertar și se folosisese de el pentru planurile lui mîrșave. Abia după ce-am cercetat cartușele am băgat de seamă că ucigașul trăsesese două focuri de revolver. Și totuși am avut noroc, domnule, că într-o îm-prejurare atît de nefericită domnul Stangerson era în labo-rator cînd s-a întîmplat crima și a văzut cu ochii lui că mă aflăm și eu acolo, c-altminteri, cu revolverul acela, nu știu ce s-ar fi întîmplat; eu, cel puțin, aș fi fost acum în temniță. Jus-tiția n-are nevoie de mai multe dovezi pentru a trimite pe cineva la eșafod!”

Redactorul ziarului *Le Matin* își continua interviul cu rîndurile următoare:

„L-am lăsat pe moș Jacques să ne povestească în limbajul său simplu, fără să-l întrerupem, tot ce știa despre crima din

«Camera Galbenă». Am reproduș întocmai cuvintele de care s-a folosit; numai că l-am scutit pe cititor de interminabilele văicăreli cu care-și orna narațiunea. E limpede, moș Jacques! E limpede că-ți iubești mult stăpînii! Ai nevoie să se știe acest lucru. Și nu-ncetezi să-l repeți într-una, mai ales de cînd s-a descoperit revolverul. Este dreptul dumitale și nu vedem în asta niciun inconvenient. Am fi dorit să-i mai punem o mulțime de întrebări lui moș Jacques – Jacques-Louis Moustier – dar tocmai atunci a fost chemat de judecătorul de instrucție, care-și continua ancheta în sala cea mare a castelului. Ne-a fost imposibil să pătrundem la Glandier – iar stejărișul din parc e păzit și încercuit de polițiștii care supraveghează cu strășnicie toate pistele ce-ar putea conduce spre pavilion și eventual la descoperirea asasinului.

Am fi dorit să-i interogăm și pe portari, dar se făcuseră nevăzuți. Pînă la urmă a trebuit să așteptăm plecarea domnului de Marquet, judecătorul de instrucție de la Corbeil, la un han, în apropierea porții domeniului. La cinci și jumătate l-am văzut ieșind împreună cu grefierul. Mai înainte de-a se urca în trăsură, am avut posibilitatea să-i punem următoarea întrebare:

— Domnule de Marquet, ne puteți da vreo informație în legătură cu cazul de față, fără ca prin aceasta să stînjenim instrucția dumneavoastră?

— Ne este imposibil să vă spunem ceva, ne răspunse domnul de Marquet. Pe de altă parte, e cazul cel mai bizar ce mi-a fost dat să înlînesc vreodată. Cu cît mai mult ne închipuim că aflăm ceva, cu atît cunoaștem mai puțin!

Am cerut domnului de Marquet să binevoiască a ne explica ultimele cuvinte. Și iată cele comunicate, a căror importanță nu va scăpa nimănui:

— Dacă pe lîngă constatările materiale efectuate astăzi de parchet nu se va mai adăuga nimic nou, mă îndoiesc

foarte serios că vom reuși să ne apropiem chiar atît de curînd de lămurirea misterului care înconjoară oribilul atentat a cărui victimă a fost domnișoara Stangerson; dar trebuie să sperăm, «în numele rațiunii umane», că sondajul pereților, tavanului și podelii din «Camera Galbenă», sondaj de care mă voi ocupa, începînd de mîine, cu antreprenorul care a construit acum patru ani pavilionul, ne va aduce dovada că nu trebuie să ne pierdem niciodată încrederea în logica lucrurilor. Căci asta e întrebarea ce se pune acum: cunoaștem pe unde a pătruns asasinul – a intrat pe ușă și s-a ascuns sub pat, pîndind-o pe domnișoara Stangerson – dar pe unde a ieșit? Cum de-a fost posibil să fugă? Dacă nu se vor găsi niciun chepeng, nicio ușă secretă, nicio nișă, nicio ieșire de orice fel, dacă examinarea pereților și chiar demolarea lor – căci sînt hotărît, și domnul Stangerson este hotărît și el, să ajungem pînă la demolarea pavilionului – nu vor revela existența vreunei treceri accesibile, *nu numai pentru o ființă ome-nească, ci pentru orice ființă ar fi*, dacă tavanul nu prezintă ascunzători, dacă podeaua nu acoperă vreo subterană, „atunci va trebui să credem, fără doar și poate, în diavol, cum spunea moș Jacques!”

Și redactorul anonim remarca în acest articol – articol pe care l-am ales ca fiind cel mai interesant din toate cele publicate în acea zi despre aceeași problemă – că judecătorul de instrucție dădea de-nțelese că vrea să strecoare o anume intenție în ultima sa frază: „atunci va trebui să credem, fără doar și poate, în diavol, cum spunea moș Jacques”.

Articolul se încheia cu aceste rînduri:

„Am încercat să aflăm ce voia să spună moș Jacques prin: «urletul Lighioanei Domnului». Proprietarul hanului de la Donjon ne-a explicat că acesta-i numele dat miorlăitului deosebit de sinistru pe care-l scoate, din cînd în cînd, în timpul nopții, pisica unei bătrîne, maica «Agenoux», după

cum i se zice pe acele locuri. «Maica Agenoux» este un fel de pustnică ce trăiește într-un bordei din inima pădurii, în apropiere de «peștera Sainte-Geneviève».

«Camera Galbenă, Lighioana Domnului, maica Agenoux, diavolul, Sainte-Geneviève, moș Jacques», iată-ne în fața unei crime destul de tenebroase, pe care mâine ne-o va scoate la lumină o lovitură de hîrleț dată în ziduri; cel puțin așa nădăjduim, «în numele rațiunii umane», cum spune judecătorul de instrucție. Pînă atunci există temerea că domnișoara Stangerson nu va apuca ziua de mâine. Delirează într-una și nu poate pronunța deslușit decît cuvîntul: «Asasinul! Asasinul! Asasinul!...»

În sfîrșit, la ultima oră, același ziar anunța că șeful Sigurenței telegrafiasse celebrului inspector Frédéric Larsan, trimis la Londra pentru lămurirea furtului unor titluri de rentă, să se înapoieze de urgență la Paris.

ÎN CARE JOSEPH ROULETABILLE APARE PENTRU PRIMA OARĂ

Parcă lucrurile s-ar fi petrecut ieri, așa mi-amintesc de intrarea lui Joseph Rouletabille în camera mea, în dimineața aceea. Era aproape ora opt și mai ședeam în pat citind articolul din *Le Matin*, despre crima de la Glandier.

Dar, mai întâi de toate, a venit momentul să vi-l prezint pe prietenul meu.

L-am cunoscut pe Joseph Rouletabille când era un reporter fără importanță. Pe vremea aceea începusem să profesz la barou și aveam adeseori ocazia să-l întâlnesc pe culoarele judecătorilor de instrucție, când mă duceam să cer vreun „permis de intrare“ pentru închisorile Mazas sau Saint-Lazare. După cum se spune, era „o mutră simpatică”. Avea un cap rotund ca o ghiulea și cred că din pricina asta colegii lui din presă îi dăduseră porecla de care avea să nu se mai despartă niciodată și pe care urma s-o facă celebra. „Rouletabille! — Nu l-ai văzut pe Rouletabille? — Iacă! Uite-l pe «ștrengarul» de Rouletabille!” De multe ori era aprins la față ca o pătlăgea; uneori zglobiu ca cintezoii, alteori mai grav decît un papă. Cum de ajunsese să-și cîștige pîinea în presă fiind atît de tînăr? — când l-am întâlnit pentru prima oară avea șaisprezece ani și jumătate — iată întrebarea ce s-ar fi

putut pune, dacă toți cei care veneau în contact cu el n-ar fi fost la curent cu începuturile sale. Cu ocazia crimei din strada Oberkampf, cu femeia hăcuită în bucăți – iarăși o poveste uitată de mult – adusese redactorului-șef de la *L'Epoque*, ziar care rivaliza pe atunci în privința informațiilor cu *Le Matin*, piciorul stîng ce dispăruse din coșul în care fuseseră descoperite jalnicele rămășițe. Poliția căuta în van, de peste opt zile, piciorul acesta, iar tînrul Rouletabille reușise să-l găsească într-un canal unde nimănuia nu-i trecuse prin cap să-l caute. Pentru asta fusese nevoit să se angajeze într-o echipă de vidanjori ocazionali, pe care administrația municipalității Parisului îi rechiziționase în urma stricăciunilor provocate de-o nemaipomenită creștere a apelor Senei.

Cînd redactorul-șef se află în posesia neprețuitului picior și pricepu prin ce înlănțuire de inteligente deducții un copil reușise să-l descopere, trebui să aleagă între admirația trezită de subtilitatea polițistă a unei minți de șaisprezece ani și bucuria de-a putea expune „piciorul stîng din strada Oberkampf“ în „vitrina-morgă“ a ziarului.

— Din piciorul ăsta, exclamă el, fac un articol de pagina întâi!

Apoi, după ce încredință sinistrul pachet medicului-legist atașat pe lîngă redacția ziarului *L'Epoque*, îl întrebă pe cel care peste puțin timp avea să devină Rouletabille cît ar vrea să cîștige pentru a face parte din redacția „faptelor diverse“, ca reporter stagiar.

— Două sute de franci pe lună, spuse tînrul cu modestie, surprins și gata să-și piardă suflarea la auzul unei atari propuneri.

— Ai să primești două sute sute cincizeci, continuă redactorul-șef; va trebui numai să declari la toată lumea că ești în redacție de-o lună de zile. Și să fim bine înțeleși: nu dumneata ești cel care ai descoperit „piciorul stîng din strada

Oberkampf”, ci ziarul *L'Epoque*. La noi, micul meu prieten, individul nu reprezintă nime; ziarul e totul!

Acestea fiind zise, îl rugă pe noul redactor să se retragă. Totuși în pragul ușii îl reținu, să-l întrebe cum îl cheamă. Interlocutorul răspunse:

— Joseph Josephin.

— Țsta nu-i un nume, spuse redactorul-șef, dar n-are nicio importanță din moment ce tot n-ai să semnezi...

Imberbul redactor își făcuse imediat o mulțime de prieteni, întrucât era săritor și înzestrat cu o bună dispoziție ce stârnea încântarea chiar și a celor mai ursuzi, dezarmându-i totodată pe invidioșii cei mai înrăiți. La cafeneaua baroului, unde se întâlneau pe atunci reporterii „faptelor diverse” mai înainte de-a urca la parchet sau la prefectură în căutarea crimei lor cotidiene, el începuse să aibă reputația unui descărăreț, care străbătu curînd chiar și dincolo de ușa cabinetului șefului Siguranței. Cînd se ivea vreun caz ce merita osteneala, iar Rouletabille – care se și afla în posesia poreclei sale – era lansat pe pista de război de redactorul-șef, de multe ori se întîmpla că *le sufla* cazul chiar și celor mai renumiți inspectori de poliție.

Ne-am cunoscut mai îndeaproape la cafeneaua baroului. Între ziariști și avocații de procese criminale nu pot dăinui decît relații de amicitie; primii au nevoie de publicitate, iar ceilalți de informații. Am stat mult de vorbă și de la bun început am simțit o nemărginită simpatie pentru Rouletabille, copilandrul acesta curajos. Avea o minte atît de ascuțită și plină de originalitate și-o aptitudine de-a raționa cum n-am mai întîlnit la altcineva.

Cîtva timp după aceea mi s-a încredințat cronica judiciară de la *Cri du Boulevard*. După intrarea mea în ziaristică, neîndoios că legăturile de prietenie ce se înfiripaseră între Rouletabille și mine deveniseră și mai strînse. Și-n afară de

asta, întrucît tînărul prieten avusese ideea unei mici cronichete judiciare la ziarul său *L'Epoque*, pe care i-o semnav „*Business*”, am avut adeseori posibilitatea să-i pun la îndemînă informațiile judiciare de care avea nevoie.

Astfel trecură aproape doi ani și, cu cît învățam să-l cunosc mai îndeaproape, cu atît îmi era mai drag, deoarece, sub aparențele de ștrengărească extravaganță, descopeream la el o seriozitate neobișnuită pentru vîrsta lui. Fiind deprins să-l văd mereu vesel și de multe ori chiar prea vesel, l-am surprins în cîteva rînduri cufundat într-o adîncă întristare. Am vrut să-l întreb despre cauzele acestei schimbări de dispoziție, dar de fiecare dată a început să rîdă din nou și nu mi-a răspuns nimic. Interesîndu-mă într-o bună zi despre părinții lui, de care nu vorbea niciodată, se despărți de mine, făcîndu-se că nu m-aude.

Tocmai atunci izbucni faimosul caz al „Camerei Galbene”, care avea nu numai să-l claseze în fruntea reporterilor, dar urma să-l confirme drept cel mai bun polițist din lume, o dublă calitate care, găsită la aceeași persoană, n-ar trebui să ne mire, dacă ne gîndim că presa cotidiană își începea transformarea ei și urma să devină ceea ce aproximativ este astăzi; presa crimei. Mințile încuiate s-ar putea plînge de acest fapt, deși, după aprecierea mea, ar trebui să ne felicităm. Niciodată nu vom avea prea multe arme, publice sau particulare, împotriva criminalilor. La care mințile încuiate vor răspunde că, vorbind mereu de crime, presa ajunge să le inspire. Dar există și oameni, nu-i așa? cu care n-o scoatem niciodată la capăt...

Așadar, iată-l pe Rouletabille în camera mea, în dimineața aceea de 26 octombrie 1892, mai aprins la față ca de obicei: cu ochii în cap cît cepele, cum se spune, și dînd impresia că se află prădă unei periculoase exaltări. În mîna-i tremurîndă agita ziarul *Le Matin*. Îmi spuse în gura mare:

— Ei, dragul meu Sainclair... Ai citit?...

— Crima de la Glandier?

— Da; „Camera Galbenă”! Ce zici de asta?

— Ce să zic, după părerea mea, crima a fost comisă fie de „diavol”, fie de „Lighioana Domnului”.

— Fii serios.

— Ei bine, atunci țin să-ți spun că nu cred chiar atât de mult în asasinii care-și iau valea trecînd prin pereți. După mine, moș Jacques n-a procedat cum trebuie lăsînd arma crimei la îndemîna oricui. Avînd în vedere că stă deasupra odăii domnișoarei Stangerson, cheia enigmei ne va fi înmînată o dată cu operația arhitecturală de care trebuie să se ocupe astăzi judecătorul de instrucție. N-o să treacă mult și-o să aflăm prin ce chepeng sau prin ce ușă secretă s-a putut furișa omul nostru, pentru a reveni imediat în laboratorul unde domnul Stangerson lucra fără să bage nimic de seamă. Ce altceva aș putea să-ți spun? E și asta o ipoteză!...

Rouletabille luă loc într-un fotoliu, își aprinse pipa de care nu se despărțea niciodată, trase cîteva fumuri în tăcere, desigur atât cît îi era necesar să-și potolească înfrigurarea care-l stăpînea în chip vădit, apoi începu să mă ia peste picior:

— Tinere! rosti el pe-un ton a cărui regretabilă ironie n-am să încerc s-o redau, tinere... Ești avocat și nu-ți pun la îndoială talentul de-a obține achitarea vinovaților; dar dacă într-o bună zi ai să fii magistrat de instrucție, ai să obții mult mai lesne condamnarea nevinovaților... Tinere, să știi că ești într-adevăr dotat!

După care trase din pipă cu nădejde și continuă:

— Nu se va găsi niciun chepeng, iar misterul „Camerei Galbene” va deveni din ce în ce mai misterios. Iată pentru ce mă interesează. Judecătorul de instrucție are dreptate: niciodată nu s-a pomenit ceva mai straniu decît această crimă...

— Ai vreo idee despre calea folosita de asasin pentru a putea fugi? îl întrebai eu.

— Niciuna, îmi răspunse Rouletabille, niciuna deocamdată... însă mi-am și făcut o părere în legătură cu revolverul, de exemplu... Asasinul nu s-a folosit de revolver...

— Și cine s-a folosit de el, pentru numele lui Dumnezeu?

— Ei bine, află că... „domnișoara Stangerson...”

— Nu mai înțeleg nimic, spusei eu... sau, mai bine zis, n-am înțeles niciodată...

Rouletabille dădu din umeri:

— În articolul din *Le Matin* nu te-a izbit nimic în chip deosebit?

— Zău că nu... toate cele relatate mi se par la fel de bizare...

— Ei bine, dar... nici ușa încuiata cu cheia?

— E singurul lucru firesc din toată povestea...

— Ce vorbești!... Și zăvorul?...

— Zăvorul?

— Zăvorul împins pe dinăuntru?... Iată cîte masuri de siguranță își luase domnișoara Stangerson... „După parerea mea, domnișoara Stangerson știa ca trebuie să se teama de cineva”, își luase toate măsurile de precauție; „luase chiar și revolverul lui moș Jacques”, fără să-i spună nimic. Cu siguranță dorea să nu sperie pe nimeni; îndeosebi nu dorea să-și înspăimînte tatăl... „Lucrul de care se temea domnișoara Stangerson s-a întîmplat...” și-atunci s-a apărat, s-a luptat și s-a folosit de revolver pentru a-l răni pe asasin la mîină – astfel se explică urma însîngerată lăsată pe zid și pe ușă de-o mîină mare de bărbat, de mîina omului care căuta pe dibuite o ieșire pe unde să poată fugi – dar n-a tras destul de repede pentru a evita teribila lovitură care a izbit-o în tîmpla dreaptă.

— Deci, nici gând ca rana de la tâmpla domnișoarei Stangerson să fie datorită revolverului?

— Ziarul nu afirma așa ceva și, în ce mă privește, nici eu nu sînt convins; pentru că mi se pare logic totuși ca revolverul să-i fi servit domnișoarei Stangerson împotriva asasinului. Acum, însă, care era arma asasinului? Lovitura de la tâmplă pare să dovedească intenția ucigașului de-a o doborî pe domnișoara Stangerson... după ce în zadar încercase s-o sugrume... Asasinul trebuie să fi avut cunoștință de faptul că moș Jacques dormea în pod și cred că acesta e unul din motivele pentru care a vrut să opereze cu o „armă tăcută”, probabil o bîtă sau un ciocan...

— Toate astea nu ne explică, spusei eu, felul în care a ieșit ucigașul nostru din „Camera Galbenă”!

— Bineînțeles, răspunse Rouletabille, în timp ce se ridica, și, deoarece acest lucru trebuie explicat, plec la castelul Glandier și-am venit să te iau să mergi cu mine acolo...

— Eu?

— Da, dragă prietene, am nevoie de tine. *L'Epoque* mi-a încredințat în mod definitiv acest caz și trebuie să-l clarific cît mai rapid cu putință.

— Dar eu, cu ce te pot ajuta?

— Domnul Robert Darzac se află la castelul Glandier.

— Așa e... deznădejdea lui trebuie să fie cumplită!

— Trebuie să-i vorbesc...

Rouletabille pronunță aceste cuvinte pe un ton care mă surprinse.

— Adică... Adică îți închipui să fie ceva demn de interes în direcția asta?... îl întrebai eu.

— Da.

Și n-a vrut să-mi spună mai mult. Trecu în salonul meu, rugîndu-mă să dau zor cu îmbrăcatul.

Îl cunoșteam pe domnul Robert Darzac, deoarece îi fă-

cusem un deosebit serviciu judiciar într-un proces civil, pe vremea cînd eram secretarul avocatului Barbet-Delatour. Domnul Robert Darzac, care avea pe atunci vreo patruzeci de ani, era profesor de fizică la Sorbona. Se afla în strînse legături cu familia Stangerson, fiindcă, după șapte ani de curte stăruitoare, era în sfîrșit pe punctul de-a se căsători cu domnișoara Stangerson, femeie de-o anumită vîrstă (trebuie să fi avut vreo treizeci și cinci de ani), dar încă de-o frumusețe remarcabilă.

În timp ce mă îmbrăcam, strigai la Rouletabille, care începea să-și piardă răbdarea în salonul meu:

— Ai vreo idee despre situația socială a ucigașului?

— Da, răspunse el, cred că dacă nu-i un om din lumea mare, în orice caz face parte dintr-o clasă destul de înstărită... Deocamdată nu-i decît o părere...

— Și ce anume îți îndrituiește aceasta părere?

— Ei bine, replică tînărul meu prieten, bereta slinoasă, batista vulgară și urmele de încălțăminte grosolană de pe podea...

— Înțeleg, spusei eu; nu lași atîtea urme după tine, „cînd sînt autentice”!

— Pînă la urmă o să iasă ceva din tine, dragul meu Sainclair! încheie Rouletabille

„UN OM A TRE CUT CA O UMBRĂ PRIN OBLOANE”

După o jumătate de oră, eram, împreună cu Rouletabille, pe peronul gării Orleans, așteptînd plecarea trenului ce trebuia să ne ducă la Epinay-sur-Orge. Am asistat la sosirea parchetului din Corbeil, reprezentat prin domnul de Marquet și grefierul lui. Domnul de Marquet rămăsese peste noapte la Paris – cu grefierul – să fie de față, la Scala, la repetiția generală a unei revistute; fiind autorul ei, se ascunsese în dosul unui pseudonim și o semnase pur și simplu: „Castigat Ridendo”.

Domnul de Marquet începea să arate ca un bătrîior distins, îndeobște era deosebit de politicos și „galant”. În toată viața sa nu avusese decît o unică pasiune: arta dramatică. De fapt, nu se interesase în cariera lui de magistrat decît de cazurile susceptibile să-i furnizeze materialul necesar pentru cel puțin un act. Deși, prin legăturile sale de rudenie cu cine se cuvenea, ar fi putut să aspire la cele mai înalte situații din magistratură, nu muncise în realitate niciodată la altceva decît numai la năzuința înverșunată de-a „răzbate” pînă la teatrul romantic Porte-Saint-Martin sau într-unul mai de idei, cum era Odéon, în cele din urmă, un astfel de ideal îl

ajutase să răzbată la Corbeil ca judecător de instrucție și să semneze „Castigat Ridendo” un mic act indecent la Scala.

Era normal ca afacerea „Camerei Galbene”, prin latura ei inexplicabilă, să ademenească un spirit atît de... literar. Îl interesă nespus de mult; și domnul de Marquet se aruncă asupra-i nu atît în postura de magistrat însetat întru cunoașterea adevărului, cît ca amator de imbrogliouri dramatice, ale cărui facultăți erau întru totul concentrate asupra misterului intrigii și care n-avea altă preocupare decît să ajungă la finalul ultimului act, în care totul se explică.

Astfel, în clipa cînd l-am întîlnit, l-am auzit oftînd pe domnul de Marquet, în timp ce-i spunea grefierului:

— Numai cu condiția, dragul meu domn Maleine, numai cu condiția ca acest antreprenor să nu ne demoleze cu hîrlețul lui un mister atît de frumos!

— Nu vă fie teamă, răspunse domnul Maleine, poate că pavilionul va fi demolat de hîrlețul lui, dar cazul nostru rămîne în picioare. Am ciocănit pereții și-am cercetat tavanul și podeaua; și mă pricep la treburile astea. Nimeni nu mă-nșeală. Putem fi liniștiți. Nu vom găsi nimic.

Potolindu-și astfel șeful, domnul Maleine arătă spre noi, făcînd un semn discret cu capul domnului de Marquet. Fața acestuia se încruntă și, întrucît îl zări venind spre el pe Rouletabille, ce tocmai se pregătea să-și scoată pălăria, se repezi spre una din portierele vagonului și sări în tren, strecurîndu-i printre dinți grefierului: „Și, mai ales, niciun ziarist!”

Domnul Maleine răspunse: „S-a-nțeles!”, îl opri pe Rouletabille din drumul lui și avu pretenția să-l împiedice să urce în compartimentul judecătorului de instrucție.

— Vă rugăm să ne iertați, domnilor! Compartimentul e rezervat...

— Domnule, sînt ziarist, redactor la *L'Epoque*, spuse tî-

nărul meu prieten, risipind cu generozitate saluturi și politețuri, trebuie să-i spun cîteva cuvinte domnului de Marquet.

— Domnul de Marquet e foarte ocupat cu ancheta domniei-sale...

— O! dar ancheta domniei-sale mi-e absolut indiferentă, va rog să mă credeți... Nu sînt reporter de cîini călcați pe stradă, declară tînărul Rouletabille, a cărui buză de jos exprima în clipa aceea un dispreț nemărginit pentru literatura „faptelor diverse”; sînt cronicar teatral... și deoarece pentru astă-seară trebuie să scriu o notiță despre revista de la Scala...

— Urcați, vă rog, domnule... spuse grefierul, dîndu-se la o parte.

Rouletabille era de-acum în compartiment. Îl urma. Mă așezai lîngă el; grefierul se urcă și închise portiera.

Domnul de Marquet privea întrebător la grefier.

— O! domnule, începu Rouletabille, vă rog să nu purtați pică „acestui vajnic personaj”, dacă am încălcat consemnul; nu cu domnul de Marquet doresc să am onoarea de-a vorbi: ci cu domnul „Castigat Ridendo”!... Permiteți-mi să vă felicit, în calitatea mea de cronicar teatral al ziarului *L'Epoque*...

Și Rouletabille, prezentîndu-mă mai întîi pe mine, se prezentă și el apoi.

Domnul de Marquet își mîngîie barbișonul cu un gest neliniștit. În cîteva cuvinte îi spuse lui Rouletabille că se considera un autor mult prea modest pentru a pretinde ca pseudonimul lui să fie dezvăluit în mod public și nădăjduia foarte mult ca entuziasmul ziaristului pentru opera dramaturgului să nu ajungă pînă-ntr-acolo încît să-l determine să comunice populației că domnul „Castigat Ridendo” nu-i alt-cineva decît judecătorul de instrucție din Corbeil.

— S-ar putea ca opera autorului dramatic să dăuneze

operei magistratului, adăugă el, după o ușoară șovăire... mai ales în provincie, unde am rămas puțin cam demodați...

— O! Vă rog să contați pe discreția mea! exclamă Rouletabille, luându-și cerul drept martor, cu mâinile îndreptate spre el.

În momentul acela, trenul se puse în mișcare...

— Am pornit! spuse judecătorul de instrucție, surprins că ne vede călătorind cu el.

— Da, domnule, adevărul pornește la drum... spuse reporterul zîmbind cu drăgălășenie... la drum spre castelul Glandier... Un caz frumos, domnule de Marquet, un caz foarte frumos!.....

— Un caz încîlcit! Un caz de necrezut, inexplicabil, insondabil... și mă tem de-un singur lucru numai, domnule Rouletabille... ca nu cumva ziariștii să-și vîre nasul aici dorind să-l explice...

Prietenul meu își dădu seama de lovitura directă.

— Da, spuse el cu modestie, trebuie să ne temem... își vîră nasul peste tot... În ce mă privește, domnule judecător de instrucție, numai împlinirea mi-a dat ocazia să vorbesc cu dumneavoastră, numai împlinirea care m-a adus în drumul și chiar în compartimentul dumneavoastră.

— Și-atunci unde călătoriți? întrebă domnul de Marquet.

— La castelul Glandier, spuse Rouletabille fără să clipească.

Domnul de Marquet tresări.

— Nu veți putea pătrunde acolo, domnule Rouletabille!...

— O să vă opuneți dumneavoastră? spuse prietenul meu, gata de luptă.

— Nicidecum! Țin prea mult la presă și la ziariști ca să nu le fiu cumva pe plac, dar domnul Stangerson a interzis

accesul oricărei persoane. Porțile sînt păzite cu strășnicie. Ieri niciun ziarist n-a putut răzbate dincolo de împrejmuirea castelului Glandier.

— Cu atît mai bine, replică Rouletabille, atunci sosesc la timp.

Domnul de Marquet își țuguie buzele, dînd impresia că era pregătit să păstreze o tăcere încăpățînată. Se mai îmbună întrucîtva abia după ce Rouletabille îi aduse la cunoștință că mergeam la Glandier să strîngem mîna „unui vechi prieten intim”, cum spuse el, vorbind despre domnul Robert Darzac, pe care nu-l văzuse, poate, decît o singură dată în viață.

— Bietul Robert! continuă tînărul reporter... Bietul Robert! E posibil să-și piardă și viața... O iubea atît de mult pe domnișoara Stangerson...

— Într-adevăr, numai văzînd suferința domnului Darzac și-ți face milă... spuse fără să vrea, cu părere de rău, domnul de Marquet...

— Trebuie să nădăjduim că domnișoara Stangerson va fi salvată...

— Să sperăm... Ieri tatăl ei îmi spunea că, dacă fata lui va trebui să moară, nu va mai zăbovi nici el prea mult s-o urmeze în mormînt... Ce pierdere incalculabilă pentru știință!

— Rana de la tîmplă e gravă, nu-i așa?...

— Sigur că da! Și a fost un noroc nemaipomenit că nu-i mortală... lovitura a fost dată cu forță!...

— Deci nu revolverul a rănit-o pe domnișoara Stangerson, spuse Rouletabille... aruncîndu-mi o privire triumfătoare...

Domnul de Marquet arătă foarte stînjnit.

— N-am spus nimic, nu vreau să spun nimic, și nici n-am să mai spun nimic!

Și se întoarse spre grefier, de parcă n-ar mai fi vrut să ne cunoască...

Dar nu puteai scăpa atât de ușor de Rouletabille. Se apropie de judecătorul de instrucție și, arătându-i *Le Matin*, pe care-l scosese din buzunar, îi spuse:

— Există un lucru, domnule judecător de instrucție, despre care vă pot întreba fără să comit nicio indiscreție. Ați citit relatarea din *Le Matin*? E absurdă, nu-i așa?

— Pentru nimic în lume, domnule...

— Cum așa! „Camera Galbenă“ nu-i înzestrată decît cu o singură fereastră zăbreilită „ale cărei gratii n-au fost clintite din loc și o ușă care-a fost sparta...” însă asasinul nu poate fi găsit înăuntru!

— Așa e, domnule! Exact așa!... Așa se pune problema!...

Rouletabille nu mai zise nimic și se cufundă în niște gînduri numai lui cunoscute... În felul acesta se scurse un sfert de oră.

Cînd reveni printre noi, spuse, adresîndu-se iarăși judecătorului de instrucție:

— Cum era pieptănată, în seara crimei, domnișoara Stangerson?

— Nu înțeleg unde vreți să ajungeți, spuse domnul de Marquet.

— Asta e de o extremă importanță, replică Rouletabille. *Era cu părul pieptănat lins, cu cărare, adus pe tîmple, nu-i așa? Sînt sigur că în seara aceea, în seara dramei, avea părul pieptănat pe tîmple!*

— Ei bine, domnule Rouletabille, greșești, răspunse judecătorul de instrucție: în seara respectiva domnișoara Stangerson era pieptănată cu coc, cu părul strîns pe creștet... Cred că îndeobște asta trebuie să fie pieptănătura ei... Cu fruntea dezgolită în întregime... pot să afirm așa ceva, deoa-rece toți am examinat rana cu multă atenție. Nu exista sînge

pe păr... și după atentat nu se atinsese nimeni de pieptănătură ei.

— Sînteți sigur? Sînteți sigur că în noaptea atentatului domnișoara Stangerson nu era pieptănată cu părul pe tîmple?...

— Absolut sigur, continuă judecătorul zîmbind... deoa-rece parcă-l aud și-acum pe doctor spunîndu-mi, în timp ce examinam rana: „Ce ghinion nemaipomenit că domnișoara Stangerson obișnuiește să poarte părul cu coc pe creștet. Dacă s-ar fi pieptănat cu părul adus pe tîmple, lovitura primită ar fi fost mult atenuată.” Și-acum, țin să vă spun, mi se pare ciudat că acordați atîta importanță...

— De! Dacă n-avea părul pieptănat pe tîmple! se văită Rouletabille. Încotro pornim? Încotro pornim? Va trebui să mă interesez.

Și făcu un gest plin de mîhnire.

— Rana de la tîmplă e groaznică? întrebă el din nou.

— Teribilă.

— În concluzie, care-i arma ce-a provocat-o?

— Domnule, e un secret ce aparține instrucției.

— Ați găsit arma?

Judecătorul de instrucție nu răspunse.

— Dar rana de la gît?

De astă dată, judecătorul de instrucție binevoi să ne destăinuie că rana de la gît era de-o asemenea natură încît se putea afirma, chiar după avizul medicilor, că, „dacă ucigașul ar mai fi strîns gîtul cîteva clipe mai mult, domnișoara Stangerson ar fi murit sugrumată”.

— Cazul, așa după cum îl relatează *Le Matin*, continuă Rouletabille neînduplecat, mi se pare din ce în ce mai inexplicabil. Puteți să-mi spuneți, domnule judecător, care sînt posibilitățile de ieșire din pavilion, uși și ferestre?

— Există cinci, răspunse domnul de Marquet, după ce

tuși de două sau trei ori, dar fără să mai poată rezista ispitei de-a expune în întregime incredibilul mister pe care-l instruia. Există cinci, din care ușa vestibulului, singura ușă de intrare în pavilion, este o ușă încuiată totdeauna automat și nu poate fi descuiată, nici din interior și nici din exterior, decît cu ajutorul a două chei speciale ce se află în permanență la moș Jacques și la profesorul Stangerson. Domnișoara Stangerson n-are nevoie de ele, de vreme ce moș Jacques locuiește în pavilion, iar în timpul zilei nu-l părăsește niciodată pe tatăl ei. În momentul cînd „toți” cei patru s-au năpustit în „Camera Galbenă” prin ușa pe care, pînă la urmă, reușiseră s-o spargă, ușa de la intrarea în vestibul rămăsese încuiată ca totdeauna, iar cele două chei ale ușii se găseau una în buzunarul domnului Stangerson, cealaltă în buzunarul lui moș Jacques. Ferestrele pavilionului sînt patru la număr: „fereastra unică a «Camerei Galbene»”, cele două ferestre ale laboratorului și fereastra din vestibul. Fereastra „Camerei Galbene” și cele din laborator dau spre cîmpie; numai fereastra vestibulului dă în parc.

— *Pe fereastra asta a fugit din pavilion!* exclamă Rouletabille.

— De unde știți? spuse domnul de Marquet, ațintind asupra prietenului meu o privire stranie.

— Vom vedea mai tîrziu cum a putut fugi ucigașul din „Camera Galbenă”, replică Rouletabille, însă din pavilion e clar că a fost nevoit să fugă numai pe fereastra din vestibul...

— Încă o dată vă întreb, de unde știți?

— Ei! Dumnezeu! dar e foarte simplu. De vreme ce „el” nu putea fugi pe ușa pavilionului, neapărat trebuia să iasă pe vreo fereastră și, pentru a putea ieși, trebuia să existe acolo măcar o singură fereastră nezăbreliată. Fereastra „Camerei Galbene” are gratii, fiindcă dă spre cîmpie! cele doua ferestre ale laboratorului desigur că trebuie să aibă și ele

zăbrele, din aceleași motive. „Și din moment ce ucigașul a fugit”, îmi închipui că exista o fereastră fără gratii, și aceasta nu putea fi decât fereastra din vestibul, care dă în parc, adică în interiorul domeniului. Nu-i nicio scofală în asta!...

— Da, spuse domnul de Marquet, dar ceea ce n-aveați de unde să bănuți e că fereastra din vestibul, care într-adevăr e singura fără zăbrele, e prevăzută cu niște obloane trainice de fier. *Iar obloanele au fost tot timpul zăvorâte cu ivărele lor de fier. Și, totuși, sîntem în posesia dovezii că, de fapt, asasinul a fugit din pavilion numai pe această fereastră!* Urmele de sînge de pe pereții din interior și de pe obloane și cele ale pașilor de pe teren, pași absolut identici cu cei ale căror măsuri le-am luat în „Camera Galbenă”, dovedesc mult și bine că asasinul a fugit pe aici! Și-atunci? Cum a procedat, *de vreme ce obloanele fuseseră zăvorâte pe dinăuntru?* A trecut ca o umbră *prin obloane*. Și, în sfîrșit, oare urmele lăsate de asasin în momentul cînd fuge din pavilion nu te fac să înnebunești, atîta timp cît îți este imposibil să încropești cea mai sumară idee despre cum a procedat asasinul cînd a ieșit din „Camera Galbenă” și *despre felul în care a izbutit să traverseze, nevoit fiind, laboratorul, pentru a ajunge în vestibul?* Da, domnule Rouletabille, cazul acesta e halucinant... E un caz de toată frumusețea, haida de! Și mult timp de-aici încolo nu-și va găsi dezlegarea, cel puțin așa sper!...

— Sperați, domnule judecător de instrucție?...

Domnul de Marquet se corijă:

— ...Nu sper... Sînt convinși...

— Înseamnă, deci, că fereastra a fost închisă pe dinăuntru, după fuga asasinului? Întrebă Rouletabille.

— Evident, iată ce, pentru moment, mi se pare firesc, deși inexplicabil... deoarece ar fi fost nevoie de un complice sau de mai mulți complici... și nu-i văd...

După un moment de tăcere, adăugă:

— Ah! dacă domnișoara Stangerson s-ar simți mai bine astăzi, pentru a putea fi interogată...

Rouletabille, depănându-și gîndul mai departe, îl întreabă:

— Dar podul? Nu trebuie să fie o ieșire și prin pod?

— Da, într-adevăr, n-o pusesem la socoteală; cu ea înseamnă șase ieșiri; există sus o ferestruică, mai curînd o lucarnă, care, din dispoziția domnului Stangerson, a fost prevăzută și ea cu zăbrele, deoarece da tot spre exteriorul domeniului. Și la această lucarnă, întocmai ca la ferestrele de la parter, gratiile sînt neatînse, iar obloanele, care bineînțeles se deschid înăuntru, au rămas încuiate din interior. De altminteri, n-am descoperit nimic care să dea de bănuit că ucigașul ar fi trecut prin pod.

— Deci, pentru dumneavoastră, domnule judecător de instrucție, nu mai există niciun dubiu asupra faptului că – fără să se știe cum – asasinul a fugit pe fereastra din vestibul!

— Totul o dovedește...

— Și eu sînt de aceeași părere, recunosc cu gravitate Rouletabille.

Urmă o clipă de tăcere și continuă:

— Dacă în pod n-ați găsit nicio urmă de-a asasinului, așa cum au fost de pildă urmele acelea de pași, pline de negreală, descoperite pe parchetul din „Camera Galbenă”, atunci sînteți obligat a conchide că nu asasinul e cel care a furat revolverul lui moș Jacques...

— În pod nu există alte urme, în afară de cele ale lui moș Jacques, spuse judecătorul, dînd semnificativ din cap...

Și se hotărî să-și completeze gîndul:

— Moș Jacques era cu domnul Stangerson... Din fericire pentru el...

— Atunci, *quid* rolul revolverului lui moș Jacques în această dramă? Pare-se că s-a demonstrat, în suficientă mă-

sură, că arma a rănit-o mult mai puțin pe domnișoara Stangerson decît l-a rănit pe asasin...

Fără să răspundă la această întrebare, care fără îndoială îl punea în încurcătură, domnul de Marquet ne aduse la cunoștință că în „Camera Galbenă” se găsiseră două gloanțe, unul în perete, în peretele pe care se vedea mîna înroșită – o mîna sîngerîndă de bărbat – și celălalt în tavan.

— O! O! în tavan! repetă Rouletabille cu voce stinsă... Într-adevăr... în tavan! Iată ceva foarte curios... în tavan!...

Începu să fumeze fără să scoată o vorbă, înconjurat de un adevărat nor tabagic. Cînd am sosit la Epinay-sur-Orge, a trebuit să-i dau un ghiont în spate să-l fac să coboare din visarea lui și pe peron.

Aici, magistratul și grefierul ne salutară, dîndu-ne să înțelegem că ne suportaseră îndeajuns; apoi se urcară grăbiți într-o cabrioletă care-i aștepta.

— Cît timp trebuie să mergem pe jos, de aici și pînă la castelul Glandier? îl întrebă Rouletabille pe un funcționar de la căile ferate.

— Vreo oră și jumătate, o oră și trei sferturi, fără să vă grăbiți, răspunse acesta.

Rouletabille privi la cer, îl găsi pe placul lui și, fără îndoială, și pe al meu, deoarece mă luă de braț și-mi spuse:

— Haidem!... Simt nevoia să mergem pe jos.

— Ei, cum e? îl întrebai eu. S-au lămurit lucrurile?...

— O! spuse el, o! nici gînd să se lămurească ceva!... Dimpotrivă, *sînt și mai încurcate decît pînă acum!* Ce-i drept, am o idee.

— Spune-o!

— O! nu pot spune nimic în clipa de față... Părerea mea e că pentru cel puțin două persoane se pune o problemă de viață și de moarte.

— Crezi că există complici?

— Nu cred așa ceva...

Păstrărăm un moment de tăcere, apoi continuă:

— Am avut noroc că i-am întâlnit în calea noastră pe judecătorul acesta de instrucție și pe grefier... Ei, ce-ți spuseseam de revolver?...

Mergea cu capul în jos, cu mâinile vîrîte în buzunare, fluierînd. După un răstimp, îl auzii șoptind:

— Biata femeie!...

— Pe domnișoara Stangerson o plîngi?...

— Este o femeie cu un suflet deosebit de nobil și într-adevăr vrednică de milă!... Este un foarte mare, un foarte mare caracter... îmi dau seama... îmi dau seama...

— Așadar o cunoști pe domnișoara Stangerson?

— Eu, nici gînd... n-am văzut-o decît o singură dată...

— Atunci de ce spui: este un foarte mare caracter?...

— Deoarece a fost capabilă să țină piept ucigașului, deoarece s-a apărat cu bravură și, mai ales, mai ales din cauza glonțului din tavan.

Privii la Rouletabille, întrebîndu-mă *in petto* dacă nu-și bătea joc de mine sau dacă nu înnebunise subit. Dar îmi dădui seama că tînărul meu prieten n-avusese niciodată mai puțină poftă de rîs ca acum, iar scînteierea inteligentă a ochilor lui mici și rotunzi mă liniști în privința judecății sale. Și, în afară de asta, eram oarecum obișnuit cu vorbele lui aruncate la întîmplare... cel puțin așa mi se păreau mie, în care adeseori nu deslușeam decît incoerență și mister, pînă în momentul cînd, prin cîteva cuvinte scurte și clare, îmi dezvăluia firul gîndirii sale. Atunci totul se limpezea pe neașteptate: vorbele pe care le rostise și care mi se păruseră lipsite de înțeles se înlănțuiau cu atîta ușurință și logică „încît nu puteam înțelege cum de nu le înțelesesem mai de mult”.

„ÎN SÂNUL NATURII SĂLBATICE“

Castelul Glandier e una din cele mai bătrâne zidiri de pe aceste plaiuri din Ile-de-France, unde se mai înalță încă atâtea rămășițe ilustre din epoca feudală. Durat în inima codrilor, sub Philippe le Bel, se face văzut la câteva sute de metri de șleaul care duce de la sătucul Sainte-Geneviève-des-Bois la Montihéry. Înjghebat ca o îngrămădire de construcții răzlețe, este dominat de un donjon. După ce vizitatorul a urcat scările șubrede ale acestui străvechi donjon și a ieșit pe micuța platformă unde Georges-Philibert de Séquigny, senior de Glandier, Maisons-Neuves și alte domenii, a construit în secolul al XVII-lea turnulețul de astăzi, într-un îngrozitor stil rococo, la trei leghe de-aici se zărește, peste văi și câmpii, trufașul turn de la Montihéry. De atâtea veacuri, donjonul și turnul privesc mereu unul la altul, părînd a-și povesti, peste coama pădurilor înverzite sau a codrilor lipsiți de viață, cele mai străvechi legende din istoria Franței. Se spune că donjonul de la Glandier stă de priveghi deasupra unei eroice și sfinte umbre, cea a binefăcătoarei proteguitoare a Parisului, în fața căreia Atila a fost silit să dea îndărăt. Sfînta Geneviève își doarme aici ultimul somn, în fostele șanțuri de apă ale castelului. Pe timp de vară, în-

dragostiții, legănînd voioși în mîinile lor panerașul prînzurilor la iarbă verde, vin să viseze și să-și facă jurăminte lîngă mormîntul sfintei, împodobit cu flori de nu-mă-uita, în semn de pioșenie. În preajma mormîntului se află o fîntînă ce are, zice-se, o apă făcătoare de minuni. Recunoștința mamei a înălțat pe acest loc o statuie a sfintei Geneviève, la picioarele căreia au atîrnat fie colțunii, fie scufițele copiilor mîntuiți de apa asta sfințită.

În acest colț de țară, ce părea să aparțină pesemne numai trecutului, veniseră să locuiască profesorul Stangeron și fiica lui, pentru a trudi la știința viitorului. Singurătatea din adîncul codrilor le plăcuse de la întîia vedere. Iar ruinele bătrîne și stejarii uriași aveau să fie aici martorii cercetărilor și speranțelor lor. Glandier, pe vremuri „Glandierum”, își căpătase numele de la puzderia de ghinde ce din totdeauna fuseseră culese de pe aceste coclauri. Domeniul, care dobîndise astăzi o tristă celebritate, își recîștigase, datorită fie neglijenței stăpînilor, fie lăsării în paragină, înfățișarea primitivă a unei naturi sălbatice: numai clădirile pitite aici mai păstrasera urmele unor stranii metamorfoze. Fiecare veac își pusese pecetea pe ele; cîte-o operă arhitectonică de care se lega amintirea vreunei întîmplări înspăimîntătoare sau a cine știe cărei sîngeroase aventuri; și, în starea în care se găsea acum, castelul unde urma să-și aibă un refugiu știința părea anume indicat să slujească drept scenă pentru desfășurarea unor mistere de groază și de moarte.

După arătarea celor de mai sus, nu mă pot opri de a face o reflecție. Iat-o:

Dacă am insistat întrucîtva asupra acestui trist tablou al domeniului Glandier, în niciun caz n-am făcut-o pentru că am găsit aici prilejul dramatic de a „crea” atmosfera necesară tragediilor ce se vor înlănțui sub privirile cititorului. Adevărul este că, în toată această afacere, grija mea dintîi va

fi să mă comport cît mai simplu cu putință. N-am de loc pretenția să fiu considerat autor. Cine zice „autor”, totdeauna zice și întrucîtva „romancier” și, slavă Domnului, „misterul Camerei Galbene” este ticsit îndestul cu momente de autentică groază plină de tragism pentru a se putea lipsi de literatură. Nu sînt și nu vreau să fiu decît un fidel „raportor”. Sînt obligat să raportez doar evenimentul; așa că situez evenimentul în cadrul său, și asta-i tot. Este foarte firesc ca dumneavoastră să cunoașteți unde se petrec întîmplările.

Mă întorc din nou la domnul Stangerson. Cînd a cumpărat domeniul, cu vreo cincisprezece ani înaintea dramei care ne preocupă, castelul Glandier nu mai era demult locuit. Un alt castel străvechi din împrejurimi, durat în secolul al XIV-lea de Jean de Belmont, era lăsat și el în paragină, astfel încît ținutul arăta aproape pustiu. Cîteva căscioare pe marginea șoselei ce duce la Corbeil, un han, hanul „Donjon”, care punea la îndemîna cărăușilor o vremelnică găzduire; cam asta era tot ce putea pomeni de civilizație pe aceste meleaguri lăsate în voia soartei, pe care nu te-ai fi așteptat nicicum să le întîlnești la cîteva leghe de capitală. Însă tocmai pustietatea asta deplină fusese factorul determinant în alegerea domnului Stangerson și a fiicei lui. Domnul Stangerson era de pe atunci celebru; se întorsese din America, unde cercetările lui avuseseră un răsunet considerabil. Cartea pe care o publicase la Philadelphia despre *Disocierea materiei sub influența acțiunilor electrice* dezlănțuise protestul întregii lumi științifice. Domnul Stangerson era francez, însă de origine americană. Niște procese de moștenire foarte importante îl reținuseră timp de mai mulți ani în Statele Unite. Acolo dusesese mai departe o operă începută în Franța. Se înapoiasse în Franța să o desăvîrșească, după ce realizase o avere impunătoare, toate procesele sfîrșind în chip fericit, fie prin sentințe care-i dădeau cîștig de cauză, fie prin felurite

tranzacții. Avea aceasta era bine venită. Domnul Stanger-son, care, dacă ar fi vrut, ar fi putut câștiga milioane de dolari, exploatînd sau dînd în exploatare două sau trei din descoperirile lui din domeniul chimiei, referitoare la noi procedee colorative, avusese din totdeauna o aversiune deosebită pentru folosirea în propriul lui interes a harului minunat al „invenției“ primit din partea naturii; dar nu considera nicio clipă că geniul său îi aparținea numai lui. Îl datora oamenilor, și tot ceea ce geniul lui dădea naștere pe lume, devenea un bun public, prin această hotărîre filantropică. Dacă n-a încercat, cîtuși de puțin, să-și ascundă satisfacția pe care i-o dădea punerea în posesie a acestei averi neașteptate ce avea să-i îngăduie ca pînă în ultima clipă a vieții să se poată dedica pasiunii lui pentru știința pură, fără îndoială că profesorul mai găsea în aceasta și un alt motiv de bucurie. Pe vremea cînd tatăl ei s-a întors din America și a cumpărat domeniul Glandier, domnișoara Stangerson avea douăzeci de ani. Era mult mai frumoasă decît s-ar putea închipui, avînd laolaltă toată grația pariziană a mamei ei, care murise în timp ce-i dădea viața, și toată strălucirea, toată bogăția tînărului sînge american din partea bunicului după tată, William Stangerson. Acesta, cetățean al Philadelphiei, fusese nevoit să obțină naturalizarea franceză pentru a se pleca în fața pretențiilor de familie, în clipa căsătoriei sale cu o franțuzoaică, cea care avea să fie mama celebrului Stangerson. În felul acesta se explică naționalitatea franceză a profesorului Stangerson.

La douăzeci de ani, încîntător de bălaie, cu ochi albaștri și o față ca laptele, strălucitoare, dumnezeiesc de sănătoasă, Mathilde Stangerson era una din cele mai frumoase fete de măritat din vechiul și noul continent. Era de datoria tatălui ei să se gîndească la acest măritiș, cu toată durerea la care trebuia să se aștepte după inevitabila despărțire, și nu avea

de ce să fie mîhnit văzînd că s-a ivit vremea zestrei. Oricare ar fi fost împrejurările, ele nu-l împiedicaseră însă să se izoleze împreună cu copila sa la Glandier, tocmai în clipa cînd prietenii lui se așteptau s-o prezinte pe domnișoara Mathilde, în societate. Unii dintre ei veniră să-i viziteze și își manifestară nedumerirea. La întrebările puse, profesorul răspunse: „Aceasta-i vrerea ficei mele. Nu pot să-i refuz nimic. Ea a fost cea care a ales domeniul Glandier.” Întrebată la rîndul ei, tînră fată răspunsese cu seninătate: „Unde altundeva am fi putut lucra mai bine, dacă nu în singurătatea asta?”, căci domnișoara Mathilde Stangerson colabora de mult la opera tatălui ei; dar pe atunci nimeni nu și-ar fi putut închipui că pasiunea ei pentru știință avea să fie atît de puternică încît s-o determine să respingă toate propunerile ce aveau să i se prezinte în răstimp de peste cincisprezece ani. Oricît de retrași trăiau, tatăl și fiica au fost nevoiți să apară la cîteva recepții oficiale și, la anumite date din decursul anului, în două sau trei saloane de-ale prietenilor, unde gloria profesorului și frumusețea Mathildei au făcut vîlvă. La început, răceala nemaipomenită a tinerei fete nu reuși să-i descurajeze pe adoratori; dar după cîtiva ani oboșiră și ei. Unul singur mai stăruia cu o perseverență plină de farmec și își dobîndi porecla de „logodnic etern”, pe care o acceptă cu întristare: era domnul Robert Darzac. În momentul de față, domnișoara Stangerson nu mai era tînră și se părea că, dacă pînă la vîrsta de treizeci și cinci de ani nu găsise niciun motiv de măritiş, n-avea să mai găsească nici de acum înainte. Evident că acest argument nu prezenta nicio valoare pentru domnul Robert Darzac, deoarece nu-și înceta de loc curtea, dacă se mai poate numi „curte” atenția delicată și gingașă cu care o înconjură într-una pe femeia aceasta de treizeci și cinci de ani, rămasă nemăritată și declarînd că nu se va mărita niciodată.

Pe neașteptate, cu câteva săptămîni înaintea evenimentelor ce ne preocupă, un zvon căruia la început nu i se acordă nicio importanță, atît de incredibil fu considerat – se răspîndi prin Paris: în sfîrșit, domnișoara Stangerson consimțea „să răsplătească flacăra nestinsă a domnului Robert Darzac!” A fost nevoie ca domnul Robert Darzac însuși să refuze dezmințirea acestor bîrfe matrimoniale, pentru ca pînă la urmă să se poată susține că-i posibil să existe și puțin adevăr într-un zvon atît de neverosimil. În sfîrșit, într-o zi, cînd pleca de la Academia de Științe, domnul Stangerson binevoi să anunțe că oficierea căsătoriei fiicei sale și a domnului Robert Darzac se va celebra într-un cerc intim la castelul Glandier, de îndată ce, împreună cu fiica lui, vor termina ultima corectură la comunicarea ce avea să sintetizeze toate cercetările lor asupra „disocierii materiei”, adică reîntoarcerii materiei în eter. Noii căsătoriți se vor instala la Glandier, iar ginerele își va aduce și el contribuția la opera la care tatăl și fiica își închinaseră toată viața.

Lumea științifică n-avusese încă răgazul să-și revină de pe urma acestei știri, că se și răspîndi vestea asasinării domnișoarei Stangerson în fantasticele împrejurări arătate mai sus și pe care vizita noastră la castel avea să ne îngăduie să le precizăm și mai mult.

N-am șovăit nicio clipă să transmit cititorului toate detaliile acestei retrospective, pe care le cunoșteam de pe urma legaturilor mele de afaceri cu domnul Robert Darzac, deoarece am dorit ca, trecînd pragul „Camerei Galbene”, să fie, și el, tot atît de documentat ca și mine.

ÎN CARE JOSEPH ROULETABILLE
ADRESEAZĂ DOMNULUI ROBERT DARZAC
NIȘTE CUVINTE CE STÂRNESC UN
OARECARE EFECT

Mergeam de cîteva minute, împreună cu Rouletabille, de-a lungul zidului ce împrejmuia întinsa proprietate a domnului Stangerson și chiar începusem să întrezărim poarta de fier de la intrare, cînd atenția ne fu distrasă de un personaj ce, pe jumătate aplecat deasupra terenului, părea atît de preocupat încît nici nu ne observă cînd sosirăm. Cînd se apleca aproape culcîndu-se la pămînt, cînd se ridica și examina cu atenție zidul, cînd privea în căușul palmei, pentru ca după aceea să facă niște pași de un stînjén, apoi să înceapă să alerge și iar să privească în palma mîinii drepte. Rouletabille mă oprise cu un gest:

— Sst! Frédéric Larsan lucrează!... Să nu-l tulburăm.

Joseph Rouletabille avea o admirație nemărginită pentru celebrul polițist. Personal nu-l văzusem niciodată pe Frédéric Larsan, dar îl știam prea bine din auzite.

Afacerea lingourilor de aur de la Monetărie, pe care o rezolvase cînd toată lumea dădea din colț în colț, arestarea spărgătorilor de case de bani de la Creditul Universal, făcuseră ca numele lui să fie aproape pe buzele tuturor. Pe atunci, în epoca în care Joseph Rouletabille nu dăduse încă extraordinarele dovezi ale talentului său nemaipomenit, era

considerat drept cea mai destoinică minte în stare să descurce ițele încâlcite ale celor mai misterioase și tenebroase crime. Renumele lui se răspîndise în lumea întreagă și, adevseori, polițiile din Londra sau din Berlin, ba chiar și din America, îi cereau ajutorul în clipa cînd inspectorii și detectivii autohtoni recunoșteau că ajunseseră la capătul posibilităților și al priceperii lor. Deci, să nu fim de loc surprinși dacă, din prima zi a misterului „Camerei Galbene”, șeful Siguranței se gîndise să-i telegrafieze prețiosului său subaltern la Londra, unde Frédéric Larsan fusese trimis pentru o afacere grandioasă cu niște titluri de rentă furate: „Revino de urgență”. E de crezut că Frédéric, căruia la Siguranță i se spunea marele Fred, răspunsese în cea mai mare grabă, știind din experiență, fără îndoială, că, dacă-l deranjau, era numai din cauză că avea mare nevoie de serviciile lui, și astfel se explică cum, în dimineața aceea, Rouletabille și cu mine îl găsirăm cufundat în plină acțiune. Înțeleseserăm de îndată în ce consta aceasta.

Ceea ce privea într-una, în palma mîinii drepte, nu era altceva decît ceasul, și părea foarte preocupat de numărarea minutelor. Apoi făcu cale întoarsă, mai porni o dată în goană și nu se opri decît ajuns lîngă poarta de fier a parcului, își consultă din nou ceasul, îl puse în buzunar, dădu din umeri descurajat, împinse poarta cu gratii, intră în parc, încuie poarta de fier cu cheia, își înălță privirea și ne zări printre zăbrele. Rouletabille dădu fuga, și eu după el. Frédéric Larsan ne aștepta.

— Domnule Fred, spuse Rouletabille, scoțîndu-și pălăria și manifestînd semnele unui adînc respect, întemeiat pe admirația reală pe care tînărul reporter o purta celebrului polițist, n-ați putea să ne spuneți dacă domnul Robert Darzac se găsește la castel în momentul de față? Se află aici

unul din prietenii lui, de la baroul din Paris, care ar dori să-i vorbească.

— Nu știu nimic, domnule Rouletabille, replică Fred, strângînd mîna prietenului meu, căci adeseori avusese prilejui să-l mai întîlnească în decursul celor mai dificile anchete ale lui... Nu l-am văzut.

— Fără îndoială, ne vor informa portarii! spuse Rouletabille, arătînd spre o căsuță de cărămidă cu ușa și ferestrele închise și care inevitabil trebuia să-i fi adăpostit pe credincioșii cerberi ai proprietății.

— Portarii n-au să te poată informa în niciun chip, domnule Rouletabille.

— De ce nu?

— Pentru că sînt arestați de o jumătate de oră!...

— Arestați! exclamă Rouletabille... Ei sînt asasinii!...

Frédéric Larsan dădu din umeri.

— Cînd nu reușim să-l arestăm pe asasin, spuse el cu un aer de supremă ironie, ne putem permite luxul să-i descoperim complicități!

— Dumneavoastră ați dispus arestarea lor, domnule Fred?

— Ah! nu! asta-i bună! n-am dispus eu arestarea lor pentru că, mai întîi, sînt aproape sigur că n-au niciun amestec în afacerea asta, și apoi pentru că...

— Pentru că? întrebă neliniștit Rouletabille.

— Pentru că... nimic... spuse Larsan dînd din cap.

— Pentru că nu există complici! șopti Rouletabille.

Frédéric Larsan încremeni deodată, privindu-l cu interes pe reporter.

— Aha! Aha! deci ți-ai și făcut o părere despre cazul acesta... Și totuși n-ai văzut nimic, tinere... nici n-ai apucat încă să pătrunzi aici...

— Am să pătrund.

— Mă îndoiesc... Consemnul e categoric.

— Am să pătrund, dacă dumneavoastră mă veți ajuta să-l văd pe domnul Robert Darzac... Vă rog, faceți asta pentru mine... Doar știți că sîntem prieteni vechi... Domnule Fred... vă rog... Amintiți-vă ce articol frumos am scris despre dumneavoastră în legătură cu „Lingourile de aur”. Numai un cuvîntel domnului Robert Darzac, dacă sînteți atît de bun.

În momentul acela figura lui Rouletabille era într-adevăr comică la vedere. Radia o dorință atît de irezistibilă de a trece pragul dincolo de care se consuma un mister extraordinar; implora cu atîta elocvență, nu numai orală sau din priviri, ci din toate trăsăturile feței, încît nu m-am putut opri să nu pufnesc în rîs. Ca și mine, nici Frédéric Larsan n-a fost în stare să-și stăpînească rîsul.

Cu toate acestea, dincolo de poartă, Frédéric Larsan își vîra liniștit cheia în buzunar. L-am examinat cu atenție.

Era un bărbat ce părea să aibă vreo cincizeci de ani. Avea un cap frumos, cu părul încărunțit, cu o față smeadă și un profil sever; fruntea îi era proeminentă; bărbia și obrajii îngrijit bărbierite: buzele, fără mustață, erau fin desenate; ochii, puțin cam mici și rotunzi, priveau oamenii în față, ațintind asupra lor o privire scormitoare, care uimea și neliniștea. Era de statură mijlocie, bine închegat; îndeobște avea o înfățișare elegantă degajînd simpatie. Nu aducea prin nimic cu polițistul vulgar. În domeniul lui era un mare artist, știa lucrul acesta și se vădea că are o părere foarte bună despre persoana lui. Felul vorbirii îl denota pe sceptic, pe omul ce nu-și mai face iluzii în privința vieții. Profesiunea lui neobișnuită îi dăduse prilejul să cunoască atîtea crime și mîrșavii încît ar fi părut de neînțeles dacă într-o anumită măsura nu i s-ar fi „înăsprit și lui sentimentele”, după ciudata expresie a lui Rouletabille.

Larsan întoarse capul, auzind zgomotul unei trăsurii ce

sosea în spatele lui. Am recunoscut cabrioleta care-i luase din gara, la Epinay, pe judecătorul de instrucție și pe grefier.

— Ia te uită! spuse Frédéric Larsan, dorești să vorbești cu domnul Robert Darzac și când colo: iată-l!

Cabrioleta se opri acum în fața porții cu gratii, iar Robert Darzac îl rugă pe Frédéric Larsan s-o deschidă, spunându-i că e foarte grăbit și că nu mai are la dispoziție decît timpul necesar pentru a ajunge la Epinay, să prindă primul tren pentru Paris. În aceeași clipă mă recunosc. Pe cînd Larsan îi deschidea poarta, domnul Darzac mă întrebă ce anume mă aducea la Glandier într-o împrejurare atît de tragică. Atunci luai aminte că arăta îngrozitor de palid și că pe față i se afla întipărită o nesfîrșită durere.

— Domnișoara Stangerson se simte mai bine? întrebai eu imediat,

— Da, spuse el. Poate va scăpa. Trebuie să scape cu viață.

Nu mai adăugă „altminteri aș muri”, dar se putea bănui tremurul acestor cuvinte pe buzele lui de-o paloare cadaverică.

Atunci interveni Rouletabille:

— Domnule, văd că sînteți grăbit. Totuși trebuie să vă vorbesc neapărat. Trebuie să vă comunic ceva de cea mai mare importanță.

Frédéric Larsan îl întrerupse:

— Pot să vă părăsesc? îl întrebă el pe Robert Darzac. Aveți vreo cheie sau doriți să v-o dau pe aceasta?

— Da, mulțumesc, am și eu o cheie. Am să încui eu poarta.

Larsan se îndepărtă grăbit în direcția castelului, a cărui siluetă impunătoare se putea distinge la vreo sută de metri de aici.

Robert Darzac, cu sprîncenele încruntate, începea să dea semne de nerăbdare. I-l prezentai pe Rouletabille ca pe-un

prieten excelent; dar imediat ce află că tînărul era ziarist, domnul Darzac mă fixă cu o imensă muștrare în priviri și își ceru scuze că trebuia s-ajungă neapărat la Epinay în douăzeci de minute, ne salută și dădu bice calului. Dar, spre ne-
maipomenita mea stupefacție, Rouletabille înșfăcase hățurile, oprind în loc micuțul echipaj cu o mișcare viguroasă, în timp ce rostea cuvintele următoare, lipsite pentru mine de orice înțeles:

— Casa parohiala nu și-a pierdut nimic din farmecul ei și nici grădina din splendoare.

Nici n-apucaseră aceste cuvinte să iasă de pe buzele lui Rouletabille, că-l văzui pe Robert Darzac clătînîndu-se; pe cît de palid fusese mai înainte, acum pălise și mai mult; privirea lui plină de groază căta țintă la tînărul reporter în timp ce cobora grăbit din trăsură, cuprins de-o tulburare de nedescris.

— Să mergem! Haideți, să mergem! spuse el, împleticindu-și vorbele.

Și apoi, brusc, spuse iarăși, apucat parcă de furie:

— Să mergem, domnule! Haideți, să mergem!

Și parcurse din nou drumul ce conducea la castel, fără să mai scoată o vorbă, pe cînd Rouletabille îl urma, ducînd calul de hățuri. Îi adresai cîteva cuvinte domnului Darzac... dar nu-mi răspunse. Privii întrebător la Rouletabille, care nu mă văzu.

ÎN ADÂNCUL STUFĂRIȘULUI

Am ajuns la castel. Vechiul donjon era unit cu acea parte a clădirii ce fusese restaurată în întregime sub Ludovic al XIV-lea printr-un alt corp, de-o construcție mai moderna, stil Viollet-le-Duc, unde se afla și poarta principală. Nu văzusem niciodată ceva atât de original și, poate, atât de urât și, mai ales, atât de bizar ca arhitectură ca acest amalgam straniu de stiluri disparate. Era monstruos și captivant în același timp. Când ne apropiarăm și mai mult, observarăm doi jandarmi care dădeau tîrcoale prin fața ușitei de la parterul donjonului. Curînd am aflat că în acest parter se găseau închiși portarul și portăreasa, domnul și doamna Bernier.

Domnul Robert Darzac ne introduse în aripa modernă a castelului pe o ușă impunătoare, acoperită de o „marchiză”. Rouletabille, care încredințase calul și cabrioleta în grija unui argat, nu-l părăsea din ochi pe domnul Darzac; îi urmări privirea și-mi dădui seama că stătea îndreptată numai spre mâinile înmănușate ale profesorului de la Sorbona. Intrarăm într-un salonaș mobilat cu lucruri îmbătrânite și-n clipa aceea domnul Darzac se întoarse spre Rouletabille, întrebîndu-l destul de repezit:

— Și-acum vorbiți! Ce vreți de la mine?

Rouletabille răspunse la fel de arțagos:

— Să vă strâng mîna!

Darzac se trase înapoi;

— Ce înseamnă asta?

Evident că înțelesese ceea ce și eu începusem să înțeleg: că prietenul meu îl bănuia de îngrozitorul atentat. El avea mereu în față urmele lăsate pe pereții „Camerei Galbene“ de mîna însîngerată... Privii la bărbatul acesta atît de semeț, îndeobște avînd privirea limpede, dar de astă dată ciudat de tulbure. Întinse mîna dreaptă și, arătînd spre mine, spuse:

— Domnule, sînteți prietenul domnului Sainclair, care mi-a făcut un mare și neașteptat serviciu într-o cauză dreaptă, și nu văd de ce nu v-aș strînge mîna...

Dar Rouletabille nu-i strînsese mîna. Mințind cu o nerușinare fără seamăn, îi spuse:

— Domnule, am trăit cîțiva ani în Rusia și de-acolo m-am întors cu obiceiul de-a nu da niciodată mîna cuiva care nu-și scoate mai întîi mînușile.

Am fost convins că profesorul de la Sorbona avea să-și dea frîu liber mîniei care înccpusc să fiarbă în el, dar, dimpotrivă, printr-un violent și vizibil efort, se stăpîni, își scoase mînușile și își arată mîinile. Se înfățișau curate, fără nicio cicatrice.

— Sînteți satisfăcut?

— Nu! răspunse Rouletabille. Dragul meu prieten, spuse el, întorcîndu-se spre mine, sînt obligat să te rog să ne lași cîteva clipe singuri.

Salutai și mă retrăsei, uluit de cele văzute și auzite, neînțelegînd de ce domnul Robert Darzac nu-l dădea pe ușă afară pe impertinentul, insultătorul și stupidul meu prieten... Căci în clipa aceasta îi purtam pică lui Rouletabille

pentru bănuielile lui, care declanșaseră această nemaipomenită scenă a mănușilor...

Mă plimbai vreo douăzeci de minute prin fața castelului, încercînd zadarnic să înlănțuiesc între ele diferitele evenimente din această dimineată. Ce gînd îi umbla prin cap lui Rouletabille? Era posibil oare să i se pară că domnul Robert Darzac ar fi un asasin? Cum de era în stare să creadă că omul acesta, care peste cîteva zile trebuia să se căsătorească cu domnișoara Stangerson, se furișase în „Camera Galbenă” să-și ucidă logodnica? La urma urmei, pînă acum nimic nu mi venise într-ajutor să aflu cum izbutise asasinul să iasă din „Camera Galbenă”; și cîtă vreme nu mi se explica acest mister, ce deocamdată mi se părea inexplicabil, consideram, cel puțin eu, că era de datoria oricui să nu arunce bănuiala asupra nimănui. Și, în sfîrșit, ce însemnau aceste cuvinte fără sens pe care încă le mai auzeam răsunîndu-mi în urechi: *Casa parohiala nu și-a pierdut nimic din farmecul ei și nici grădina din splendoare?* Simțeam nevoia grabnică să mă văd singur cu Rouletabille, pentru a-l întreba.

În clipa aceasta, tînărul ieși din castel împreună cu domnul Robert Darzac. Lucru extraordinar, îmi dădui seama, de la prima vedere, că păreau cei mai buni prieteni din lume.

— Ne ducem în „Camera Galbenă”, îmi spuse Rouletabille, hai cu noi. Ia ascultă, prietene drag, să știi, te voi reține toată ziua. Vom lua masa împreună, în tîrgușor...

— Veți prînzi aici, cu mine, domnilor...

— Mulțumesc, nu, răspunse tînărul. Vom lua masa la hanul „Donjon”...

— N-o să vă simțiți bine acolo... Nu veți găsi nimic.

— Credeți?... Eu nădăjduiesc să mai găsesc cîte ceva pe acolo, replica Rouletabille. După masă vom lucra din nou,

îmi voi scrie articolul, și-o să fiți atît de amabil să mi-l duceți la redacție...

— Dar dumneata? N-ai să te întorci cu mine?

— Nu; voi rămîne să dorm aici...

Mă întorsei cu fața spre Rouletabille. Vorbea serios și domnul Robert Darzac nu mi se păru de loc surprins...

În acel moment treceam prin fața donjonului și auzirăm niște gemete. Rouletabille întrebă:

— Pentru ce au fost arestați oamenii aceștia?

— Într-o oarecare măsură, din vina mea, spuse domnul Darzac. Ieri i-am atras atenția judecătorului de instrucție că era inexplicabil cum de au avut portarii timpul necesar să audă focurile de revolver, „să se îmbrace”, să străbată distanța destul de mare care desparte căsuța lor de pavilion, și toate astea numai în două minute; căci nu trecuseră mai mult de două minute de cînd s-au auzit focurile de revolver și pînă în momentul cînd au fost întîlniți de moș Jacques.

— Într-adevăr, e ceva necurat la mijloc, aprobă Rouletabille... Și erau îmbrăcați?...

— Iată ce e de necrezut... erau îmbrăcați... „de-a binelea”, în haine trainice și călduroase... Nu le lipsea nimic din îmbrăcăminte. Femeia era încălțată în saboți, însă bărbatul avea „pantofii cu șireturile legate”. Iar ei declaraseră că s-au culcat, ca în toate serile, la ora nouă. Cînd a sosit azi-dimineață judecătorul de instrucție, care se înarmase la Paris cu un revolver de același calibru cu arma crimei (deoarece nu voia să se atingă de revolverul-corp delict), l-a pus pe grefier să tragă două focuri de revolver în „Camera Galbenă”, ținînd ușa și ferestrele închise. Eram laolaltă cu el în căsuța portarilor; n-am auzit nimic... de altfel, nici nu se poate auzi ceva. Înseamnă că portarii mințiseră, nu mai încape nicio îndoială... Erau gata îmbrăcați; erau de mult afară în preajma pavilionului; așteptau ceva. Bineînțeles, în niciun caz nu sînt

acuzăți de-a fi autorii atentatului, însă complicitatea lor nu e de loc improbabilă... Domnul de Marquet a dispus să fie arestați de îndată.

— Dacă ar fi fost complici, spuse Rouletabille, *ar fi venit cu hainele în neorînduială, îmbrăcate la mare iuțelă*, sau mai degrabă n-ar fi venit de loc. Când te năpustești în brațele justiției, purtînd pe tine atîtea dovezi de complicitate, înseamnă că nu ești complice. Nu cred să existe complici în afacerea asta.

— Atunci, ce căutau afară în toiul nopții? S-o spună!...

— Mai mult ca sigur că au motive să tacă. Trebuie să le aflăm care... Chiar dacă n-ar fi complici, ele ar putea avea o oarecare importanță. *Tot ce se întîmplă într-o asemenea noapte este important...*

Tocmai traversasem bătrînul pod de peste șanțul cu apă al castelului și pătrundeam în „Stejăriș”, cum se numea această parte a parcului. Aici domneau nenumărați stejari multisecolari. Toamna începuse să le sfoigească frunzele gălbejite, iar crengile lor înalte și negre, șerpuitoare, păreau niște clăi de păr înspăimîntătoare, niște reptile gigantice încolăcite, așa cum le încîlcise sculptorul din antichitate, răsucindu-le pe creștetul Meduzei sale. Locurile astea, care-i plăceau domnișoarei Stangerson pentru a locui aici pe timp de vară, ni se înfățișară triste și întunecate în acest anotimp al anului. Pămîntul era negru, mocirlos după ploile din ultima vreme și mlăștinios din pricina frunzelor moarte așternute pe jos; trunchiurile arborilor arătau negre; chiar și cerul, deasupra capetelor noastre, părea îndoliat, legănînd vălătucii greoi ai unor nori uriași. Și în această singurătate sumbră și pustie descoperirăm zidurile albe ale pavilionului. Ciudată construcție, fără nicio fereastră la vedere, din locul de unde o puteam privi. Numai o ușă micuță arăta care-i intrarea în pavilion. S-ar fi zis că ne aflăm înaintea

unui mormînt, a unui mausoleu imens din străfundul unui codru pustiu... Cu cît ne apropiam mai mult, cu atît deslușeam mai bine așezarea. Clădirea își primea toată lumina de care avea nevoie dinspre miazăzi, adică din cealaltă parte a domeniului, dinspre cîmpie. Se vede că, după ce încuiau ușița dinspre parc, domnul și domnișoara Stangerson găseau aici o temniță ideală pentru a trăi înăuntru, numai cu lucrările și visul lor.

De altminteri, am să dau îndată planul pavilionului. N-aveau decît un parter în care se intra urcînd cîteva trepte și un pod, destul de înalt, „dar care nu ne va interesa de loc”. Așa că prezint cititorului numai planul parterului, în toată simplitatea lui.

1. *Camera Galbenă*, avînd o singură fereastră zăbreilită și o singură ușă dînd spre laborator.

2. *Laboratorul*, avînd două ferestre mari zăbreлите și două uși, una spre vestibul, cealaltă spre Camera Galbenă.

3. *Vestibulul*, avînd o fereastră fără gratii și o ușă de intrare deschizîndu-se spre parc.

4. *Toaletă*.

5. Scară urcînd spre pod.

6. Imens și unic șemineu al pavilionului utilizat pentru experiențele din laborator.

A fost desenat chiar de Rouletabille și am constatat că nu lipsea nicio linie, nicio indicație din cele în stare să ajute la rezolvarea problemei ce se înfățișa atunci justiției. Cu legenda și cu planul în față, cititorii vor ști, pentru descoperirea adevărului, tot atît cît știa și Rouletabille în momentul cînd a intrat pentru prima oară în pavilion și cînd

toată lumea se întreba: „Pe unde a putut fugi asasinul din «Camera Galbenă»?“

Înainte de a urca cele trei trepte de la ușa pavilionului, Rouletabille ne opri și-l întrebă pe neașteptate pe domnul Darzac:

— Ei bine, dar care-i mobilul crimei?

— În ce mă privește, domnule, n-am nicio îndoială în privința asta, spuse logodnicul domnișoarei Stangerson cu nemărginită tristețe. Urmele lăsate de degete, zgârieturile atât adânci de pe pieptul și de la gâtul domnișoarei Stangerson atestă că mîrșavul ce se ascunsese în cameră a încercat să înfăptuiască un groaznic asasinat. Medicii experți care au examinat ieri aceste urme afirmă că au fost făcute de aceeași mînă care și-a pus pecetea însîngerată pe perete; o mînă uriașă, domnule, care pentru nimic în lume n-ar încăpea în mînușa mea, adăugă el cu un zîmbet amar și greu de definit...

— Această mînă plină de sînge, îl întrerupsei eu, n-ar putea fi oare urma degetelor însîngerate ale domnișoarei Stangerson, care, în clipa cînd se prăbușea, dăduse de perete și, alunecînd, lăsase pe el o imagine deformată a mîinii ei pline de sînge?

— Nu exista niciun strop de sînge pe mîinile domnișoarei Stangerson cînd a fost ridicată, răspunse domnul Darzac.

— Atunci, întrucît dînsa l-a rănit pe asasin la mînă, putem fi siguri acum, spusei eu, că domnișoara Stangerson era persoana care se înarmase cu revolverul lui moș Jacques. *Deci, se temea de ceva sau de cineva.*

— Probabil...

— Nu bănuieți pe nimeni?

— Nu... răspunse domnul Darzac, privindu-l pe Rouletabille.

Atunci Rouletabille îmi spuse:

— Trebuie să afli, prietene, că instrucția e ceva mai avansată decît a vrut să ne destăinuiească bătrînelul acesta plin de secrete, domnul de Marquet. Acum instrucția știe nu numai că arma folosită de domnișoara Stangerson în apărarea ei a fost un revolver, dar cunoaște, și-a cunoscut-o de la bun început, arma cu care a fost atacată, cu care a fost lovită domnișoara Stangerson. După cum mi-a spus domnul Darzac, e un „picior de berbec”. De ce-o fi înconjurînd oare domnul de Marquet „piciorul de berbec” cu atîtea mistere în scopul de-a facilita cercetările agenților de la Siguranță. Fără îndoială. Probabil își închipuie că proprietarul va fi găsit printre cei bine cunoscuți ca atare, în lumea borfașilor de rînd din Paris, că utilizează această unealtă a crimei, cea mai îngrozitoare din cele pe care să le fi inventat natura... Și apoi, parcă poți să știi vreodată ce se petrece în cerebelul unui judecător de instrucție? adăugă Rouletabille cu o ironie plină de dispreț.

Îl întrebai:

— Deci în „Camera Galbenă” s-a găsit un „picior de berbec”?

— Da, domnule, spuse Robert Darzac, la piciorul patului; dar vă rog: nu mai vorbiți de asta. Domnul de Marquet ne-a cerut să păstrăm secretul. (Am schițat un gest de protest). E un „picior de berbec” enorm, a cărui măciulie sau, să mă exprim mai bine, a cărui articulație mai era încă înroșită de sîngele înspăimîntătoarei răni pe care i-o făcuse domnișoarei Stangerson. E un „picior de berbec” mai vechi, *ce trebuie să mai fi fost folosit la cîteva crime*, judecînd după aspect. Așa crede domnul de Marquet și l-a trimis la Paris, la laboratorul municipal, să fie analizat. Într-adevăr, el crede să fi identificat, pe acest „picior de berbec”, nu numai sîngele proaspăt al ultimei victime, ci și alte urme ruginii, ce n-ar

putea fi altceva decît pete de sînge uscat, mărturii ale unor crime anterioare.

— Un „picioar de berbec” în mîinile unui „asasin antrenat” se transformă într-o armă formidabilă, spuse Rouletabille, o armă „mai utilă” și mai sigura decît un baros.

— „Mizerabilul” a și dovedit, de altminteri, acest lucru, spuse îndurerat domnul Robert Darzac. „Picioarul de berbec” a lovit-o în frunte, într-un chip înfiorător, pe domnișoara Stangerson. Măciulia „picioarului de berbec” se nimerește perfect cu dimensiunile răni. După părerea mea, rana ar fi putut să fie mortală, dacă asasinul n-ar fi fost pe jumătate înfrînat, în timp ce dădea lovitura, de revolverul domnișoarei Stangerson. Rănit la mîină, a abandonat „picioarul de berbec” și a luat-o la fugă. Din păcate, lovitura pe care o da „picioarul de berbec” *pornise, ba chiar își atinsese scopul...* iar domnișoara Stangerson era ca și doborîită, după ce scăpase de sugrumare. Dacă domnișoara Stangerson ar fi reușit să-l rănească pe bandit de la primul foc de revolver, fără doar și poate că ar fi scăpat de „picioarul de berbec”... Dar e mai mult ca sigur că și-a luat revolverul prea tîrziu; apoi, primul foc, în toiul luptei, a deviat, și glonțul s-a înfipt în tavan; abia cel de-al doilea foc și-a atîng ținta...

După cele spuse, domnul Darzac băt看 la ușa pavilionului. Cum să vă destăinuiesc nerăbdarea mea de-a pătrunde chiar la locul crimei? Tremuram de emoție și, în ciuda atracției nemaipomenite prezentată de povestea „picioarului de berbec”, fierbeam vîzînd convorbirea noastră prelungindu-se și ușa pavilionului întîrziînd a se deschide.

În sfîrșit, se deschise.

În prag se afla un om în care-l recunoscui pe moș Jacques.

După cît îmi dădui seama, să fi avut vreo șaiszeci de ani bătuți pe muchie. O barbă mare colilie, un păr alb acoperit

de o beretă, un costum cafeniu de catifea cu coatele uzate, saboți în picioare; o înfățișare ursuză, o figură destul de anti-patică, care totuși se luminează de îndată ce-l zări pe domnul Robert Darzac.

— Niște prieteni, spuse de-a dreptul ghidul nostru. Nu e nimeni în pavilion, moș Jacques?

— N-am voie să las pe nimeni să intre, domnule Robert, dar bineînțeles că opreliștea nu e pentru dumneavoastră... Și, la urma urmei, la ce bun? Domnii ăștia de la justiție au văzut tot ce era de văzut. Au făcut destule desene și procese-verbale.

— Mă ierți, domnule Jacques, mai înainte de toate o întrebare, spuse Rouletabille.

— Spuneți, tinere domn, și dacă voi putea răspunde la ea...

— Stăpîna dumitale, *în seara aceea*, purta părul pieptănat lins, știi cum, pe tîmple, cu cărare?

— Nu, micuțul meu domn. Stăpîna mea n-a avut niciodată părul pieptănat cu cărare, adus pe tîmple, așa cum spuneți dumneavoastră, nici în seara aceea și nici în alte dăți. Ca întotdeauna, avea părul astfel înălțat încît să i se poată vedea fruntea frumoasa și curată ca a unui prunc nou-născut!...

Rouletabille bombăni ceva și imediat începu să cerceteze ușa. Luă aminte la închizătoarea automată. Constată că ușa nu putea rămîne niciodată deschisă și era nevoie de o cheie să poată fi descuiată. Apoi intrară în vestibul, o cămăruță destul de luminoasă, pardosită cu dale roșietice.

— A! uite fereastra, spuse Rouletabille, prin care a fugit asasinul.

— Ei zic așa, domnule, ei zic așa! Dacă ar fi fugit pe aici, l-am fi văzut fără zăbavă, fiți siguri! Nu sîntem orbi! nici domnul Stangerson, nici eu, nici portarii pe care i-au vîrît la

temniță! De ce nu mă întemnițează și pe mine acum din pricina revolverului?

Rouletabille apucase să deschidă fereastra și să examineze obloanele.

— Erau închise când s-a săvârșit crima?

— Cu zăvorul de fier, pe dinăuntru, spuse moș Jacques... dar eu mi-s tare încredințat că ucigașul a trecut prin ele...

— Sînt pete de sînge?...

— Da, uitați-vă, pe piatră, afară... Dar al cui e sîngele?...

— A! spuse Rouletabille, se văd pași... acolo, pe cărare... terenul era moale de tot... o să le examinăm imediat...

— Fleacuri, îl întrerupse moș Jacques... Ucigașul n-a fugit pe-acolo!...

— Bine, dar pe unde atunci?...

— De unde să știu?...

Rouletabille vedea totul, adulmeca totul. Îngenunche și trecu rapid în revistă dalele murdare din vestibul. Moș Jacques vorbea mai departe:

— A! n-o să găsiți nimic aici, micuțul meu domn, nici ei n-au găsit... În afară de asta, acum e prea murdar... A umblat atîta lume! Nu vor să mă lase cu niciun chip să spăl dalele... însă, în ziua crimei, spălasem totul la mare meserie, chiar eu, bătrînul Jacques... și dacă ucigașul ar fi trecut pe aici cu „scîlcieturile” lui murdare, s-ar fi băgat de seamă; doar și-a mai lăsat pecetea încălțărilor în camera domnișoarei!...

Rouletabille se ridică și întrebă:

— Când ai spălat ultima oară dalele astea?

Privea țintă la moș Jacques, cu niște ochi cărora nu le scăpa nimic.

— Chiar în ziua crimei, v-am spus! Pe la cinci și jumătate... în timp ce domnișoara cu tatăl ei făceau o mică plimbare, înainte de-a lua masa de seară chiar aici, deoarece au cinat în laborator. A doua zi, când a venit judecătorul, a

putut să vadă pe jos toate urmele de pași, de parcă ar fi stat scrise cu cerneală pe hîrtie albă... Ei bine, nici în laborator, nici în vestibul, care erau curate ca un gologan nou-nouț, n-au găsit pași. Pașii ăluia! De vreme ce i-au găsit din nou, afară, lîngă fereastră, ar fi fost nevoie ca el să fi dat o bortă în tavanul din „Camera Galbenă”, să fi trecut prin pod, să fi străpuns acoperișul și să fi coborît drept în fața ferestrei din vestibul, căzînd în picioare... Ei bine, în tavanul „Camerei Galbene” nu se află nicio bortă... și, nu mai încape vorbă, nici în podul meu!... Așa că, vă dați seama, nu se știe nimic... dar chiar nimic... și zău că niciodată n-o să se știe ceva!... Aici și-a vîrît dracul coada!

Rouletabille se aruncă deodată în genunchi, în fața unei mici toalete, a cărei ușă se deschidea în fundul vestibulului. Rămase în poziția asta cel puțin un minut.

— Ei, ce e? îl întrebai, cînd se ridică de jos.

— O! nimic prea important; o picătură de sînge.

Tînărul își îndreptă chipul spre moș Jacques.

— Cînd ai început să speli pe jos în laborator și în vestibul, fereastra din vestibul era deschisă?

— Tocmai atunci o deschisesem, deoarece aprinsesem niște mangal pentru domnul, în cuptorul din laborator; și fiindcă ațîșasem focul cu niște ziare, se făcuse fum; am deschis ferestrele din laborator și pe cea din vestibul, să fac curent, apoi le-am închis pe cele din laborator și-am lăsat-o deschisă numai pe cea din vestibul; după aceea am ieșit pentru o clipă să mă duc pînă la castel să caut o otreapă, și cînd m-am înapoiat, după cum v-am spus, pe la cinci și jumătate, am început să spăl dalele; după ce-am terminat cu spălatul, am plecat iarăși, lăsînd mai departe deschisă fereastra din vestibul. În cele din urmă, cînd m-am întors pentru ultima oară în pavilion, *fereastra fusese închisă*, iar domnul și cu domnișoara își începuseră lucrul în laborator.

— Să fi închis fereastra domnul și domnișoara Stangerson după ce s-au înapoiat?

— Fără îndoială.

— Nu i-ai întrebat?

— Nu!...

După o iscoditoare aruncătura de ochi în micuța toaletă și în cușca scării ce ducea în pod, Rouletabille, pentru care noi nu existam, după câte se părea, a intrat în laborator. Trebuie să mărturisesc că l-am urmat cuprins de o adâncă emoție. Robert Darzac nu scăpa din ochi nicio mișcare a prietenului meu... În ce mă privește, privirea îmi fugi de îndată spre ușa „Camerei Galbene”. Era închisă sau mai bine zis proptită spre laborator. Îmi dădui imediat seama că era pe jumătate spartă și scoasă din funcție... sfărîmată de eforturile celor ce se năpustiseră în ea, când se întîmplase drama...

Tînărul meu prieten, care-și vedea metodic de treabă, examina, fără să spună o vorbă, odaia în care ne aflam... Era încăpătoare și foarte bine luminată. Două ferestre mari, aproape cît niște vitrine, prevăzute cu gratii, dădeau înspre cîmpia nesfîrșită. Un luminiș în pădure; priveliștea minunată a întregii văi, a cîmpurilor, pînă departe spre marele oraș, care în zilele însorite pesemne că apărea, acolo, în fundul zării. Astăzi, însă, nu se vedea decît pămîntul noros, cerul încărcat de neguri... și sîngele din camera asta...

Un mare spațiu al laboratorului era ocupat de un cămin uriaș, de creuzete, de cuptoarele destinate feluritelor experiențe de chimie. Pretutindeni retorte, instrumente de fizică; mese ticsite cu eprubete, hîrtii, dosare, un motor electric... baterii... după câte îmi spuse domnul Darzac, un aparat întrebuițat de profesorul Stangerson „pentru a demonstra disocierea materiei sub influența luminii solare” etc.

Și peste tot de-a lungul pereților se aflau dulapuri, dula-

puri închise sau dulapuri cu geamuri, în care se vedeau microscopae, aparate fotografice speciale și un număr nemaipomenit de cristale.

Rouletabille cerceta îndeaproape căminul, vîrîndu-și nasul peste tot. Cu vîrfurile degetelor scotocea prin creuzete... Deodată, se ridică, ținînd în mîna o bucățică de hîrtie pe jumătate arsă... Veni spre noi, care stăteam de vorbă lîngă una din ferestre, și spuse:

— Domnule Darzac, păstrați bucățica asta de hîrtie.

Mă aplecai deasupra peticului de hîrtie îngălbenită pe care domnul Darzac îl luase din mîinile lui Rouletabille. Și putui să citesc, destul de ușor, aceste cuvinte rămase doar ele lizibile:

Casă parohială pierdut nimic farmecul
nici grădin splendore.

Si dedesubt: „23 octombrie”.

Pentru a doua oară, în dimineața asta, mă izbeam de aceste cuvinte lipsite de sens și, pentru a doua oară, luai aminte că produceau același efect tulburător asupra profesorului de la Sorbona. Prima grijă a domnului Darzac fu să privească în direcția lui moș Jacques. Dar acesta nu ne observase, fiind ocupat la cealaltă fereastră... Atunci, logodnicul domnișoarei Stangerson își deschise portofelul cu mîinile tremurînde și împături înăuntru hîrtia, oftînd: „Dumnezeule!”

În timpul acesta, Rouletabille se cățăraseră în cămin, adică de fapt stătea în picioare pe vatra de cărămidă a focarului și cerceta cu atenție hornul căminului. Acesta urca, îngustîndu-se, pînă la vreo jumătate de metru deasupra capului,

unde era astupat de-a binelea cu ajutorul unor răngi de fier împlântate în cărămidă. Printre ele treceau trei burlane, fiecare cu un diametru de vreo cincisprezece centimetri.

— Imposibil să se poată trece pe aici, enunță tînărul, revenind dintr-un salt în laborator. De altminteri, chiar dacă ar fi încercat, toată fierăria asta s-ar fi prăbușit la pămînt. Nu! Nu! nu în locul acesta trebuie căutat...

După aceea, Rouletabille examinează mobilele și deschise ușile dulapurilor. Apoi, veni rîndul ferestrelor, pe unde declară că era imposibil de trecut și chiar că „nu se trecuse” pe acolo. Lîngă cea de-o doua fereastră dădu peste moș Jacques, care privea îndelung la ceva.

— Ce e, moș Jacques, la ce privești acolo?

— Mă uit la omul ăla de la poliție care dă mereu tîrcoale heleșteului... Încă un deștept care n-o să afle mai mult decît ăilalți!

— Nu-l cunoști pe Frédéric Larsan, moș Jacques! spuse Rouletabille, dînd trist din cap, altminteri n-ai vorbi așa... Dacă-i cineva pe-aici în stare să-l găsească pe asasin, numai el este acela, crede-mă!

Și Rouletabille oftă.

— Pîna să-l găsim, trebuie mai întîi să știm cum de l-am pierdut... răspunse moș Jacques cu încăpățîinare.

În cele din urmă, ajunserăm în fața ușii „Camerei Galbene”.

— Iată ușa în dosul căreia se întîmpla ceva! spuse Rouletabille pe un ton atît de solemn încît, în altă împrejurare, ar fi sunat caraghios.

ÎN CARE ROULETALILLE PORNEȘTE ÎNTR-O EXPEDIȚIE SUB PAT

După ce Rouletabille împinse ușa „Camerei Galbene”, se opri în prag, rostind cu o emoție pe care n-aveam s-o înțeleg decît mai târziu: „O! parfumul doamnei în negru!” În cameră era întuneric; moș Jacques vru să deschidă obloanele, însă Rouletabille îl opri:

— Cînd s-a întîmplat drama era întuneric beznă?

— Nu, tinere domn, nu cred să fi fost așa. Domnișoara ținea foarte mult să aibă o veioză pe masă și în fiecare seară i-o aprindeam chiar eu, mai înainte de-a se duce la culcare... Cum să vă spun, cînd se lăsa noaptea, eram pentru ea un fel de cameristă! Adevărata ei cameristă nu venea decît diminețile. Domnișoara lucrează atît de târziu... în fiecare noapte!

— Unde se afla masa pe care stătea veioza? Mai departe de pat?

— Mai departe.

— Poți să aprinzi acum veioza?

— Veioza s-a spart cînd s-a răsturnat masa, vărsîndu-și uleiul. Toate celelalte au rămas la locul lor... Să deschid obloanele și-o să vă dați seama...

— Așteaptă puțin!

Rouletabille, înapoindu-se în laborator, se duse să în-

chidă obloanele celor două ferestre și ușa din vestibul. Când ne pomenirăm în plină beznă, scăpără un chibrit de ceară, îl dădu lui moș Jacques, spunându-i să se ducă cu chibritul înspre mijlocul „Camerei Galbene”, pe locul unde ardea, în acea noapte, veioza.

Moș Jacques, care era în papuci (de obicei își lăsa saboții în vestibul), intră cu bățul de chibrit aprins în „Camera Galbenă” și am putut desluși destul de neclar, abia luminate de flăcăriua ce se stingea, obiectele răsturnate pe jos, un pat într-un ungher și, în fața noastră, la stînga, reflexul unei oglinzi, prinse de perete lîngă pat. Asta într-o clipită.

Rouletabile spuse:

— Destul! Poți să deschizi obloanele.

— Îndeosebi vă rog să nu mai umblați încălțat, spuse moș Jacques; puteți lăsa urme cu pantofii dumneavoastră... și nimic nu trebuie deranjat... Este o trăsnaie de-a judecătorului, o trăsnaie nemaipomenită, deși a terminat ce avea de făcut...

Și împinse obloanele. Lumina palidă de afară pătrunse înăuntru, dînd la iveală o neorînduială sinistră, între pereții cu tapete de culoarea șofranului. Dușumeaua – căci dacă vestibulul și laboratorul erau pardosite cu dale, „Camera Galbenă”, în schimb, era podită cu scînduri – fusese acoperită cu o împletitură galbenă, dintr-o singură bucată, cît ținea odaia de mare, întinzîndu-se sub pat și sub măsuța de toaletă, singura mobilă care, în afară de pat, mai stătea în picioare. Masa rotundă de la miiloc, noptiera și două scaune erau răsturnate pe jos. Nu împiedicau de loc, însă, ca pe împletitură să se vadă o pată mare de sînge, provenită, după cum ne spuse moș Jacques, de la rana de pe fruntea domnișoarei Stangerson. În afară de pată, se mai vedeau aici o puzderie de picături de sînge, răspîndite cam peste tot. Păreau că se țin după urmele foarte vizibile ale pașilor ucigașului;

niște pași mari și plini de negreală. Totul dădea de crezut că stropii de sânge proveneau de la rana omului care timp de câteva clipe își întipărise mîna însîngerată pe perete. Aici mai erau și alte urme de mînă, însă mult mai puțin clare, într-adevăr, erau urme lăsate de-o mînă grosolană, înroșită de sânge.

Nu m-am putut opri să nu exclam:

— Priviți! Priviți sîngele de pe perete... omul care își rezemase cu atîta putere mîna pe perete, aflîndu-se în acel moment pe întuneric, crezuse, bineînțeleș, că a dat de-o ușa. Era convins că împinge ușa! Din cauza asta apăsase atît de strașnic, întipărind pe tapetul galben un desen teribil de acuzator, căci nu cunosc să fie pe lume multe mîini de felul acesteia. E-o mînă grosolană și bine croită, zdravănă. Iar degetele sînt aproape toate la fel de lungi! Iar degetul mare lipsește! N-avem decît urma lăsată de palmă. Și dacă iscodim „urma” lăsată, continuai eu, vedem că, după ce se proptise în perete, ea dibuie, caută ușa, o găsește, caută clanța...

— Fără îndoială, îmi tăie vorba Rouletabille, rîzînd batjocoritor, *numai că pe clanță nu există nici urmă de sânge, nici pe zăvor...*

— Și ce dovedește asta? răspunsei eu, cu un bun-simț de care mă simțeam mîndru, „el” a apăsat pe clanță și a tras zăvorul cu mîna stîngă, ceea ce e foarte firesc, de vreme ce dreapta îi era rănită...

— Nici gînd să deschidă ceva! exclamă iarăși moș Jacques. Nu sîntem nebuni, după cît se pare! Și eram patru inși cînd am doborît ușa!

Am continuat:

— Ce mînă ciudată! Priviți numai, ce mînă ciudată!

— E o mînă foarte obișnuită, răspunse Rouletabille, a cărei amprentă a fost deformată *prin alunecarea ei pe supra-*

fața peretelui. Ucigașul și-a șters de perete mîna rănită! Individul trebuie să aibă vreun metru optzeci.

— De unde vezi așa ceva?

— De la înălțimea la care se găsește mîna pe perete.

După aceea, prietenul meu se îndeletnici cu semnul făcut de glonț în zid. Semnul forma un orificiu rotund.

— Glonțul a venit „din față”, spuse Rouletabille, nici de sus și, în consecință, nici de jos.

Și ne mai atrase atenția că orificiul era cu cîțiva centimetri mai jos decît stigmatul lăsat de mîna pe perete.

Întorcîndu-se din nou la ușă, Rouletabille cerceta acum cu atenție broasca și zăvorul. Constată că într-adevăr ușa fusese doborîită dinafară, deoarece pe tăblia ușii sfărîmate se mai puteau vedea broasca încuiată și zăvorul tras, iar pe perete stăteau spînzurate, aproape smulse din loc și-abia reținute de-un șurub, „urechile” lor.

Tînărul redactor de la *L'Epoque* le examină cu atenție, luă din nou în cercetare ușa, o privi pe ambele fețe, se asigură că nu există nicio posibilitate de închidere sau de deschidere a zăvorului „pe dinafară”; își întări această convingere aflînd că în broască se găsisese cheia pe „dinăuntru”. Încă o dată căută să se asigure dacă, introducîndu-se cheia în broască din interior, aceasta nu se putea deschide din exterior, cu altă cheie. Apoi, după ce constată că la ușă nu exista niciun dispozitiv automat de închidere, pe scurt, că era o ușă ca toate ușile, prevăzută cu o broască și un zăvor foarte trainice și care stătuseră încuiate, spuse următoarele cuvinte: „Mai bine așa!” Apoi, așezîndu-se jos, se descălță la iuțeală.

Rămas în ciorapi, porni să umble prin odaie. Primul lucru pe care-l întreprinse fu să se aplece deasupra mobilelor răsturnate și să le examineze cu foarte mare grijă. Priveau la el în tăcere. Moș Jacques îl necăjea din ce în ce mai ironic:

— O! drăguțule! O! drăguțule! Cîta osteneală îți dai!...

Însă Rouletabille își ridică privirea:

— Ai spus adevărul-adevărat, moș Jacques, ieri seară stăpîna dumitale nu era pieptănată cu părul pe tîmple; am fost un nătărău că am putut crede așa ceva!...

Și, mlădios ca un șarpe, se strecură sub pat.

Iar moș Jacques spuse mai departe:

— Cînd stai să te gîndești, domnule, cînd stai să te gîndești că ucigașul era ascuns aici, sub pat! Aici trebuie să fi fost, cînd am intrat la zece seara să trag obloanele și să aprind veioza, fiindcă nici domnul Stangerson și nici domnișoara Mathilde, iară eu și mai puțin, n-am mai plecat din laborator pînă în clipa cînd s-a înfăptuit crima.

De sub pat, vocea lui Rouletabille răzbătea pînă la noi:

— Domnule Jacques, la ce oră au venit în laborator domnul și domnișoara Stangerson, fără să mai plece după aceea?

— La șase!

Vocea lui Rouletabille glăsuia mai departe:

— Da, aici s-a furișat... e sigur... De altminteri, numai aici se putea ascunde... Cînd ați intrat tuspătru înăuntru, v-ați uitat sub pat?

— De îndată... Chiar am dat patul peste cap înainte de a-l pune la loc.

— Și între saltele?

— Nu era decît o singură saltea pe pat și pe ea am culcat-o pe domnișoara Mathilde. Iar portarul cu domnul Stangerson au cărat imediat salteaua în laborator. Sub saltea nu era nimic altceva decît o somieră de metal, ce nu putea să ascundă nimic și pe nimeni. La urma urmei, domnule, gîndiți-vă că eram patru la număr și nu ne putea scăpa nimic din vedere, odaia fiind foarte mică și fără prea multe mobile, iar în pavilion, în spatele nostru, totul fiind închis.

Am îndrăznit să emit o ipoteză:

— Poate a ieșit o dată cu salteaua! Poate chiar ascuns în saltea!... Orice e cu puțință într-o întâmplare atât de misterioasă! În tulburarea lor, domnul Stangerson și portarul nu-și vor fi dat seama că duceau cu ei o greutate dublă... Și apoi, dacă portarul îi era complice?... Vă vînd această ipoteză pe câți bani face ea, însă iată ceva care ar explica o mulțime de lucruri... și, mai ales, faptul că în laborator și în vestibul nu există urmele de pași ce-au fost găsite în cameră. Cînd domnișoara Stangerson a fost transportată din laborator la castel, salteaua a stat un timp lîngă fereastră și-ar fi putui îngădui individului să fugă...

— Și după aceea ce-a mai fost? Și-apoi, ce s-a mai întîmplat? Ce-a mai fost după aceea? striga la mine Rouletabille, rîzînd singur de sub pat...

M-am simțit oarecum ofensat:

— Mă rog, nu se poate ști... Totul pare cu puțință...

Moș Jacques spuse:

— Asta-i o idee pe care a avut-o și judecătorul de instrucție, domnule, și-a poruncit cercetarea saltelei cu de-amănuntul. A fost silit să rîdă singur, domnule, de ce i-a putut trece prin cap, așa cum rîde acum prietenul dumneavoastră, pentru că, bineînțeles, nu putea fi vorba de-o saltea cu fundul dublu!... Și-apoi, cum să vă zic, dacă s-ar fi ascuns cineva în saltea, s-ar fi văzut!...

A trebuit să izbucnesc și eu în rîs și, într-adevăr, după aceea am avut și dovada că afirmasem o absurditate. Dar unde începea și unde se sfîrșea absurditatea într-un asemenea caz!

Numai prietenul meu, numai el era capabil să ne lămurească, și încă cum!...

— Ia spune-mi! exclamă reporterul, vorbind tot de sub pat, ați mișcat mult carpeta asta de la locul ei?

— Am mișcat-o, domnule, explică moș Jacques. Cînd am văzut că nu dădeam de ucigaș, ne-am pus întrebarea dacă nu cumva există vreo ascunzătoare sub dușumea...

— Așa ceva nu există, răspunse Rouletabille. Aveți vreo pivniță?

— Nu, n-avem nicio pivniță... Dar asta nu ne-a împiedicat de fel să căutăm mai departe și nu l-a oprit pe domnul judecător de instrucție, și mai ales pe grefierul lui, să pigulească dușumeaua scîndură cu scîndură, ca și cum dedesubt s-ar fi aflat vreo pivniță...

În răstimpul acesta, reporterul ieși de sub pat. Privirea îi strălucea, nările îi fremătau; să fi jurat că-i un puiandru de ogar întors cu folos de la hăituiala vînatului... Stătea de-a bușilea, în patru labe. Într-adevăr, nu-l puteam asemui cu altceva în închipuirea mea decît cu un splendid copoi de vînătoare ce adușmeca urmele vreunei jivine nemaipomenite... Iar el adușmeca acum urmele individului pe care se jurase să-l ducă stăpînului său, domnul director al ziarului *L'Epoque*, căci să nu uităm nicio clipă că Joseph Rouletabille al nostru era ziarist!

Și în felul acesta, de-a bușilea, se tîrî prin cele patru unghere ale odăii, scotocind pretutindeni, dînd tîrcoale la tot ce puteam vedea, și care însemna foarte puțin, și la tot ce nu puteam vedea, dar care, după cît se pare, însemna ceva uluitor de mult.

Măsuța de toaletă arăta ca o tăblie oarecare pe patru picioare; era imposibil să poată fi transformată într-o ascunzătoare provizorie... Nu exista niciun șifonier... domnișoara Stangerson își avea garderoba la castel.

Nasul și mîinile lui Rouletabille dibuiau pe lîngă pereți, care pretutindeni erau zidiți numai din cărămidă groasă. După ce termină cu pereții și pipăi cu degetele lui dibace toată suprafața tapetului de hîrtie galbenă, înaintînd în felul acesta

pînă la tavanul la care putu ajunge numai suindu-se pe un scaun pus pe măsuta de toaletă și împingînd mereu în jurul camerei această ingenioasă scară portabilă; după ce isprăvi cu tavanul, unde cercetă grijuliu semnul lăsat de celălalt glonț, se apropie de fereastră și asistarăm din nou la o serie de tîrcoale în preajma gratiilor și-a obloanelor trainice și de care nu se atinsese nimeni. În sfîrșit, emise un uf! „satisfăcut” și declară că „acum e liniștit!”

— Ei, v-ați dat seama că biata și scumpa noastră domnișoară era încuiată în cameră, atunci cînd încerca să ne-o omoare și ea ne striga într-ajutor!... se văicări moș Jacques.

— Da, spuse tînărul reporter, ștergîndu-și fruntea... „*Camera Galbenă*” era, zău așa, blindată ca o casă de bani...

— De fapt, remarcai eu, iată de ce misterul acesta e cel mai uluitor pe care să-l fi cunoscut vreodată, *chiar în domeniul ficțiunii*. În *Dublul asasinat din strada Morgue*, Edgar Poe n-a plăzmuit nimic asemănător. Locul crimei, din povestirea sa, era destul de închis să nu poată îngădui ieșirea vreunei ființe omenești, însă mai era acolo și-o fereastră prin care autorul asasinatelor, o maimuță, se putea strecura cu ușurință!... * Însă, în cazul de față, nu putea încăpea vorba despre nicio ieșire, despre niciun fel de ieșire. În felul în care era zăvorâtă ușa și trase obloanele, în felul în care fereastra fusese închisă, nici măcar o muscă n-ar fi putut intra sau ieși!

— Așa e! Așa e! aprobă Rouletabille, care-și ștergea mereu fruntea, părăind că-l trec nădușelile nu atît din cauza efortului corporal recent înfăptuit, cît datorită fierbințelii

* Conan Doyle abordează același tip de mister, dacă pot îndrăzni să afirm așa ceva, în nuvela intitulată *Panglica pestriță*. Într-o cameră închisă se comite un asasinat înfiorător. Dar unde-i autorul crimei? Sherlock Holmes nu zăbovește prea mult pînă să-l descopere, deoarece în cameră se află o gură de aer, cît o monedă de cinci franci, dar suficient de încăpătoare pentru a îngădui trecerea „panglicii pestrițe” a șarpelui asasin (n.a.)

gîndurilor care-l frămîntau. Aşa e! un mister foarte mare, foarte frumos şi foarte ciudat!...

— Nici „Lighioana Domnului”, bodogăni moş Jacques, nici „Lighioana Domnului”, dacă ea ar fi înfăptuit crima, nici ea n-ar fi avut pe unde fugi... Ia ascultaţi!... Auziţi?... Tăceţi!...

Moş Jacques ne cerea să facem linişte şi cu mîna îndreptată spre perete, înspre pădurea din preajmă, asculta ceva ce noi nu puteam auzi.

— A plecat, spuse el în cele din urmă. Va trebui să-i facem seama... Lighioana asta-i tare fioroasă... dar ce să-i faci, e „Lighioana Domnului”; se duce de se roagă în fiecare noapte la mormîntul sfintei Geneviève şi nimeni nu îndrăzneşte să se atingă de ea, de teamă să nu-l blesteme maica Agenoux...

— Cît e de mare „Lighioana Domnului”?

— Aproape cît un cîine de vînătoare şoricar... e-un balaur, dacă vă spun. Ah! de cîte ori nu mi-am pus întrebarea dacă nu cumva o fi înhăţat-o chiar ea cu ghearele de gît pe biata noastră domnişoară... Dar „Lighioana Domnului” nu umblă încălţată, nu trage cu revolverul, nu poate avea o mîină ca asta!... exclamă moş Jacques, arătîndu-ne iarăşi urmele însîngerate lăsate pe perete de mîna asasinului. Şi apoi, am fi putut-o vedea tot atît de bine ca şi pe-o fiinţă omenească, şi-ar fi rămas şi ea încuiată în cameră şi în pavilion, la fel ca un om!...

— Bineînţeles, spusei eu. De departe, mai înainte de-a fi văzut „Camera Galbenă”, mă întrebasesm şi eu dacă nu cumva pisica maicii Agenoux...

— Şi tu! exclamă Rouletabille.

— Dar tu? întrebai eu.

— Eu nicio clipă măcar... De cînd am citit articolul din *Le Matin*, am ştiut că nu poate fi vorba de-o lighioană! Acum pot

jura că aici s-a petrecut o tragedie înspăimântătoare... Dar nu ne spui nimic de bereta găsită aici, de batistă, moș Jacques?

— Le-a luat magistratul, vă dați seama, zise șovăind celălalt.

Reporterul îi spuse, foarte grav:

— N-am văzut nici batista și nici bereta, dar pot să-ți spun totuși cum arată.

— Aha! sînteți tare viclean... și moș Jacques tuși încurcat.

— Batista e o batistă mare și albastră, vărgată cu roșu, iar bereta e o beretă veche, ca asta, adăugă Rouletabille, arătînd spre creștetul bătrînului.

— Totuși așa e... parcă-ați fi vrăjitor...

Și moș Jacques se căzni să rîdă, dar nu izbuti.

— Cum de știți că batista era albastră și vărgată cu roșu?

— Foarte bine, dacă n-ar fi fost albastră și vărgată cu roșu, atunci nu s-ar mai fi găsit nicio batistă!

Lăsîndu-l în pace pe moș Jacques, prietenul meu își scoase din buzunar o bucată de hîrtie albă, deschise o pereche de foarfeci, se aplecă deasupra urmelor de pași, așternu hîrtia peste una din ele și începu să decupeze. Obținu astfel o talpă de hîrtie cu un contur foarte precis delimitat și mi-o înmîină, rugîndu-mă să n-o pierd.

Apoi se întoarse spre fereastră și, arătîndu-i lui moș Jacques pe Frédéric Larsan, care se mai afla încă pe malul heleșteului, se interesă dacă polițistul fusese și el în „Camera Galbenă” să facă cercetări.

— Nu! răspunse domnul Robert Darzac, care nu scosese o vorbă măcar din momentul în care Rouletabille îi dăduse peticul de hîrtie arsă. Pretinde că n-are nevoie să vadă „Camera Galbenă”, că asasinul a ieșit din „Camera Galbenă” cît

se poate de firesc și că în astă-seară are să ne explice cum anume!

Auzind spusele domnului Robert Darzac, Rouletabille se făcu alb ca varul, ceea ce la el era ceva extraordinar.

— Să cunoască oare Frédéric Larsan adevărul pe care eu de-abia încep să-l bănuiesc? șopti el. Frédéric Larsan e tare... foarte tare... și-l admir... Însă astăzi e vorba de înfăptuit ceva mai mult decît o treabă polițienească... ceva mai mult decît ne poate învăța experiența!... E vorba să fim logici, însă logici, înțelegeți-mă bine, așa cum a fost logic bunul Dumnezeu cînd a zis: $2+2=4$!... TREBUIE SĂ NE SLUJIM DE CALEA CEA BUNĂ A RAȚIUNII!

Și reporterul se repezi afară, înnebunit la gîndul că marele și celebrul Fred ar putea obține înaintea lui rezolvarea misterului „Camerei Galbene”.

Abia în pragul pavilionului am izbutit să-l ajung din urmă.

— Haide! liniștește-te, i-am spus eu... Vasăzică nu ești mulțumit?

— Ba da, mărturisi el, oftînd din greu. Sînt foarte mulțumit. Am descoperit o mulțime de lucruri...

— De ordin moral sau material?

— Cîteva de ordin moral și unul singur de ordin material. Uite, de exemplu, acesta!

Și din buzunarul vestei scoase la iuțea o filă de hîrtie pe care probabil o chitise în timpul expediției lui de sub patul domnișoarei Stangerson și în cutele căreia pusese *un fir bălai de păr femeiesc*.

JUDECĂTORUL DE INSTRUCȚIE O INTEROGHEAZĂ PE DOMNIȘOARA STANGERSON

Cinci minute mai târziu, Joseph Rouletabille se apleca deasupra urmelor de pași descoperite în parc, chiar sub fereastra din vestibul, când un om, pesemne vreun slujitor de la castel, veni spre noi în goana mare, strigînd cît îl ținea gura către domnul Robert Darzac, care cobora din pavilion:

— Domnule Robert, aflați că judecătorul de instrucție o interoghează pe domnișoara.

Imediat, domnul Robert Darzac se scuză față de noi destul de confuz și porni grăbit în direcția castelului; servitorul se ținea alergînd după el.

— Dacă vorbește cadavrul, spusei eu, începe să devină interesant.

— Trebuie – să aflăm despre ce e vorba, spuse prietenul meu. Haidem la castel.

Și mă tîrî după el. Însă la castel un jandarm care sta de pază în vestibul ne interzise să urcăm scara ce ducea la primul etaj. A trebuit să așteptăm.

Iată ce se petrecuse în răstimp, în odaia victimei. Doctorul familiei, considerînd că domnișoara Stangerson se simțea mult mai bine, însă temîndu-se de-o recrudescență fatală a crizei, care n-ar mai fi îngăduit un interogatoriu,

apreciasse că-i de datoria lui să-l vestească pe judecătorul de instrucție... și acesta hotărîse imediat să procedeze la un scurt interogatoriu. La interogatoriu asistau domnul de Marquet, grefierul, domnul Stangerson și doctorul. Mi-am procurat mai târziu, în timpul procesului, textul interogatoriului. Iată-l în toată uscăciunea lui juridică:

ÎNTREBARE: Domnișoară, vă simțiți în putere, fără să vă obosiți prea mult, să ne comunicați cîteva detalii absolut necesare despre îngrozitorul atentat a cărui victimă ați fost?

RĂSPUNS: Domnule, mă simt mult mai bine și am să vă spun tot ce știu. Cînd am intrat în camera mea, n-am observat nimic anormal.

ÎNTREBARE: Mă iertați, domnișoară, dacă îmi veți îngădui, am să vă pun eu întrebări, iar dumneavoastră o să-mi răspundeți la ele. Vă vor obosi mai puțin decît relatarea întîmplării în întregime.

RĂSPUNS: Vă rog, domnule.

ÎNTREBARE: Cum v-ați petrecut timpul în ziua aceea? Aș dori să-mi relatați cît mai precis, cît mai amănunțit cu putință. Aș voi, domnișoară, să pot urmări toate mișcările dumneavoastră din acea zi, dacă nu vă cer prea mult.

RĂSPUNS: M-am trezit la o oră târzie, pe la zece, deoarece tatăl meu și cu mine ne-am întors abia după miezul nopții, fiind invitați la dineul și la recepția oferite de Președintele Republicii în onoarea delegaților Academiei de Științe din Philadelphia. Cînd am ieșit din camera mea, pe la zece și jumătate, tatăl meu era în laborator și începuse să lucreze. Am lucrat împreună pînă la amiază; ne-am plimbat în parc vreo jumătate de oră; am luat prînzul la castel. Apoi, o jumătate de oră de plimbare, ca în fiecare zi, pînă la unu și jumătate. După aceea, împreună cu tata, ne-am întors în laborator. Acolo am găsit-o pe cameristă, care deretica prin camera mea. Am intrat în „Camera Galbenă“ să-i dau cîteva

dispoziții femeii de serviciu, care a plecat imediat din pavilion, și mi-am reluat lucrul cu tatăl meu. La cinci am plecat din pavilion să ne plimbăm din nou și să luăm ceaiul.

ÎNTREBARE: La cinci, când ați plecat, ați mai intrat în camera dumneavoastră?

RĂSPUNS: Nu, domnule, numai tata s-a dus pînă în cameră, să-mi caute, la rugămintea mea, pălăria.

ÎNTREBARE: Și n-a observat nimic suspect?

DOMNUL STANGERSON: Bineînțeles că nu, domnule.

ÎNTREBARE: De altminteri, e mai mult ca sigur că la acea oră asasinul nu se afla încă sub pat. Când ați plecat, ușa de la cameră nu fusese încuiată cu cheia?

DOMNIȘOARA STANGERSON: Nu. N-aveam niciun motiv...

ÎNTREBARE: Cît timp ați lipsit atunci din pavilion, dumneavoastră și domnul Stangerston?

RĂSPUNS: Aproape o oră.

ÎNTREBARE: În răstimpul acesta trebuie să se fi strecurat asasinul în pavilion; fără îndoială. Dar cum, însă? Nu știm. În parc s-au găsit urme foarte clare de pași *care pornesc* din dreptul ferestrei vestibulului, dar nu pot fi găsite cele *care vin* într-aici. Când ați ieșit la plimbare cu tatăl dumneavoastră, n-ați observat dacă fereastra din vestibul era deschisă?

RĂSPUNS: Nu-mi amintesc de-așa ceva.

DOMNUL STANGERSON: Era închisă.

ÎNTREBARE: Dar când v-ați înapoiat?

DOMNIȘOARA STANGERSON: Nu i-am dat nicio atenție.

DOMNUL STANGERSON: Mai era închisă... mi-aduc cu precizie aminte, deoarece când ne-am întors am spus cu voce tare: „Ar fi fost tare bine dacă moș Jacques ar fi deschis fereastra în lipsa noastră”.

ÎNTREBARE: Ciudat! Ciudat! Să știți, domnule Stanger-son, că moș Jacques o deschisese și în absența dumneavoastră și înainte de-a ieși. Deci, la șase v-ați înapoiat în laborator și ați început să lucrați?

DOMNIȘOARA STANGERSON: Da, domnule.

ÎNTREBARE: Și, de la această oră, n-ați mai plecat din laborator pînă în clipa cînd ați intrat în camera dumneavoastră?

DOMNUL STANGERSON: Nici eu și nici fiica mea, domnule. Avem o lucrare ce necesită o urgență atît de mare că nu putem pierde niciun minut. E într-atît de importantă încît lăsăm la o parte orice alte probleme.

ÎNTREBARE: Masa de seară ați luat-o în laborator?

RĂSPUNS: Da, din aceleași motive.

ÎNTREBARE: De obicei cinați în laborator?

RĂSPUNS: Rareori luăm aici masa de seară.

ÎNTREBARE: Asasinul n-avea cumva de unde să știe că în acea seară veți cina în laborator?

DOMNUL STANGERSON: Pentru Dumnezeu, domnule, nu cred așa ceva... Ne-am hotărît să mîncăm în laborator, eu și fiica mea, pe la șase, cînd ne întorceam spre pavilion. În momentul acela am fost opriți de paznicul meu, care m-a reținut cîteva clipe, să mă roage să-l însoțesc într-o inspecție urgentă, în partea de pădure unde aveam de gînd să facem tăieri. Mi-era peste putință și-am amînat pe a doua zi această treabă; atunci l-am rugat pe paznic deoarece trecea pe la castel, să-l anunțe pe majordom că vom cina în laborator. Paznicul plecă să-mi execute dispoziția, iar eu o ajunsesei din urmă pe fiică-mea, căreia îi înmînasem cheia pavilionului și care o lăsase în ușa pe dinafară. Fiică-mea se și apucase de lucru.

ÎNTREBARE: Domnișoară, la ce oră ați intrat în camera

dumneavoastră, atunci cînd tatăl dumneavoastră nu-și terminase încă lucrul?

DOMNIȘOARA STANGERSON: La miezul nopții.

ÎNTREBARE: Moș Jacques mai intrase în cursul serii în „Camera Galbenă”?

RĂSPUNS: Ca în fiecare seară, să tragă obloanele și să aprindă veioza...

ÎNTREBARE: N-a observat nimic suspect?

RĂSPUNS: Ne-ar fi spus. Moș Jacques e un om de treabă, care ține mult la mine.

ÎNTREBARE: Dumneavoastră susțineți, domnule Stanger-son, că după aceea moș Jacques n-a mai plecat din laborator? A stat tot timpul cu dumneavoastră?

DOMNUL STANGERSON: Sînt sigur de asta. N-am nicio bănuială în privința asta.

ÎNTREBARE: Domnișoară, cînd ați intrat în camera dumneavoastră, ați încuiat imediat ușa cu cheia și ați tras zăvorul? Vasăzică un șir întreg de prevederi, deși știati că tatăl și servitorul dumneavoastră se aflau alături. Vă temeati deci de ceva?

RĂSPUNS: Tatăl meu n-avea să mai întîrzie mult pînă să plece la castel, iar moș Jacques să meargă la culcare. Și, în afară de asta, exista ceva anume de care mă temeam.

ÎNTREBARE: Vă era atîta frică de acel ceva anume încît a trebuit să împrumutați revolverul lui moș Jacques, fără să-i spuneți nimic?

RĂSPUNS: Așa este, nu voiam să înpăimînt pe nimeni, mai ales că temerile mele puteau fi cu totul copilărești.

ÎNTREBARE: Și de ce anume vă temeati?

RĂSPUNS: Nu știu cum să vă spun mai precis; de vreo cîteva nopți mi se părea că aud în parc și în afara parcului, în jurul pavilionului, o mulțime de zgomote neobișnuite, uneori auzeam pe cineva mergînd, trosnete de ramuri rupte,

în noaptea care a precedat atentatul, în noaptea în care nu m-am culcat înainte de trei dimineața, când ne-am înapoiat de la Elysée, am stat cîteva clipe la fereastră și mi s-a părut că am văzut aieva niște umbre...

ÎNTREBARE: Cîte umbre erau?

RĂSPUNS: Două umbre care dădeau tîrcoale heleșteului. Apoi luna s-a ascuns după nori și n-am mai văzut nimic. În fiecare an, pe timpul acesta, sînt de mult mutată în apartamentul meu din castel, unde îmi reiau ocupațiile obișnuite de iarnă; însă anul acesta mi-am zis să nu plec din pavilion decît atunci cînd tatăl meu își va termina, pentru Academia de Științe, sinteza cercetărilor sale despre *Disocierea materiei*. Nu voiam ca această considerabilă operă, care trebuia terminată peste cîteva zile, să fie tulburată de vreo schimbare oarecare în deprinderile noastre de toate zilele. Veți înțelege, așadar, de ce n-am vrut să-i vorbesc în niciun caz tatii despre temerile mele copilărești și de ce nu i-am spus nimic nici lui moș Jacques, care nu și-ar fi putut ține gura. În orice caz, deoarece știam că moș Jacques avea un revolver în sertarul noptierei lui, am profitat de-o clipă în timpul zilei, cînd bunul nostru moșneag lipsise, să mă urc repede pînă la el în pod și să-i iau arma, pe care am vîrît-o apoi în sertarul noptierei mele.

ÎNTREBARE: Aveți cumva dușmani?

RĂSPUNS: Niciunul.

ÎNTREBARE: Va dați seama, domnișoară, cît de mult pot surprinde aceste excepționale măsuri de prevedere.

DOMNUL STANGERSON: Desigur, fetița mea, iată niște precauții cu totul neobișnuite.

RĂSPUNS: Dar de ce? Doar am spus că de două nopți nu mă simțeam de loc liniștită, ba chiar eram îngrijorată de-a binelea...

DOMNUL STANGERSON: Ar fi trebuit să-mi comunicai

toate acestea. Ești de neiertat. Am fi putut evita o nenorocire!

ÎNTREBARE: După ce ușa „Camerei Galbene“ a fost încuiată, domnișoară, v-ați culcat imediat?

RĂSPUNS: Da, și, foarte obosită, am adormit de îndată...

ÎNTREBARE: Veioza rămăsese aprinsă?

RĂSPUNS: Da; însă dă o lumină foarte slabă...

ÎNTREBARE: Atunci, domnișoară, spuneți-mi ce s-a întâmplat mai departe?

RĂSPUNS: Nu știu dacă adormisem de mult, însă deodată m-am trezit... strigând...

DOMNUL STANGERSON: Da, un strigăt înspăimântător... Asasinul!... Parcă-l aud și acum...

ÎNTREBARE: Ați strigat tare?

RĂSPUNS: În cameră se afla un bărbat. Se năpusti asupra mea, îmi puse mîna în gît, încercă să mă sugrume. Începeam să mă sufoc; deodată, reușii să apuc revolverul din sertarul întredeschis al noptierei, unde-l țineam ascuns, gata de tras. În clipa aceea necunoscutul mă smulse din pat și ridică un fel de bîtă să-mi dea în cap. Dar apucaî să trag. Imediat după aceea simții o lovitură năprasnică, o lovitură teribilă la cap. Toate acestea, domnule judecător, s-au întâmplat mult mai repede decît v-aș putea povesti, și după aceea n-am mai știut nimic.

ÎNTREBARE: Asta-i totul?... N-aveți nicio părere despre felul în care asasinul a putut să fugă din camera dumneavoastră?

RĂSPUNS: Nicio părere... Nu mai știu nimic altceva. Nu poți ști ce se întâmplă în jurul tău atunci cînd ești ca mort!

ÎNTREBARE: Omul era mare sau mic de statură?

RĂSPUNS: N-am putut vedea decît o umbră, ce mi s-a părut uriașă...

ÎNTREBARE: Nu ne puteți da niciun indiciu?

RĂSPUNS: Domnule, nu știu nimic altceva; un individ s-a năpustit asupra mea, am tras în el... Nu știu nimic mai mult...

Aici se termină interogatoriul domnișoarei Stangerson, Joseph Rouletabille îl aștepta răbdător pe domnul Robert Darzac. Acesta nu întârzie prea mult.

Ascultase interogatoriul dintr-o odaie învecinată cu camera domnișoarei Stangerson și venea acum să-i relateze în amănunțime prietenului nostru, ajutat de-o memorie neobișnuită. Era de o docilitate care și-acum mă uimește. Datorită însemnărilor fugare notate cu creionul, fu în stare să reproducă aproape textual întrebările și răspunsurile.

Domnul Darzac făcea într-adevăr impresia că e secretarul tânărului meu prieten și, în tot ce întreprindea, părea că nu-i poate refuza nimic, ba chiar și mai mult, puteai să juri „că lucra pentru el”.

Problema „ferestrei închise” îl intrigă pe reporter, așa cum îl intrigase și pe judecătorul de instrucție. În plus, Rouletabille îl rugă pe domnul Darzac să-i mai spună o dată cum își petrecuseră domnul și domnișoara Stangerson timpul în ziua dramei, așa cum stabiliseră amândoi în fața judecătorului. Împrejurările în care decursese cina din laborator l-au interesat în cel mai înalt grad și ceru să-i fie relateate de două ori, pentru a se putea convinge despre faptul că numai paznicul știa că profesorul și fiica lui aveau să cineze în laborator și despre felul în care aflate paznicul de acest lucru.

Cînd domnul Darzac termină, spusei:

— Iată un interogatoriu care nu avansează prea mult lucrurile.

— Le dă îndărăt, fu de acord domnul Darzac.

— Le clarifică, spuse îngîndurat Rouletabille.

REPORTER ȘI POLIȚIST

Tustrei ne înapoiarăm în direcția pavilionului. La vreo sută de metri de clădire, reporterul ne opri și, arătându-ne un mic boschet din dreapta noastră, ne spuse:

— Iată de unde a pornit asasinul pentru a intra în pavilion.

Deoarece mai erau și alte boschete din aceeași specie printre bătrînii stejari, îl întrebai de ce asasinul îl alesese tocmai pe acela mai degrabă decît pe celelalte; Rouletabille răspunse, arătându-mi cărarea ce trecea pe lîngă boschet și ducea pînă lîngă ușa pavilionului:

— Cărarea e așternută cu pietriș, după cum vezi, îmi spuse el. Pentru a se duce la pavilion, era absolut necesar ca omul să fi trecut pe aici, dacă ținem seama că pe pămîntul moale, înspre pavilion, nu-i găsim urmele pașilor. Că doar omul acesta n-o fi avut aripi. E clar că a mers pe jos, însă a mers pe pietrișul care, rostogolindu-se sub încălțăminte, nu i-a păstrat nicio urmă; într-adevăr, pietrișul mai fusese călcat de-o mulțime de alte picioare, deoarece cărarea asta este cel mai scurt drum de la pavilion și pînă la castel. În ceea ce privește boschetul, el este alcătuit din specii vegetale care nu se veștejesc niciodată în timpul iernii – din dafini și

salvii – și a pus la îndemîna asasinului un adăpost îndeajuns de nimerit ca să aștepte aici clipa cînd avea să poată porni spre pavilion. Din boschetul în care stătea pitit, i-a zărit ieșind mai întîi pe domnul și pe domnișoara Stangerson, și apoi pe moș Jacques. Pietrișul se așternea pînă aproape de fereastra vestibulului. Niște urme de pași, *paralele* cu perețele, urmele pe care le observam adineauri și pe care le mai văzusem, dovedeau că nu era nevoie să facă decît un singur pas pentru a ajunge în fața ferestrei din vestibul, care fusese lăsată deschisă de moș Jacques. Atunci, individul s-a ridicat în puterea mîinilor și a pătruns în vestibul.

— La urma urmei, e foarte posibil! spusei eu...

— Cum la urma urmei? Cum la urma urmei?... exclamă Rouletabille, cuprins de-o neașteptată mînie, pe care o dezlănțuisem cu atîta nevinovăție... De ce spui: „La urma urmei, e foarte posibil! “?

Îl implorai să nu fie cîtuși de puțin supărat, dar apucase să se necăjească mult prea mult pentru a mai avea răbdare să m-asculte și declară că admira șovăiala plină de prudența cu care anumite persoane (adică eu) abordau pe ocolite cele mai simple probleme, neriscînd niciodată să afirme: „e așa“ sau „nu-i așa“, astfel încît inteligența lor ajungea precis la aceleași rezultate care s-ar fi putut obține și în cazul în care natura ar fi uitat să le ornamezeze cutia craniană cu o fărmă de materie cenușie. Deoarece păream ofensat, tînrul meu prieten mă luă de braț, liniștindu-mă „că toate astea nu le spusese pentru mine, din moment ce-mi purta o stimă cu totul aparte”.

— Dar, mă rog, reluă el, e cîteodată o crimă să nu judeci cu precizie atunci cînd ai posibilitatea!... Dacă n-am să raționez, așa cum fac acum, cînd iau în seamă pietrișul ăsta, atunci va trebui să introduc și un balon în raționamentul meu! Dragul meu, știința aerostaticelor dirijabile

nu-i încă suficient de dezvoltată pentru a putea include, în jocul cogitațiunilor mele, un asasin ce ne cade din cer! Deci, să nu mai afirmi că un lucru e posibil, atunci când e imposibil să fie altminteri. Acum știm în ce fel a intrat individul pe fereastră și, de asemenea, cunoaștem și în ce moment anume a intrat. A pătruns înăuntru în timpul plimbării de la orele cinci. Prezența în laborator a cameristei care *tocmai termina cu dereticatul din „Camera Galbenă”*, în momentul când, la unu și jumătate, profesorul și fiica lui se întorceau, ne îngăduie să afirmăm că la unu și jumătate asasinul nu era sub pat în cameră, bineînțeles dacă nu exista cumva complicitatea cameristei. Ce părere aveți, domnule Robert Darzac?

Domnul Darzac dădu din cap, declarînd că era convins de fidelitatea cameristei domnișoarei Stangerson și că slujnica era foarte cinstită și foarte devotată.

— Și apoi, la orele cinci, domnul Stangerson intrase în odaie să caute pălăria fetei lui! adăugă el...

— Mai e și acest amănunt, spuse Rouletabille.

— Sînt de acord că individul a intrat pe această fereastră în momentul care-l spui, zisei eu, dar de ce a închis din nou fereastra, fapt care inevitabil ar fi trebuit să atragă atenția celor care-o deschiseseră?

— Poate că fereastra nici n-a fost închisă „imediat”, îmi răspunse tînărul reporter. *Dar dacă a închis fereastra la loc, a făcut-o numai din cauza cotiturii cărării așternute cu pietriș, pe care o vedem la douăzeci și cinci de metri de pavilion și din cauza celor trei stejari care se înalță acolo.*

— Ce vreți să spuneți cu asta? întrebă domnul Robert Darzac, care ne urmărise cu atenție și-l asculta pe Rouletabille cu o încordare aproape avidă.

— Am să vă explic mai târziu, domnule, când am să consider ca a sosit momentul; dar, *în cazul când se justifică ipoteza*

mea, nu cred să fi rostit cuvinte de mai mare importanță despre această enigmă decît cele de mai sus.

— Și care este ipoteza dumitale?

— N-o veți afla niciodată, dacă nu va da dovadă că reprezintă adevărul. Este o ipoteză mult prea serioasă, vedeți dumneavoastră, ca s-o comunic atîta timp cît nu-i decît o ipoteză.

— Cel puțin, aveți vreo părere despre asasin?

— Nu, domnule, nu știu cine e asasinul, dar să n-aveți nicio grijă, domnule Robert Darzac, *am să-l știu*.

Am fost nevoit să constat că domnul Robert Darzac era foarte tulburat; și bănuiam că afirmația lui Rouletabille nu-i făcea nicio plăcere. Atunci, dacă într-adevăr se temea că asasinul avea să fie descoperit, de ce (aici puneam această întrebare propriei mele gîndiri), de ce îl ajuta pe reporter să-l găsească? Se pare că tînărul meu prieten avu aceeași impresie ca și mine, căci spuse cu brutalitate:

— N-are să vă pară rău, domnule Robert Darzac, dacă am să-l descopăr pe asasin?

— Ah! aș vrea să-l ucid cu mîna mea! exclamă logodnicul domnișoarei Stangerson, cu o însuflețire care mă lăsă încremenit.

— Vă cred! spuse cu gravitate Rouletabille, dar n-ați răspuns la întrebarea mea.

Treceam pe lîngă boschetul despre care ne vorbise adineauri tînărul reporter; intrai în el și îi arătai urmele incontestabile lăsate de omul care stătuse ascuns aici. Rouletabille avusese iarăși dreptate.

— Dar e pe deplin normal! spuse el, e foarte normal!... Avem de-a face cu un individ în carne și oase, care nu dispune de alte metode, diferite de ale noastre, și va fi absolută nevoie ca totul să se explice!

După ce rosti aceste cuvinte, îmi ceru talpa de hîrtie pe

care mi-o încredințase și o suprapuse peste una din amprențele atît de clare din dosul boschetului. Apoi se ridică spunînd: „Nu, zău!”

Credeam că acum va porni să urmărească pista „pașilor pe unde fugise asasinul”, începînd din dreptul ferestrei vestibulului, însă ne tîrî după el destul de departe spre stînga, declarîndu-ne că era inutil să ne vîrîm nasul în mocirla asta și că acum cunoștea fără greș întreg drumul pe care-l făcuse asasinul în fuga lui.

S-a dus pînă la capătul zidului, la cincizeci de metri de aici, apoi a sărit gardul de mărăcini și șanțul; ia priviți, drept înainte, cărăruia ce duce spre heleșteu. E calea cea mai iute pentru a ieși din domeniu și a merge spre heleșteu.

— De unde știți că s-a dus spre heleșteu?

— Pentru că de azi-dimineață Frédéric Larsan nu s-a mișcat de lîngă malurile lui. Trebuie să fie acolo niște urme foarte ciudate.

După cîteva minute eram lîngă heleșteu.

Era o mică întindere de apă mlăștinoasă, înconjurată de stuf, pe care încă mai pluteau cîteva biete frunze veștede de nufăr. Probabil că marele Fred ne văzuse venind, dar întrucît se pare că-l interesam prea puțin, nu ne dădu nicio atenție și continuă să scormonească, cu vîrfurile bastonului, ceva ce nu puteam desluși.

— Priviți, spuse Rouletabille, iată iarăși *urmele lăsate de individ în fuga lui*; aici dau ocol heleșteului, se întorc din nou și apoi dispar, lîngă heleșteu, drept în fața potecii care duce spre drumul cel mare către Epinay. Omul și-a continuat fuga spre Paris...

— Ce te face să crezi, îl întrerupsei eu, de vreme ce pe potecă nu mai există nici urmă din pașii lui?...

— Ce mă face să cred? Păi, tocmai aceste urme de pași, aceste urme pe care le așteptam! exclamă el, arătîndu-ne

amprentele foarte clare, lăsate de-o „încălțăminte elegantă”... Uitați-vă!

Și îl întrebă pe Frédéric Larsan:

— Domnule Fred, strigă el... „acești pași eleganți” de pe șosea se află aici din clipa cînd a fost descoperită crima?

— Da, tinere; da, li s-au luat măsurile cu deosebită grijă, răspunse Fred fără să ridice capul. Uitați-vă, există aici pași care vin și pași care pleacă din nou...

— Omul avea o bicicletă! exclamă reporterul...

În acest moment, după ce examinase urmele bicicletei care însoțeau, la ducere și la întoarcere, pașii eleganți, crezui că-i cazul să intervin.

— Bicicleta explică dispariția pașilor grosolani ai asasinului, spusei eu. Asasinul, cu picioarele lui butucănoase, a încălecat pe bicicletă... Complicele lui, „omul cu încălțăminte elegantă”, venise să-l aștepte pe malul heleșteului, cu bicicleta. Nu se poate presupune oare ca asasinul lucra pentru omul cu încălțăminte de lux?

— Nu! nu! răspunse Rouletabille cu un zîmbet bizar... Mă așteptam să dau de urmele astea încă de la începutul afacerii. Am pus mîna pe ele, nu vi le mai dau. Sînt urmele pașilor lăsate de asasin!

— Și cu celelalte urme, cu urmele grosolane, ce faci cu ele?

— Sînt tot urmele asasinului.

— Atunci, sînt doi?

— Nu! nu e decît unul singur și n-a avut niciun complice...

— Bravo! bravo! strigă Frédéric Larsan de la locul unde se găsea.

— Priviți, continuă tînărul reporter, arătîndu-ne terenul răscolit de tocurile unei încălțări grosolane; individul s-a așezat aici, și-a descălțat jerpeliturile pe care le purtase în

scopul de-a înșela justiția, și apoi, luându-le fără îndoială cu el, *s-a sculat pe picioarele lui adevărate* și, mergînd liniștit la pas, cu bicicleta lîngă el, ținînd-o cu mîna, a ieșit la șosea. Nu se putea încumeta să gonească cu bicicleta pe poteca asta nenorocită. De altminteri, ceea ce dovedește acest lucru este urma slabă și șovăielnică lăsată de bicicletă pe potecă, în ciuda solului moale. Dacă ar fi fost cineva pe bicicletă, roțile s-ar fi afundat și mai mult în pămînt... Nu, nu, nu era decît un singur individ: asasinul, și acesta pe jos!

— Excelent! Excelent! spuse iarăși marele Fred...

Și, pe neașteptate, veni lîngă noi, se opri înaintea domnului Robert Darzac și îi spuse:

— Dacă am fi avut acum o bicicletă aici... am fi putut demonstra justetea raționamentului acestui tînăr, domnule Robert Darzac... Nu știți cumva dacă nu există vreuna la castel?

— Nu, răspunse Darzac, nu există niciuna la castel; pe-a mea am dus-o, acum patru zile, la Paris, cînd am fost ultima oară la castel, înainte de crimă.

— Păcat! replică Fred pe-un ton extrem de rece.

Și întorcîndu-se spre Rouletabille:

— Dacă lucrurile se vor desfășura în același fel, ai să vezi că vom ajunge amîndoi la aceleași concluzii. Ai vreo părere despre felul în care a ieșit asasinul din „Camera Galbenă”?

— Da, răspunse prietenul meu, numai o părere...

— Și eu la fel, continuă Fred, și bănuiesc că trebuie să fie aceeași. Nu pot exista două modalități de a raționa în cazul de față. Aștept sosirea șefului meu, ca să-mi pot depune motivările înaintea judecătorului.

— Ah! va veni șeful Siguranței?

— Da, azi după-amiază, pentru confruntarea din laborator, în prezența judecătorului de instrucție, a tuturor celor care au jucat sau ar fi putut juca vreun rol în această dramă.

Va fi foarte interesant. Ce păcat că n-ai să poți asista și dumneata la confruntare!

— Am să fiu și eu de față, afirmă Rouletabille.

— Zău... ești extraordinar... pentru vârsta dumitale! replică polițistul pe-un ton ce nu părea lipsit de-o oarecare ironie... Ai putea fi un excelent polițist... dacă ai avea ceva mai multă metodă... dacă ai asculta mai puțin de instinctul și de bosele frunții dumitale. E un fapt pe care l-am observat în mai multe rînduri, domnule Rouletabille; raționezi prea mult... Nu te lași condus în suficientă măsură de spiritul dumitale de observație... Ce zici de batista însîngerată și de mîna înroșită de pe perete? Dumneata, dumneata ai văzut mîna înroșită de pe perete, eu n-am văzut decît batista... Spune...

— Aș! spuse Rouletabille, puțin tulburat, *asasinul a fost rănit la mîna* de revolverul domnișoarei Stangerson!

— Aha! e o observație brutală, instinctivă... Ia seama, ai o logică prea „directă”, domnule Rouletabille; logica o să-ți joace odată un renghi, dacă o brutalizezi în felul acesta. Există nenumărate împrejurări cînd trebuie să te porți blînd cu ea, „s-o iei pe departe”... Domnule Rouletabille, ai dreptate cînd te referi la revolverul domnișoarei Stangerson. E lucru vădit că *victima* e cea care a tras. Dar greșești cînd afirmi că ea l-a rănit pe asasin la mîna...

— Sînt sigur! exclamă Rouletabille.

Fred, imperturbabil, îl întrerupse:

— Greșeală de observație!... greșeală de observație... Examinarea batistei, puzderia de pete mici și rotunde, stacojii, urmele de picături găsite de mine pe urma pașilor, chiar *în momentul cînd piciorul îi calcă pe pămînt*, îmi dovedesc că asasinul n-a fost rănit. Domnule Rouletabille, asasinului i-a curs sînge din nas!... Marele Fred părea serios. Totuși, nu mi-am putut înfrîna o exclamație.

Reporterul privea la Fred, care-l privea și el cu gravitate pe reporter. Și Fred conchise imediat:

— Omul căruia îi curgea sângele în mână și pe batistă și-a șters mîna de perete. Lucrul acesta e foarte important, adăugă el, *deoarece nu-i absolut necesar ca asasinul să fie rănit la mîna pentru ca el să fie asasinul.*

Rouletabille păru că se gîndește adînc și spuse:

— Există ceva, domnule Frédéric Larsan, care-i mult mai grav decît să brutalizezi logica, există starea de spirit caracteristică unor anumiți polițiști care-i face, cu deplină bună credință, „să supună cu blîndețe logica în fața necesităților cerute de concepția lor”. V-ați și făcut o părere despre asasin, domnule Fred, vă rog să nu negați... și asasinul dumneavoastră n-are voie să fi fost rănit la mîna, altminteri ideea dumneavoastră ar cădea de la sine... Iar dumneavoastră ați căutat și ați găsit altceva. Este un sistem plin de primejdii, domnule Fred, plin de primejdii, acest sistem care constă în a porni de la o părere formată despre asasin pentru a ajunge la dovezile de care avem nevoie! Asta ar putea să aibă consecințe grave... Feriți-vă de eroarea judiciară, domnule Fred; vă pîndește!...

Și, zîmbind puțin ironic, cu mîinile vîrîte în buzunare, cam zeflemitor, Rouletabille, cu privirea lui hîtră, îl aținti pe marele Fred.

Frédéric Larsan îl cercetă pe copilandrul care avea pretenția să fie mai tare decît el: dădu din umeri, ne salută și plecă, pășind întins, lovind bolovanii șoselei cu bastonul lui uriaș.

Rouletabille privea la el în timp ce se depărta; apoi tînrul reporter se întoarse spre noi, cu fața plină de bucurie și de pe-acum triumfătoare:

— Am să-l bat! strigă el la noi... Am să-l bat pe marele Fred, oricît de tare ar fi el; am să-i bat pe toți... Rouletabille e

mai puternic decît toți laolaltă!... Și marele Fred, celebrul, renumitul, giganticul Fred... unicul Fred judecă ca o cizmă!... ca o cizmă!... ca o cizmă!...

Vru să schițeze o figură de dans; însă se opri brusc din evoluțiile lui coregrafice... Privirea mi se îndreptă în direcția spre care se uita; ochii nu i se dezlipeau de pe domnul Robert Darzac, care, cu figura descompusă, se uita pe potecă la urmele pașilor lui, alături de amprente „pașilor eleganți”.
NU EXISTA NICIO DIFERENȚĂ!

Am crezut că se va prăbuși; ochii, dilatați de groază, ne ocoliră cîteva clipe, în timp ce mîna dreaptă trăgea cu o mișcare spasmodică de barba care-i înconjura fața cinstită, blajină, și cuprinsă de deznădejde. În cele din urmă își reveni, ne salută, ne spuse cu voce schimbată ca era nevoit să se reîntoarcă la castel și plecă.

— Drace! spuse Rouletabille.

Reporterul arăta și el înmărmurit. Scoase din portofel o bucată de hîrtie albă și, așa cum îl văzusem procedînd mai înainte, decupă cu foarfecile conturul „pașilor eleganți” ai asasinului, al căror model se afla acolo, pe pămînt. Apoi așeză noua talpă de hîrtie deasupra amprentelor lăsate de botinele domnului Darzac. Suprapunerea era perfectă și Rouletabille se ridică repetînd: „Drace!”

Nu îndrăzneam să rostesc o vorbă, atît de grav mi se părea ceea ce se întîmpla în acest moment în borsele lui Rouletabille.

El spuse:

— Și totuși sînt convins că domnul Darzac e un om cinstit...

Mă luă cu sine în direcția hanului „Donjon”, pe care-l zăream la vreun kilometru, la marginea șoselei, lîngă un mic pîlc de copaci.

„ACUM NU VOM MAI PUTEA MÂNCA
VÂNAT”

Hanul „Donjon“ nu arăta prea grozav, însă îmi plac nespuse de mult dărapănăturile astea cu grinzile înnegrite de vreme și de fumul vetrelor, aceste hanuri de pe vremea diligențelor, înjghebări ce stau gata să cadă și care în curînd nu vor mai fi decît o amintire. Ele aparțin trecutului, fac parte din istorie, duc mai departe un farmec anume și fac să te gîndești la bătrînele povești de drumul mare, atunci cînd mai existau în-țimplări neobișnuite de călătorie.

Îmi dădui imediat seama că hanul „Donjon“ își împlinise de mult cele două veacuri, dacă nu chiar și mai bine. Bolo-vanii de piatra și tencuiala se desprinseseră ici și colo din bîrnele trainice de lemn, ale căror X-uri și V-uri mai purtau cu voinicie în cîrcă acoperișul îmbătrînit. Acesta lunecase încetișor pe cîpriorii de sprijin, așa cum i se pleoștește pe frunte șapca unui bețiv. Deasupra intrării, o firmă din tablă scîrțîia în bătaia vîntului de toamnă. Cine știe ce artist localnic zugrăvise pe firmă un soi de turn, deasupra-i cu un acoperiș țuguiat și un turnișor cum se vedea la castelul Glandier. Sub firmă, în prag, un ins cu o figură destul de respingătoare părea cufundat în niște gînduri îndeajuns de ne-

gre, dacă ar fi fost să dăm crezare frunții încrețite și încrunțării răutăcioase a sprâncenelor lui stufoase.

Cînd ne aflarăm lîngă el, binevoi să ne bage în seamă și ne întrebă, oarecum nu prea încurajator, dacă avem vreo trebuință. Era, fără puțință de tăgadă, neprimitoarea gazdă a încîntătorului lăcaș. Întrucît ne manifestam nădejdea că va binevoi să ne dea ceva de-ale gurii, ne mărturisi că n-avea nici de unele și s-ar găsi la mare încurcătură dacă ar fi pus în situația să ne poată mulțumi; și, în timp ce ne spunea cele de mai sus, ne privea cu o uitătură a cărei neîncredere nu izbuteam să mi-o explic.

— Puteți să ne primiți fără nicio grijă, îi spuse Rouletabille, nu sîntem de la poliție.

— Nu mi-e teamă de poliție, răspunse individul; nu mi-e teamă de nimeni.

Printr-un semn, încercasem să-i dau de înțeles prietenului meu că am fi mai bine inspirați dacă n-am stărui atîta, însă prietenul meu, care ținea în chip vădit să pătrundă în han, se furișă pe sub brațul hangiului și intră înăuntru.

— Vino încoace, spuse el, e foarte bine aici.

Într-adevăr, un morman de butuci ardea năprasnic în vatră. Ne apropiarăm și întinserăm mîinile spre căldura vetrei de jar, deoarece în dimineața asta începuse să se facă simțită venirea iernii. Odaia arăta destul de încăpătoare; era mobilată cu două mese din scîndură groasă, cîteva scaune fără spătar și o tejghea pe care se înșirau niște sticle cu sirop și rachiu. Trei ochiuri de geam priveau spre șosea. O reclamă cromolitografiată, lipită de perete, lăuda, sub înfățișarea unei gingașe parizience ce-nchina paharul cu nerușinare, virtuțile aperitive ale unui nou vermut. Hangiul aranjase pe polița de sus a vetrei o mulțime de oale și ulcele din gresie și faianță.

— Iată o vatră de toată frumusețea, tocmai nimerită să frigi un pui, spuse Rouletabille.

— N-avem nici urmă de pui, spuse gazda; nici măcar vreun amărît de iepure.

— Știu, replică prietenul meu, cu o voce hîtră care mă descumpăni, *știi că acum nu vom mai putea mânca vînat*.

Mărturisesc că nu pricepeam nicio iotă din cuvintele lui Rouletabille. De ce îi spunea hangiului: „Acum nu vom mai putea mânca vînat..”? Și de ce hangiul, imediat ce auzi aceste cuvinte, lăsă să-i scape o înjurătură pe care tot atît de repede o înăbuși și se puse la dispoziția noastră la fel de docil ca și domnul Robert Darzac însuși cînd auzise cuvintele fatidice: „Casa parohială nu și-a pierdut nimic din farmecul ei și nici grădina din splendoare!”... Hotărît lucru, prietenul meu avea darul să se facă înțeles de oameni prin niște cuvinte cu totul de neînțeles. Îi comunicai această observație, iar el se mulțumi să zîmbească. Aș fi preferat să binevoiască a-mi da unele explicații, dar își duse degetul la buze, ceea ce fără îndoială însemna că nu numai își interzicea să scoată vreo vorbă, dar chiar că-mi recomanda și mie să tac din gură. Între timp, hangiul, îmbrîncind o ușiță, strigă dînd poruncă să i se aducă vreo șase ouă și „bucățica de mușchiuleț”. Comanda fu imediat îndeplinită de-o tînă ră femeiușcă foarte îndatoritoare, cu un admirabil păr bălai, care ne privea plină de curiozitate cu frumoșii ei ochi mari și blajini.

Hangiul îi porunci cu voce aspră:

— Cară-te de-aici! Și dacă omul verde vine cumva încoa, să nu te mai văd în ochi!

Femeiușca dispăru. Rouletabille luă ouăle ce-i fuseseră aduse într-un castron și carnea ce i se înmînase pe-o farfurie, așeză totul cu grijă lîngă el, la gura vetrei, desprinse o tigaie și un grătar care stăteau agățate de peretele acesteia și

începu să bată ouăle pentru omletă, așteptînd să se frigă mușchiulețul. Mai comandă hangiului două sticle strașnice de cidru și făcu impresia că se ocupă de gazda lui tot atît de puțin cît se ocupa gazda de el. Hangiul, cînd se uita la el mîncîndu-l din ochi, cînd se uita la mine cu o privire îngrozită, pe care în zadar încerca s-o ferească. Ne lăsă în pace să ne gătim singuri și ne puse masa lîngă fereastră.

Deodată, îl auzii cum bodogănește:

— Aha! uite-l!

Schimbât la față, care acum reflecta numai o ură atroce, se duse lîngă fereastră, lipindu-se de ea, să privească pe șosea. N-a mai fost nevoie să-l fac atent pe Rouletabille. Tînărul își părăsise de mult omleta și se dusesese lîngă hangiul, la fereastră. Mă dusei și eu acolo cu el.

Un bărbat îmbrăcat numai în catifea verde, purtînd pe cap o caschetă rotundă de aceeași culoare, pășea cu un mers liniștit pe șosea, trăgînd din pipă. Purta pe umăr o pușcă la curea și arăta în mișcărilor lui o ușurință aproape aristocratică. Bărbatul putea să aibă vreo patruzeci și cinci de ani. Părul și mustața îi erau cărunte. Era deosebit de frumos. Purta ochelari. Cînd trecu pe lîngă han, șovăi o clipă, stînd la îndoială dacă să intre sau nu, aruncă o privire spre noi, pufăi de cîteva ori din pipă și cu același mers degajat își continuă plimbarea.

Rouletabille și cu mine îl privirăm amîndoi pe hangiul. Privirea lui arunca fulgere, strîngea din pumni, iar buzele-i tremurau; toate acestea ne făcură cunoscute simțămintele furtunoase care-l însuflețeau.

— Bine-a făcut că n-a intrat azi aici! șuieră el.

— Cine-i omul acesta? întrebă Rouletabille, întorcînd omleta.

— „Omul verde”! bodogăni hangiul... Nu-l cunoașteți? Cu atît mai bine pentru dumneavoastră. Nu-i o cunoștință

care să vă facă cinste... ăsta-i paznicul domnului Stangerson.

— Pare-se că nu-l prea ai la inimă? întrebă reporterul în timp ce-și răsturna omleta în tigaie.

— Nimeni nu-l iubește pe-aici, domnule; și-n afară de asta e un om fudul, care trebuie să fi avut cîndva avere și nu iartă nimănui că s-a văzut silit s-ajungă servitor pentru o bucată de pîine. Un paznic e și el o slugă ca oricare alta, nu-i așa? Pe cuvîntul meu! s-ar zice că parcă el ar fi stăpîn la Glandier, c-ale lui sînt toate pămînturile și pădurile. N-ar îngădui pentru nimic în lume unui sărman să mănînce o bucățică de pîine pe iarbă, „pe iarba lui”!

— Vine uneori pe-aici?

— Vine chiar prea des. Dar am să-i dau de-nțeles că nu-mi place mutra lui. Nu-i nicio lună de cînd nu mă bătea de fel la cap! Hanul „Donjon“ parcă nici nu existase vreodată pentru el!... N-avea timp! Trebuia să-i tragă clopotele han-giței de la „Trei crini”, la Saint-Michel. Acum, că i s-au stricat ploile în dragoste, caută să-și piardă timpul prin alte părți... Un destrăbălat, un fustangiu, o lichea... Pe-aici nu se află niciun om de treabă care să-l înghită pe flușturaticul ăsta... De pildă, portarii de la castel nici nu-l pot suferi în preajma lor pe „omul verde”!...

— Așadar, portarii de la castel sînt oameni de treabă, domnule hangiu?

— Ziceți-mi moș Mathieu; ăsta-i numele meu... Ei bine, așa cum e-adevărat că mă cheamă Mathieu, da, domnule, tot așa îi cred și pe oamenii ăștia oameni de treabă.

— Totuși, au fost arestați.

— Și ce dovedește asta? Nu vreau, însă, să-mi vîr nasul în ciorba altuia...

— Ce părere ai despre asasinat?

— Despre asasinarea biete domnișoare? O fată de

treaba, zău așa, și foarte iubită prin locurile noastre. Ce părere să am?

— Da, ce părere ai dumneata de toate astea?

— Nicio părere, pe de o parte... și-o mulțime, pe de alta... Dar nu privește pe nimeni.

— Nici pe mine? stăruie Rouletabille.

Hangiul îl privi chiorîș, bodogăni ceva și spuse:

— Nici pe dumneavoastră...

Omleta era gata; ne așezasem la masă și începusem să mâncăm în tăcere, cînd ușa de la intrare fu împinsă din afară și o băbuță, îmbrăcata în zdrențe, sprijinindu-se într-o cîrjă și bîțîind din cap, cu părul coliliu atîrnîndu-i în șuvițe ne-bune peste fruntea-i slinoasă, se ivi în prag.

— A! ia te uită, maica Agenoux! Nu te-ai arătat de-un car de vreme, spuse gazda noastră.

— Am fost tare bolnavă, cît pe-aci să dau ortul popii, spuse băbuța. Dacă vi se întîmplă, poate aveți ceva resturi pentru „Lighioana Domnului”?...

Și băbuța pătrunse în han, urmată de-o pisică atît de uriașă, de-o asemenea mărime cum nu crezusem că poate să existe. Animalul căta la noi și miorlăi atît de deznădăjduit încît simții cum mă trec fiorii. N-auzisem niciodată un mieunat atît de lugubru.

De parcă ar fi fost atras de mieunatul acesta, un ins intră și el în han, după băbuță. Era „omul verde”. Ne salută cu o mișcare a mîinii la caschetă și se așeză la o masă învecinată cu a noastră.

— Dă-mi un pahar de cidru, moș Mathieu.

Cînd intrase „omul verde”, moș Mathieu fusese străbătut în toată ființa lui de-o pornire plină de violență față de noul sosit; dar se stăpîni în chip vădit și răspunse:

— Nu mai am cidru, ultimele sticle le-am dat domnilor ăștia.

— Atunci dă-mi un pahar de vin alb, spuse „omul verde”, fără să manifeste nici cea mai mică nedumerire.

— Nu mai am nici vin alb, nu mai am nimic!

Moș Mathieu repetă cu vocea înăbușită:

— Nu mai am nimic!

— Ce mai face doamna Mathieu?

La întrebarea „omului verde”, hangiul strânse din pumni, se întoarse spre el cu o expresie atît de plină de răutate încît crezui c-o să dea în el, și apoi spuse:

— Mulțumesc, bine!

Vasăzică, femeiușca cu ochi mari și blajini pe care o văzusem adineauri era nevasta acestui bădăran respingător și brutal, ale cărui metehne fizice păreau evident dominate de o meteahnă morală: gelozia.

Trîntind ușa, hangiul ieși din încăpere. Maica Agenoux stătea mai departe în picioare, sprijinindu-se în cîrjă și cu pisica la poalele fustei.

„Omul verde“ o întrebă:

— Ai fost bolnavă, maică Agenoux, că nu te-ai arătat de vreo opt zile?

— Da, domnule paznic. M-am ridicat din pat numai de trei ori, să mă duc să mă rog la sfînta Geneviève, milostiva noastră proteguitoare, în restul timpului am zăcut pe lavița mea. N-a fost nimeni care să vadă de mine, în afara de „Lighioana Domnului”!

— N-a plecat de lîngă dumneata?

— Nici zi, nici noapte.

— Ești sigură?

— Așa cum cred în lumea de-apoi.

— Atunci cum se face, maică Agenoux, că în noaptea crimei, cît a fost noaptea de lungă, nu s-a auzit altceva decît numai miorlăitul „Lighioanei Domnului”?

Maica Agenoux se duse și se proțăpi înaintea paznicului și bătu în dușumea cu cîrja:

— Nu știi ce vrei să zici cu asta. Dar vrei să-ți spun una și bună? Nu există pe lumea asta două dobitoace care să miorlăie la fel... Află atunci că și eu, în noaptea crimei, am auzit de-afară miorlăitul „Lighioanei Domnului”, și totuși ea era în poalele mele, domnule paznic, și n-a mieunat o dată măcar, vă jur. Mi-am făcut semnul crucii cînd am auzit așa ceva, de parcă-l auzisem pe dracu!

Priveam la paznic în timp ce puneă această întrebare; înseamnă că nu m-am înșelat prea mult cînd mi s-a părut că surprind pe buzele lui un zîmbet răutăcios și zeflemitor.

În clipa asta răzbătu pînă la noi zgomotul unei gîlcevi în toată regula. Chiar ni se păru că auzim cîteva lovituri înăbușite, de parcă cineva ar fi fost bătut, lovit zdravăn. „Omul verde” se ridică și alergă hotărît spre ușa de lîngă vatră, dar ușa se deschise și hangiuul se ivi în prag, spunîndu-i paznicului:

— Nu-ți pierde firea, domnule paznic; e nevastă-mea pe care o dor dinții!

Și rînji batjocoritor.

— Ține, maică Agenoux, iată ceva bun pentru pisica dumitale.

Îi dădu băbuței un pachet; bătrîna îl înșfăcă avidă și plecă urmată de pisică.

„Omul verde” întrebă:

— Nu vrei să mă servești cu nimic?

Moș Mathieu nu-și mai putu stăpîni ura:

— Pentru dumneata n-am nimic! Pentru dumneata n-am nimic! Du-te de-aici!...

Liniștit, „omul verde” își umplu pipa, o aprinse, ne salută și plecă. Nici nu ajunsese bine în prag, că moș Mathieu trînti ușa după el și, întorcîndu-se spre noi, cu ochii injectați de

sînge, făcînd spume la gură, nu spuse cu glas sugrumat, ameninînd cu pumnul spre ușa care se închisese în spatele omului pe care-l ura:

— Nu știu cine sînteți dumneavoastră care mi-ați spus: „Acum nu vom mai putea mînca vînat”. Dar dacă asta vreți să știți, apoi aflați că asta-i ucigașul!

Imediat ce ne spuse cele de mai sus, moș Mathieu ne lăsă singuri. Rouletabille se întoarse lîngă vatră și zise:

— Acum să frigem mușchiul. Cum ți se pare cidrul. Puțin cam aspru, așa cum îmi place mie.

În ziua aceea nu-l mai văzurăm pe moș Mathieu, iar în han domnea o liniște desăvîrșită cînd plecarăm, după ce lăsasem cinci franci pe masă drept plată pentru festinul nostru.

După aceea, Rouletabille mă sili să fac aproape o leghe pe jos, dînd ocol domeniului profesorului Stangerson. Se opri vreo zece minute la cotitura unui drumeag plin de furingine, lîngă colibele cărbunarilor ce se găseau în acea parte a pădurii Sainte-Geneviève, care se mărginea cu șoseaua ce duce de la Epinay la Corbeil, și-mi destăinui că, „dacă luăm în seamă starea încălțărilor grosolane“, asasinul trecuse cu siguranță pe acolo, mai înainte de-a fi intrat pe terenul proprietății și de-a se fi pitit în boschet.

— Atunci înseamnă că nu ești convins de amestecul paznicului în aceste întîmplări? îl întrerupsei eu.

— Asta vom vedea mai tîrziu, îmi răspunse el. Deocamdată, cele spuse de hangiu în privința acestui individ nu mă preocupă cîtuși de puțin. A vorbit ura din el. Nu pentru „omul verde“ te-am luat să prînzești cu mine la „Donjon”.

După cele spuse mai sus, Rouletabille, cu multe precauțiuni, se furișă – și mă furișai și eu după el – pînă la clădirea de lîngă poarta de fier, care sluzea drept locuință portarilor ce fuseseră arestați în aceeași dimineață. Se strecură în că-

suță cu o îndemînare acrobatică, la care privii pătruns de admirație, printr-o ferestruică dosnică ce rămăsese deschisă și, după vreo zece minute, ieși, pronunțînd cuvîntul acela care în gura lui căpătase atîtea semnificații: „Nu, zău!”

În momentul cînd ne pregăteam să pornim din nou pe drumul ce duce spre castel, lîngă poarta de fier se iscă o mare tevatură. Sosise o trăsură și i se venea în întîmpinare dinspre castel. Rouletabille îmi arată persoana care cobora din trăsură:

— Iată-l pe șeful Siguranței; acum vom afla ce are Frédéric Larsan în capul lui și vom vedea dacă e mai viclean decît alții...

După trăsura șefului Siguranței urmau alte trei trăsuri, ticsite cu reporteri, care voiau și ei să intre în parc. Dar la poartă, erau postați doi jandarmi, cu ordine stricte de-a interzice intrarea. Șeful Siguranței potoli nerăbdarea reporterilor, luîndu-și angajamentul să comunice presei, chiar în aceeași seară, maximumul de informații care-i va sta în putință, fără să stînjenească desfășurarea instrucției.

UNDE FRÉDÉRIC LARSAN EXPLICĂ FELUL ÎN
CARE ASASINUL A IZBUTIT SĂ IASĂ DIN
„CAMERA GALBENĂ“

În teancul de hîrtii, documente, memorii, extrase din presă, acte îndosariate, de care dispun în legătură cu „Misterul Camerei Galbene”, se află una din cele mai interesante piese. Este relatarea faimosului interogatoriu al implicaților, desfășurat după-amiaza aceea, în laboratorul profesorului Stangerson, de față fiind și șeful Siguranței. Această relatare se datorează condeiului domnului Maleine, grefierul, care, întocmai ca și judecătorul de instrucție, comitea literatură în momentele sale libere. Această piesă trebuia să facă parte dintr-o carte ce n-a mai apărut niciodată și care trebuia să se intituleze *Interogatoriile mele*. Mi-a fost încredințată chiar de grefier, la cîtăva vreme după „deznodămîntul neașteptat” al acestui proces, unic în analele judiciare.

Iat-o. Nu este numai o transcriere seacă, de întrebări și răspunsuri. Adeseori grefierul relatează aici și impresiile sale personale.

R elatarea grefierului.

De o oră, istorisește grefierul, judecătorul de instrucție și cu mine ne aflăm în „Camera Galbenă”, împreună cu antreprenorul care construisese pavilionul după planurile profesorului Stangerson. Antreprenorul venise cu un lucrător. Domnul de Marquet dispusese curățirea în întregime a pereților, adică poruncise ca lucrătorul să dea jos tot tapetul care-l decora. Hîrlețele și tîrnăcoapele care mușcasera din perete, ici și colo, ne demonstraseră că nu exista niciun fel de ascunzătoare. Dușumeaua și tavanul fuseseră și ele îndelung sondate. Nu descoperisem nimic. Nu era nimic de descoperit. Domnul de Marquet părea încîntat și nu înceta să repete:

— Ce caz! domnule antreprenor, ce caz! Veți vedea că nu vom afla niciodată cum a putut să iasă asasinul din odaie!

Pe neașteptate, domnul de Marquet, cu fața radioasă deoarece nu izbutea să înțeleagă nimic, binevoi să-și aducă aminte că datoria lui era să caute să înțeleagă, și atunci îl chemă pe brigadierul jandarmilor.

— Brigadier, spuse el, du-te la castel și roagă-i pe domnii Stangerson și Robert Darzac să vină în laborator, de asemenea și pe moș Jacques, și pune-i pe oamenii dumitale să mi-i aducă și pe cei doi portari.

După cinci minute, toate aceste persoane se aflau reunite în laborator. Șeful Siguranței, care tocmai sosise la Glandier, veni și el în același moment. Eram la biroul domnului Stangerson, gata de lucru, cînd domnul de Marquet ne ținu acest mic discurs, pe cît de original pe atît de neașteptat:

— Domnilor, dacă sînteți de acord, spunea el, întrucît interogatoriile nu dau niciun rezultat, de astă dată vom abandona vechiul sistem al interogatoriilor. N-am să vă convoc în fața mea pe rînd; nu, vom rămîne cu toții la un loc: domnul Stangerson, domnul Robert Darzac, moș Jacques, cei doi portari, domnul șef al Siguranței, domnul grefier și

cu mine! Și ne vom afla aici, cu toții, „pentru același motiv”; deocamdată portarii să binevoiască a uita că sînt arestați: „Vom sta de vorbă!” V-am convocat „pentru a sta de vorbă”. Ne găsim la locul crimei; ei bine, despre ce să stăm de vorbă dacă nu despre crimă? Deci să vorbim! Să vorbim despre crimă! Cu elocință, cu inteligență sau cu stupiditate. Să spunem orice ne va trece prin cap! Să vorbim fără metodă, pentru că deocamdată metoda nu ne dă niciun rezultat. Adresez o rugămintă fierbinte zeului Hazard, hazardul concepțiilor noastre! Să începem!...

După care, venind în fața mea, îmi spuse șoptit:

— Ei! ia gîndește-te, ce scenă! Dumneata ai fi putut plăzui așa ceva? Din scena asta aș face un mic act pentru teatrul Vaudeville.

Și își frecă mâinile extrem de satisfăcut.

Îmi îndreptai privirea spre domnul Stangerson. Speranța, pe care ultimul buletin al medicilor ar fi trebuit s-o iște în el, întrucît declaraseră că domnișoara Stangerson va fi în stare să supraviețuiască rănilor, nu reușise să șteargă de pe trăsăturile acestui nobil chip urmele celei mai cumplite dureri.

Acest om, care își crezuse fata pentru totdeauna pierdută, mai era încă doborît de durere. Ochii lui albaștri, atît de blajini și de limpezi, păreau scăldați de-o nemărginită tristețe. Avusesem de mai multe ori prilejul, în cadrul unor solemnități publice, să-l văd pe domnul Stangerson. De la prima vedere fusesem izbit de privirea lui, atît de curată încît părea a unui copil; privirea de vis, uitătura sublimă și nepămînteană a inventatorului sau a nebunului.

La aceste solemnități, în spatele lui sau lîngă el, putea fi totdeauna văzută fata lui, deoarece se spunea că nu se despart niciodată, lucrînd împreună de atîția ani. Această fecioară, care pe atunci avea treizeci și cinci de ani și care abia

dacă arăta treizeci, dăruită într-un totu științei, mai trezea încă admirația tuturor prin frumusețea ei imperială, pură, fără niciun rid, învingînd timpul și dragostea. Cine ar fi putut să-mi spună atunci că într-o bună zi aveam să mă aflu la căpătîiul ei, cu hîrtoagele mele, și că aveam s-o ascult, aproape în pragul morții, povestindu-ne cu trudă cel mai monstruos și misterios atentat pe care l-am întîlnit în cariera mea? Cine ar fi putut să-mi spună că aveam să mă aflu, ca în după-amiaza asta, în fața unui părinte, deznădăjduit, care zadarnic se străduia să ne explice cum de fusese cu puțință să-i scape asasinul fiicei sale? La ce mai ajută oare o muncă săvîrșită fără nicio paradă, în adîncul singurătății întunecate a codrului, dacă nu te poate feri de marile catastrofe ale vieții și ale morții, rezervate de obicei acelorora dintre oameni care frecventează patimile orașului?*

— Să vedem! domnule Stangerson, spuse domnul de Marquet, dîndu-și puțină importanță, așezați-vă exact la locul unde vă aflați atunci cînd domnișoara Stangerson s-a despărțit de dumneavoastră pentru a intra în odaia ei.

Domnul Stangerson se ridică și, așezîndu-se la vreo cincizeci de centimetri de ușa „Camerei Galbene”, spuse cu un glas fără intonație, fără culoare, un glas căruia i-aș zice fără viață:

— Aici mă aflam. Pe la orele unsprezece, după ce făcusem o mică experiență de chimie, la cuptoarele din laborator, îmi împinsesem biroul pînă în locul acesta, deoarece moș Jacques, care-și petrecuse toată seara curățînd cîteva din aparatele mele, avea nevoie de tot spațiul care mi se găsea în spate. Fata mea lucra la același birou cu mine. Cînd

* Amintesc din nou cititorului că nu întreprind nimic altceva decît transcrierea prozei greșierului, căreia n-am vrut să-i răpesc nimic din întinderea sau din splendoarea ei (n.a.).

s-a ridicat de la lucru, îmbrățișându-mă și urîndu-i noapte bună lui moș Jacques, a fost nevoită să se strecoare destul de anevoios în spațiul dintre birou și ușă, ca să poată intra în odaia ei. Vreau să spun că eram foarte aproape de locul unde urma să fie comisă crima.

— Și biroul? îl întrerupsei eu, amestecîndu-mă în „conversație”, dînd astfel ascultare dorinței exprimate de șeful meu... și biroul, îndată ce-ați auzit, domnule Stangerson, strigîndu-se: „Asasinul!” și au izbucnit detunăturile de revolver... cu biroul ce s-a întîmplat?

— L-am împins la iuțea lîngă perete, aici, aproape de locul unde se află acum, ca să putem fugi mai ușor spre ușă, dom'le grefier...

Îmi continuai raționamentul, căruia de altminteri, nu-i acordam decît valoarea unei șubrede ipoteze:

— Era biroul oare îndeajuns de aproape de odaie încît să poată oferi cuiva posibilitatea să fugă neobservat, în cazul cînd s-ar fi aplecat și ar fi ieșit dinăuntru, furișîndu-se pe sub el?

— Uitați mereu, întrerupse agasat domnul Stangerson, că fiică-mea încuiase ușa cu cheia și trăsese zăvorul, *că ușa rămăsese încuiată*, că fusesem lîngă ușa împotriva căreia dădusem năvală chiar din clipa în care se pornise săvîrșirea asasinatului, *că și începusem să izbim în ea în răstimp ce lupta dintre asasin și biata copilă se desfășura*, că zgomotul încăierării mai răzbătea pînă la noi cînd îmi auzeam nenorocita fiică horcăind, *sugrumată de mîna care avea să-și lase urmele-i însîngerate pe gîtul ei*. Oricît de rapid s-a înfăptuit atacul, tot atît de iuți am fost și noi, și ne-am repezit în aceeași clipită lîngă ușa care ne despărțea de dramă.

M-am sculat și m-am dus la ușă, cercetînd-o din nou, cu cea mai mare grijă. Apoi m-am ridicat din nou și am făcut un gest de descurajare.

— Închipuți-vă, spusei eu, problema s-ar fi rezolvat de la sine, dacă tâblia inferioară a ușii s-ar fi putut desfunda *fără să mai fi fost nevoie de deschiderea ușii!* Dar, din păcate, această ipoteză este inadmisibilă, după ce-am examinat ușa. Este o ușă trainică și groasă din stejar, astfel lucrată încît formează un bloc nedetașabil... Se vede imediat, cu toate stricăciunile făcute de cei care-au spart-o...

— O! spuse moș Jacques... ușa care-a fost adusă aici este o ușă veche și zdravănă de la castel, o ușă cum nu se mai lucrează astăzi. A fost nevoie de ranga asta de fier ca să-i venim de hac tuspătru... căci portăreasa se băgase și ea, ca o femeie de treabă ce este, dom'le judecător! E păcat totuși că-i vedem acum la închisoare!

Nici n-apucă moș Jacques să rostească aceste cuvinte mi-loase și dezaprobatore, că văicărelile și tînguirile celor doi portari porniră din nou. N-am mai văzut în viața mea niște deținuți în prevenție atît de miorlăiți. Eram scîrbit de-a binelea*. Chiar dacă se recunoștea nevinovăția lor, nu eram de acord ca două ființe, în fața nenorocirii, să poată fi lipsite de caracter în halul acesta. O purtare deschisă, în asemenea clipe, face mai mult decît toate lacrimile și mai mult decît toate vaietele, care, de altfel, de cele mai multe ori, sînt ipocrite și simulate.

— Ei! exclamă domnul de Marquet, o dată vă mai spun, destul cu smiorcăielile astea! mai bine spuneți-ne, în interesul vostru ce făceați lîngă ferestrele pavilionului în clipa cînd stăpîna voastră era asasinată! Deoarece erați chiar lîngă pavilion cînd v-a întîlnit moș Jacques...

— Alergam într-ajutor! se văicărîră ei.

Și femeia. Între două sughițuri de plîns, scheună:

* Textual. (n.a.)

— Ah! dacă l-am înhăța pe ucigaș, i-am face noi de petrecanie!...

Și iarăși n-am fost în stare să obținem de la ei cîteva cuvinte legate ca lumea. Continuară să nege cu înverșunare, luînd drept martor pe bunul Dumnezeu și pe toți sfinții, spunînd că se aflau în paturile lor cînd auziseră împușcătura de revolver.

— S-au tras două focuri, nu unul. Vă dați prea bine seama că mințiți. Dacă ați fi auzit doar un singur foc de revolver, trebuia să-l auziți și pe celălalt!

— Pe Dumnezeul meu! dom'le judecător, nu l-am auzit decît pe-al doilea. Fără îndoială că mai dormeam cînd s-a tras primul foc...

— Cu toate astea, s-au tras două focuri! spuse moș Jacques. Știu prea bine că toate cartușele din revolverul meu erau neatînse; am găsit două cartușe trase, două gloanțe, și-am auzit două împușcături de revolver, de dincolo de ușă. Nu-i așa, domnule Stangerson?

— Da, spuse profesorul, două focuri de revolver, la început unul mai înăbușit, apoi o împușcătură răsunătoare.

— De ce continuați să mințiți? exclamă domnul de Marquet, întorcîndu-se iarăși cu fața spre portari. Vă închipuiți că poliția e tot atît de tîmpită ca voi? Totul dovedește că vă găseați afară, lîngă pavilion, în momentul dramei. Ce căutați acolo? Nu vreți să spuneți? Tăcerea voastră vă confirmă complicitatea! În ce mă privește, spuse el, întorcîndu-se către domnul Stangerson... În ce mă privește, nu pot să-mi explic fuga asasinului decît cu ajutorul pe care i l-au dat acești doi complici. Îndată după doborîrea ușii, în timp ce dumneavoastră, domnule Stangerson, vă îngrijeați de bietul dumneavoastră copil, portarul și cu nevastă-sa înlesneau fuga mișelului, care se furișa îndărătul lor, reușea să ajungă pînă la fereastra din vestibul și să sară în parc. Portăreasa

închidea fereastra și obloanele după el. *Căci, la urma urmei, obloanele nu se vor fi închis singure!* Iată ce-am de zis... Dacă cineva își imaginează că lucrurile s-au petrecut altfel, s-o spună!...

Domnul Stangerson interveni:

— Este imposibil! Nu cred în vinovăția și nici în complicitatea portarilor mei, deși nu pot pricepe ce căutau în parc la acea oră târzie din noapte. Spun că este imposibil! deoarece portăreasa ținea lampa în mână și nu s-a mișcat din pragul ușii; și deoarece eu, imediat ce ușa a fost doborâtă, am îngenuncheat lângă trupul copilului meu, *și-ar fi fost imposibil ca cineva să poată ieși sau intra în odaie pe ușa asta fără să treacă peste trupul fetei mele și fără să nu dea peste mine!* Este imposibil, deoarece a fost suficient ca moș Jacques și portarul să-și arunce o singură privire în cameră și sub pat, așa cum am făcut și eu de îndată ce-am pătruns înăuntru, pentru a-și da seama că nu mai era nimeni în odaie, în afară de fiica mea în agonie.

— Dumneavoastră ce părere aveți, domnule Darzac, care n-ați spus încă nimic? Întrebă judecătorul.

Domnul Darzac răspunse că nu avea nicio părere.

— Și dumneavoastră, domnule șef al Siguranței?

Domnul Dax, șeful Siguranței, pînă atunci doar ascultase și examinase locurile. În cele din urmă, catadicsi să-și desfacă buzele:

— Pînă îl vom descoperi pe criminal, ar trebui să descoperim mai întîi mobilul crimei. Asta ne-ar face să avansăm puțin, spuse el.

— Domnule șef al Siguranței, aici pare să fie vorba de-o crimă pasională bestială, replică domnul de Marquet. Urmele lăsate de asasin, batista grosolană și bereta ordinară ne fac să credem că asasinul nu aparține în niciun caz vreunei

clase prea înalte a societății. E posibil ca portarii să ne poată informa în această direcție.

Șeful Siguranței continuă, întorcându-se spre domnul Stangerson, pe tonul acela rece, care, după mine, este semnul distinctiv al inteligențelor robuste și al caracterelor îndelung călite.

— Nu era vorba ca domnișoara Stangerson să se căsătorească în curînd?

Profesorul privi îndurerat la domnul Robert Darzac.

— Cu prietenul meu, pe care aş fi fost bucuros să-l numesc fiul meu... cu domnul Robert Darzac...

— Domnișoara Stangerson se simte mai bine și se va vindeca peste puțin timp de pe urma rănilor ei. E vorba doar de-o întîrziere a căsătoriei, nu-i așa, domnule? insistă șeful Siguranței.

— Așa nădăjduiesc.

— Cum! Nu mai sînteți sigur?

Domnul Stangerson tăcu. Domnul Robert Darzac părea frămîntat, ceea ce îmi dădui seama după cum îi tremura mîna pe lanțul ceasornicului, căci nimic nu-mi scapă. Domnul Dax tuși ușor, așa cum făcea domnul de Marquet cînd se simțea stînjedit.

— Dumneavoastră veți înțelege, domnule Stangerson, spuse el că într-o afacere atît de încîlcită nu putem neglija nimic; că trebuie să cunoaștem totul, chiar și cel mai mic, cel mai inconsistent element avînd vreo legătură cu victima... informația cea mai neînsemnată, în aparență... Deci, ce v-a determinat acum, cînd sîntem aproape siguri că domnișoara Stangerson va scăpa cu viață, să credeți că s-ar putea ca această căsătorie să nu mai aibă loc? Ați spus: „Așa nădăjduiesc”. Această speranță îmi apare ca o îndoială. De ce vă îndoiiți?

Domnul Stangerson se stăpîni în chip vădit:

— Da, domnule, sfîrși el prin a spune. Aveți dreptate. E mai bine să cunoașteți un lucru care, în cazul cînd vi l-aș ascunde, s-ar putea să aibă cine știe ce importanță. De altminteri, domnul Robert Darzac va fi de aceeași părere cu mine.

Domnul Darzac, a cărui paloare în clipa aceea mi se păru cu totul anormală, făcu semn că era de părerea profesorului. După mine, faptul că domnul Darzac nu putea răspunde decît printr-un semn, însemna că era incapabil să pronunțe și-un singur cuvînt.

— Aflați deci, domnule șef al Siguranței, continuă domnul Stangerson, că fata mea se jurase să nu mă părăsească niciodată și își respecta legămîntul în pofida tuturor rugăminților mele, căci în repetate rînduri am încercat s-o determin să se decidă la căsătorie, așa cum se cuvenea din partea mea. L-am cunoscut pe domnul Robert Darzac timp de ani îndelungați. Domnul Robert Darzac e îndrăgostit de fata mea. La un moment dat mi-am putut da seama că era și el iubit, deoarece de curînd am avut bucuria să aflu chiar din gura fiicei mele că, în sfîrșit, consimțea la o căsătorie pe care o doream din toată inima. Sînt foarte bătrîn, domnule, și pentru mine a fost o clipă binecuvîntată atunci cînd, în sfîrșit, am aflat că, după moartea mea, domnișoara Stangerson va avea lîngă ea, pentru a o iubi și a continua cercetările noastre comune, o ființă pe care o stimez și care mi-e dragă pentru inima ei mare și pentru cunoștințele sale. Însă, domnule șef al Siguranței, cu două zile înainte de crimă, prin nu știu ce revenire asupra hotărîrii ei, fata mea mi-a declarat că nu-l va mai lua de bărbat pe domnul Robert Darzac.

În clipa aceasta se lăsă o tăcere apăsătoare. Era un moment plin de gravitate. Domnul Dax continuă:

— Și domnișoara Stangerson nu v-a dat nicio explicație? nu v-a spus de loc din ce motiv?...

— Mi-a spus că acum era prea în vîrstă pentru măritiș... că așteptase prea mult timp... că se gîndise mai bine... că-l prețuia și chiar că-l iubea pe domnul Robert Darzac... dar că era mai indicat să rămînem în aceeași situație de pînă acum... că vom duce mai departe ceea ce existase în trecut... chiar că avea să fie fericită văzînd legăturile de prietenie curată care ne legau de domnul Robert Darzac unindu-ne și mai strîns, dar să rămîină înțeles că nu-i vom mai vorbi nici odată de căsătorie.

— Iată ceva ce mi se pare bizar! murmură domnul Dax.

— Bizar, repetă domnul de Marquet.

Domnul Stangerson, zîmbind șters și rece, spuse:

— În niciun caz, domnule, nu veți găsi mobilul crimei în direcția aceasta.

Domnul Dax:

— Oricum, spuse el cu o voce nerăbdătoare, nu furtul e mobilul!

— Oh! sîntem convinși de acest lucru! exclamă judecătorul de instrucție.

În momentul acesta ușa laboratorului se deschise și brigadierul jandarmilor aduse o carte de vizită judecătorului de instrucție. Domnul de Marquet o citi și lăsa să-i scape o exclamație înăbușită; apoi:

— Ah! Asta-i prea de tot!

— Ce s-a întîmplat? întrebă șeful Siguranței.

— Cartea de vizită a unui reporterăș de la *L'Epoque*, domnul Joseph Rouletabille, și aceste cuvinte: „Unul din mobilurile crimei a fost furtul”!

Șeful Siguranței zîmbi:

— Aha! Aha! tînărul Rouletabille... am mai auzit vor-

bindu-se de el... pare-se că-i foarte isteț... Pofțiți-l deci să intre, domnule judecător de instrucție.

Și domnul Joseph Rouletabille fu invitat să intre. Făcusem cunoștință cu el în trenul care ne adusese de dimineață la Epinay-sur-Orge. Se introdusese în compartimentul nostru aproape fără voia mea și consider că-i mai bine să spun, de pe acum, că manierele lui, dezinvoltura și pretenția pe care părea să o aibă că înțelege ceva într-o afacere în care justiția nu înțelegea nimic mi-l făcuseră antipatic. Nu-mi plac de loc ziaristii. Sînt niște spirite încurcărețe și băgărețe, de care trebuie să fugi ca de ciumă. Acest soi de oameni își închipuie că totul le e îngăduit și nimic nu li se pare sfînt. Cînd ai avut nenorocul să le acorzi indiferent ce și i-ai lăsat să-și vîre nasul în treburile tale, ți se suie imediat în cap și nu există necaz mai mare de care să fii nevoit să te ferești. Ziaristul de acum părea să aibă vreo douăzeci de ani, iar impertinența cu care îndrăznise să ne interogheze și să discute cu noi făcuse să-mi devină deosebit de odios. În afară de asta, avea un fel de-a vorbi care îmi întărea părerea că ne lua peste picior într-un chip jignitor. Îmi dau prea bine seama ca ziarul *L'Epoque* este un organ influent, cu care trebuie să știi să te „pui bine”, dar ar fi tare ni merit ca ziarul să nu-și mai recruteze redactorii de la țîța mamei.

Domnul Rouletabille intră așadar în laborator, ne salută și așteptă ca domnul de Marquet să-i ceară explicații.

— Dumneata pretinzi, domnule, că știi care este mobilul crimei și că acest mobil, împotriva tuturor evidențelor, ar fi furtul?

— Nu, domnule judecător de instrucție, nici gînd să fi pretins așa ceva. Eu nu afirm că mobilul crimei a fost furtul și nici nu cred așa ceva.

— Atunci, ce înseamnă această carte de vizită?

— Ea susține că furtul a fost doar *unul din mobilurile* crimei.

— Ce te-a făcut să crezi acest lucru?

— Iată ce! dacă binevoiți să mă însoțiți.

Și tânărul ne rugă să-l urmărim în vestibul, ceea ce și făcuserăm, Aici, se îndreaptă înspre toaletă și-l solicită pe domnul judecător de instrucție să îngenuncheze alături de el. Toaleta era luminată printr-o ușă cu geamuri, iar când ușa stătea deschisă, lumina care pătrundea înăuntru era suficientă pentru a se putea vedea la perfecție. Domnul de Marquet și domnul Joseph Rouletabille îngenunchează deasupra pragului. Tânărul arăta un anume loc de pe dalele de piatră.

— Dalele de piatră din toaletă, spuse el, n-au mai fost spălate de câțiva vreme de moș Jacques; asta se vede după stratul de praf care le acoperă. Însă, iată aici, urmele a două tălpi foarte mari și funinginea asta neagră ce întovărășește pretutindeni pașii asasinului. Această funingine nu-i altceva decît praful de cărbune ce acoperă poteca pe care trebuie să-o traversăm ca să putem veni direct, prin pădure, de la Epinay la Glandier. Cred că știți că aici se află un mic cătun de cărbunari, unde se lucrează cărbune de lemn în mari cantități. Iată ce trebuie să fi făcut asasinul: a pătruns aici în timpul după-amiezii, când nu se mai găsea nimeni în pavilion, și și-a săvârșit furtul.

— Dar ce furt anume? Unde vezi dumneata furtul? Ce îți dovedește dumitale că s-a înfăptuit un furt? exclamarăm deodată cu toții.

— Ceea ce m-a pus pe urmele furtului, continuă ziaristul...

— Iată ce! îl întrerupse domnul de Marquet, care rămăsese mai departe în genunchi.

— Bineînțeles, spuse domnul Rouletabille.

Și domnul de Marquet ne lămuri că, într-adevăr, pe

praful dalelor, lîngă urmele celor două tălpi, se găsea amprenta proaspătă a unui pachet negru și dreptunghiular și că urmele sforii cu care fusese legat erau foarte ușor de deslușit...

— Înseamnă, deci, că ai fost pe-aici, domnule Rouletabille și totuși îi poruncisem lui moș Jacques să nu lase pe nimeni înăuntru; trebuia să răspundă de paza pavilionului.

— Vă rog să nu-l dojeniți pe moș Jacques, am fost aici cu domnul Robert Darzac.

— Aha! Așa vasăzică... exclamă domnul de Marquet nemulțumit, aruncînd o privire înspre domnul Darzac, care continua să tacă.

— Cînd am văzut urmele pachetului lîngă amprentele tălpilor, n-am mai stat la îndoială în privința furtului, reluă Rouletabille. Hoțul nu venise cu un pachet... El își confecționase pachetul aici, bineînțeles din obiectele furate, și îl ascunsese în ungherul acesta, cu scopul de a-l lua în clipa cînd avea să fugă; *de asemenea, așezase alături de pachet și încălțările lui grosolane*; deoarece, uitați-vă, nu se vede nicio urmă de pași care să ducă pînă la încălțări, iar urmele tălpilor sînt una lîngă alta, *așa cum se așază întotdeauna încălțăminte pe care-o descâlți*. În felul acesta se poate pricepe de ce asasinul, cînd a fugit din „Camera Galbenă”, n-a lăsat nicio urmă de pași în laborator și nici în vestibul. După ce intrase *încălțat* în „Camera Galbenă”, acolo și-a scos încălțăminte, pentru că-l stingherea, fără îndoială, sau fiindcă voia să provoace cît mai puțin zgomot cu putință. Urmele trecerii lui, *la sosire*, prin vestibul și prin laborator, au fost șterse o dată cu spălatul podelei, îndeplinit după aceea de moș Jacques, ceea ce ne îndeamnă să stabilim intrarea asasinului în pavilion, prin fereastra deschisă din vestibul, în momentul cînd moș Jacques lipsise pentru prima oară, înainte de spălatul podelei, care s-a înfăptuit la cinci și jumă-

tate! Asasinul, după ce și-a scos încălțăminte, care mai mult ca sigur că-l stingherea, a purtat-o în mână pînă în toaletă și a așezat-o acolo în prag, deoarece pe colbul din toaletă nu se găsește nici o urmă de picioare desculțe sau încălțate în ciorapi, *și nici în altă încălțăminte*. Deci, și-a așezat încălțăminte la lîngă pachet. În momentul acela, furtul fusese deja săvîrșit. Apoi, individul se întoarce din nou în „Camera Galbenă” și-atunci se furișează sub pat unde i se vede de minune urma trupului pe podea și chiar pe împletitura care în locul acesta e puțin îndoită și foarte mototolită. Fărîmele de papură de curînd smulse dovedesc și ele că asasinul a stat sub pat.

— Da, da, asta cunoaștem... spuse domnul de Marquet.

— Întoarcerea lui sub pat, continuă uimitorul și ștregarul acesta de ziarist, *dovedește că furtul nu era singurul mobil pentru care individul venise aici*. Să nu-mi spuneți că s-a refugiat sub pat îndată ce i-a zărit pe fereastra vestibulului fie pe moș Jacques, fie pe domnul și pe domnișoara Stangerson pe cale să intre în pavilion. Era mult mai lesne pentru el să se cațere în pod și, stînd ascuns acolo, să aștepte o ocazie pentru a putea fugi, dacă fuga ar fi fost singurul lui țel. Nu! Nu! *Asasinul avea neapărată nevoie să fie în „Camera Galbenă”...*

În acest moment, șeful Siguranței interveni:

— Toate astea nu sînt de loc rău gîndite, tinere! feliicitările mele... și dacă deocamdată nu știm cum a fugit asasinul, putem acum urmări, pas cu pas, cum a pătruns pînă aici și ne dăm seama ce-a înfăptuit: a furat! Dar ce-o fi furat oare?

— Niște lucruri extrem de prețioase, răspunse reporterul.

În acest moment auzirăm un strigăt răzbătînd din laborator. Alergarăm cu toții într-acolo și-l găsirăm pe domnul Stangerson, care, cu privirea rătăcită și tremurînd din toate măduarele, ne arăta un fel de dulap-bibliotecă pe care

tocmai îl deschisese și care ni se înfățișa gol înaintea ochilor noștri.

În aceeași clipă se prăbuși în uriașul fotoliu care stătea împins în fața biroului și gemu:

— Din nou, am fost jefuit...

Apoi o lacrimă, o lacrimă mare, i se prelinse pe obraz:

— Mai ales, zise el, să nu se spună nicio vorbă fiicei mele despre cele întâmplate... o să sufere și mai mult decît mine...

Oftă din greu și rosti cu un glas a cărui îndurerare n-am s-o pot uita niciodată:

— Ce mai contează, după toate astea... *numai ea să trăiască...*

— Va trăi! spuse cu un glas ciudat de tulburător Robert Darzac.

— Iar noi vă vom găsi obiectele furate, spuse domnul Dax. Dar ce se afla în dulapul acesta?

— Douăzeci de ani din viața mea, răspunse cu vocea înăbușită celebrul profesor, sau mai degrabă din viața noastră, a mea și a fiicei mele. Da, aici stăteau încuiate documentele noastre cele mai prețioase, cele mai secrete informații despre experiențele și cercetările noastre, de douăzeci de ani încoace. Era o autentică selecție a atîtor documente cîte umplu odaia aceasta. Este o pierdere ireparabilă pentru noi și, aș îndrăzni să spun, și pentru știință. Toate etapele pe care a trebuit să le parcurg ca să ajung la dovada hotărîtoare a dezagregării materiei fuseseră enunțate cu grijă de noi, etichetate, adnotate, ilustrate cu fotografii și desene. Toate acestea se aflau rînduite aici. Planul a trei aparate noi, unul pentru studiul diminuării, sub influența razelor ultraviolete, a corpurilor prealabil electrizate; celălalt care trebuia să facă vizibilă diminuarea electrică sub influența particulelor de materie disociată și cuprinsă în gazul flamelor; un alt treilea, foarte ingenios, un nou electoscop condensator diferențial;

toată colecția curbelor noastre care traduceau proprietățile fundamentale ale substanței intermediare dintre materia ponderabilă și eterul imponderabil; douăzeci de ani de experiențe din domeniul chimiei intraatomice și al echilibrelor ignorate ale materiei; un manuscris pe care voiam să-l public sub titlul: *Suferința metalelor*. Mai pot ști oare ce se găsea aici? Mai pot ști oare? Individul care-a fost aici mi-a răpit totul... fata și opera... inima și sufletul...

Și marele Stangerson porni să plîngă ca un copil.

L-am înconjurat în tăcere, tulburați de această nemărginită suferință. Domnul Robert Darzac, rezemat în coate de fotoliul în care se prăbușise profesorul, încerca zadarnic să-și ascundă lacrimile, ceea ce pentru o clipă mi-l făcu simpatic, cu toată repulsia instinctivă pe care mi-o inspiraseră fața de enigmaticul său personaj atitudinea sa plină de bizarerie și emoția lui adeseori inexplicabilă.

Numai domnul Joseph Rouletabille, de parcă prețiosul lui timp și misiunea pe care o avea de îndeplinit pe pământ nu-i îngăduiau să-și ia asupra-și nenorocirile omenirii, se apropiase, foarte calm, de dulapul gol și, arătîndu-l șefului Siguranței, sfîșie într-o clipă tăcerea religioasă cu care onoram deznădejdea marelui Stangerson. Ne dădu cîteva explicații, cu care n-aveam ce face, despre cum ajunsese să creadă că e vorba de un furt, prin descoperirea simultană pe care o realizase a urmelor despre care am vorbit mai sus, din toaletă, și despre vidul din prețiosul dulap din laborator. Nu făcuse nimic altceva, ne spunea el, decît să treacă prin laborator; însă primul lucru care-l izbise fusese forma bizară a mobilei, trănicia ei, construcția metalică ce-o pune la adăpost împotriva unui accident în caz de incendiu, precum și faptul că o mobilă de acest gen, destinată să păstreze niște lucruri ce trebuie să fi fost prețuite mai presus de orice, avea „cheia“ vîrîtă în ușa de fier. „În mod obișnuit nu ai o casă de

fier ca s-o lași deschisă...” Pînă la urmă, se pare că această cheiță, din cele mai complicate, cu capul de aramă, îi atrăsese atenția domnului Joseph Rouletabille, în timp ce-o amăgise pe-a noastră. Pentru noi ceilalți, care nu sîntem totuși niște copii, prezența unei chei în ușa unei mobile trezește mai degrabă un sentiment de siguranță, pe cînd domnului Joseph Rouletabille, care evident este un geniu – după cum spune José Dupuy în *Cele cinci sute de milioane ale Gladiatorului*: „Ce geniu! ce dentist!” – prezența unei chei în broască îi trezește ideea unui furt. Peste puțin timp am aflat și motivele.

Mai înainte, însă, de a vi le face cunoscute, trebuie să relatez ca domnul de Marquer mi se păru foarte dezorientat, neștiind dacă trebuia să se bucure de noul pas înainte pe care instrucția îl înfaptuise datorită tînărului reporter sau dacă trebuia să fie mîhnit pentru faptul că acest pas nu-l realizase el. Profesia noastră mai comportă și asemenea gusturi amare, însă n-avem dreptul să fim lipsiți de curaj și trebuie să călcăm în picioare amorul nostru propriu cînd e vorba de binele general. Așa ca domnul de Marquat își înfrînse ambițiile și, pînă la urmă, găsi de cuviință să-și adauge și el complimentele lui la cele ale domnului Dax, care nu și le precupețea de loc, prezentîndu-le domnului Rouletabille. Băiețandru dădu din umeri, spunînd: „N-aveți pentru cel!” I-aș fi ars cu mare plăcere o scatoalcă zdravănă, mai ales în clipa cînd adăugă:

— Ar fi bine, domnule, dacă l-ați întreba pe domnul Stangerson cine păstra de obicei cheia!

— Fata mea, răspunse domnul Stangerson. Cheia nu se despărțea niciodată de ea.

— Ah! dar iată un element care răstoarnă aspectul problemei și care nu mai corespunde concepției domnului Rouletabille, exclamă domnul de Marquet. Dacă domnișoara

Stangerson nu se despărțea niciodată de cheie, înseamnă că asasinul a așteptat-o în noaptea respectivă pe domnișoara Stangerson în camera ei ca să-i fure cheia, iar furtul n-a fost săvârșit decît *după asasinat!* Însă, după comiterea asasinatului, erau patru persoane în laborator!... Hotărît lucru, nu mai pricep nimic!...

Și domnul de Marquet repetă, cu o furie deznădăjduită, care pentru el trebuie să fi reprezentat culmea entuziasmului, căci nu știu dacă v-am mai spus că niciodată nu era atât de fericit ca atunci cînd nu înțelegea ceva:

— ...nimic!

— Furtul, replică reporterul, nu se putea săvârși decît *înainte de asasinat*. Nu mai încape nicio îndoială că este așa din motivul pe care îl bănuieți dumneavoastră și *din alte motive, pe care le bănuiesc eu. Iar cînd asasinul a pătruns în pavilion avea de mult asupra-i cheia cu capul de aramă.*

— Nu e cu puțință! spuse încetișor domnul Stangerson.

— E foarte posibil, domnule, căci iată și dovada.

Dracul ăsta de puști scoase din buzunar un număr din *L'Epoque* cu data de 21 octombrie (reamintesc că drama s-a petrecut în noaptea de 24 spre 25) și, arătîndu-ne un anunț, ne citi:

— „S-a pierdut ieri o poșetă de satin negru în marile magazine de la Louve. Poșeta conținea diverse obiecte printre care și o cheiță cu capul de aramă. Se oferă o mare recompensă persoanei care o va găsi. Persoana va trebui să scrie, post-restant, la oficiul poștal 40, pe adresa M.A.-T.H.S.N.“ Oare aceste litere, continuă reporterul, nu indică persoana domnișoarei Stangerson? Cheia cu capul de aramă nu este oare cheia de față?... Citesc totdeauna anunțurile. În meseria mea, ca și în meseria dumneavoastră, domnule judecător de instrucție, trebuie să citim totdeauna micile anunțuri private... Cîte intrigi nu se pot găsi aici!... și

cîte chei pentru aceste intrigi! care nu sînt totdeauna cu capul de aramă, fără ca prin aceasta să-și piardă din însemnătate. Anunțul m-a izbit în mod deosebit prin aspectul misterios al felului în care femeia ce pierduse o cheie, un obiect prea puțin compromițător, își ascundea identitatea. Cît de mult ținea la cheia asta! Ce recompensă mare făgăduia! Și m-am gîndit la cele șase litere: M.A.T.H.S.N. Primele patru îmi indicară de îndată un prenume. „Evident, zisei eu, Math, Mathilde... persoana care a pierdut cheia cu capul de aramă într-o poșetă se numește Mathilde!...” Dar n-am putut să dau de capăt ultimelor două litere. Așa că, aruncînd ziarul, mi-am văzut de alte treburile... Cînd, patru zile după aceea, apărură ziarele de seară cu manșete enorme în care se anunța asasinarea domnișoarei MATHILDE STANGERSON, numele acesta de Mathilde îmi reaminti în mod automat, fără să depun niciun efort, de literele din anunț. Puțin intrigat, am cerut la administrația ziarului numărul de la acea dată. Uitasem ultimele două litere: S.N. Cînd le-am văzut din nou, nu mi-am putut reține un strigăt „Stangerson!...” Am sărit într-o trăsură și m-am repezit la oficiul poștal 40. Am întrebat: „Aveți vreo scrisoare pe adresa: M.A.T.H.S.N.?” Funcționarul mi-a răspuns: „Nu!” Și deoarece insistam rugîndu-l, implorîndu-l să mai caute, îmi spuse: „Ah! domnule, cred că-i vorba de o farsă!... Da, am avut o scrisoare cu inițialele M.A.T.H.S.N.; dar am dat-o acum trei zile unei doamne care mi-a cerut-o. Azi veniți și dumneavoastră să mi-o cereți din nou. Însă alaltăieri un domn, insistînd la fel de nepoliticos, îmi cerea și el scrisoarea!... M-am săturat de farsa asta...” Am vrut să-l întreb pe funcționar despre cele două personaje care ceruseră scrisoarea, însă, fie că a vrut să se ascundă în spatele secretului profesional – fără îndoială în sinea lui considera că spusese prea multe lucruri – fie că era, într-adevăr, is-

tovit din pricina unei posibile farse, nu mi-a mai spus nimic...

Rouletabille tăcu. Tăcurăm și noi cu toții. Fiecare trăgea concluziile pe care le credea de cuviință în urma acestei bizare povești cu post-restantul. De fapt, acum se părea că aveam în mână un fir conducător destul de trainic, după care se putea urmări această afacere „insesizabilă”.

Domnul Stangerson spuse:

— Deci, e aproape sigur că fiica mea și-a pierdut cheia, că n-a vrut să-mi spună nimic pentru a mă cruța de orice tulburare și ea l-a rugat pe acela sau pe aceea care ar fi putut-o găsi să-i scrie la post-restant. Se temea, bineînțeles, că, dînd adresa noastră, faptul ar fi generat demersuri ce mi-ar fi adus la cunoștință pierderea cheii. E foarte logic și foarte firesc. *Deoarece am mai fost jefuit, domnule!*

— Unde? Și cînd? întrebă directorul Siguranței.

— Oh! sînt mulți ani de-atunci, în America, la Philadelphia. Mi s-a furat din laborator secretul a două invenții care ar putut îmbogăți un popor întreg. Nu numai că n-am aflat niciodată cine a fost hoțul, dar n-am auzit niciodată vorbindu-se despre obiectul „furtului”, fără îndoială datorită faptului că, vrînd să zădărnicesc calculele celui care mă jefuise, am lansat chiar eu în domeniul public cele două invenții, făcînd astfel inutilă tîlhăria. De pe vremea aceea sînt foarte bănuitor și mă închid ermetic în timp ce lucrez. Toate gratiile de la ferestre, izolarea pavilionului, dulapul pe care l-au construit sub îndrumarea mea, broasca specială, această cheiță unică, toate astea sînt rezultatul temerilor mele inspirate de-o tristă experiență.

Domnul Dax declară: „Foarte interesant!”, iar domnul Joseph Rouletabille ceru cîteva vești despre poșetă. Nici domnul Stangerson și nici moș Jacques nu mai văzuseră, de vreo cîteva zile, poșeta domnișoarei Stangerson. Peste cîteva

ceasuri aveam să aflăm, chiar din gura domnișoarei Stanger-son, că poșeta îi fusese furată sau poate o pierduse, iar faptele se petrecuseră întocmai cum ne explicase tatăl ei, că pe ziua de 23 octombrie se dusesse la oficiul poștal 40 și ca i se înmînase o scrisoare care nu reprezenta nimic altceva, după cum afirma ea, decît opera unui farsor rău intenționat. O arsesse fără să mai stea pe gînduri.

Pentru a putea reveni la interogatoriul nostru sau, mai bine zis, la „conversația“ noastră, trebuie să semnalez că șeful Siguranței, întrebîndu-l pe domnul Stangerson în ce împrejurări se dusesse fiica lui la Paris, la data de 20 octombrie, ziua cînd își pierduse poșeta, aflarăm cu acest prilej că ea plecase în capitală, „însoțită de domnul Robert Darzac, care de atunci nu mai fusese văzut la castel pînă a doua zi după crimă”. Faptul că domnul Robert Darzac se afla lîngă domnișoara Stangerson în marile magazine de la Louve cînd îi dispăruse poșeta nu putea trece neobservat și ne reținu atenția, trebuie s-o spunem, în chip deosebit.

Această convorbire dintre oameni ai justiției, deținuți în prevenție, martori și ziarist era pe sfîrșite cînd se produse o adevărată lovitură de teatru: ceea ce niciodată nu-i dispăcea domnului de Marquet. Brigadierul jandarmilor veni să ne anunțe că Frédéric Larsan cerea să fie primit, dorință care-i fu imediat îndeplinită. Ținea în mînă o pereche de încălțări grosolane, pline de noroi, pe care le azvîrli în laborator.

— Iată, spuse el, pantofii pe care-i purta asasinul! îi recunoști, moș Jacques?

Moș Jacques se aplecă deasupra respingătoarei încălțăminți și, înlemnit, își recunoscuse niște vechi pantofi de-ai lui pe care-i lepădase acum cîtăva vreme într-un ungher al podului; era atît de tulburat încît fu nevoit să-și sufle nasul pentru a-și ascunde emoția.

Atunci, arătînd batista de care se folosea moș Jacques, Frédéric Larsan spuse:

— Uite o batistă care seamănă uluitor de mult cu cea găsită în „Camera Galbenă”.

— Ah! știu prea bine faptul ăsta, spuse moș Jacques cutremurîndu-se; sînt aproape la fel.

— În sfîrșit, continuă Frédéric Larsan, bereta jerpelită ce-a fost de asemenea găsită în „Camera Galbenă” ar fi putut sta și ea, pe vremuri, pe capul lui moș Jacques. Toate acestea, domnule șef al Siguranței și domnule judecător de instrucție, dovedesc, după mine – vino-ți în fire, omule! îi spuse el lui moș Jacques care stătea gata să leșine – toate acestea dovedesc, după mine, că asasinul a vrut să-și deghizeze adevărata lui personalitate. A procedat într-un mod destul de grosolan sau cel puțin așa ni se pare, *deoarece sîntem convinși că asasinul nu este moș Jacques, care nicio clipă nu s-a depărtat de lîngă domnul Stangerson*. Însă imaginați-vă ce s-ar fi întîmplat, dacă în seara respectivă domnul Stangerson nu și-ar fi prelungit veghea asupra lucrării sale; dacă, după ce s-a despărțit de fiica lui, ar fi plecat la castel și dacă domnișoara Stangerson ar fi fost asasinată în timp ce nu era nimeni în laborator, iar moș Jacques dormea în pod: *nimeni nu s-ar fi putut îndoi că moș Jacques e asasinul!* El își datorează salvarea numai faptului că drama a izbucnit prea devreme, asasinul fiind convins, cu siguranță, din cauza tăcerii care domnea în camera învecinată, că laboratorul era pustiu și că sosise momentul sa acționeze. Individul care reușise să pătrundă atît de misterios aici și să ia atîtea măsuri de prevedere împotriva lui moș Jacques era, negreșit, un prieten de-al casei. La ce oră anume s-a introdus aici? În timpul după-amiezii? Pe înserate? N-aș putea să spun... *O ființă atît de familiarizată cu lucrurile și cu oamenii din pavilion putea să intre în „Camera Galbenă” la orice oră firească pentru el.*

— Totuși nu putea să intre cînd se afla atîta lume în laborator! exclamă domnul de Marquet.

— Ce știm despre faptul acesta, vă rog? replică Larsan... În laborator s-a servit masa de seară, a existat acel du-te-vino al servitului... S-a efectuat o experiență de chimie care putea să rețină între orele zece și unsprezece pe domnul Stangerson, pe fiica sa și pe moș Jacques în jurul cuptoarelor... în acest ungher al căminului... Cine-mi poate garanta că asasinul... un prieten de-al casei! un prieten de-al casei!... n-a profitat de acest moment să se furișeze în „Camera Galbenă”, după ce se descălțase de pantofi în toaletă?

— E foarte puțin probabil! spuse domnul Stangerson.

— Desigur, dar nu e imposibil... Așa că n-afirm nimic. În ceea ce privește ieșirea lui, asta-i altă povestel! Cum de-a izbutit să fugă? *În cel mai firesc chip din lume!*

Frédéric Larsan tăcu o clipă. Clipa aceasta ni se păru destul de lungă. Așteptam să vorbească cu o înfrigurare ușor de înțeles.

— N-am fost în „Camera Galbenă”, continuă Frédéric Larsan, dar îmi închipui că ați dobîndit dovada că nu se putea ieși *decît pe ușă*. E clar că asasinul a ieșit pe ușă. Și din moment ce e imposibil ca lucrurile să se fi petrecut altfel, atunci aceasta-i singura cale! A săvîrșit crima și a ieșit pe ușă! Cînd anume? Atunci cînd i s-a părut mai ușor, *cînd totul poate fi explicat cu cea mai mare ușurință*, atît de lesne de explicat încît să nu mai poată exista altă explicație. Să cercetăm deci „momentele” care au urmat după crimă. Există primul moment, cînd în fața ușii se afla, gată să-i bareze drumul, domnul Stangerson și cu moș Jacques. Există un al doilea moment, cînd, moș Jacques fiind pentru o clipă absent, domnul Stangerson rămîne absolut singur în fața ușii. Există apoi al treilea moment, cînd lîngă domnul Stangerson vine portarul. Al patrulea moment, cînd în fața ușii

se află domnul Stangerson, portarul, nevastă-sa și moș Jacques. Există al cincilea moment, cînd se sparge ușa și se dă năvală în „Camera Galbenă”. *Momentul în care fuga asasinului este cel mai simplu de explicat este momentul în care se află cît mai puține persoane în fața ușii* Există un moment cînd în această situație nu e decît o singură persoana: cînd domnul Stangerson a rămas singur în fața ușii. Cu excepția cazului cînd am admite complicitatea tăcerii din partea lui moș Jacques, și nu cred în ea, deoarece moș Jacques n-ar mai fi plecat din pavilion să se ducă să cerceteze fereastra „Camerei Galbene”, dacă ar fi văzut și el deschizîndu-se ușa și pe asasin ieșind. *Deci ușa s-a deschis numai în fața domnului Stangerson, și atunci individul a ieșit.* Aici trebuie să fim de acord că domnul Stangerson avea motive puternice să nu-l prindă pe asasin sau să nu îngăduie să fie prins, deoarece i-a înlesnit fuga pe fereastra din vestibul și a închis fereastra după el!... După asta, avînd în vedere ca moș Jacques trebuia să se întoarcă și trebuia să găsească totul în aceeași stare, domnișoara Stangerson, rănită într-un chip înfiorător, a mai găsit forța, bineînțeles la implorările tatălui ei, să încuiе din nou ușa „Camerei Galbene cu cheia și cu zăvorul, mai înainte de-a se prăbuși la pămînt, în ghearele morții... Nu știm cine a comis crima; nu știm cine e mizerabilul ale cărui victime sînt domnul și domnișoara Stangerson; dar e în afară de orice îndoială că dînșii îl cunosc! Trebuie să fie o taină înspăimîntătoare, ca părintele să nu stea o clipă la șovăială lăsîndu-și fata să moară în spatele ușii pe care singură o încuiase pe dinăuntru, o taină înspăimîntătoare, pentru ca să-i îngăduie asasinului să fugă... *Dar nu există pe lume alt mod de-a explica fuga asasinului din „Camera Galbenă”!*

Tăcerea care urmă după această expunere plină de dramatism și limpezime purta în ea ceva îngrozitor. Sufeream cu toții pentru ilustrul profesor, care fusese astfel încolțit de

logica necruțătoare a unui Frédéric Larsan și forțat, ori să ne mărturisească adevărul asupra martiriului său, ori să tacă, ceea ce ar fi fost o mărturisire și mai teribilă. Îl văzurăm pe acest om ridicîndu-se, adevărată statuie a durerii, și întinzînd brațul cu un gest atît de solemn încît ne înclinăram capetele ca la vedenia unui lucru sfînt. Atunci pronunță cuvintele de mai jos cu glas răsunător, care părea că-i sleiește toate puterile:

— Vă jur, pe capul fiicei mele în brațele morții, că n-am părăsit ușa nicio clipă de cînd am auzit chemarea deznădăjduită a copilului meu, vă jur că ușa nu s-a deschis niciun moment în timp ce mă aflu singur în laborator și că, în sfîrșit, cînd am pătruns în „Camera Galbenă”, împreună cu cei trei slujitori ai mei, asasinul nu se mai găsea înăuntrul! Vă jur că nu-l cunosc pe asasin!

Mai e cazul să vă spun că, în pofida solemnității unui atare jurămînt, n-am crezut cîtuși de puțin în cuvîntul domnului Stangerson? Frédéric Larsan ne făcuse să întrezărim adevărul: dar nu pentru a renunța la el chiar atît de repede.

Deoarcce domnul de Marquet ne anunța că această „convorbire” luase sfîrșit și ne pregăteam să plecăm din laborator, tînărul reporter, băiețandru ăsta, Joseph Rouletabille, se apropie de domnul Stangerson, îi strînse mîna cu cel mai mare respect și-l auzii rostind:

— Eu, domnule, vă cred!

Termin aici reproducerea, pe care am crezut de cuviință că trebuie s-o înfăptuiesc, a narațiunii domnului Maleine, grefier la tribunalul din Corbeil. Nu mai consider necesar să comunic cititorului că toate cele petrecute în laborator aveau să-mi fie de îndată și întocmai relatate chiar de Rouletabille.

BASTONUL LUI FRÉDÉRIC LARSAN

Mă pregăteam să plec de la castel abia pe la orele șase seara, ducînd cu mine articolul pe care prietenul meu îl scrisese în mare grabă într-un salonaș pe care ni-l pusese la dispoziție domnul Robert Darzac. Reporterul rămînea să doarmă la castel, folosindu-se de ospitalitatea inexplicabilă oferită de domnul Robert Darzac, pe seama căruia domnul Stangerson lăsase toate treburile casei, în aceste triste clipe. Totuși, vru să mă însoțească pînă la gara Epinay. În timp ce străbăteam parcul, îmi spuse:

— Frédéric Larsan e într-adevăr foarte iscusit și reputația lui nu-i de furat. Știi cum a izbutit să găsească pantofii lui moș Jacques? Lîngă locul unde observasem noi urmele „pașilor eleganți“ și dispariția amprentelor lăsate de încălțămîntea grosolană, o adîncitură dreptunghiulară în pămîntul reavăn confirma că acolo fusese de curînd o piatră. Larsan întreprinse căutarea pietrei, fără s-o găsească, și îndată își închipui că asasinul se folosisese de ea pentru a menține la fundul heleșteului pantofii de care voise să scape. Calculul lui Fred fusese excelent și succesul cercetărilor sale a dovedit-o. Acest amănunt îmi scăpase; dar se cuvine să spun că mintea mea pornise de mult pe alte coclauri, deoarece, *prin*

numărul prea mare de false mărturii lăsate de asasin pentru a-și demasca trecerea și prin măsura pașilor negricioși, care se potrivea întocmai cu măsura pașilor lui moș Jacques, pe care o stabilisem, fără ca el să-și dea seama, pe dușumeaua din „Camera Galbenă”, în fața mea aveam de mult dovada că asasinul voise să abată bănuielile asupra bătrînului servitor. Ceea ce mi-a îngăduit să-i spun, dacă ți-aduci aminte, că, întrucît în camera fatală se găsisse o beretă, ea trebuia să semene neapărat cu a lui și să-i dau o descriere a batistei, asemănătoare în toate privințele cu batista de care-l văzusem folosindu-se. Pînă aici, Larsan și cu mine sîntem de acord, dar de aici înainte nu mai putem fi, ȘI ASTA VA FI CEVA ÎNSPĂIMÎNTĂTOR, deoarece el se îndreaptă, cu bună credință, spre o eroare pe care va trebui s-o combat „cu nimic”!

Am rămas descumpănit de accentul deosebit de grav cu care tînărul meu prieten pronunță aceste cuvinte din urmă.

Și repetă iarăși:

— DA, ÎNSPĂIMÎNTĂTOR, ÎNSPĂIMÎNTĂTOR!... Dar înseamnă oare chiar să nu combați cu nimic atunci cînd combați „cu o idee”?

În momentul acesta treceam prin spatele castelului. Se lăsase noaptea. La primul etaj, o fereastră rămăsese întredeschisă. O lumină slabă răzbătea dintr-acolo, ca și cîteva zgomote care ne atraseră atenția. Înaintarăm, pînă ce ajunserăm lîngă colțul unei uși ce se găsea sub fereastră. Rouletabille îmi dădu de înțeles prin cîteva cuvinte șușotite că fereastra dădea în camera domnișoarei Stangerson. Zgomotele care ne opriseră în loc se stinseră, apoi, pentru o clipă, se auziră din nou. Erau niște gemete înăbușite... Nu puteam desluși decît trei cuvinte care ajungeau distincte pînă la noi: „Bietul meu Robert!” Rouletabille îmi puse mîna pe umăr și se plecă la urechea mea:

— Dacă am putea afla, îmi spuse el, ce se vorbește în această cameră, ancheta mea ar fi de mult terminată...

Cătă în preajma lui; umbrele înnoptării ne învăluiau; nu puteam vedea mai departe de peluza îngustă, mărginită de copaci, ce se întindea în spatele castelului. Gemetele încetaseră din nou.

— Dacă nu putem auzi, cel puțin să încercăm să vedem, continuă Rouletabille.

Și mă trase după el, făcându-mi semn să-mi înăbuș zgomotul pașilor, dincolo de peluză, pînă lîngă trunchiul alburiu al unui mestecăn falnic, a cărui linie argintie se desena în beznă. Mestecănuțul crescuse drept în fața ferestrei care ne interesa și crengile lui de jos se găseau la aproape aceeași înălțime cu primul etaj al castelului. Cu siguranță că de la înălțimea acestor crăci se putea vedea ce se întîmplă în camera domnișoarei Stangerson; și acesta era și gîndul ce-i trecuse prin cap lui Rouletabille, deoarece, poruncindu-mi să tac mîlc, cuprinse cu brațele lui tinere și viguroase trunchiul copacului și se cățăra spre vîrf, pînă ce în curînd se pierdu printre ramuri. Apoi se făcu liniște deplină.

Fereastra întredeschisă din fața mea stătea tot luminată. Nu văzui nicio umbră trecînd prin fața razelor de lumină. Arborele înlemnise deasupra mea în tăcere; ascultam; deodată, auzu-mi prinse, din copac, aceste cuvinte:

— După dumneata!...

— După dumneavoastră, vă rog!

Sus, deasupra capului meu, se dialoga... se schimbau cuvinte de politețe și nici nu vă pot mărturisi cît de mare-mi fu uimirea cînd văzui ivindu-se pe trunchiul neted al copacului două forme omenești care peste cîteva clipe atinseră pămîntul. Rouletabille se urcase acolo sus de unul singur, și acum coborau „doi”!

— Bună seara, domnule Sainclair!

Era Frédéric Larsan... Polițistul se afla de mult la postul lui de observație, când tînărul meu prieten credea că va ajunge acolo numai el... De altminteri, nici unul, nici altul nu luară în seamă mirarea mea. Am bănuir că asistaseră, de la înălțimea punctului lor de observație, la o scenă plină de dragoste și deznădejde între domnișoara Stangerson, care zăcea la pat, și domnul Darzac, îngenuncheat la căpățiul ei. Și fiecare din ei dădea impresia că și începuse să tragă cu multă prudență concluzii diferite. Era ușor de ghicit că scena produsese un deosebit efect în mintea lui Rouletabille, „în favoarea domnului Robert Darzac”, pe cînd în mintea lui Larsan adeverea din partea logodnicului domnișoarei Stangerson doar o admirabilă ipocrizie susținută de-o înaltă măiestrie...

Cînd ajunserăm lîngă poarta cu grilaj a parcului, Larsan ne opri:

— Bastonul meu! exclamă el...

— V-ați uitat bastonul? întrebă Rouletabille.

— Da, răspunse polițistul... L-am uitat acolo jos, lîngă copac...

Și ne părăsi, spunînd că se va întoarce imediat...

— Ai luat aminte la bastonul lui Frédéric Larsan? mă întrebă reporterul după ce rămaserăm singuri. E un baston absolut nou... pe care nu i l-am mai văzut niciodată... Face impresia că ține foarte mult la el... nu-l lasă din mîna o clipă... S-ar zice că se teme ca bastonul să nu încapă pe mîini străine... Pînă azi *nu l-am văzut niciodată pe Frédéric Larsan cu baston...* Unde-o fi găsit bastonul ăsta? *Nu e de loc firesc ca un bărbat ce nu umblă niciodată cu baston să nu mai facă niciun pas fără el, a doua zi după crima de la Glandier...* În ziua sosirii noastre la castel, cînd ne-a văzut, și-a vîrît la loc ceasornicul în buzunar și și-a ridicat de jos bastonul; un gest

căruia am făcut poate rău că nu i-am acordat nicio importanță!

Acum ieșisem din parc; Rouletabille nu zicea nimic... Bineînțeles că gândurile lui nu păraseau bastonul lui Frédéric Larsan. Am avut această dovadă când îmi spuse, la coborîrea povârnișului de la Epinay:

— Frédéric Larsan a sosit înaintea mea la Glandier; și-a pornit ancheta înaintea mea; a avut tot timpul să afle lucruri pe care nu le știu și a reușit să găsească lucruri pe care nu le cunosc... Unde o fi dat de bastonul ăsta?...

Și adăugă:

— Probabil că bănuiala lui – mai bine zis, raționamentul lui – care se îndreaptă atît de fățiș împotriva lui Robert Darzac, trebuie să fie slujit de ceva palpabil, pe care „el” poate să-l palpeze... dar pe care eu nu-l pot pipăi... Să fie oare bastonul ăsta?... Unde dracu să fi putut găsi bastonul?...

La Epinay trebuia să așteptăm trenul vreo douăzeci de minute; intrarăm într-o cîrciumă. Aproape imediat, ușa se deschise în spatele nostru și Frédéric Larsan își făcu apariția, învîrtind faimosul baston...

— L-am găsit! ne spuse el rîzînd.

Tustrei ne așezarăm la o masă. Rouletabille nu-și lua ochii de la baston; era atît de absorbit încît nici nu băgă de seamă semnul de convență pe care Larsan îl făcu unui funcționar de la căile ferate, un bărbat foarte tînăr, a cărui figură era împodobită de-o bărbuță blondă și nepieptănată. Funcționarul se ridică de la masă, își plăti consumația, salută și plecă. Nici eu nu i-aș fi acordat vreo importanță, dacă nu mi-ar fi revenit în memorie după cîteva zile, cu ocazia reapariției bărbuței blonde într-una din cele mai tragice clipe ale acestei povestiri. Atunci am aflat că bărbuța blondă era un agent al lui Larsan, căruia îi dăduse misiunea să supravegheze plecările și sosirile călătorilor din gara Epinay-sur-

Orge, căci Larsan nu neglija nimic din ceea ce considera că-i putea fi util.

Îmi îndreptai privirea spre Rouletabille.

— Ah! da! domnule Fred! spuse ei, dar de cînd umblați cu baston?... Totdeauna v-am văzut plimbîndu-vă cu mîinile în buzunar!...

— E un cadou pe care l-am primit, răspunse polițistul...

— Nu de multă vreme, insistă Rouletabille...

— Nu, mi-a fost dăruit la Londra...

— Într-adevăr, v-ați întors de la Londra, domnule Fred... Pot să mă uit și eu la bastonul dumneavoastră?...

— Cum să nu!...

Fred îi dădu bastonul lui Rouletabille. Era un baston gros, galben, din trestii de bambus cu mînerul încovoiat, împodobit cu un inel de aur.

Rouletabille îl examinează cu minuțiozitate.

— Ei bine, spuse el, ridicîndu-și capul zeflemisitor, vi s-a dăruit la Londra un baston din Franța!

— E posibil, spuse Fred nepăsător...

— Citiți aici marca cu litere mici: „Cassette, 6 bis, Opera”...

— E ceva foarte obișnuit să-ți speli rufe la Londra, spuse Fred... Englezii pot și ei să-și cumpere bastoanele la Paris...

Rouletabille înapoie bastonul. Cînd mă instalează în compartiment, îmi spuse:

— Ai reținut adresa?

— Da, „Cassette, 6 bis, Opera”... Bazează-te pe mine, mîine dimineață ai să primești informația.

Într-adevăr, în aceeași seară, la Paris, mă întâlneam cu domnul Cassette, comerciant de bastoane și umbrele, și-i scriam prietenului meu:

„O persoană corespunzînd într-atîta semnalmentelor

domnului Robert Darzac încît poți să-l confunzi cu el, de aceeași statură, puțin adusă de spate, cu aceeași barbă care-i înconjoară figura ca un colier, îmbrăcată într-un pardesiu de culoare maron-deschis, cu pălărie melon, a cumpărat un baston asemănător cu cel care ne interesează, chiar în seara crimei, pe la orele opt.

Domnul Cassette n-a mai vîndut vreun baston de același fel de peste doi ani. Bastonul lui Fred e nou. Deci e vorba mult și bine de bastonul pe care-l are în mîinile lui. Nu el l-a cumpărat, deoarece atunci se afla la Londra. Ca și tine, «cred că l-a găsit pe undeva prin preajma domnului Robert Darzac...» însă, în acest caz, dacă, așa cum pretinzi, asasinul era în „Camera Galbenă“ de la orele cinci sau chiar de la șase, iar drama s-a petrecut către miezul nopții. cumpărarea bastonului îi furnizează domnului Robert Darzac un alibi incontestabil.”

**„CASA PAROHIALĂ NU ȘI-A PIERDUT NIMIC
DIN FARMECUL EI ȘI NICI GRĂDINA DIN
SPLENDOARE”**

La opt zile după desfășurarea evenimentelor pe care le-am povestit, mai exact la 2 noiembrie, primeam la domiciliul meu din Paris o telegramă astfel redactată: „Vino la Glandier cu primul tren. Adu revolvere. Cu prietenie, Rouletabille.”

V-am mai spus, cred, că pe atunci fiind tânăr avocat stagiar și aproape fără procese, frecventam Palatul Justiției mai mult pentru a mă familiariza cu îndatoririle mele profesionale decât pentru a lua apărarea văduvelor și a orfanilor. Deci, n-aveam de ce mă mira că Rouletabille dispunea la cheremul lui de timpul meu; de altminteri, știa prea bine cât de mult mă interesau aventurile lui ziaristice, în general, și, mai ales, afacerea de la Glandier. De opt zile nu mai avusesem niciun fel de vești despre ea decât din nenumăratele cancanuri apărute în ziare și din cele câteva notițe foarte scurte ale lui Rouletabille în *L'Epoque*. Aceste notițe divulgaseră lovitura dată cu „piciorul de berbec” și aduseseră la cunoștință că, la analiză, urmele găsite pe „piciorul de berbec” se dovediseră a fi „de sânge omenesc”; putuseră fi identificate urmele proaspete „ale sîngelui domnișoarei Stangerson”; urmele mai vechi provenind de

la alte crime, ce probabil fuseseră săvârșite cu mulți ani în urmă...

Vă dați seama că presa din lumea întreagă se ocupa de această afacere. Niciodată o crimă celebră nu ațîțase curiozitatea spiritelor mai mult ca acum. Totuși îmi dădeam prea bine seama că instrucția nu avansa de fel; așa că m-aș fi putut considera foarte bucuros de invitația pe care mi-o adresase prietenul meu de-a mă întâlni cu el la Glandier, dacă depeșa n-ar fi conținut cuvintele: „Adu revolvere”.

Iată ce-mi stîrnea curiozitatea în cea mai mare măsură. Dacă Rouletabille îmi telegrafia să-i duc revolvere, însemna că prevedea că vom avea prilejul să ne folosim de ele. Trebuie, însă, să mărturisesc fără nicio rușine: nu sînt de loc un erou. Dar ce să mai fi stat la îndoială! acum era vorba de un prieten care cu siguranță se afla la ananghie și, fără tăgadă, mă chema într-ajutor; n-am mai șovăit nicio clipă; și, după ce-am constatat că singurul revolver pe care-l posedam era încărcat cum se cuvine, m-am îndreptat spre gara Orléans. Pe drum, m-am gîndit că un revolver nu-i decît un singur revolver și că telegrama lui Rouletabille cerea revolvere la plural; am intrat la un armurier și-am cumpărat o excelentă și minusculă armă, pe care-mi făcea plăcere s-o dăruiesc prietenului meu.

Nădărduiam să-l găsesc pe Rouletabille în gară la Epinay, dar nici gînd să fie acolo. Totuși mă aștepta o cabrioletă și peste puțin timp ajunsei la Glandier. Nimeni la poarta cu gratii. Abia la intrarea castelului îl zării pe tînărul Rouletabille. Mă salută cu un gest prietenos și mă cuprinse în brațe, întrebîndu-mă, foarte grijuliu, cum stau cu sănătatea.

Cînd ajunserăm în vechiul salonaș despre care am mai vorbit, Rouletabille mă pofti să șed și-mi spuse imediat:

— E de rău!

— Ce e de rău?

— Totul!

Se apropie de mine și-mi destăinui la ureche:

— Frédéric Larsan îl urmărește pînă-n pînzele albe pe domnul Robert Darzac.

Nu era de mirare, de cînd îl văzusem pe logodnicul domnișoarei Stangerson devenind alb ca varul în fața urmelor pașilor săi.

Totuși, îi atrăseși de îndată atenția:

— Bine! Și bastonul?

— Bastonul! E tot la Frédéric Larsan, *care nu-l lasă o clipă din mîini...*

— Dar... bastonul nu-i oferă domnului Robert Darzac un alibi?

— Pentru nimic în lume. Domnul Darzac, pe care l-am interogat pe ocolite, neagă să fi cumpărat vreun baston la Cassette în seara aceea și nici în altă seară... Orice ar fi, spuse Rouletabille, „nu mai pun mîna-n foc pentru nimic”, deoarece domnul Darzac are niște tăceri atît de stranii încît nu știi ce să mai gîndești despre cele spuse de el!...

— În mintea lui Frédéric Larsan bastonul trebuie să reprezinte un element deosebit de prețios, un baston-piesă-de-acuzare... Dar în ce fel? Căci, ținînd mereu seamă de ora la care a fost cumpărat bastonul, el nu putea fi în mîinile asasinului...

— Ora nu-l va stînjiți de loc pe Larsan... Nu e obligat să accepte sistemul meu, care debutează prin a-l introduce pe asasin în „Camera Galbenă” între orele cinci și șase; ce-l împiedică pe el să-l îndemne să intre în odaie între orele zece și unsprezece noaptea? Tocmai în răstimpul acesta, domnul și domnișoara Stangerson, ajutați de moș Jacques, erau ocupați cu o interesantă experiență de chimie în partea laboratorului unde se găsesc cuptoarele. Larsan va afirma că asasinul s-a furișat pe la spatele lor, oricît de neverosimil ar

părea... A și dat de înțeles acest lucru judecătorului de instrucție... Când îl cercetezi mai îndeaproape, raționamentul lui pare absurd, ținînd seamă că prietenul casei – *dacă exista vreun prieten de-al casei* – trebuia să cunoască faptul că profesorul avea să plece peste puțin timp din pavilion; ar fi fost în interesul securității lui, fiind prieten de-al casei, să-și amîne operațiile după plecarea acestuia... De ce să fi riscat traversarea laboratorului în timp ce profesorul era acolo? Și, în afară de asta, în ce moment anume se introdusese prietenul casei în pavilion?... Există o mulțime de puncte ce trebuiesc elucidate mai înainte de-a accepta produsul *imaginației lui Larsan*. N-am timp de pierdut cu aceste supoziții, deoarece am o *schemă imbatabilă*, care nu-mi îngăduie nicio clipă să-mi împuiez capul cu închipuirile astea! Numai că, întrucît momentan sînt obligat să-mi țin gura, iar Larsan mai vorbește uneori... s-ar putea ca totul să se sfîrșească prin a se îndrepta împotriva domnului Darzac... dacă nu m-aș găsi și eu pe-aici! adăugă orgoliosul tînăr. Deoarece există împotriva acestui domn Darzac alte „indicii exterioare” mult mai teribile decît povestea cu bastonul, care pentru mine e greu de explicat, cu atît mai greu de explicat cu cît Larsan nu se simte de loc stingherit să apară înaintea domnului Darzac cu un baston care s-ar putea foarte bine să fie chiar al domnului Darzac! Înțeleg o mulțime de lucruri în sistemul lui Larsan, dar încă nu înțeleg problema bastonului.

— Frédéric Larsan e tot la castel?

— Da; n-a plecat nicio clipă de aici! Doarme aici, ca și mine, la rugămintea domnului Stangerson. Domnul Stangerson a rînduit pentru el ceea ce domnul Robert Darzac a aranjat pentru mine. Acuzat de Frédéric Larsan că-l cunoaște pe asasin și că i-a înlesnit fuga, domnul Stangerson a ținut să-i creeze acuzatorului său toate condițiile pentru a

obține descoperirea adevărului. Tot așa cum procedează domnul Robert Darzac cu mine.

— Dar ești convins de nevinovăția domnului Robert Darzac?

— La moment dat am crezut în posibilitatea culpabilității sale. Asta s-a întâmplat în ceasul când am sosit noi la Glandier pentru prima oară. A venit însă timpul să-ți povestesc ce s-a petrecut atunci între domnul Darzac și mine.

În acest moment Rouletabille se opri și mă întrebă dacă adusesem armele. Îi aratai cele două revolvere. Le examinează, spuse: „Perfect!” și mi le dădu îndărăt.

— Vom avea nevoie de ele? îl întrebai.

— Negreșit, chiar astă-seară; o să ne petrecem noaptea aici; nu ți-e peste mână?

— Din contră, spusei eu cu o strîmbătură care-l făcu pe Rouletabille să pufnească în râs.

— Haide! haide! continuă el, nu e cazul să rîdem. Să fim serioși. Îți aduci aminte de cuvintele care au jucat rolul de „Sesam, deschide-te“ în acest castel plin de mistere?

— Da, spusei eu, bineînțeles: *Casa parohială nu și-a pierdut nimic din farmecul ei și nici grădina din splendoare*. Și aceleași cuvinte le-ai găsit din nou, pe jumătate arse, pe o hîrtie din cenușa laboratorului.

— Da, și în partea de jos a peticului de hîrtie flăcările respectaseră data: „23 octombrie”. Să-ți amintești de această dată, deoarece e foarte importantă. Acum să-ți spun ce-i cu fraza asta atît de bizară. Nu știu dacă ai aflat că, în ajunul crimei, adică la 23, domnul și domnișoara Stangerson s-au dus la o recepție la Elysée. Au participat chiar și la dineu, după cîte știu. Fapt e că au rămas la recepție, „deoarece chiar eu i-am văzut acolo”. Eram și eu, din obligații profesionale. Trebuia să iau un interviu unuia din savanții Academiei din Philadelphia, pe care o sărbătoreau atunci. Pînă în

seara respectivă nu-i văzusem niciodată pe domnul și pe domnișoara Stangerson. Ședeam în salonul care se află înaintea salonului ambasadurilor și, istovit de îmbrîncelile atîtor nobile personalități, mă lăsasem pradă unei diafane visări, *cînd simții în preajma mea parfumul doamnei în negru*. Ai să mă întrebi: „Ce-i aia «parfumul doamnei în negru»?“ Îți va fi de ajuns să afli că e un parfum care mi-a plăcut foarte mult, deoarece era parfumul unei doamne, totdeauna înveșmîntate în negru, care își manifestase față de mine o oarecare bunătate maternă, în prima mea tinerețe. Doamna care în seara aceea se parfumase cu „parfumul doamnei în negru“ era îmbrăcată numai în alb. Era minunat de frumoasă. Nu mi-am putut stăvili dorința de-a mă ridica și a mă lua după ea și după parfumul ei. Un bărbat, un bătrîior ținea la braț această frumusețe. La trecerea lor fiecare își întorcea capul și auzii șoptindu-se: „E profesorul Stangerson cu fiica sa!” Și astfel aflai pe cine urmărisem. Se întîlniră cu domnul Robert Darzac, pe care-l cunoșteam din vedere. Profesorul Stangerson, care intrase în vorbă cu Arthur William Rance, unul din savanții americani, se așează într-un fotoliu din galleria cea mare, iar domnul Robert Darzac o luă cu el pe domnișoara Stangerson spre seră. Mă țineam mereu după ei. În seara aceea vremea era foarte călduță; ușile dinspre grădină stăteau deschise. Domnișoara Stangerson își acoperi umerii cu un voal transparent și îmi dădui seama că dînsa era cea care-l rugase pe domnul Darzac să meargă cu ea în cvasisingurătatea grădinii. Mă ținuî în continuare după ei, intrigat de agitația care-l cuprinsese atunci pe domnul Robert Darzac. Acum se furișau, pășind încet, pe lîngă zidul care se întinde de-a lungul străzii Marigny. Am luat-o pe aleea centrală. Mergeam paralel cu ambele mele personaje. Și apoi, am „tăiat“ drumul, străbătînd peluza, sa le ies în cale. Era o noapte întunecoasă; iarba îmi înăbușea pașii. Se

opriseră sub lumina tremurătoare a unui bec cu gaz și părea că citeau ceva care-i interesa foarte mult, aplecați amîndoi peste o hîrtie pe care domnișoara Stangerson o ținea în mîină. M-am oprit și eu. Eram înconjurat de beznă și tăcere. N-aveau cum să mă vadă și o auzii foarte bine pe domnișoara Stangerson care repeta, în timp ce păturea la loc peticul de hîrtie: *Casa parohială nu și-a pierdut nimic din farmecul ei și nici grădina din splendoare!* Cele de mai sus au fost pronunțate pe un ton atît de ironic și, totodată, nespus de deznădăjduit și urmate de-un hohot de rîs atît de nervos încît sînt convins că aceste cuvinte îmi vor rămîne pentru totdeauna în auz. Dar se mai rostiră cîteva cuvinte, acestea de către domnul Robert Darzac: *Va trebui deci, pentru a fi a mea, să comit o crimă?* Domnul Robert Darzac era într-o stare de agitație extraordinară; luă mîna domnișoarei Stangerson, o duse îndelung la buze și-mi dădui seama, după cum i se zguduiau umerii, că plîngea. Apoi se îndepărtară. Cînd ajunsei în galeria cea mare, nu-l mai văzui pe domnul Robert Darzac, și n-aveam să-l mai revăd decît la Glandier, după crimă, însă o zării pe domnișoara Stangerson, pe domnul Stangerson și pe delegații din Philadelphia. Domnișoara Stangerson se afla lîngă Arthur Rance. Acesta vorbea însuflețit și-n timpul convorbirii privirea americanului avea o sclipire ciudată. Sînt convins că domnișoara Stangerson nici n-asculta ce-i spune Arthur Rance, iar chipul ei mărturisea o totală indiferență. Arthur William Rance e un tip sangvin, cu fața congestionată; se vede că-i place ginul. După ce domnul și domnișoara Stangerson plecară, se îndreptă spre bufetul pe care apoi nu-l mai părăsi. Mă alăturai lui și-i adusei o serie de servicii, în îmbulzeala aceea. Îmi mulțumi și-mi aduse la cunoștință că avea să se înapoieze în America peste trei zile, adică pe 26 (a doua zi după crimă). Îi vorbii despre Philadelphia; îmi spuse că locuia de douăzeci

și cinci de ani în acel oraș și că acolo îi cunoscuse pe ilustrul profesor Stangerson și pe fiică-sa. În clipa aceea își mai turnă șampanie și-mi dădui seama că n-avea să mai stea din băut. Mă despărții de el după ce se îmbătase crișă. Astfel s-a desfășurat serata mea, dragul meu prieten. Nu știu prin ce fel de previziune dubla imagine a domnului Robert și a domnișoarei Stangerson nu m-a părăsit nicio clipă peste noapte și te las să judeci singur impresia pe care mi-a produs-o știrea asasinării domnișoarei Stangerson. Cum să nu-mi aduc aminte de cuvintele: „Va trebui deci, pentru a fi a mea, să comit o crimă?” Și totuși nu astea au fost cuvintele pe care i le-am spus domnului Robert Darzac când l-am întâlnit la Glandier. Ci cuvintele în care era vorba despre casa parohială și despre splendoarea grădinii, pe care domnișoara Stangerson făcea impresia că le citise pe bucățița de hîrtie ținută în mînă; aceste cuvinte ne-au fost de-ajuns să ne deschidă porțile castelului, cît sînt ele de mari. Eram oare convinși în clipa aceea că domnul Robert Darzac e asasinul? Nu! nu-mi vine să cred că într-adevăr am bănuir așa ceva. În momentul acela nu bănuir în mod serios „nimic”. Eram atît de puțin documentat. „Dar aveam nevoie” să-mi dovedesc imediat că nu-i rănit la mînă. Când am rămas amîndoi singuri, i-am povestit ceea ce întîmplarea îmi înlesnise să surprind din conversația lui cu domnișoara Stangerson în grădinile Elysée-ului; și cînd îi adusei la cunoștință că auzisem cuvintele: „Va trebui deci, pentru a fi a mea, să comit o crimă?” își pierdu de-a binelea cumpătul, însă, bineînțeles, mult mai puțin decît la auzul cuvintelor cu „casa parohială”. Ceea ce îl doborî cu totul într-o adevărată consternare fu cînd află din gura mea că, în ziua cînd trebuia să se întîlnească la Elysée cu domnișoara Stangerson, ea se dusesese, în timpul după-amiezii, la oficiul poștal 40, să caute o scrisoare ce poate era tocmai aceea pe care o citiseră amîndoi în gră-

dinile de la Elysée și care se termina cu cuvintele: „Casa parohială nu și-a pierdut nimic din farmecul ei și nici grădină din splendoare!” De altfel, ipoteza mi-a fost confirmată mai târziu, prin descoperirea unui fragment din scrisoare cu data de 23 octombrie, descoperire pe care am făcut-o, îți aduci aminte, în cenușa din laborator. Scrisoarea fusese scrisă și retrasă de la oficiu în aceeași zi. Nu mai încape nicio îndoială că, întorcându-se de la Elysée, domnișoară Stangerson intenționase să ardă în aceeași noapte hîrtia compromițătoare. Zadarnic a încercat domnul Robert Darzac să nege că scrisoarea ar fi avut vreo legătură oarecare cu crima. I-am spus că, în această afacere atît de misterioasă, n-avea dreptul să ascundă justiției incidentul cu scrisoarea; că eram conștins de importanța considerabilă a scrisorii; că glasul deznădăjduit cu care domnișoara Stangerson rostise fatidicele cuvinte, că izbucnirea lui în plîns, a lui Robert Darzac, și amenințarea cu moartea pronunțată după citirea scrisorii, nu-mi îngăduiau să pun la îndoială importanța ei. Robert Darzac era din ce în ce mai nervos. Am hotărît să profit de avantajul pe care-l aveam. „Dumneavoastră urma să vă căsătoriți, domnule, i-am spus eu cu nepăsare, fără să-l mai privesc în față, și deodată căsătoria *nu mai e posibilă din pricina autorului scrisorii*, fiindcă, imediat după ce ați citit scrisoarea, ați început să vorbiți despre necesitatea unui omor pentru ca domnișoara Stangerson să poată fi a dumneavoastră. DECI EXISTĂ CINEVA CARE SE INTERPUNE ÎNTRE DUMNEAVOASTRĂ ȘI DOMNIȘOARA STANGERSON, CINEVA CARE-I INTERZICE SĂ SE CĂSĂTOREASCĂ, CINEVA CARE O UCIDE MAI ÎNAINTE DE CĂSĂTORIE!” Și-am terminat micul meu discurs prin cuvintele: „Acum, domnule, nu vă mai rămîne altceva de înfăptuit decît să-mi destăinuți numele asasinului!” Trebuie să fi spus, fără voia mea, lucruri înspăimîntătoare. Cînd mi-am

ridicat ochii spre Robert Darzac, am văzut o față descompusă, cu fruntea scaldată în sudori, cu privirea plină de groază. „Domnule, mi-a spus el, am să vă cer un lucru care vi se va părea poate nesăbuit, însă în schimbul căruia *mi-aș da și viața*: nu trebuie să comunicați oamenilor justiției cele văzute și auzite în grădinile de la Elysée... nici oamenilor justiției și nimănui altcuiva pe lume. Vă jur că sînt nevinovat și-mi dau seama, simt că mă credeți, dar aș prefera să fiu considerat vinovat decît să văd bănuielile justiției luînd un drum greșit datorită cuvintelor: «Casa parohială nu și-a pierdut nimic din farmecul ei și nici grădina din splendoare». E absolut necesar ca justiția să nu cunoască aceste cuvinte. Cazul vă aparține, domnule, vi-l dăruiesc, *dar să uitați de serata de la Elysée*. Se vor găsi pentru dumneavoastră o sută de alte căi, în afară de aceasta, care să vă ducă la descoperirea criminalului! Am să vi le înlesnesc, am să vă ajut. Vreți să vă mutați la Glandier? Să fiți stăpîn aici? Să luați masa și să dormiți la noi? Să supravegheați faptele mele și faptele tuturor? Vă veți simți la Glandier ca un stăpîn, domnule, *uitați însă de serata de la Elysée*.”

Aici Rouletabille se opri să-și mai tragă puțin suflarea. Acum înțelegeam atitudinea inexplicabilă a domnului Robert Darzac manifestată față de prietenul meu și ușurința cu care acesta se putuse instala la locul crimei. Cele aflate nu puteau decît să-mi stîrnească și mai mult curiozitatea, îl rugai pe Rouletabille să-mi povestească mai departe. Ce se petrecuse la Glandier de opt zile încoace? Nu-mi spusese oare prietenul meu că împotriva domnului Darzac existau acum indicii exterioare mult mai teribile decît cel al bastonului găsit de Larsan?

— Totul pare să se întoarcă împotriva lui, îmi răspunse prietenul meu, iar situația devine pe zi ce trece extrem de gravă. Domnul Robert Darzac face impresia că nu dă prea

mare atenție acestor lucruri; greșește; însă nu-l interesează nimic altceva decît sănătatea domnișoarei Stangerson, care, zi de zi, începuse să se îmbunătățească, *pînă cînd, pe neașteptate, se întîmplă un eveniment și mai misterios decît misterul „Camerei Galbene”!*

— Nu-i cu putință! exclamai eu, ce eveniment poate fi și mai misterios decît misterul „Camerei Galbene”?

— Mai întîi să revenim la domnul Robert Darzac, spuse Rouletabille potolindu-mă. Îți spuneam că totul se întoarce împotriva lui. Urmele „pantofilor eleganți”, descoperite de Frédéric Larsan, par să fie într-adevăr „pașii logodnicului domnișoarei Stangerson”. Urmele lăsate de bicicletă pot să fie și ele urmele bicicletei „lui”; s-a controlat acest lucru.

De cînd are bicicleta, a lăsat-o totdeauna la castel. De ce a dus-o la Paris tocmai în momentul acesta? Oare n-avea să se mai întoarcă la castel? Oare ruperea căsătoriei lui trebuia să ducă la ruperea relațiilor cu familia Stangerson? Fiecare din cei interesați afirmă că ele trebuiau să continue. Atunci? În schimb, Frédéric Larsan, el, crede că „totul se terminase”. Din ziua în care Robert Darzac o însoțise pe domnișoara Stangerson la marile magazine de la Louve și pînă a doua zi după crimă ex-logodnicul nu se mai întorsese la Glandier. Să ne amintim că domnișoara Stangerson își pierduse poșeta și cheița cu capul de aramă atunci cînd se afla în to-vărășia domnului Robert Darzac. Din ziua aceea și pînă la serata de la Elysée, profesorul de la Sorbona și domnișoara Stangerson nu se mai întîlniseră. Dar poate și-au scris. Domnișoara Stangerson s-a dus să ridice o scrisoare post-restant de la oficiul poștal 40, scrisoare pe care Frédéric Larsan bănuie că-i de la Robert Darzac, deoarece Frédéric Larsan, care e firesc să nu aibă cunoștință despre cele petrecute la Elysée, e nevoit să creadă că însuși Robert Darzac a furat poșeta și cheița, cu scopul de-a silui voința domni-

șoarei Stangerson, prin însușirea celor mai prețioase documente ale tatălui ei, documente pe care le-ar fi restituit cu condiția efectuării căsătoriei. Toate astea ar reprezenta o ipoteză destul de dubioasă și aproape absurdă; după cum îmi spunea chiar și marele Fred, dacă n-ar mai fi intervenit și altceva, și anume ceva mult mai grav. Mai întâi, un fapt bizar și pe care nu reușesc să mi-l explic: să fie oare chiar domnul Darzac cel care pe ziua de 24 se dusesese la oficiul poștal să ceară scrisoarea ce în ajun fusese retrasă de către domnișoara Stangerson? *Descrierea persoanei care se prezentase la ghișeu corespunde punct cu punct cu semnalmentele domnului Darzac.* La întrebările ce i s-au adresat, cu titlu de simplă informare, de către judecătorul de instrucție, el neagă să se fi dus la oficiul poștal; iar eu îl cred pe domnul Robert Darzac, deoarece, chiar admițând că scrisoarea ar fi fost scrisă de el – ceea ce nu-mi vine să cred – știa prea bine că domnișoara Stangerson o ridicase, întrucât văzuse scrisoarea la ea, în mîinile ei, în grădinile de la Elysée. Deci, nu el e cel care se prezentase, a doua zi, pe data de 24, la oficiul poștal 40, să ceară o scrisoare de care știa că nu mai poate fi acolo. După părerea mea, s-a prezentat altcineva, care-i semăna în chip straniu, și acest cineva trebuie să fie hoțul poșetei care în scrisoare ceruse un anume lucru de la stăpîna poșetei, domnișoara Stangerson – „un anume lucru ce nu i s-a dat, după cum a putut să constate”. Desigur, a rămas uluit și a fost obligat să-și pună întrebarea dacă scrisoarea pe care o expediase cu adresa scrisă pe plic: M.A.T.H.S.N. într-adevăr fusese sau nu ridicată. De unde se explică și demersul lui la oficiul poștal și insistența cu care cere scrisoarea. Apoi pleacă, plin de mînie. Scrisoarea fusese ridicată și totuși nu i se acordase ceea ce pretinsese! Ce anume cerea, oare? Nimeni nu poate ști, în afară de domnișoara Stangerson. Nu e mai puțin adevărat că a doua zi se afla vestea că domnișoara

Stangerson fusese cvasiasasinată în toiul nopții și, după încă o zi, descopeream că profesorul fusese jefuit cu același prilej, datorită cheiței care forma obiectul scrisorii de la post-restant. Deci, mi-am dat foarte bine seama că insul care venise la oficiul poștal trebuie să fie asasinul; și tot raționamentul acesta, de fapt unul din cele mai logice, se baza pe țelul demersului întreprins de individ la oficiul poștal. Frédéric Larsan își elaborase și el un raționament asemănător, numai că-l aplica împotriva lui Robert Darzac. Îți imaginezi că judecătorul de instrucție, Frédéric Larsan și chiar eu însumi am încercat totul pentru a obține de la oficiul poștal detalii cât mai precise despre singularul personaj din 24 octombrie. Dar n-am putut afla nici de unde venea și nici încotro plecase! În afara descrierii care-l asemuia cu domnul Robert Darzac, nimic! Am publicat un anunț în cele mai mari ziare: „Se oferă o recompensă foarte mare birjarului care a transportat un client la oficiul poștal 40, în dimineața zilei de 24 octombrie, pe la orele 10. A se adresa redacției ziarului *L'Epoque* și a întreba de M. R.” N-a dat niciun rezultat. În definitiv, era posibil ca personajul să fi venit pe jos; deoarece însă era grăbit, putea să fi venit și cu trăsura, deci merita să riscăm și această investigație. În anunțul din ziar nu comunicasem dinadins descrierea personajului, ca să nu mă pomenesc pe capul meu cu toți birjarii care transportaseră cine știe ce client la oficiul poștal 40, în jurul orei indicate. N-a venit unul măcar. Și m-am întrebat zi și noapte: „Cine e individul care seamănă atât de straniu cu domnul Robert Darzac și despre care aflu că a cumpărat bastonul reținut de Frédéric Larsan?” Cel mai grav din toate e faptul că domnul Darzac, *care la ora cînd „sosia” lui se prezenta la oficiul poștal trebuia să țină, la aceeași oră un curs, la Sorbona, nu-l mai ținuse*. A fost înlocuit de unul din prietenii lui. Cînd a fost interogat cum și-a petrecut timpul, a răspuns că a fost la

plimbare în Bois-de-Boulogne. Ce părere ai despre acest profesor care pune pe altcineva să-i țină cursul, pentru a se duce la plimbare în Bois-de-Boulogne? În sfârșit, trebuie să mai afli ceva: domnul Robert Darzac, declarînd că în dimineața zilei de 24 a fost la plimbare în Bois-de-Boulogne, nu poate justifica în niciun fel cum și-a petrecut timpul în noaptea de 24 spre 25!... I-a răspuns foarte indiferent lui Frédéric Larsan, care-i ceruse această informație, că felul în care-și petrecuse timpul la Paris nu privește pe nimeni... La care Frédéric Larsan a strigat în gura mare că va afla el, fără ajutorul nimănui, ce-a făcut în timpul acesta. Totul pare să dea o oarecare greutate ipotezelor marelui Fred; cu atît mai mult cu cît prezența lui Robert Darzac în „Camera Galbenă” ar putea să confirme explicația dată de polițist felului în care asasinul reușise să fugă: domnul Stangerson îi înlesnise fuga pentru a evita un scandal înspăimîntător! De altminteri, ipoteza asta, pe care eu o cred falsă, e cea care l-a împins pe un drum greșit pe Frédéric Larsan, și acest lucru nu mi-ar dispăcea de loc, dacă n-ar fi vorba în această afacere despre un nevinovat! *Acum rămîne de văzut: oare într-adevăr pe Frédéric Larsan să-l ducă ipoteza asta pe un drum greșit? Asta e! Asta e! Asta e!*

— Ei! Poate că Frédéric Larsan are dreptate! exclamai eu, întrerupîndu-l pe Rouletabille... Ești convins că domnul Darzac poate fi nevinovat? Pare-mi-se că există o mulțime de coincidențe supărătoare...

— Coincidențele, îmi spuse prietenul meu, sînt cel mai mare dușman al adevărului.

— Ce gîndește acum judecătorul de instrucție?

— Domnul de Marquer, judecătorul de instrucție, șovăie să-l demaște pe domnul Robert Darzac fără nicio dovadă sigură. Nu numai că și-ar ridica împotriva lui toată opinia publică, fără să mai ținem seamă de Sorbona, ci și pe

domnul Stangerson și pe domnișoara Stangerson. Aceasta îl adoră pe domnul Robert Darzac. Oricît de puțin l-ar fi putut vedea, ea pe asasin, ar fi foarte greu să faci publicul să creadă că n-a fost în stare să-l recunoască pe domnul Robert Darzac, în cazul cînd agresorul ar fi fost chiar domnul Robert Darzac. Bineînțeles, în „Camera Galbenă“ era beznă, însă exista o mică veioză care o luminează cît de puțin, asta să nu uiți. Iată, prietene, în ce stare se aflau lucrurile cînd, acum trei zile, sau, mai bine zis, acum trei nopți, se petrecea nemaipomenitul eveniment despre care îți vorbeam adineauri.

„ASTĂ-SEARĂ ÎL AȘTEPT PE ASASIN”

— Trebuie să te conduc la fața locului, îmi spuse Rouletabille, să poți înțelege sau, mai curînd, să te convingi că e imposibil de înțeles, ceva. În ce mă privește, cred c-am găsit ceea ce toată lumea continuă să caute: felul în care asasinul a ieșit din „Camera Galbenă”... fără nicio complicitate și fără ca domnul Stangerson să aibă aici vreun amestec. Atîta timp însă cît n-am să fiu sigur de identitatea asasinului, n-am să-mi pot expune ipoteza, dar sînt convinși că ipoteza e bine întemeiată și, în orice caz, e întru totul firească, vreau să zic cu totul lipsită de complicații, în privința celor petrecute aici acum trei nopți, chiar în castel, timp de douăzeci și patru de ore, mi s-a părut că-ntrece orice închipuire. Și mai mult decît atît, ipoteza care mijește acum în cele mai ascunse tainițe ale minții mele e atît de absurdă încît aproape prefer beznele inexplicabilului.

După care, tînărul reporter mă invită să ieșim; mă conduse să dăm un ocol castelului. Frunzele așternute pe jos foșneau sub picioarele noastre; era singurul zgomot pe care-l auzeam. S-ar fi zis că la castel era pustiu. Bătrînele ruine, apa stătută din șanțurile ce înconjurau donjonul, pămîntul pustiit și înveșmîntat de rămășițele verii care trecuse, schele-

tele întunecate ale copacilor, totul contribuia la învăluirea acestor locuri triste, bîntuite de-o taină cumplită, într-o înfățișare din cele mai jalnice. Pe cînd înconjuram donjonul, ne întîlnirăm cu paznicul, „omul verde”, care nici nu ne salută și trecu pe lîngă noi de parcă n-am fi fost acolo. Arăta tot așa cum îl văzusem prima dată, privindu-l prin fereastra hanului lui moș Mathieu: cu pușca pe umăr, cu pipa în gură și ochelarii pe nas.

— Ciudată jivină! îmi spuse Rouletabille printre dinți.

— Ai stat de vorbă cu el? îl întrebai eu.

— Da, dar nu poți afla nimic de la el... răspunde mormăind, dă din umeri și pleacă. De obicei stă la primul etaj al donjonului, o cameră spațioasă, care pe vremuri slujea că paraclis. Trăiește acolo ca un urs și nu iese afară decît cu pușca la el. Se poartă frumos numai cu fetele. Adeseori pleacă noaptea, sub pretextul urmăririi braconierilor; bănuiesc însă că are întîlniri de dragoste. Camerista domnișoarei Stangerson, Sylvie, e ibovnica lui. Acum e îndrăgostit lulea de nevasta lui moș Mathieu, hangiul; însă moș Mathieu își supraveghează îndeaproape soața și sînt convinși că din cauza neputinței aproape totale de-a se apropia de doamna Mathieu e atît de ursuz și taciturn. E un bărbat frumos, foarte îngrijit în ceea ce privește persoana lui, aproape elegant... pe-o rază de patru leghe în jur toate femeile se dau în vînt după el.

După ce-am trecut de donjonul care se înălța la extremitatea aripii din stînga, am răzbătut în terenurile din dosul castelului. În timp ce-mi arăta o fereastră pe care am recunoscut-o ca fiind una din cele care aparțineau apartamentului domnișoarei Stangerson, Rouletabille îmi spuse:

— Dacă ai fi trecut pe-aici acum două nopți, pe la unu spre ziuă, l-ai fi putut vedea pe servitorul dumitale, aici de

față, cocoțat în vârful unei scări, gata să intre în castel, pe fereastra de colo!

Deoarece îmi manifestam o oarecare uimire față de această gimnastică nocturnă, mă pofti să dau mai multă atenție aspectului exterior al castelului, după care ne înapoiară în clădire.

— Acum, spuse prietenul meu, trebuie să-ți ofer ocazia de-a vizita primul etaj al aripii din dreapta. Acolo stau eu.

Pentru a ușura înțelegerea dispoziției locurilor, supun privirii cititorului un plan al primului etaj al aripii din dreapta, plan desenat de Rouletabille în ziua următoare extraordinarului fenomen pe care-l veți afla în toate amănuntele.

Rouletabille îmi făcu semn să urc după el pe dubla scară monumentală care, la primul etaj, forma un palier de odihnă. De la acest palier, printr-un coridor care se forma aici, se putea merge direct în aripa din dreapta sau în aripa din stînga a castelului. Coridorul, înalt și larg, se întindea pe toată lungimea clădirii și ajungea pînă la fațada dinspre nord a castelului. Camerele, cu ferestrele orientate spre miazăzi, aveau ușile în coridor. Profesorul Stangerson locuia în aripa din stînga a castelului. Domnișoara Stangerson își avea apartamentul în aripa din dreapta: Am intrat în coridor pe aripa din dreapta. Un covor îngust, desfășurat pe parchetul ceruit și strălucind ca oglinda, ne înăbușea zgomotul pașilor. Rouletabille îmi spuse pe șoptite să merg cu grijă, deoarece treceam prin fața odăii domnișoarei Stangerson. Îmi explică dispoziția apartamentului domnișoarei Stangerson, alcătuit din odaia ei, dintr-o anticameră, dintr-o baie mică, dintr-un budoar și dintr-un salon. Bineînțeles, se putea merge dintr-o cameră într-alta, fără să fie nevoie să treci prin coridor. Salonul și anticamera erau singurele odăi ale apartamentului ale căror uși dădeau în cori-

dor. Coridorul se întindea drept înainte, pînă la extremitatea de est a clădirii, unde se termina, spre exterior printr-o fereastră înaltă (fereastra nr. 2 din plan). Cam pe la a doua treime din lungimea lui, coridorul se întâlnea într-un unghi drept cu alt coridor, care cotea o dată cu aripa din dreapta a castelului.

Pentru claritatea expunerii, vom denumi coridorul care se întinde de la scară și pînă la fereastra dinspre est – „coridorul drept”, iar coridorul care cotește laolaltă cu aripa din dreapta și dă în coridorul drept – „coridorul cotit”. La răscrucea acestor două coridoare se găsea odaia lui Rouletabille, alături de cea a lui Frédéric Larsan. Ușile celor două camere dădeau în coridorul cotit, în timp ce ușile apartamentului domnișoarei Stangerson erau în coridorul drept. (Vezi planul.)

1. Locul unde Rouletabille l-a plasat pe Frédéric Larsan.
2. Locul unde Rouletabille l-a plasat pe moș Jacques.
3. Locul unde Rouletabille l-a plasat pe domnul Stangerson.
4. Fereastra prin care a intrat Rouletabille.
5. Fereastra pe care Rouletabille o găsește deschisă, ieșind din camera lui. O închide. Toate celelalte ferestre și uși sînt închise.
6. Terasa de deasupra cămăruței-consolă de la parter.

Rouletabille deschise ușa camerei lui, mă pofti înăuntru și închise ușa după noi, trăgînd zăvorul. Nici n-apucasem să-mi arunc ca lumea o privire asupra felului în care se instalase, că strigă surprins, arătîndu-mi niște ochelari așezați pe-o măsuță rotundă cu trei picioare.

— Ce-i cu ăștia? se întreba el; ce cauta ochelarii ăștia pe măsuta mea?

Mi-ar fi fost greu să-i răspund.

— Cel puțin, spuse el, cel puțin... cel puțin... cel puțin, dacă ochelarii ăștia ar fi „cei pe care-i caut”... și... și... dacă ar fi niște ochelari de prezbite!...

Se repezi drept la ochelari; degetele-i pipăiau convexitatea lentilelor... și-arunci mă privi într-un fel înfricoșător.

— Oh!... oh!

Repeta într-una „Oh!... oh!” ca și când gândurile care-i clocoteau în cap i-ar fi răpit pe neașteptate mințile...

Se ridică, îmi puse mîna pe umăr, rînji ca un bezmetic și-mi spuse:

— Ochelarii ăștia or să mă înnebunească! deoarece, „matematic vorbind”, acest lucru e posibil, vezi tu; însă, „omenește vorbind”, e imposibil... și-atunci... și-atunci... și-atunci...

În ușa camerei se auziră două bătăi abia perceptibile; Rouletabille întredeschise ușa; intră cineva. Recunoscu portăreasa pe care o văzusem trecînd pe lîngă mine atunci cînd fusese adusă la interogatoriu și rămăsei mirat, deoarece credeam că femeia mai era încă sub arest. Portăreasa spuse cu glas șoptit:

— Într-o crăpătură a parchetului!

Rouletabille răspunse: „Mulțumesc!” și acel cineva plecă.

Prietenul meu, după ce închise cu grijă ușa, se întoarse spre mine și rosti niște cuvinte neînțelese, arătînd ca un năuc.

— Deoarece lucrul e „matematic”, de ce n-ar fi și „omenește”!... Dar dacă lucrul e „omenește” posibil, atunci e formidabil!

L-am întrerupt pe Rouletabille din monologul lui.

— Deci portarii sînt în libertate acum? îl întrebai eu.

— Da, îmi răspunse Rouletabille, i-am pus în libertate.

Am nevoie de oameni de nădejde. Portăreasa mi-e devotată pînă-n pînzele albe, iar portarul s-ar lăsa și omorît pentru mine... Și deoarece ochelarii au lentile de prezbite, voi avea neapărată nevoie de niște oameni devotați care să se lase uciși pentru mine!

— Oh! oh! am zis eu, dar nu-i de loc de glumit cu tine, prietene... Și cînd vor trebui să se lase omorîți?

— Chiar în seara asta! căci trebuie să-ți spun, dragul meu, că *astă-seară îl aștept pe asasin!*

— Oh! oh! oh! oh!... Astă-seară îl aștepți pe asasin... Într-adevăr, într-adevăr, astă-seară îl aștepți pe asasin... Înseamnă deci că-l știi pe asasin?

— Oh! oh! oh! *Acuma s-ar putea să-l știu.* Ar însemna să fiu nebun dacă aș afirma categoric că-l cunosc; căci ideea matematică pe care mi-am făurit-o despre asasin dă niște rezultate atît de înfricoșătoare, atît de monstruoase, *încît nădăjduiesc să mai fie încă posibil să mă înșel! Oh! nădăjduiesc asta din toate puterile mele...*

— Dar cum poți să spui că-l aștepți astă-seară pe asasin, din moment ce acum cinci minute nu-l cunoșteai?

— *Deoarece știu că trebuie să vină.*

Rouletabille își îndesă o pipă tacticos și agale, aprinzîndu-și-o.

Toate astea prevesteau o istorie din cele mai captivante. În clipa aceea cineva trecu pe coridor prin fața ușii noastre. Rouletabille trase cu urechea. Pașii se îndepărtară.

— Oare Frédéric Larsan să fie în camera lui? spusei eu arătînd spre peretele despărțitor.

— Nu, îmi răspunse prietenul meu, nu e acolo; a trebuit să plece azi-dimineață la Paris; e tot pe urmele lui Darzac!... Domnul Darzac a plecat și el azi-dimineață la Paris. Nu se vor termina cu bine toate astea... Prevăd că pînă-n opt zile

domnul Darzac va fi arestat. Ce-i mai rău e că totul pare să se coalizeze împotriva acestui nefericit: evenimentele, faptele, oamenii... Nu trece un ceas fără să n-aducă o nouă acuizare contra domnului Darzac... Judecătorul de instrucție e copleșit și orbit din această cauză... De altminteri, înțeleg prea bine de ce poate fi orbit!... Ar fi de-ajuns chiar mai puține fapte...

— Totuși, Frédéric Larsan nu-i un începător.

— Credeam că Fred e mult mai tare decît s-a dovedit, spuse Rouletabille cu o mutră ușor disprețuitoare... E clar, nu-i un debutant... Aveam chiar o mare admirație pentru el, cînd nu-i cunoșteam încă metoda de lucru. E deplorabilă însă... Își datorează reputația numai abilității; dar îi lipsește o filosofie proprie; matematica ideilor lui e destul de costelivă...

Priveam la Rouletabille și nu-mi puteam înfrîna zîmbetul auzindu-l pe băiețandru' acesta de optsprezece ani cum îl consideră copil pe-un bărbat de aproape cincizeci de ani, care făcuse dovada de-a fi cel mai abil copoi din Europa...

— Zîmbești, îmi spuse Rouletabille... Greșești!... Îți jur că am să-l duc... și într-un chip care va face vîlvă... dar trebuie să mă grăbesc, deoarece are un avans colosal față de mine, avans pe care i l-a oferit domnul Robert Darzac și pe care domnul Robert Darzac îl va mări și mai mult astăseară... Gîndește-te numai: *ori de cîteori asasinul se ivește la castel*, domnul Robert Darzac, printr-o stranie fatalitate, absentează și refuză să explice cum și-a petrecut timpul!

— Ori de cîte ori asasinul se ivește la castel! exclamai eu... Deci a mai fost pe-aici...

— Da, în acea faimoasă noapte cînd s-a produs fenomenul...

Așa că, în sfîrșit, aveam să cunosc acel faimos fenomen

la care Rouletabille, de peste o jumătate de oră, făcea tot felul de aluzii, fără să-mi explice nimic. Dar mă învățasem să nu-l grăbesc niciodată pe Rouletabille cînd avea de gînd să povestească ceva... Vorbea numai cînd îi era stîrnită fan-tezia sau cînd considera că e util și se preocupa în mult mai mică măsură de curiozitatea mea decît de rezumarea completă, pentru uzul propriu, a cine știe cărui eveniment capital ce-l interesa în cel mai înalt grad.

În sfîrșit, prin fraze scurte și repezi, îmi spuse niște lucruri care mă cufundară într-o stare învecinată cu tîmpenia, căci, într-adevăr, fenomenele hipnotismului, această știință încă necunoscută, de pildă, nu sînt cu nimic de puțin mai lipsite de ciudățenie decît *disparația materiei asasinului în clipa cînd patru oameni erau în stare s-o atingă*. Vorbesc despre hipnotism așa cum aș vorbi despre electricitate, al cărei izvor îl ignorăm și ale cărei legi le cunoaștem atît de insuficient, pentru că, din această clipă, cazul mi se păru posibil de a fi explicat numai prin inexplicabil, adică printr-un fenomen în afara legilor naturale cunoscute pînă acum. Și totuși, dacă aș fi avut mintea lui Rouletabille, aș fi avut, ca și el, „presentimentul unei explicații firești”: căci cel mai ciudat lucru în toate misterele de la Glandier a fost „chipul firesc prin care Rouletabille le-a tălmăcit”. Dar cine ar fi putut și ar mai putea încă să se laude că are mintea lui Rouletabille? Proeminențele atît de ciudate și asimetrice ale frunții lui nu le-am mai văzut la nimeni altul, cu excepția – însă mult mai puțin pronunțate – a celor de pe fruntea lui Frédéric Larsan, și încă trebuia să privești bine la fruntea celebrului polițist ca să le ghicești contururile, pe cînd proeminențele lui Rouletabille îți săreau – dacă pot îndrăzni să mă folosesc de această expresie puțin cam tare – îți săreau în ochi.

Printre hîrtille pe care mi le-a încredințat tînărul meu prieten după terminarea afacerii, am și un carnet în care am

găsit o dare de seamă completă despre „fenomenul dispariției materiei asasinului“ și cîteva reflecții pe care acesta le-a inspirat amicului meu. E preferabil, după părerea mea, să vă expun direct această dare de seamă decît să vă redau mai departe convorbirea mea cu Rouletabille, deoarece mi-e teamă ca nu cumva, tocmai într-o poveste ca asta, să adaug vreun cuvînt care să nu reprezinte cel mai nimerit expresia celei mai stricte realități.

CAPCANA

Extras din carnetul lui Joseph Rouletabille.

Noaptea trecută, în noaptea de 29 spre 30 octombrie, scrie Joseph Rouletabille, mă pomenesc trezindu-mă pe la unu dinspre ziuă. Să fie insomnia sau vreun zgomot din afară? Miorlăitul „Lighioanei Domnului” se aude răsunînd înspăimîntător în fundul parcului. Mă scol din pat; deschid fereastra. Bate un vînt înghețat și plouă: beznă deasă, liniște. Închid la loc fereastra. Tăcerea nopții e iarăși sfîșiată de ciudatul miorlăit. Îmi îmbrac la iuțeală pantalonii și o haină. E un timp, să nu lași nici cîinii afară; cine imită deci, în timpul nopții, atît de aproape de castel, mieunatul pisicii maicii Agenoux? Îmi iau cu mine o bîtă zdravănă, singura armă pe care o am la îndemîină, și, fără să fac vreun zgomot, deschid ușa.

Iată-mă în coridor; o lampă cu oglindă îl luminează de minune; flacăra lămpii pîlpîie de parcă ar fi în bătaia curențului. Simt că e chiar curent. Întorc privirea. În spatele meu, o fereastră stă deschisă, cea de la capătul acestei părți a coridorului spre care dau camerele noastre, a mea și a lui Fré-

déric Larsan, coridor pe care am să-l numesc „coridorul cotit”, pentru a-l deosebi de „coridorul drept”, unde se află apartamentul domnișoarei Stangerson. Cele două coridoare se întîlnesc într-un unghi drept. Deci, cine să fi lăsat fereastra deschisă sau cine a deschis-o? Mă duc la fereastră, mă aplec în afară. Aproximativ la un metru sub fereastră există o terasă care servește de acoperiș unei cămăruțe-consolă ce se găsește la parter. La nevoie se poate sări de pe fereastră drept pe terasă și, de-aici, te poți strecura în curtea de onoare a castelului. Cine-ar fi intenționat să folosească această cale n-ar mai fi avut nevoie să aibă la el cheia de la ușa vestibulului. Dar ce m-a apucat să scornesc scene de gimnastică nocturnă? Din cauza unei ferestre deschise? Poate că-i vorba numai de neglijența vreunui servitor. Închid fereastra, zîmbind la gîndul ușurinței cu care construiesc drame pornind de la o fereastră deschisă. Din nou se aude miorlăitul „Lighioanei Domnului” în noapte. Apoi iarăși tăcere. Ploaia încetează să mai bată în geamuri. În castel totul doarme. Pășesc cu infinite precauții pe covorul din coridor. Cînd ajung la colțul coridorului drept, întind capul și arunc o privire prudentă. În coridor o altă lampă cu oglindă dă îndestulă lumină pentru a se distinge perfect cele cîteva obiecte aflate acolo, trei fotolii și niște tablouri agățate de pereți. Ce caut aici? Niciodată castelul n-a fost atît de liniștit. Totul se odihnește în tihnă. Ce instinct mă mîna oare spre camera domnișoarei Stangerson? De unde glasul ăsta care strigă în străfundurile ființei mele: „Du-te pînă la camera domnișoarei Stangerson!”? Îmi plec ochii peste covorul pe care calc și vad că pașii mei spre odaia domnișoarei Stangerson sînt îndrumați de alți pași, care au trecut înaintea mea pe aici. Da, pe covor sînt urme de pași aducînd de afară noroi, iar eu sînt pe urmele acestor pași care mă atrag spre camera domnișoarei Stangerson. Oroare! Oroare! Pașii, pe

care-i recunosc, sînt „pașii eleganți“, „pașii asasinului”! A venit de afară pe noaptea asta îngrozitoare. Dacă e posibil să cobori din coridor pe fereastră, folosind terasa, tot pe drumul acesta se poate face și calea întoarsă.

Asasinul trebuie să fie aici, în castel, „deoarece urmele indică numai sosirea pașilor, nu și plecarea lor”. A pătruns în castel pe fereastra care stătea deschisă la capătul coridorului cotit: a trecut prin fața camerei lui Frédéric Larsan, prin fața camerei mele, a făcut la dreapta, în coridorul drept, și *a intrat în odaia domnișoarei Stangerson*. Sînt acum în fața ușii apartamentului domnișoarei Stangerson, în fața ușii de la anticameră: e întredeschisă, o împing fără să fac cel mai mic zgomot. Mă aflu în anticameră și de-aici, sub ușa camerei propriu-zise, văd o fișie de lumină. Trag cu urechea. Nimic! Nicio mișcare! Nu se aude suflare de om.

De-aș ști ce se petrece în tăcerea care domnește în spațele ușii ăsteia! Privirea ce mi se îndreaptă spre broasca ușii îmi dă de veste că broasca-i încuiată pe dinăuntru, iar cheia e în broască. Cînd te gîndești că asasinul poate fi înăuntru! Că trebuie să fie aici! Iarăși o să scape? Totul depinde numai de mine! Sînge rece și, mai ales, nicio mișcare greșită! „Trebuie să vedem ce se petrece în camera asta.” Aș putea intra oare prin salonul domnișoarei Stangerson? Dar după aceea ar trebui să traversez budoarul, iar asasinul ar putea să fugă pe ușa coridorului, pe ușa în fața căreia mă aflu acum.

„După cît îmi dau seama, astă-seară nu s-a comis încă nicio crimă, altminteri nu s-ar putea explica liniștea din budoar! În budoar stau peste noapte două îngrijitoare, să aibă grijă de domnișoara Stangerson pînă la vindecarea ei completă.

Întrucît sînt aproape sigur că asasinul e aici, de ce să nu dau de îndată alarma? Poate că astfel asasinul ar izbuti să fugă dar tot astfel poate că aș salva-o pe domnișoara Stan-

geron? „Și dacă, din întâmplare, astă-seară asasinul nu e un asasin?” Ușa fusese deschisă anume ca să i se dea drumul înăuntru: de cine? – și apoi încuiată din nou: de cine? În astă-noapte nu putea să intre în cameră decît numai pe ușa care trebuia neapărat să fie încuiată pe dinăuntru cu cheia, „deoarece domnișoara Stangerson, în fiecare seară, se închide în apartamentul ei laolaltă cu îngrijitoarele”. Cine să fi răsucit cheia camerei, spre a-l lăsa pe asasin înăuntru? Îngrijitoarele? Două servitoare credincioase, bătrîna cameristă și fiică-sa, Sylvie? Prea puțin probabil. De altminteri, ele dorm în budoar, iar domnișoara Stangerson, foarte grijulie, foarte prevăzătoare, după cum mi-a spus Robert Darzac, veghează ea însăși la siguranța persoanei sale de cînd a început să se simtă mai bine și-n stare să poată face cîtiva pași prin apartamentul ei – din care încă n-am văzut-o ieșind niciodată. Grija și prevederile astea neașteptate din partea domnișoarei Stangerson, care-l izbiseră pe domnul Darzac, îmi dăduseră și mie de gîndit. De cînd se comisese crima din „Camera Galbenă”, nu mai încăpea nicio îndoială că nefericita îl așteaptă pe asasin. Să-l fi așteptat și în seara asta? Dar cine să fi răsucit cheia în broască pentru a-i deschide „*asasinului care acum se afla aici*”? Nu cumva chiar domnișoara Stangerson „ea însăși”? Căci, la urma urmei, poate se aștepta sau trebuia să se aștepte la sosirea asasinului și să aibă motive pentru a-i deschide ușa, „să fie obligată a-i deschide ușa”! Ce întîlnire cumplită să aibă loc oare? Întîlnirea cu crima? Hotărît lucru, nu poate fi vorba de-o întîlnire de dragoste, deoarece domnișoara Stangerson îl adoră pe domnul Darzac, o știu prea bine. Toate gîndurile astea îmi trec prin minte ca un fulger care nu reușește să strălumineze decît bezna. Ah! dacă aș putea afla...

Dacă-i atîta liniște dincolo de ușă, cu siguranță că această liniște e necesară acolo! Să dăuneze intervenția mea

în loc să folosească? Cum aş putea şti oare? Cine mi-ar putea spune că intervenţia mea nu va declanşa o crimă, într-o clipă? Ah! dacă s-ar putea vedea şi afla fără a tulbura liniştea!

Ies din anticameră. Mă duc spre scara centrală, cobor; iată-mă în vestibul; alerg cât mai tăcut cu putinţă către cămăruţa de la parter, unde, după atentatul din pavilion, doarme moş Jacques.

„Îl găsesc gata îmbrăcat”, cu ochii holbaţi, aproape înnebuniţi de groază. Nu pare mirat văzîndu-mă; îmi spune că-i treaz deoarece auzise miorlăitul „Lighioanei Domnului” şi pentru că auzise nişte paşi în parc, ce se furişau prin faţa ferestrei lui. Atunci privise pe fereastră „şi, pe neaşteptate, se pomenise cu o fantomă neagră” trecînd prin faţa lui. Îl întreb dacă are vreo armă. Nu, nu mai are nicio armă, de cînd judecătorul de instrucţie îi luase revolverul. Îl iau cu mine. Ieşim în parc printr-o uşită dosnică. Ne furişăm de-a lungul castelului pînă la locul ce se află tocmai sub camera domnişoarei Stangerson. Acolo, îl lipesc pe moş Jacques de perete, îi interzic să se mişte, iar eu, profitînd de-un nor ce acoperă timp de-o clipă luna, înaintez pînă în faţa ferestrei, stînd însă în afara peticului de lumină care răzbate dintr-acolo; „deoarece fereastra e întredeschisă”! Din precauţie oare? Ca să poată fugi mai repede pe fereastră, în cazul cînd ar intra cineva pe uşă? Oh! oh! cine s-ar încumeta să sară pe fereastra asta ar avea cele mai mari şanse să-şi frîngă gîtul! Cine-mi garantează că asasinul n-are o frînghie? Trebuie să fi prevăzut totul... Ah! dacă aş putea afla ce se petrece în cameră!... să înţeleg tîlcul tăcerii dinăuntru!... Mă întorc la moş Jacques şi-i şoptesc o vorbă la ureche: „Scară”. Mai întîi mă gîndisem la copacul care, acum opt zile, îmi mai folosisese o dată ca punct de observaţie, dar imediat îmi dădusem seama că fereastra era întredeschisă în așa fel încît, de data asta, dacă m-aş fi urcat în copac, n-aş fi putut vedea nimic

din cele ce se petreceau în cameră. Și apoi, nu numai că voiam să văd, dar voiam să și aud și... să acționez...

Moș Jacques, foarte agitat, tremurînd din toate încheieturile, dispare pentru un moment și se întoarce fără scară, făcîndu-mi de departe semne disperate cu brațele să mă duc cît mai repede la el. Cînd ajung lîngă el, îmi șușotește: „Veniți după mine!” Mă face să dau un ocol castelului pînă la donjon. Cînd ajungem acolo, îmi spune:

— Am fost să-mi caut scara în camera de jos a donjonului, pe care o folosim ca magazie, eu și grădinarul; ușa donjonului era deschisă și scara nicăieri. Cum am ieșit de-acolo, iată unde-am zărit-o, în bătaia lunii:

Și-mi arată, la cealaltă extremitate a castelului, o scară rezemată de „consolele” care susțineau terasa de sub fereastra pe care-o găsisem deschisă. Terasa mă împiedicase să observ scara... Datorită scării, era foarte lesne să intri în coridorul cotit de la primul etaj și n-am mai stat la îndoială că acesta a fost drumul folosit de necunoscut.

Dăm fuga spre scară; dar în momentul cînd aveam de gînd s-o luăm cu noi, moș Jacques îmi arată ușa întredeschisă a cămăruței de la parter, cămăruță construită în chip de consolă la extremitatea aripii din dreapta a castelului și avînd drept acoperiș terasa despre care am vorbit. Moș Jacques împinge ușa, privește înăuntru și-mi spune în șoaptă:

— Nu-i aici!

— Cine?

— Paznicul!

Buzele lui îmi mai șoptesc o dată la ureche:

— Știți prea bine că paznicul doarme în odaia asta de cînd au început reparațiile la donjon!...

Și-mi arată, cu același gest semnificativ, ușa întredeschisă, scara, terasa și fereastra din coridorul cotit, pe care o închisesem adineauri.

Ce gînduri mi-au trecut prin cap atunci? Mai aveam oare timp să gîndesc? Mai mult „bănuiam” decît gîndeam...

Evident, „dacă paznicul e persoana care se află acum sus în cameră” (spun: „dacă”, pentru că n-am, în clipa de față, în afara scării și a odăii pustii a paznicului, nici un alt indiciu care să-mi îngăduie chiar și numai să-l bănuiesc pe paznic), dacă e sus în cameră, atunci e de la sine înțeles, bănuiam eu, că a fost silit să folosească neapărat scara asta la urcat și să intre numai pe fereastra de aici, pentru motivul că odăile care sînt în spatele noii lui camere, ocupate de locuința majordomului, a bucătăresei și de bucătărie, îi stăvileau accesul în interiorul castelului prin vestibul și pe scara centrală... deci, „dacă paznicul e insul care a trecut pe aici”, i-a fost desigur foarte lesne să se ducă ieri seară în coridor, sub un pretext oarecare, și să aibă grijă ca fereastra să fie doar împinsă dinăuntru, cu batantele împreunate, pentru ca astfel să nu mai aibă altceva de făcut decît să apese puțin din exterior și fereastra să se deschidă, iar el să poată sări în coridor. Necesitatea ca fereastră să rămînă neîncuiată pe dinăuntru restrînge în chip bizar cîmpul cercetărilor asupra persoanei asasinului. Asasinul trebuia „să fie careva de-al casei”; dar dacă nu era așa, atunci trebuia să aibă vreun complice, în care nu prea cred...; sau... sau să fi fost nevoie ca domnișoara Stangerson „ea însăși” să fi avut grijă ca fereastra să rămînă descuiată din interior... „Dar atunci care să fie misterul înspăimîntător ce-o forțează pe domnișoara Stangerson să simtă nevoia de-a înlătura obstacolele care-o despart de asasinul ei?”

Iau scara și iată-ne plecați din nou în spatele castelului. Fereastra odăii stă tot întredeschisă; perdelele sînt trase, dar nu se împreunează destul; o rază de lumină îndeajuns de puternică răzbate în afară, prelungindu-se pe peluza ce se întinde la picioarele mele. Rezem scara sub fereastra odăii.

Sînt aproape sigur că n-am făcut niciun zgomot. „Și, în timp ce moș Jacques rămîne la picioarele scării”, mă cațăr pe ea, ușurel, încetișor, cu bîta în mînă. Îmi țin răsufierea; îmi ridic și-mi pun picioarele pe trepte cu infinite precauții. Pe neașteptate, se ivește un nor grozav și se dezlănțuie o nouă aversă de ploaie. Am noroc. Dar, deodată, miorlăitul sinistru al „Lighioanei Domnului” mă țintuiește din ascensiunea mea, în toiul ei. Mi se pare că miorlăitul a fost emis din spatele meu, doar de la cîțiva metri. Dar dacă miorlăitul e un semnal? Dacă cine știe ce complice de-al individului mă văzuse suind pe scară? Poate că miorlăitul are rostul să-l cheme pe asasin la fereastră! Tot ce-i cu putință!... Nenorocire, „individul e la fereastră! Simt că-i deasupra mea; îl aud răsufînd”. Iar eu n-am nicio posibilitate să-l văd la față; cea mai mică mișcare a capului, și sînt pierdut! M-ar putea vedea oare? Dacă se-apucă să privească în noapte, plecîndu-și capul în afară? Nu!... se duce... n-a zărit nimic... Mai mult îl simt decît îl aud, pășind cu pași de felină, în odaie; și mă cațăr iarăși cîteva trepte. Capul mi-a ajuns la înălțimea soclului de sprijin al ferestrei; acum fruntea mea depășește soclul; printre perdele, ochii mei au putința să vadă.

Omul e în odaie, așezat la micul birou al domnișoarei Stangerson, și *scrie*. Stă cu spatele la mine. Are o lumînare înaintea lui; însă, deoarece stă plecat peste flacăra lumînării, lumina aruncă umbre care-l deformează. Nu văd decît un spate monstruos și gheboșat.

Lucru uluitor: domnișoara Stangerson nu-i acolo! Patul ei nu-i desfăcut. Unde să doarmă oare în noaptea asta? Negreșit în camera de alături, cu îngrijitoarele ei, o ipoteză. Bucurie de-al găsi pe necunoscut singur. Liniște de gîndire trebuincioasă pentru a-i întinde capcana.

Dar cine-i omul care scrie aici, sub ochii mei, instalat la birou de parcă ar fi la el acasă? Dacă n-aș fi găsit „urmele de

pași ale asasinului“ pe covorul din coridor, dacă fereastra n-ar fi fost deschisă, dacă, sub fereastră, n-ar fi fost scara, aş putea fi îndreptăţit să cred că omul are căderea să fie aici şi că se află aici în chip fireesc, din pricini fireşti, pe care încă nu le cunosc. Dar nu mai încape nicio îndoială că misteriosul necunoscut e omul din „Camera Galbenă”, ale cărui lovituri ucigaşe domnişoara Stangerson a fost silită să le îndure fără să-l denunţe. Ah! de-aş putea să-l văd la faţă! Să-l surprind! Să-l înhaţ!

Dacă sar în odaie chiar în clipa asta, „el“ are să fugă, fie prin anticameră, fie prin uşa din dreapta care dă în budoar. De acolo, trecînd prin salon, are să ajungă în coridor şi îmi scapă din mînă. Or, acum îl am în mînă; încă cinci minute şi am să-l înhaţ mai degrabă decît dacă l-aş avea închis într-o cuşcă... Ce face aici, singur în odaia domnişoarei Stangerson? Ce scrie? Cui îi scrie?... Cobor. Trag scara jos. Moş Jacques vine după mine. Ne întoarcem la castel. Îl trimit pe moş Jacques să-l trezească pe domnul Stangerson. Să mă aştepte la domnul Stangerson şi să nu-i spună nimic desluşit pînă nu vin. Eu mă duc să-l trezesc pe Frédéric Larsan. Sînt tare necăjit. Aş fi vrut să lucrez de unul singur şi să am toată gloria dezlegării enigmei numai pentru mine, sub nasul lui Larsan care stă şi doarme. Însă moş Jacques şi domnul Stangerson sînt bătrîni, iar eu poate că nu sînt destul de zdravăn. Poate au să-mi lipsească puterile... Larsan e obişnuit cu oameni pe care-i doborî, i-arunci la pămînt şi-i ridici din nou, cu cătuşele puse la mîini. Larsan îmi deschide buimac, cu ochii umflaţi de somn, gata să mă trimită la plimbare, necrezînd nicio clipă în nălucirile mele de reporteraş. Trebuie să-i afirm cu toată tăria că „individul e aici!”

— Ciudat, spune el, *eram convins că l-am lăsat azi după-masă la Paris!*

Se îmbracă în grabă și se înarmează cu un revolver. Ne furișăm în coridor.

Larsan mă întreabă:

— Unde e?

— În odaia domnișoarei Stangerson.

— Și domnișoara Stangerson?

— Nu e în odaia ei!

— Haidem înăuntru!

— Să nu intrați! La primul semn de primejdie, omul are să fugă... există trei căi pe unde-și poate lua tălpășița... pe ușă, pe fereastră și prin budoar, unde se află îngrijitoarele...

— Am să trag în el...

— Și dacă nu-l nimeriți? Dacă numai îl răniți? Iar are să ne scape... Fără să mai ținem seama de faptul că și el e, desigur, înarmat... Nu, lăsați-mă pe mine, să încerc eu experiența asta, și-am să răspund de tot ce se va întâmpla...

— Cum vrei, îmi spune el, destul de binevoitor.

Atunci, după ce mă asigur că toate ferestrele din cele două coridoare sînt ermetic închise, îl plasez pe Frédéric Larsan la capătul coridorului cotit, în fața ferestrei pe care-o găsisem deschisă și pe care-o închiseseam la loc. Îi spun lui Fred:

— Pentru nimic în lume nu trebuie să vă părăsiți postul, pînă în clipa cînd am să vă strig... Sută la sută că omul se va întoarce la fereastră și are să încerce să fugă pe-aici cînd se va simți hăituit, căci pe-aici a venit și pe-aici și-a pregătit fuga. Aveți o misiune plină de primejdii...

— Și care va fi misiunea dumitale?

— Eu am să sar în cameră și-am să-l gonesc pe individ înspre dumneavoastră!

— Ține revolverul meu, zise Fred, iar eu îți iau bîta.

— Mulțumesc, spusei eu, sînteți un om de treabă.

Am luat revolverul lui Fred. Aveam să fiu singur cu omul

care scria acolo în cameră și, drept să spun, revolverul, îmi făcea o deosebită plăcere.

Îl lăsaî deci pe Fred, postîndu-l la fereastra cu numărul 5 din plan, și mă îndreptai, cu cea mai mare grijă, către apartamentul domnului Stangerson, în aripa din stînga a castelului. Îl găsii pe domnul Stangerson cu moș Jacques, care păstrase consemnul, mărginindu-se să-i spună stăpînului său că trebuie să se îmbrace de urgență. În cîteva cuvinte îl pusei la curent pe domnul Stangerson cu ceea ce se petrecea. Se înarmă și el cu un revolver, mă urmă și de îndată ajunserăm tustrei în coridor. Tot ce se întîmplase, din clipa cînd îl văzusem pe asasin așezat la birou durase abia zece minute. Domnul Stangerson voia să dea năvală imediat asupra asasinului și să-l ucidă: era prea simplu. Îl făcui să priceapă că în niciun caz nu trebuia să riscăm ca, „din dorința de-al omorî, să scape viu din mîinile noastre”.

După ce-i jurai că fiica lui nu era în cameră și nu se găsea în primejdie, binevoi să-și domolească neastîmpărul și să-mi lase mie conducerea evenimentelor. Le-am spus din nou lui moș Jacques și domnului Stangerson să nu vină spre mine decît numai atunci cînd am să-l strig eu sau cînd am să trag un foc de revolver „și-l trimisei pe moș Jacques să se posteze” în fața ferestrei de la capătul galeriei drepte. (Fereastra e însemnată cu cifra 2 pe planul meu.) Alesesem postul acesta pentru moș Jacques, deoarece îmi închipuiam că asasinul, fugărit la ieșirea din cameră, alergînd de-a lungul coridorului pentru a răzbi pînă la fereastra pe care o lăsase deschisă, și dînd, pe neașteptate, cînd ajungea la intersecția coridoarelor, în dreptul ferestrei de mai sus, peste Larsan, care păzea coridorul cotit, își va continua fuga în direcția coridorului drept. Acolo avea să dea peste moș Jacques, care-l va împiedica să sară în parc pe fereastra din capătul coridorului drept. Ținînd seamă de împrejurări, mai

mult ca sigur că numai astfel trebuia să procedeze asasinul, dacă își cunoștea locurile (iar ipoteza asta era pentru mine incontestabilă). Într-adevăr, afară sub fereastră se găsea un fel de contrafort. Toate celelalte ferestre ale coridorului dădeau spre șanțul înconjurător al castelului, la o asemenea înălțime încât era aproape imposibil să sări de acolo fără să-ți rupi gâtul. Ușile și ferestrele erau încuiate trainic și de nădejde, inclusiv ușa de la odăița folosită ca debara de la capătul coridorului drept: avusesem grijă să controlez la rezezeală și acest lucru.

Așa că, după ce i-am indicat lui moș Jacques postul său, după cum am spus, și l-am „văzut la locul lui”, l-am plasat pe domnul Stangerson în fața palierului scării, în apropierea ușii de la anticamera fiică-sii. Totul îți dădea dreptul să deduci că, de-ndată ce-aveam să-l încolțesc pe asasin în odaie, acesta va încerca să fugă mai curînd prin anticameră decît prin budoar, unde se aflau îngrijitoarele și a cărui ușă fusese negreșit încuiată chiar de domnișoara Stangerson, dacă, după cum bănuiam eu, era într-adevăr refugiată în budoar, „nevoind să dea ochi cu asasinul care trebuia să vină la ea”! Oricum ar fi fost, el nimerea tot în coridorul „unde oamenii mei îl așteptau în fața tuturor ieșirilor posibile”.

Cînd ajunge în coridor, îl vede în stînga lui, chiar lîngă el, pe domnul Stangerson; dă să fugă în dreapta, spre coridorul cotit, „care, de altminteri, e chiar drumul pe care și-l pregătise de fugă”. La intersecția celor două coridoare, îl zărește, în același timp, după cum v-am explicat mai sus, în stînga lui, pe Frédéric Larsan la capătul coridorului cotit, și înaintea sa pe moș Jacques, la capătul coridorului drept. Domnul Stangerson și cu mine îi venim din spate. Al nostru e! N-are să ne mai scape din mîină!... Planul acesta mi se părea cel mai înțelept, cel mai sigur „și cel mai simplu”. Dacă am fi putut să plasăm pe careva din noi chiar în dosul

ușii budoarului domnișoarei Stangerson, ușă care dădea spre dormitor, dacă am fi dat un asalt direct împotriva celor două uși ale odăii în care se afla omul nostru, ușa budoarului și ușa anticamerei, „celor care nu gîndesc îndeajuns“ li s-ar fi părut, poate, un plan și mai lipsit de complicații; dar în budoar nu puteam pătrunde decît prin salon, a cărui ușă era încuiată pe dinăuntru din cauza temerilor domnișoarei Stangerson. Din motivele de mai sus, un asemenea plan, care se putea naște numai în intelectul unui sergent de stradă oarecare, era impracticabil. Însă eu, fiind obligat să mai și gîndesc, aș îndrăzni să spun că, și în cazul cînd aș fi avut la dispoziție liberă folosința a budoarului, tot planul inițial l-aș fi menținut, așa cum vi l-am expus; căci orice alt plan de atac direct, prin oricare din ușile odăii, „ne-ar fi despărțit unul de altul în clipa luptei cu individul“, pe cînd planul meu „strîngea toată lumea laolaltă pentru atac“, într-un loc anume, pe care-l determinasem cu o precizie cvasimatematică. Și locul respectiv era tocmai întretăierea celor două coridoare.

După ce-mi plasai oamenii în felul de mai sus, ieșii din castel, alergai la scară, o rezemai din nou de perete și mă cățărai pe ea cu revolverul în mîna.

Dacă cineva ar fi ispitit să zîmbească din cauza atîtor măsuri de prevedere luate din timp, l-aș îndemna să gîndească din nou la misterul „Camerei Galbene“ și la toate dovezile pe care le aveam despre fantastica agerime de minte a asasinului; și, de asemenea, dacă cineva ar încerca să considere prea amănunțite toate observațiile mele într-un moment cînd ar trebui să fii preocupat numai de rapiditatea mișcărilor, hotărîrilor și acțiunilor, i-aș răspunde că intenționat am ținut să raportez aici, pe larg și complet, toate măsurile unui plan de atac conceput și executat tot atît de repede pe cît de încet s-a desfășurat sub penița mea. Am ținut anume la

această încetineală și precizie, pentru a fi sigur că n-am omis nimic din împrejurările în care s-a produs straniul fenomen care, pînă la noi ordine și altă explicație firească, îmi face impresia că poate dovedi, mai temeinic decît toate teoriile profesorului Stangerson la un loc, existența „disocierii materiei”, ba chiar aş spune a disocierii „instantanee” a materiei.

STRANIUL FENOMEN DE DISOCIERE A MATERIEI

Extras din carnetul lui Joseph Reuletabille (urmare).

Iată-mă iarăși lângă soclul de piatră al ferestrei, continuă Rouletabille, și din nou capul meu îl depășise; mă pregătesc să-mi arunc privirea printre perdelele care n-au fost clintite din loc, dornic să știu în ce poziție am să-l zăresc pe asasin. Dacă ar mai fi tot cu spatele la mine! Dacă ar mai fi tot la birou, scriind... Dar poate... poate că nu mai e acolo. Cum ar fi izbutit să fugă?... „Scara“ lui nu-i oare la mine? Fac apel la tot sîngele meu rece. Îmi mai înalț puțin capul. Privesc înăuntru: e acolo; îi văd din nou spatele monstruos, deformat de umbrele proiectate de lumînare. Numai că acum nu mai scrie, iar lumînarea nu mai e pe micul birou. Lumînarea e așezată pe parchet, înaintea omului aplecat deasupra ei. Poziție bizară, dar care-mi vine într-ajutor. Îmi recapăt suflarea. Mă salt și mai mult. Sînt pe ultimele trepte; mîna mea stîngă apucă pervazul ferestrei; în clipa cînd sînt gata să reușesc, îmi simt inima cum bate înnebunită. Iau revolverul între dinți. Acum și mîna dreaptă apucă pervazul ferestrei. Trebuie să fac o mișcare puțin mai bruscă, din pă-

cate necesară, o ridicare pe palme, și-am să fiu pe fereastră... Doar dacă scara!... Ceea ce se și întâmplă... Sînt obligat să-mi iau un punct de sprijin puțin mai apăsător pe scară, și piciorul meu nici n-apucă să părăsească scara, ca o simt cum se clatină. Răzuiește zidul și se prăbușește jos... Dar genunchii au și dat de piatra soclului... Cu o repeziciune pe care o cred fără seamăn, mă ridic pe soclu... Dar asasinul a fost și mai rapid ca mine... A auzit frecarea scării de zid și deodată îl văd cum își ridică spatele monstruos, cum se scoală în picioare, întorcîndu-se... Îi văd fața... să-i fi văzut oare fața?... Lumînarea stătea pe parchet și nu-i lumina îndeajuns decît picioarele. De la birou în sus, în odaie nu se putea distinge mai nimic, doar umbre, beznă... Am întrezărit un cap cu o claie de păr, cu barbă... Niște ochi de nebun; o față palidă încadrată de niște favoriți bogați; cît am putut să-mi dau seama, atît cît am putut să deslușesc în această secundă întunecată, era de culoare... era roșcovană... După cum mi s-a părut... după cum mi-am închipuit... În ansamblu, asta a fost principala senzație pe care am înregistrat-o din imaginea abia deslușită în tenebrele tremurătoare. Nu cunoșteam de loc fața asta, „sau, cel puțin, n-o recunoșteam!”

Ah! acum trebuia să acționez rapid!... ca vîntul! ca o vijelie!... ca fulgerul! Dar vai!... vai! „mai trebuiau executate cîteva mișcări absolut necesare...” În timp ce executam aceste mișcări necesare de ridicare pe palme, de săltare a genunchilor pe soclu, apoi a picioarelor pe pervaz... omul care mă văzuse la fereastră țîșnise, se precipitase, după cum prevăzusem, spre ușa anticamerei, avusese timp s-o deschidă și o luase la fugă. Dar eram pe urmele lui cu revolverul în mînă. Urlai: „La mine!”

Străbateam ca o săgeată odaia și totuși avusei răgazul să văd că „pe birou era o scrisoare”. În anticameră aproape că-l ajunsei pe individ din urmă, deoarece răstimpul care-i tre-

buisse pentru a deschide ușa îi răpise cel puțin o secundă. Aproape că-l atinsei: cînd deodată îmi trînti ușa în nas, ușa care dă din anticameră în coridor... Aveam însă aripi, fusei și eu în coridor la trei metri după el... împreună cu domnul Stangerson, îl urmăream de la aceeași distanță. Omul se îndreptase, tot așa cum prevăzusem, spre coridorul din dreapta lui, adică spre drumul pe care și-l pregătise pentru fugă... „Veniți la mine, Jacques! Larsan!” strigai eu. Nu ne mai putea scăpa din mîini! Am tras un strigăt sălbatic de bucurie, de victorie... Individul ajunsese la întretăierea celor două coridoare abia cu două secunde înaintea noastră, și întîlnirea pe care-o hotărîsem, șocul fatal care trebuia să se producă în mod inevitabil, avu loc! Ne ciocnirăm cu toții la intersecția coridoarelor: domnul Stangerson și cu mine, care veneam dinspre capătul coridorului drept, moș Jacques, care alergase de la celălalt capăt al coridorului, și Frédéric Larsan, care sosea dinspre coridorul cotit. Atît de puternică fu ciocnirea încît era cît pe ce să cădem din picioare...

„Dar individul nu mai era acolo!”

Ne uitaram unul la altul cu niște priviri îndobitocite, cu ochii înspăimîntați, puși în fața „irealei” constatări: „individul nu mai era acolo!”

Unde să fie? Unde să fie? Unde să fie?... Din toată ființa noastră ne întrebam: „Unde să fie?”

— Este imposibil să fi fugit! exclamai eu, cuprins de-o furie și mai mare decît spaima care mă apucase!

— Era gata să pun mîna pe el, exclamă Frédéric Larsan.

— Era aici, i-am simțit răsuflarea în față! spunea moș Jacques.

— Aproape că-l atingeam! repetam noi, eu și domnul Stangerson.

Unde să fie? Unde să fie? Unde să fie?...

Alergarăm ca nebunii în ambele coridoare; cercetaram

toate ușile și ferestrele; erau încuiate, închise ermetic... Nu se putea să fi fost deschise, de vreme ce le găseam închise... Dar felul în care omul acesta încolțit deschisese o ușă sau fereastră, fără ca noi să-i fi putut observa vreo mișcare, nu era și mai inexplicabil decât chiar dispariția lui?

Unde să fie? Unde să fie?... N-avea cum să dispară, nici pe ușă, nici pe fereastră, pe nicăieri*! Doar n-o fi străbătut prin trupurile noastre!...

Mărturisesc că, pentru moment, eram consternat. Pentru că, la urma urmei, în coridor se vedea destul de bine și nu exista niciun chepeng, nicio ușă secretă în pereți, nicio tainiță unde cineva să se poată ascunde. Mutarăm din loc fotografiile și dădurăm jos tablourile. Nimic! Nimic! Am fi fost în stare să căutăm și într-o vază de porțelan chinezesc, dacă ar fi existat pe acolo așa ceva!

* Când misterul, datorită lui Rouletabille, a fost explicat în chip firesc doar prin logica prodigioasă a acestui tânăr, s-a putut constata că, într-adevăr, asasinul nu fugise nici pe ușă, nici pe fereastră, nici pe scară, „fapt pe care justiția a refuzat să-l ia în considerație”.

CORIDORUL MIRACULOS

Domnișoara Mathilde Stangerson se ivi în pragul anticamerei sale, continuă iarăși carnetul lui Rouletabille. Eram aproape de ușa ei, în coridorul unde se petrecuse incredibilul fenomen. Există momente în care simți cum ți se spulberă creierul în toate părțile. Un glonț în cap, un craniu care explodează în țandări, lăcașul logicii asasinat, rațiunea sfărîmată în bucăți... fără îndoială toate astea s-ar putea ase-măna cu senzația care mă istovea acum, „care mă golea”, cu dezechilibrul total, cu sfîrșitul eului meu gînditor, gînditor cu mintea mea de om! Prăbușirea morală a unui edificiu rațional, dublată de prăbușirea reală a unei viziuni fiziologice, în timp ce totuși ochii văd limpede, ce groaznică lovitură în moalele capului!

Din fericire, domnișoara Mathilde Stangerson se ivi în pragul anticamerei sale. O zării; și parcă se produse o schimbare în mintea mea pulverizată... O adu-mecai... „adu-mecai parfumul ei asemănător cu cel al doamnei în negru... Scumpă doamnă în negru, draga mea doamnă în negru”, pe care n-am să te mai văd niciodată! Dumnezeu! mi-aș da zece ani din viață, jumătate din viața mea, ca s-o mai văd o dată pe doamna în negru! Dar, vai! din cînd în cînd, și

cum!... și cum!... nu mai reîntîlnesc decît parfumul ei, aproape același parfum a cărui aromă o respiram acum, numai de mine simțită, din vremurile timpurii ale tinereții mele*. Această amintire vie a dragului tău parfum, scumpă doamnă în negru, îmi îndreaptă pașii către aceea pe care, iat-o aici, toată în alb, atît de palidă, atît de palidă și atît de frumoasă, în pragul „miraculosului coridor”! Frumosul ei păr bălai, adunat pe grumaz, îi descoperea steaua sîngerie de la tîmplă, rana din cauza căreia era cît pe-acî să moară... Cînd abia începusem să dau de firul lucrurilor în această afacere, îmi închipuiam că domnișoara Stangerson, în noaptea crimei misterioase din „Camera Galbenă”, era pieptănată lins, cu cărare și părul adus pe tîmple... „Dar cum aș fi putut gîndi altfel, fără să-mi imaginez pieptănătura cu părul pe tîmple, mai înainte de a-mi fi făcut apariția în «Camera Galbenă»?“

Acum nu mai gîndesc de loc, de cînd s-a petrecut evenimentul din „coridorul miraculos”; stau aici, ca lovit cu leuca, în fața apariției domnișoarei Stangerson, atît de frumoasă și albă ca varul. E îmbrăcată într-un capot de-o neprihănire ca-n vise, atît e de alb. Parcă ar fi o apariție de basm, o fantomă de-o drăgălășenie neasemuită. Tatăl ei o cuprinde în brațe, o îmbrățișează cu pasiune, ca și cum ar fi recăpătat-o din nou, deoarece din nou s-ar fi putut s-o piardă. Nu îndrăznește s-o întrebe nimic... O conduce în camera ei, unde îl urmă și noi... Căci, pînă la urmă, trebuie să aflăm ce s-a

* Cînd scria aceste rînduri, Joseph Rouletabille avea optsprezece ani... și vorbea de „tinereța lui”! Am respectat întocmai textul prietenului meu, dar îl avertizez pe cititor, cum de altminteri am mai făcut-o, că episodul cu „parfumul doamnei în negru” nu este absolut necesar și de loc legat de „misterul Camerei Galbene”... Dar, ce să-i faci! nu-i vina mea că, în documentele pe care le reproduc aici, Rouletabille își amintește, din cînd în cînd, de „tinereța lui” (n.a.)

întîmplat!... Ușa budoarului e deschisă... Cele două figuri înspăimîntate ale îngrijitoarelor privesc spre noi... „Domnișoara Stangerson ne întreabă ce înseamnă zgomotul ăsta...” „E foarte limpede!... nu-i nimic, ne spune ea!” — Cît de limpede e totul! Ce limpede i se pare totul! —... S-a gîndit să nu doarmă peste noapte în dormitorul ei, ci să se culce în aceeași odaie cu îngrijitoarele, în budoar... Și a încuiat ușa budoarului, după ele tustrele... De cînd cu noaptea crimei, are temeri neașteptate, clipe de spaimă destul de ușor de înțeles, nu-i așa?... Cine va putea să priceapă de ce, tocmai în noaptea „cînd el trebuia să revină”, s-a încuiat, printr-o fericiată „întîmplare”, laolaltă cu femeile ei? Cine va putea să priceapă de ce s-a împotrivit voinței domnului Stangerson de-a se culca în salonul fiicei sale, deoarece acesteia îi era teamă! Cine va putea să priceapă de ce scrisoarea, care adineauri se găsea pe biroul din odaie, „nu mai era acolo”!... Cel care a reușit să înțeleagă are să spună: domnișoara Stangerson știa că asasinul trebuia să se întoarcă... nu-l putea împiedica să revină... nu prevenise pe nimeni, deoarece asasinul trebuia să rămînă necunoscut... necunoscut tatălui ei, necunoscut pentru toată lumea... cu excepția lui Robert Darzac. Deoarece, acum, domnul Darzac trebuie să-l știe... Să-l fi știut mai dinainte? Să ne amintim de cuvintele din parcul de la Elysée: „Va trebui, deci, pentru a fi a mea, să comit o crimă?” O crimă împotriva cui, dacă nu „împotriva obstacolului”, împotriva asasinului? Să ne amintim și de cuvintele pe care domnul Darzac le-a rostit ca răspuns la întrebarea mea: „Nu v-ar fi cumva neplăcut, dacă am să-l descopăr pe asasin? — Ah! aș vrea să-l ucid cu mîinile mele!” Și i-am replicat: „N-ai răspuns la întrebarea mea!” Ceea ce era adevărat. Într-adevăr, într-adevăr, domnul Darzac trebuie să-l cunoască atît de bine pe asasin încît se teme să nu-l descopăr, „deși ar vrea să-l ucidă cu mîinile lui”. Nu mi-a ușurat ancheta decît din

două motive: în primul rînd, pentru că l-am obligat; în al doilea rînd, ca să veghez mai bine asupra domnișoarei Stangerson...

Intru în cameră după ea... în camera ei... O privesc... și privesc și la locul unde fusese scrisoarea, acum cîteva minute... domnișoara Stangerson a luat-o; scrisoarea îi era adresată, fără îndoială... fără îndoială... Ah! cum mai tremură, nefericita... Tremură toată ascultînd fantastica povestire pe care i-o relatează taică-său despre prezența asasinului în odaia ei și despre hăituiala care a urmat... Dar se vede de la o poștă... e vădit că nu se simte la îndemînă decît atunci cînd i se confirmă că asasinul a reușit să ni se strecoare printre degete, datorită unei nemaipomenite vrăjitorii.

După aceea se face tăcere... Ce tăcere!... Sîntem cu toții adunați acolo, privind la „ea”... Taică-său, Larsan, moș Jacques și cu mine... Ce gînduri se frămîntă în tăcerea care s-a coborît în jurul ei?... După evenimentul de astă-seară, după misterul „coridorului miraculos”, după uluitoarea realitate a instalării asasinului în dormitorul ei, mi se pare că toate gîndurile, toate, de la cele care zac sub țeasta lui moș Jacques și pînă la cele care „se nasc” sub craniul domnului Stangerson, toate gîndurile astea s-ar putea traduce prin următoarele cuvinte pe care să i le spunem ei: „Oh! tu care cunoști misterul, destăinuiește-ni-l, și poate că te vom mîntui!” Ah! cît aș dori s-o salvez... de ea însăși și de celălalt!... Îmi vine să plîng din cauza asta... Da, simt cum mi se umplu ochii de lacrimi în fața unei atari nenorociri, ascunsă atît de oribil.

Și domnișoara Stangerson se află aici, ea care are același parfum cu al „doamnei în negru”... În sfîrșit, pot s-o văd în față, la ea, în odaia ei, în odaia în care n-a vrut să mă primească... în odaia „unde tace”, unde continuă să tacă. Din clipa orei fatale din „Camera Galbenă”, dăm mereu tîrcoale în jurul acestei femei invizibile și mute, ca să aflăm un lucru

pe care numai ea îl știe. Dorința noastră, strădania noastră de-a afla trebuie să fie pentru ea un chin din cele mai grele. Cine ne poate da încredințarea că, dacă vom izbuti să „aflăm” dezvăluirea tainei „ei”, n-ar fi un semnal pentru declanșarea unei drame și mai înspăimîntătoare decît cele care s-au desfășurat aici pînă acum? Cine ne poate da încredințarea că nu-și va pierde viața din această cauză? Și totuși era cît pe aci să-și piardă viața... fără ca noi să fi aflat ceva... Sau, mai bine zis, nu noi, ci numai unii care nu știu nimic în legătură cu cele întîmplate... Însă eu... dacă aș ști „cine”, aș ști totul... Cine? cine? cine?... și neștiind despre cine-i vorba, trebuie să tac, din milă pentru ea, căci nu mai încap nicio îndoială că dînsa știe cum a fugit „el” din „Camera Galbenă”, și totuși păstrează tăcerea. De ce să nu-mi țin gura? Cînd am să știu cine e, „am să-i vorbesc numai lui!”

Acum se uită la noi... privindu-ne parcă din depărtări nevăzute... ca și cum nu ne-am afla în odaia ei... Domnul Stangerson rupe tăcerea. Domnul Stangerson ne declară că de acum înainte n-are să mai plece din apartamentul fiicei sale. Iar ea încearcă în van să se împotrivească voinței lui categorice. Domnul Stangerson nu vrea să renunțe. Are să se mute aici, chiar din astă-seară, ne spune el. După care, preocupat numai de sănătatea fiicei sale, îi reproșează că s-a dat jos din pat... apoi, pe neașteptate, începe să-i vorbească așa cum îi vorbești unui copil, spunîndu-i fel de fel de nimicuri de alint... îi zîmbește... aproape că nu mai știe ce spune și nici ce face... Ilustrul profesor își pierde mințile... Spune mereu cuvinte fără noimă, care confirmă haosul din capul lui... nici în capetele noastre nu-i mai multă rînduială. Atunci, domnișoara Stangerson rostește cu un glas atît de îndurerat nevinovatele cuvinte: „Tăticul meu! Tăticul meu!” încît el izbucnește în hohote de plîns. Moș Jacques își suflă nasul, iar Frédéric Larsan, pînă și el, se simte obligat să se

întoarce cu spatele ca să-și ascundă emoția. Nici eu nu mai pot suporta... nu mai pot gândi nimic, nu mai simt nimic, parcă sînt sub nivelul regnului vegetal. Mi-e scîrbă de mine.

E pentru prima oară cînd Frédéric Larsan se află, ca și mine de altfel, față în față cu domnișoara Stangerson, de cînd a avut loc atentatul din „Camera Galbenă”. Insistase, ca și mine, s-o poată interoga pe nefericita ființă, dar, după cum pățisem și eu, nu fusese primit. Și lui, ca și mie, i se dăduse același răspuns: Domnișoara Stangerson se simte prea slăbită să ne poată primi, interogatoriile judecătorului de instrucție obosind-o îndeajuns de mult etc... Era aici o lipsă de bunăvoință bătătoare la ochi de-a ne ajuta în cercetările noastre, ceea ce „pe mine” nu mă surprindea de loc, însă mereu îl lăsa nedumerit pe Frédéric Larsan. E drept că Frédéric Larsan și cu mine aveam concepții total diferite privitoare la crimă...

...Plînge toată lumea... Și iarăși mă surprind, în sinea mea, spunînd fără încetare: S-o salvez!... s-o salvez chiar împotriva voinței ei! s-o salvez fără s-o compromit! S-o salvez mai înainte ca „el” să vorbească! Care: „el”? — „El”, asasinul... Să-l prind și să-i închid gura!... Dar domnul Darzac a mai spus-o: „Ca să-i închid gura, trebuie să-lucid!” Concluzie logică a cuvintelor pe care domnul Darzac le rostise fără să vrea. Am oare dreptul să-lucid pe asasinul domnișoarei, Stangerson? Nul!... Dar să-mi dea totuși ocazia. Atît numai cît să-mi dau seama dacă există într-adevăr, în carne și oase! Atît numai cît să-i pot vedea cadavrul, de vreme ce nu poate fi prins de viu!

Ah! cum s-o fac să înțeleagă pe această femeie, care nici nu ne bagă în seama, care-i copleșită de spaima și de durerea tatălui ei, că sînt în stare să fac totul numai s-o pot salva... Da... da... voi porni din nou pe calea cea bună a rațiunii mele și voi înfăptui minuni...

Mă apropii de ea... vreau să-i vorbesc, s-o implor să aibă încredere în mine... aş vrea să-i dau de înţeles prin câteva cuvinte, pe care numai ea şi cu mine să le înţeleagă, că mi-e cunoscut felul în care asasinul a izbutit să fugă din „Camera Galbenă”, că i-am ghicit pe jumătate taina... că o deplîng din toată inima... Dar iată că, printr-un gest, ne roagă s-o lăsăm singură, ne dă să înţelegem că-i obosită, că are imediată nevoie de odihnă... Domnul Stangerson ne cere să ne înapoiem în camerele noastre, ne mulţumeşte, ne roagă să plecăm... Frédéric Larsan şi cu mine salutăm şi, urmaţi de moş Jacques, ieşim din coridor. Îl aud pe Frédéric Larsan şoptind: „Bizar! bizar!...” Îmi face semn să mă duc la el în odaie. Din prag, se întoarce spre moş Jacques şi-l întreabă:

— Dumneata, dumneata l-ai putut vedea ca lumea?

— Pe cine?

— Pe necunoscut.

— Cum să nu-l văd?... Avea o barba mare roşcovană şi părul la fel...

— Tot aşa mi s-a părut şi mie, spusei eu.

— Şi mie la fel, zise Frédéric Larsan.

Marele Fred şi cu mine sîntem acum singuri în camera lui, să stăm de vorbă despre cele întîmplate. Vorbim mai mult de-o oră despre eveniment, întorcînd problema pe toate feţele. E limpede că Fred, după felul în care mă întreabă, după felul în care-mi explică, e convins – în pofida celor văzute de el, în pofida celor văzute de mine, în pofida celor văzute de toată lumea – că individul a dispărut prin vreo trecere secretă a castelului, pe care trebuie să-l cunoască de minune.

Căci e limpede că el cunoaşte castelul, îmi spune el; îl cunoaşte în amănunţime...

— E un ins de-o statură mai curînd înaltă, bine croit...

— Are exact statura necesară... murmură Fred...

— Te înțeleg, zic eu... dar cum poți să explici barba și părul roșcovan?

— Prea mare barbă, prea mult păr... Peruci, precizează Frédéric Larsan.

— La mare grabă spus... Dumneavoastră sînteți mereu obsedat de ideea pe care v-ați făcut-o despre Robert Darzac... Nu vă puteți debarasa de ea, în niciun fel?... Eu, cel puțin, sînt sigur că-i nevinovat...

— Cu atît mai bine! Asta doresc și eu... dar totul îl acuză... Ai observat urmele de pași de pe covor?... Vino să le vezi...

— Le-am văzut... Sînt „pașii eleganți” de pe malul heleşteului.

— Sînt pașii lui Robert Darzac; ai să negi?

— Bineînțeles, ne putem înșela în privința asta...

— Ai remarcat că urmele pașilor „nu se întorc”? Cînd omul a fugit din odaie, urmărit de noi toți, pașii lui n-au mai lăsat nicio urmă...

— Poate că omul se afla în cameră „de ceasuri întregi”. Noroiul de pe încălțăminte i se uscasse și fugea atît de repede în vîrfurile pantofilor... De-abia îl vedeam pe cînd fugea... nici gînd să-l mai fi putut și auzi...

Deodată, mă opresc din înșiruirea asta de cuvinte fără noimă, fără logică, nedemne de noi... Îi fac semn lui Larsan să asculte:

— Acolo, jos... cineva închide o ușă...

Mă ridic. Larsan mă urmează; coborîm la parterul castelului; ieșim din castel. Îl conduc pe Larsan la cămăruța-consolă a cărei terasă se află sub fereastra coridorului cotit. Îi arăt cu degetul ușa care acum e închisă, după ce mai înainte stătuse deschisă, și pe sub care se furișează o dîră de lumină.

— Paznicul! zise Fred.

— Să mergem înăuntru! îi șoptii eu...

Și, hotărît, însă puteam ști oare la ce anume hotărît? hotărît să cred că paznicul era vinovatul? pot afirma oare așa ceva? mă apropii de ușă și bat puternic în ea.

Vor fi unii care se vor gândi că revenirea la ușa paznicului e mult prea tardivă... și că prima noastră grijă, a tuturor, după ce constatasem că asasinul ne scăpase din mînă în coridor, ar fi trebuit să fie căutarea lui pretutindeni, oriunde, în jurul castelului, în parc... peste tot.

Dacă ni se aduce această învinuire, nu putem răspunde decît prin următoarele: asasinul dispăruse în așa fel din coridor „încît eram întru totul convinși că nu mai putea fi nicăieri”! Ne scăpase de sub urmărire în timp ce eram cu toții la un deget de el, cînd aproape că-l puteam atinge cu mîna... nu mai eram în stare să ne închipuim că-l puteam descoperi în taina nopții și a parcului. În sfîrșit, v-am mai spus cît de puternic mă izbise în moalele capului dispariția lui!

...Imediat ce bătui în ușă, ea se deschise; paznicul ne întrebă cu glas liniștit ce voiam. Era în cămașă, „gata de culcare”; dar patul nu era încă desfăcut...

Intrarăm înăuntru; mă arătai mirat.

— Ia te uită! Nu te-ai culcat încă?...

— Nu! răspunse el ursuz... Am dat o raită prin parc și prin pădure... De-acolo m-am întors... Acum mi-e somn... noapte bună!...

— Ascultă, spusei eu... Adineauri, lîngă fereastra duminică, era o scară...

— Ce scară? N-am văzut nicio scară... Noapte bună!

Și, nici una, nici două, ne dădu pe ușă afară.

Afară privii la Larsan. Arăta de nepătruns.

— Ei, ce ziceți? spusei eu...

— Ei, ce zici? repetă Larsan...

— Asta nu vă deschide noi orizonturi?

Se vedea cît de colo că era prost dispus. Pe cînd ne întorceam la castel, îl auzii bodogănind:

— Ar fi cu totul straniu, dar absolut cu totul straniu să mă fi înșelat în halul ăsta!...

Și mi se păru că vorbele îmi erau adresate mai degrabă mie decît sieși.

Adăugă:

— În orice caz, în curînd o să ne lămurim. În dimineața asta se va face lumină.

ROULETABILLE ȘI-A DESENAT UN CERC ÎNTRE CELE DOUĂ PROEMINENȚE ALE FRUNȚII

Extras din carnetul lui Joseph Rouletabille (urmare).

După o melancolică strângere de mînă, ne-am despărțit în pragul odăilor noastre. Eram fericit că dădusem prilejul să se nască o cît de mică îndoială, despre greșeala comisă, în această minte originală, extrem de inteligentă, dar antimetodică. Nu m-am mai culcat. Așteptai revărsatul zorilor și coborîi în fața castelului. Îi dădui ocol, cercetînd toate urmele care s-ar fi putut îndrepta spre el sau ar fi putut ajunge pînă lîngă castel. Dar erau atît de învîlmășite și întretăiate încît n-am izbutit să aflu nimic. De altminteri, țin să atrag aici atenția că n-am de loc obiceiul să dau o importanță exagerată indiciilor exterioare lăsate de desfășurarea unei crime. Metoda care constă în a trage concluzii în privința criminalului, judecînd după urma pașilor lui, este absolut primitivă. Există o mulțime de urme de pași indentice, și e foarte normal, dacă le solicităm o primă indicație, să n-o putem considera, în niciun caz, ca o dovadă concludentă.

Oricum ar fi, fapt e că, în cumplita învolburare a gîndurilor mele, m-am dus în curtea de onoare și m-am aplecat

asupra numelor, asupra tuturor urmelor ce se aflau acolo, cerșindu-le acest prim indiciu de care aveam atîta nevoie pentru a mă agăța de ceva „rațional”, de ceva care să-mi îngăduie să „raționez” în privința evenimentelor din „coridorul miraculos”. Dar cum să raționez?... Cum să raționez?

...Ah! dacă aș putea să judec folosind calea cea bună! mă așez, cuprins de deznădejde, pe-o piatră din curtea de onoare pustie... Oare ce altceva îndeplinesc, de peste o oră, dacă nu treaba cea mai neînsemnată a celui mai de rînd polițist... Umblu după greșeli întocmai ca un inspector de poliție începător, scormonind prin urmele cîtorva pași „care mă vor sili să spun ce vor vrea ele”!

Mă simt mai jos, inferior pe scara inteligenței, decît acei detectivi inventați de romancierii moderni, detectivi care și-au făcut școala citind romanele lui Edgar Poe sau ale lui Conan Doyle. Ah! voi, detectivi scoși din cărți... care înălțați munți de tîmpenie dintr-o urmă de pas pe nisip, din amprenta unei mîini pe perete! „Ție îți vorbesc, Frédéric Larzan, ție, detectiv scos din cărți!... L-ai citit prea mult pe Conan Doyle, bătrîne!... Sherlock Holmes te va îndemna să înfăptuiești la tîmpenii, tîmpenii de raționament, și mai enorme decît cele pe care le întîlnim în romane... Te vor îndemna să arestezi un nevinovat... Cu metoda ta de tip Conan Doyle, ai izbutit să-l convingi pe judecătorul de instrucție, pe șeful Siguranței... pe toată lumea... Mai aștepți o ultimă dovadă!... Nefericitule, mai bine mărturisește că-i vorba de o primă dovadă!... „Tot ce-ți spun simțurile nu poate constitui o dovadă...” Și eu, la fel ca tine, „am stat aplecat asupra urmelor evidente”, dar numai în scopul de-a le solicita *înscrierea în cercul pe care-l desenase rațiunea mea*. Ah! de cîte ori cercul n-a fost prea strîmt, prea mic... Dar oricît de strîmt părea, era în realitate imens, „pentru că nu reprezenta altceva decît adevărul”!... Da, da, pot să jur, ur-

mele evidente n-au fost niciodată pentru mine altceva decât niște slujnice... niciodată n-au fost stăpînele mele... Niciodată n-au reușit să facă din mine acel ceva monstruos, mai groaznic decât un om fără ochi, și-anume un om care vede greșit! Și iată de ce am să triumf împotriva greșelii și cogitațiunii tale animale, o, Frédéric Larsan!

De ce! de ce! deoarece astă-noapte, pentru prima oară, s-a întîmplat în coridorul miraculos un fenomen care „face impresia” că nu se înscrie în cercul trasat de rațiunea mea; pentru asta trebuie să bălmăjesc vrute și nevrute, trebuie să scurm, cu nasul în pămînt, ca un rîmător care-și caută la nimereală prin mocirlă murdăriile pentru hrană... Haide! Rouletabille, prietene, saltă-ți capul... este imposibil ca evenimentul din coridorul miraculos să fi ieșit din cercul trasat de mintea ta... O știi prea bine! O știi prea bine! Atunci, înalță-ți capul... apasă-ți cu mîinile amîndouă proeminențele frunții, adu-ți aminte că, atunci cînd ai desenat cercul, ai pornit pe calea cea bună a rațiunii pentru a-l desena în creier, așa cum se trasează pe hîrtie o figură geometrică!

Ei bine, acum pornește la drum... mergi pe firul „coridorului miraculos, folosind calea cea bună a rațiunii”, așa cum Frédéric Larsan se folosește de baston, și ai să dovedești de îndată că marele Fred nu-i decât un nătărău.

Joseph Rouletabille.
30 octombrie, la amiază.

. . .

Așa am gândit... așa am și făcut... Cu mintea în flăcări, mă duc în coridor și iată că fără să găsesc acolo nimic în plus față de cele văzute astă-noapte, calea cea bună a rațiunii îmi scoate la iveală un lucru atît de formidabil încît simt nevoia „să mă rezem de ea“ ca să nu cad din picioare.

Ah! voi avea nevoie de multă energie, totuși, ca să descopăr de astă dată urmele evidente în stare să se înscrie, care vor trebui să se înscrie, în cercul și mai lărgit pe care l-am desenat aici, între cele două proeminențe ale frunții mele!

Joseph Rouletabille.
30 octombrie, la miezul nopții.

ROULETABILLE MĂ INVITĂ SĂ LUĂM PRÂNZUL LA HANUL „DONJON”

Rouletabille mi-a dat abia mult mai târziu carnetul în care istoria fenomenului petrecut în „coridorul miraculos” fusese evocată de el pe îndelete, chiar în dimineața următoare enigmaticei nopți. În ziua când mă întorsei la Glandier și-l întâlneai la el în cameră, îmi povesti cât mai amănunțit cu puțința ceea ce știti și dumneavoastră acum, incluzînd și felul în care-și petrecuse cele cîteva ceasuri la Paris, în cursul săptămînii, unde de altminteri nu aflase nimic folositor.

Evenimentul din „coridorul miraculos” se petrecuse în cursul nopții de 29 spre 30 octombrie, adică cu trei zile înainte de întoarcerea mea la castel, deoarece astăzi eram în 2 noiembrie, „Deci, era în 2 noiembrie” când m-am întors la Glandier, chemat de telegrama prietenului meu și aducînd cu mine revolverele.

Mă aflu în odaia lui Rouletabille; tocmai a terminat de povestit.

În răstimpul cât vorbise, mîngîiase mereu convexitatea lentilelor de la ochelarii pe care-i găsisese pe măsută și înțelegeam, după bucuria pe care i-o procura manipularea lentilelor de prezbit, că erau destinate să constituie una din acele „urme evidente ce trebuiau înscrise în cercul desenat de

calea cea bună a rațiunii lui”. Această modalitate bizară, unică, pe care-o avea de-a folosi în exprimare termeni extraordinar de nimeriți gândirii lui, nu mă mai surprindea; dar, de cele mai multe ori, trebuia să-i cunoști felul de-a gândi ca să-i înțelegi formulările, și niciodată nu era prea ușor să pătrunzi gândurile lui Joseph Rouletabille. Gândirea acestui băiețandru era unul din cele mai curioase fenomene ce-mi fusese dat să întâlnesc vreodată. Rouletabille trecea prin viață însoțit de acest fel de-a gândi, fără să-și dea seama de uluirea – să-i zicem pe nume – de buimăceala pe care o lăsa în urma lui. Lumea își întorcea capul, se uita cum trece pe lângă ea, cum se pierde în depărtare, așa cum te oprești în drum să privești îndelung la o apariție ieșită din comun care ți s-a ivit în cale. Și după cum stai și te întrebi: „De unde vine? Încotro se duce?”, tot așa se întreba și lumea: „De unde vine felul de-a gândi al lui Rouletabille și încotro se îndreaptă?” Am mai spus că nu-și dădea seama de loc de culoarea originală a gândirii lui; de aceea nu-l stingherea de fel să treacă prin viață ca orice om obișnuit. Întocmai ca și insul care, indiferent de mediul pe care-l străbate, se simte foarte la îndemână, în pofida ținutei lui excentrice de care însă nu-i conștient. Așa că băiețandru acestă, fără să-și dea seama de creierul lui supranatural, exprima cu o simplitate firească niște gânduri formidabile „prin logica lor prescurtată”, atât de prescurtată încât noi, ceștălalți, nu-i puteam percepe conturul decît în măsura în care el binevoia să-l prezinte ochilor noștri înmărmuriți, din față și desfășurat în poziția lui normală.

Joseph Rouletabille mă întrebă ce părere am despre povestirea pe care mi-o relatase. I-am răspuns că întrebarea lui mă puneă în mare încurcătură; la care el îmi replică cerîndu-mi să încerc și eu, la rîndul meu, să gîndesc luînd-o pe calea cea bună.

— Ei bine, spusei eu, cred că punctul de plecare al raționamentului meu ar trebui să fie următorul: nu mai poate fi pus la îndoială faptul că asasinul pe care-l hăituiți s-a aflat în coridor câteva momente în cursul acestei goane.

Și mă oprii...

— Dacă ai pornit-o atât de bine, exclamă el, nu trebuia să te oprești atât de repede. Haide, încă un mic efort.

— Am să încerc. Din moment ce se găsea în coridor și a dispărut tot acolo, neavînd posibilitatea să fugă pe vreo ușă sau pe vreo fereastră, mai mult ca sigur c-a fugit prin altă ieșire.

Joseph Rouletabille privi la mine plin de milă, zîmbi ne-păsător și nu șovăi prea mult pînă să-mi destăinuie că judecam în continuare „ca o cizmă”.

— Dar de ce să zic ca o cizmă? Judeci ca Frédéric Larsan!

Căci Joseph Rouletabille avea perioade alternative de admirație și de dispreț față de Frédéric Larsan; uneori exclama: „E într-adevăr cineva!”, alteori se văită: „Ce brută!” în măsura în care – băgasem de mult de seamă – în măsura în care descoperirile lui Frédéric Larsan îi confirmau raționamentele sau i le contraziceau. Era una din slăbiciunile de caracter ale acestui straniu adolescent.

Ne ridicarăm de la locurile noastre și mă luă cu el în parc. Pe cînd ne aflam în curtea de onoare, îndreptîndu-ne spre ieșire, zgomotul unor obloane izbite de perete ne făcu să întoarcem capetele și observarăm, la o fereastră de la primul etaj al aripii din stînga a castelului, o față stacojie, în întregime rasă, pe care n-o mai văzusem pînă atunci.

— Ia te uită! șopti Rouletabille, Arthur Rance!

Coborî privirea, grăbi pasul și-l auzii spunînd printre dinți:

— Deci astă-noapte era la castel?... Ce caută aici?

Cînd ne îndepărtarăm îndeajuns de castel, îl întrebai

cine era Arthur Rance și unde-l cunoscuse. Atunci Rouletabille îmi reaminti povestirea pe care mi-o istorisise de dimineață, atrăgându-mi atenția că domnul Arthur Rance era americanul din Philadelphia cu care ciocnise nenumărate pahare la recepția de la Elysée.

— Dar nu trebuia să plece de urgență din Franța? îl întrebai eu.

— Ba bine că nu; după cum vezi, sînt și eu tot atît de uimit că-l mai văd în Franța, ba încă și la Glandier, mai ales. Nici gînd să fi venit de dimineață; n-a sosit nici astă-noapte: înseamnă că s-a înființat înainte de masa de seară și totuși nu l-am văzut. Cu toate acestea cum se face că portarii nu m-au anunțat de loc?

Îi atrasei atenția prietenului meu că nu-mi spusese încă nimic în privința portarilor, cum procedase ca să fie puși în libertate.

Tocmai ne apropiam de căsuța portarilor; moș Bernier și nevastă-sa priveau la noi, în timp ce ne apropiam de ei. Un zîmbet plin de bunătate le lumina fețele lor înfloritoare, Păreau că uitaseră de clipele neplăcute ale detenției lor preventive. Tînărul meu prieten îi întrebă la ce ora sosise Arthur Rance. Îi răspunseră că n-aveau cunoștința ca domnul Arthur Rance să fie la castel. Probabil că sosise în timpul serii de ieri, dar nu fusese nevoie să i se deschidă poarta cu gratii de fier, avînd în vedere că domnul Arthur Rance, care, pare-se, era un mare umblăreț și nu accepta în niciun chip să se trimită trăsura după el, obișnuia să coboare în gara tîrgușorului Saint-Michel; de acolo venea pe jos, străbătînd prin pădure pînă la castel. Făcea drumul spre parc, trecînd pe la peștera Sainte-Geneviève, intra în peșteră, sărea gărdulețul de fier și pătrundea în parc.

Pe măsură ce portarii povesteau, vedeam cum fața lui Rouletabille se întuneca, exprima o anumită nemulțumire

și, nu mai încăpea nicio îndoială, era vorba de-o nemulțumire împotriva lui însuși. Era clar că se simțea întrucâtva jignit de faptul că mai era nevoit să afle abia acum că „Arthur Rance obișnuia să vină la castel”, după ce lucrase atîta timp la fața locului, după ce studiasse oamenii și lucrurile de la Glandier cu o grijă plină de meticulozitate.

Posomorît, ceru explicații.

— Spuneți că domnul Arthur Rance obișnuiește să vină la castel... Dar, cînd a venit ultima oară?

— N-am putea să vă spunem precis, răspunse domnul Bernier – așa se numea portarul – dat fiind că n-aveam cum să știm ce se petrece în timpul cît eram ținuți închiși și, în afară de asta, și pentru motivul că, dacă domnul ăsta nu trece pe la poarta noastră cînd vine la castel, apoi nici cînd pleacă nu se-arată pe aici...

— Mă rog, atunci știți cînd *a venit pentru prima oară*?

— Oh! da, domnule, acum nouă ani!...

— Deci a fost în Franța acum nouă ani, răspunse Rouletabille; și-atunci, după cîte știți, de cîte ori a fost la Glandier?

— De trei ori.

— Cînd a fost la Glandier ultima oară, „după știrea voastră”, în afară de astăzi?

— Cu vreo opt zile înainte de atentatul din „Camera Galbenă”.

Rouletabille întrebă iarăși, de astă dată cu osebire pe portăreasă:

— *Într-o crăpătură a parchetului?*

— Într-o crăpătură a parchetului, răspunse ea.

— Mulțumesc, spuse Rouletabille, și pentru astă-seară să fiți pregătiți.

Rosti cuvintele din urma cu un deget la buze, cerînd tăcere și discreție.

Ieșirăm din parc și ne îndreptarăm spre hanul „Donjon”.

— Mergi uneori să mănânci la hanul ăsta?

— Cîteodată.

— Dar iei masa și la castel?

— Da, mie și lui Larsan ni se servește masa fie în camera mea, fie în camera lui.

— Domnul Stangerson nu v-a invitat niciodată la el la masă?

— Niciodată.

— Nu s-a plictisit de prezența voastră, că stați de-atîta timp pe capul lui?

— Nu știu nimic în privința asta; în orice caz, se poartă cu noi ca și cum nu l-am stingeri de loc.

— Nu vă întreabă niciodată nimic?

— Niciodată! Arată tot așa ca și pînă acum, avînd starea de spirit a domnului care se afla dincolo de ușa „Camerei Galbene”, în timp ce fiică-sa era asasinată înăuntru, care a spart ușa și n-a izbutit cu niciun chip să-l găsească pe asasin. E convins că, din moment ce el n-a reușit să descopere nimic „asupra faptului”, cu atît mai mult nici noi nu vom dovedi să descoperim ceva în plus, noi ceștălalti... Dar și-a impus să nu ne contrarieze iluziile de cînd cu „ipoteza lui Larsan”.

Rouletabille se adînci din nou în gîndurile lui. În cele din urmă se trezi, ca să-mi spună cum îi eliberase pe cei doi portari.

— Acum cîtva timp, m-am dus să-l caut pe domnul Stangerson cu o filă de hîrtie în mînă. I-am cerut să scrie pe fila de hîrtie cuvintele: „Mă angajez, indiferent de declarațiile lor, să-i păstrez în serviciul meu pe cei doi credincioși slujitori ai mei, Bernier și soția lui” și să semneze. I-am explicat că aș fi în măsură, cu ajutorul acestor cuvinte, să-l determin pe portar și pe nevastă-sa să vorbească și i-am afirmat convingerea mea că n-aveau niciun amestec în desfășurarea crimei. De altminteri, asta fusese din totdeauna opinia mea.

Judecătorul de instrucție înfățișă hîrtia semnată familiei Bernier, care atunci începu să vorbească. Au spus exact ceea ce eram sigur că au să spună, de îndată ce aveau să fie dezlegați de teama că-și vor pierde locul. Au povestit că făceau braconaj pe terenurile domnului Stangerson și că, atunci cînd au fost găsiți în apropierea pavilionului în noaptea crimei, era o noapte cînd ieșiseră la braconaj. Cei cîțiva iepuri pe care-i dobîndeau astfel, păgubindu-l pe domnul Stangerson, îi vindeau hangului de la hanul „Donjon”, care îi folosea pentru clienții lui sau îi trimitea la Paris. Țsta era adevărul, îl ghicisem din prima zi. Amintește-ți de cuvintele pe care le-am rostit cînd am intrat în hanul „Donjon”: „Acum nu vom mai putea mîncă vînat!” Cuvintele le auzisem chiar în dimineața cînd sosisem înaintea porții cu gratii de fier a parcului și le auziseși și tu, la fel ca și mine, dar nu le dăduseși nicio importanță. Mai ții minte că, în momentul cînd ne apropiasem de poarta cu gratii, ne oprisem în loc să privim cîteva clipe la un individ care pășea încolo și-ncoace, consultîndu-și mereu ceasul. Era Frédéric Larsan, care se și apucase de lucru. Or, în spatele nostru, hangiul spunea din prag cuiva care se afla înăuntrul hanului: „Acum nu vom mai putea mîncă vînat!” De ce „acum”? Cînd te afli în situația mea și cauți dezlegarea celui mai misterios din adevăruri, nu lași să-ți scape nimic, nici din cele văzute, nici din cele auzite. Trebuie să le dai un tîlc anume tuturor lucrurilor. Soseam într-un mic ținut, adînc zguduit de crima întîmplată. Logica mă îndemna să suspectez orice cuvînt rostit, ca putînd avea vreo legătură cu evenimentul zilei. „Acum” însemna pentru mine: „După atentat”. Deci, chiar de la începutul anchetei mele, încercai să dau de legătura dintre aceste cuvinte și dramă. Ne-am dus să prînzim la „Donjon”. Am reperat ca din senin cuvintele de mai sus și am văzut, spre surprinderea și necazul lui moș Mathieu, că

nu exagerasem de loc importanța cuvintelor, în ceea ce-l privea. În acel moment aflasem de arestarea portarilor. Moș Mathieu ne vorbi despre ei, așa cum vorbești despre niște prieteni buni... pe care-i plîngi... O asociație fatală de idei... mi-am zis: „Acum”, cînd portarii sînt arestați, „nu vom mai putea mîncă vînat”. S-au dus portarii, s-a dus și vînatul! Ce m-a călăuzit spre ideea asta precisă de „vînat”? Ura pe care moș Mathieu i-o purta paznicului domnului Stangerson, ură împărtășită și de portari, după cum pretindea el, ura asta mă călăuzi lesne spre ideea braconajului... Or, întrucît portarii, după cum se văzuse, nu puteau sta culcați în paturile lor în clipa dramei, ce căutau afara în toiul nopții? Din cauza dramei? Nu înclinam de loc să cred așa ceva, deoarece mă și gîndisem, din motive pe care am să ți le spun mai tîrziu, că asasinul nu avea complici și că toată drama ascundea un mister știut numai de domnișoara Stangerson și de asasin, un mister în care portarii n-aveau ce căuta. Istoria cu braconajul explica totul, *în privința portarilor*. Am admis-o în principiu și am căutat o dovadă la ei în casă, în căsuța portarilor. Am intrat în căsuța lor, după cum știi prea bine, și sub paturile lor am găsit niște lanțuri și sîrmă de alamă. „Drace! mă gîndii eu, drace! iată, deci, ce meștereau ei noaptea în parc.” Acum nu mă mai miram de ce tăcuseră mîlc în fața judecătorului și de ce nu spusese de îndată totul, mărturisind că se ocupau cu braconajul, cînd asupra lor plana o acuzație atît de gravă cum era cea de complicitate la crimă. Braconajul avea să-i salveze de Curtea cu juri, însă din cauza lui aveau să fie dați afară de la castel, și, deoarece erau absolut siguri de nevinovăția lor la înfăptuirea crimei, trăgeau foarte multă nădejde că în privința crimei totul se va afla în curînd, iar braconajul lor va rămîne nedescoperit. Le va fi oricînd la îndemînă să vorbească la timpul potrivit! Le-am grăbit spovedania cu angajamentul semnat de domnul Stangerson, pe

care li-l adusesem cu mine. Au prezentat toate dovezile trebuincioase, au fost puși în libertate, și în ei s-a născut sentimentul unei vii recunoștințe față de mine. De ce nu făcusem să fie eliberați mai devreme? Deoarece pe atunci nu eram de loc convins că în cazul lor era vorba numai de braconaj. Voiam să-i las să fiarbă în zeama lor și să-i văd ce fac. Pe măsură ce treceau zilele, convingerea mea devenea și mai fermă. A doua zi după evenimentele din „coridorul miraculos”, deoarece aveam nevoie de niște oameni devotați la castel, am decis să mi-i atașez imediat, organizînd eliberarea lor. Asta-il!

Astfel vorbi Joseph Rouletabille și iarăși am fost nevoit să mă văd mirat de simplitatea raționamentului care-l călăuzise spre aflarea adevărului în cazul complicității portarilor. Desigur, era o problemă de mică importanță, dar în sinea mea mă gîndeam că, într-una din zile, tînărul va reuși să ne explice, cu aceeași simplitate, ce s-a întîmplat în formidabila noapte a „Camerei Galbene” și în noaptea „coridorului miraculos”.

Ajunsesem la hanul „Donjon”. Intrarăm înăuntru.

De astă dată nu-l mai zărirăm pe hangiu, ci hangița fu cea care ne primi cu zîmbetul pe buze, un zîmbet fericit. Am mai descris încăperea în care ne aflam acum și am mai relatat despre încîntătoarea femeie bălaie cu ochi blajini care îndată se avîntă să ne pregătească prînzul.

— Ce mai face moș Mathieu? întrebă Rouletabille.

— Rău de tot, domnule, rău de tot; zace la pat.

— Nu-l lasă de loc în pace reumatismele?

— Nici gînd să-l lase! Iar a trebuit să-i fac și noaptea trecută o injecție cu morfină. Numai doctoria asta îi potolește durerile.

Vorbea cu glas plăcut; toată făptura ei respira blîndețea, într-adevăr era femeie frumoasă, puțin cam lenevoasă, cu

ochi mari încercănați, ochi de femeie îndrăgostită. Când nu stătea la pat, ținut de reumatisme, moș Mathieu trebuie să fi fost un flăcău foarte fericit. Dar era ea oare fericită cu reumaticul ăsta posac? Scena la care fusesem de față cu cîtăva vreme în urmă nu ne îngăduia să credem așa ceva și, totuși, era un ce anume în înfățișarea acestei femei care nu arăta de loc a deznădejde. Se retrase în bucătărie să ne prepare prînzul, lăsîndu-ne pe masă o sticlă de cidru excelent. Rouletablele turnă în căni, își îndesă pipa cu tutun, o aprinse, și-mi explică pe îndelete motivul care-l determinase să mă cheme la Glandier cu revolverele.

— Da, spuse el, urmărind cu o privire visătoare rotocoalele de fum pe care le scotea din pufăitoarea lui, da, dragă prietene, *asta-seară îl aștept pe asasin*.

Și se așternu o scurtă tăcere pe care mă ferii s-o întrerup. Continuă:

— Ieri-seară, în clipa cînd mă pregăteam să mă urc în pat, domnul Robert Darzac mi-a bătut la ușa camerei. I-am deschis și-mi destăinui că a doua zi era nevoit să plece la Paris, adică azi-dimineață chiar. Motivul care-l silea să întreprindă călătoria era fără putință de amînare și misterios; fără putință de amînare pentru că-i era imposibil să nu plece în voiaj, iar misterios pentru că, de asemenea, îi era imposibil să mi-l dezvăluie. „Sînt silit să plec și, totuși, mi-aș da și jumătate din viață, adăugă el, să n-o părăsesc în aceste clipe pe domnișoara Stangerson.” Nu-mi ascunse de loc faptul că o credea din nou în pericol. „În noaptea ce va veni se va întîmpla ceva care nu m-ar mira de loc să se întîmple, îmi mărturisii el, și totuși trebuie să lipsesc. N-am să mă pot întoarce la Glandier decît poimîine dimineața.” I-am cerut explicații și iată, în amănunțime, ce mi-a răspuns. Ideea unui pericol iminent se născuse în mintea lui numai din cauza coincidențelor care se iveau între absențele lui și atentatele al

căror țel era domnișoara Stangerson. În noaptea „coridorului miraculos“ trebuise să plece de la Glandier; în noaptea „Camerei Galbene“ îi fusese imposibil să se afle la Glandier; de fapt, cunoșteam că nu se găsisese aici. Cel puțin oficial știam acest lucru, conform declarațiilor lui. Însă ca astăzi să lipsească din nou, când avea în minte o atare idee fixă, *era mai mult decât limpede că asculta de-o voință mai puternică decât a lui*. Așa gîndeam și i-am spus-o. Mi-a răspuns: „Probabil!” Îl întrebai dacă această voință mai puternică decât a lui era voința domnișoarei Stangerson; îmi jură pe toți sfinții că nu, și că hotărîrea de-a pleca o luase singur, fără vreo instrucțiune din partea domnișoarei Stangerson. Pe scurt, îmi spuse iarăși că nu credea în posibilitatea unui nou atentat decât din cauza extraordinarelor coincidențe pe care le remarcase „și pe care, de altminteri, și judecătorul de instrucție i le făcuse cunoscute”. „Dacă i s-ar întîmpla ceva domnișoarei Stangerson, îmi spuse el, ar fi teribil și pentru ea, și pentru mine; pentru ea, deoarece se va afla încă o dată între viață și moarte; pentru mine, deoarece nu voi fi în stare s-o apăr în caz de atac și, deoarece, după aceea, nu voi fi în stare să pot spune *unde am fost în timpul nopții*. Or, îmi dau perfect de bine seama de bănuielile care apasă asupra mea. Judecătorul de instrucție și domnul Frédéric Larsan – acesta din urmă m-a urmărit îndeaproape ultima dată când am fost la Paris și a trebuit să trec prin toate chinurile iadului ca să scap de el – nu sînt departe de gîndul că eu sînt vinovatul.” „De ce nu spuneți numele asasinului, exclamai eu deodată, pentru ca îl știți?” Domnul Darzac arată foarte tulburat de bănuiala mea, îmi răspunse cu glas șovăitor: „Eu? să știu numele asasinului? Cine să mi-l fi spus?” I-am replicat imediat: „Domnișoara Stangerson!” Atunci se făcu atît de palid încît crezui ca are să leșine și-mi dădui seama că lovise la țintă: *Domnișoara Stangerson și domnul Darzac cunosc numele asasi-*

nului! După ce-și veni oarecum în fire, îmi spuse: „Trebuie să te părăsesc, domnule. De cînd ai venit aici, am putut aprecia excepționala dumitale inteligență și ingeniozitatea dumitale fără egal. Iată serviciul pe care ți-l cer. Poate greșesc temîndu-mă de-un atentat în noaptea viitoare; însă, deoarece trebuie prevăzut totul, mă bazez pe dumneata că ai să împiedici atentatul... Ia toate dispozițiile trebuincioase ca s-o izolezi, s-o păzești pe domnișoara Stangerson. Fă în așa fel să nu se poată pătrunde în odaia domnișoarei Stangerson. Veghează în jurul odăii ca un bun cîine de pază. Să nu te culci. Să nu-ți îngădui nicio clipă de odihnă. Omul de care ne temem e de-o perfidie fantastică, care niciodată, poate, n-a fost egalată pe lume. Chiar perfidia asta *o va salva, dacă vei veghea*; căci e imposibil ca el să nu afle că dumneata stai de veghe, datorită iarăși acestei perfidii; și, dacă are să știe că dumneata stai de veghe, nu va mai întreprinde nimic.” „I-ați spus toate astea domnului Stangerson?” „Nu!” „De ce?” „Pentru că nu vreau, domnule, ca profesorul Stangerson să-mi spună și el ce mi-ai zis dumneata adineauri: «Cunoști numele asasinului!» Dacă și dumneata ești uluit de cele ce ți-am spus: «Poate că asasinul are să vină mîine!», care ar fi atunci uluirea domnului Stangerson cînd îi voi repeta același lucru! Poate n-are să vrea să admită că prezicerea mea, atît de sinistră, e întemeiată numai pe coincidențele pe care, fără îndoială, va ajunge și el să le considere stranii... Îți spun toate astea, domnule Rouletabille, pentru că am o mare... o foarte mare încredere în dumneata... Știu că dumneata unul nu mă bănuiești!...” Bietul om, continuă Rouletabille, îmi răspundea și el cum putea, zbătîndu-se în laț. Suferea. Mi se făcu milă de el, cu atît mai mult cu cît îmi dădeam foarte bine seama că mai degrabă s-ar lăsa omorît decît să-mi spună cine e asasinul, tot așa cum domnișoara Stangerson mai curînd s-ar lasă asasinată decît să-l denunțe pe necu-

noscutul din „Camera Galbenă” și din „coridorul miraculos”. Trebuie s-o aibă la mînă, sau poate că-i are la mînă pe amîndoi, într-un chip îngrozitor, și, amîndoi, nu se tem de nimic altceva mai mult decît ca nu cumva să-l vadă pe domnul Stangerson aflînd că asasinul îi are fata „la mînă”. L-am lăsat pe domnul Darzac să-nțeleagă că-mi dăduse suficiente explicații și că putea înceta, deoarece n-avea cum să-mi mai spună ceva nou. I-am făgăduit că am să stau de veghe și n-am să mă culc la noapte. Stăruie să organizez un adevărat baraj de netrecut în jurul odăii domnișoarei Stangerson, în jurul budoarului unde dormeau cele două îngrijitoare și în jurul salonului unde se culca domnul Stangerson, de cînd se produsese fenomenul din „coridorul miraculos”; pe scurt, pretutindeni, de jur-împrejurul apartamentului. La aceste insistențe, pricepui nu numai că domnul Darzac îmi cerea să fac imposibil prilejul de-a se intra în odaia domnișoarei Stangerson, dar, ceva mai mult, să fac atît de „vizibilă” imposibilitatea de-a se intra în odaie încît individul să se simtă imediat descurajat și să piară fără a mai lăsa urme. Astfel înțelesei, în sinea mea, fraza finală prin care își luă rămas bun de la mine: „După ce-am să plec, să-i vorbești domnului Stangerson despre bănuielile «dumitale» în privința acestei nopți, și lui moș Jacques, și lui Frédéric Larsan, la toată lumea de la castel, și, în felul acesta, să organizezi pînă la înapoierea mea o supraveghere care să pară în ochii tuturor drept «o idee care-ți aparține numai dumitale».” Și a plecat, sărmanul, bietul om, fără să-și mai dea seama ce spune, în fața tăcerii și a privirii mele prin care-i „strigam” că-i descifrasem pe trei sferturi taina. Da, da, într-adevăr, se vede că-și pierduse de-a binelea cumpătul, dacă venise la mine tocmai în asemenea momente și dacă o abandona pe domnișoara Stangerson acum, cînd îi trecuse prin minte ideea teribilă a „coincidențelor...” După ce plecă, stătui să

mă gîndesc. Mă gîndii că trebuia să fii mai perfid decît însăși perfidia; atît de perfid încît necunoscutul, dacă trebuia să vină la noapte în odaia domnișoarei Stangerson, să nu stea nicio clipă la îndoială că sosirea lui putea fi bănuită. Desigur! să-l împiedic să intre, chiar cu prețul vieții, dar să-l las totuși să se apropie îndeajuns cît *să-l văd ca lumea la față, viu sau mort!* Trebuia să terminăm odată cu toată astea, *trebuia s-o eliberăm pe domnișoara Stangerson de asasinarea ei latentă!* Da, prietene, declară Rouletabille, după ce-și puse pipa pe masă și își goli paharul, trebuie să văd, cît mai limpede cu putință, fața individului, *ca să fiu sigur că se înscrie în cercul pe care l-am desenat folosind calea cea mai bună a rațiunii mele.*

Tocmai atunci hangița își făcu apariția, aducîndu-ne tradiționala omletă cu costiță afumată. Rouletabille o tachină puțin pe doamna Mathieu, iar ea se arătă încîntător de bine dispusă.

— E mult mai zburdalnică, îmi spuse el, cînd moș Mathieu stă țintuit la pat de reumatismele lui, decît atunci cînd moș Mathieu face pe sprintenelul!

Dar gîndurile nu-mi erau nici la ștrengăriile lui Rouletabille, nici la zîmbrele hangitei; toate gîndurile mi se îndreptau spre ultimele cuvinte ale tînărului meu prieten și la strania intervenție a domnului Rohert Darzac.

După ce-și termină omleta și rămaserăm iarăși singuri Rouletabille își reluă șiragul confidențelor:

— Cînd ți-am expediat telegrama, la prima oră a dimineții, îmi spuse el, rămăsesem, cu gîndul la cuvintele domnului Darzac: „Poate că asasinul are să vină la noapte”. Acum pot să-ți spun că va veni „cu siguranță”. Da, îl aștept.

— Și ce te face să fii atît de sigur? Nu cumva, din întîmplare...

— Oprește-te, mă întrerupse zîbind Rouletabille, oprește-te, căci ai să spui o prostie. *De azi de dimineață, de la*

zece și jumătate, adică înainte de sosirea ta și, prin urmare, mai înainte de a-l fi zărit pe Arthur Rance la fereastra din curtea de onoare...

— Aha! Aha! zisei eu... într-adevăr... Dar de ce ai fost sigur abia pe la zece și jumătate?

— Pentru că la zece și jumătate am avut dovada că domnișoara Stangerson depunea tot atâtea eforturi să-i înlesnească asasinului intrarea în odaia ei, la noapte, cîte măsuri de prevedere lua domnul Darzac, adresîndu-mi-se mie, ca ucigașul să nu intre în cameră...

— Oho! Oho! exclamai eu, e cu puțință oare!...

Și în șoptă:

— Nu mi-ai spus că domnișoara Stangerson îl adoră pe domnul Robert Darzac?

— Ți-am spus pentru că ăsta e adevărul!

— Atunci, nu ți se pare straniu...

— Aici, în afacerea asta, totul e straniu, dragul meu, dar fii încredințat că latura stranie pe care o cunoști nu e nimic pe lîngă straniile evenimente care te așteaptă!...

— Trebuie să admitem, spusei eu iarăși, că domnișoara Stangerson și „asasinul ei” sînt nevoiți să aibă între ei cel puțin relații epistolare.

— Poți să admiți lucrul ăsta, dragul meu, poți să-l admiți!... Nu riști nimic!... Ți-am relatat povestea cu scrisoarea de pe masa domnișoarei Stangerson, scrisoare pe care asasinul o lăsase în noaptea „coridorului miraculos”, scrisoare care a dispărut... în buzunarul domnișoarei Stangerson... Cine ne-ar putea garanta că „asasinul n-o soma în scrisoare pe domnișoara Stangerson să-i stabilească o întîlnire reală, efectivă”, și, în sfîrșit, că nu-i aducea la cunoștință domnișoarei Stangerson, „imediat ce-a fost sigur de plecarea domnului Darzac”, că întîlnirea trebuie să aibă loc la noapte?

Și prietenul meu rîse pe înfundate; de multe ori stăteam și mă întrebam dacă nu-și bătea joc de mine.

Ușa hanului se deschise. Rouletabille sări în picioare atît de brusc, de parcă fusese electrocutat pe scaunul pe care șezuse.

— Domnul Arthur Rance! exclamă el.

Domnul Arthur Rance se afla în fața noastră și ne saluta flegmatic.

GESTUL DOMNIȘOAREI STANGERSON

— Mă recunoașteți, domnule? îl întrebă Rouletabille pe *gentleman*.

— Bineînțeles, răspunse Arthur Rance. L-am recunoscut în dumneata pe tinerelul de la bufet. (Cînd se auzi categorisit de tinerel, fața lui Rouletabille se învineți de mînie.) Am coborît din camera să-ți strîng mîna. Ești un tinerel tare șugubăț.

Americanul îi întinde mîna; Rouletabille își descrețește fruntea, strînge mîna rîzînd, mă prezintă, îl prezintă pe domnul Arthur William Rance, îl invită să împartă prînzul cu noi.

— Nu, mulțumesc. Iau masa cu domnul Stangerson.

Arthur Rance vorbește la perfecție limba noastră, aproape fără accent.

— Domnule, credeam ca n-o să mai am plăcerea să vă revăd; oare nu trebuia să plecați din țara noastră a doua sau a treia zi după recepția de la Elysée?

Rouletabille și cu mine, în aparență nepăsători la desfășurarea banalei conversații, obișnuită la întâlnirea unor cunoscuți întîmplător, ascultam cu deosebită atenție fiecare cuvînt rostit de american.

Fața rasă și violacee a acestuia, pleoapele obosite, anumite ticuri nervoase, ni-l dau la iveală, ni-l demască pe alcoolic. Cum e cu puțință oare ca acest jalnic individ să fie comeseanul domnului Stangerson? Cum e cu puțință oare să aibă legături atât de strînse cu ilustrul profesor?

Cîteva zile mai târziu, aveam să aflu de la Frédéric Larsan – care, ca și noi, mirat și intrigat de prezența americanului la castel, se documentase – că domnul Rance nu se dedase băuturii decît de vreo cincisprezece ani încoace, adică de cînd profesorul și fiică-sa plecaseră din Philadelphia. În timpul cînd familia Stangerson stătuse în America, cunoscuse și se vizitase timp îndelungat cu Arthur Rance, unul din cei mai distinși frenologi din Lumea Nouă. Datorită unor experiențe de tip nou și foarte ingenioase, reușise să ducă înaintea cu încă un pas imens știința lui Gall și Lavater. În sfîrșit, mai trebuia trecut la activul lui Arthur Rance, pentru a putea explica prietenia cu care era întîmpinat la Glandier, și faptul că savantul american îi făcuse cîndva un mare serviciu domnișoarei Stangerson, stăvilind cu prețul vieții caii de la trăsura ei care-o luaseră razna. E foarte posibil ca-n urma acestei întîmplări o oarecare prietenie să-i fi legat un timp pe Arthur Rance și pe fata profesorului; însă nimic nu ne îndrituia să bănuim, în cele de mai sus, nici cea mai mică poveste de dragoste.

De unde reușise Frédéric Larsan să-și obțină informațiile? Nu mi-a spus-o; însă părea să fie aproape sigur de afirmațiile lui.

Dacă am fi cunoscut aceste amănunte în momentul cînd Arthur Rance venise după noi la hanul „Donjon”, probabil că prezența lui la castel ne-ar fi pus în mai mică măsură pe gînduri, deși, în orice caz, n-ar fi făcut decît „să sporească interesul” pe care-l manifestam pentru noul personaj. Ame-

ricanul părea să aibă vreo patruzeci și cinci de ani. Răspunse foarte firesc la întrebarea lui Rouletabille:

— Cînd am auzit de atentat, mi-am amînat înapoierea în America; înainte de-a fi plecat, voiam să mă asigur că domnișoara Stangerson nu e rănită de moarte și n-am să plec în America decît după ce se va întrema pe deplin.

Apoi, Arthur Rance preluă conducerea conversației, încercînd să nu răspundă la anumite întrebări ale lui Rouletabille, împărtășindu-ne, fără să-l fi întrebat, ideile lui personale despre dramă, idei ce nu se depărtau chiar atît de mult de ideile lui Frédéric Larsan, după cîte am putut înțelege, adică americanul și Larsan erau convinși că domnul Robert Darzac „trebuia să fie amestecat într-un fel oarecare în afacerea asta”. Nu-i rosti numele, dar nu era nevoie să fii cine știe ce specialist ca să sesizezi ce se află în dosul argumentelor lui. Ne spuse că aflate despre eforturile depuse de tînărul Rouletabille pentru descurcarea ițelor atît de încîlcitei drame din „Camera Galbenă”. Ne relată că domnul Stangerson îl pusese la curent cu evenimentele ce se desfășuraseră în „coridorul miraculos”. Ascultîndu-l pe Arthur Rance vorbind, puteai ghici că-și explica totul prin persoana lui Robert Darzac. De mai multe ori își exprimă regretul că domnul Darzac „lipsise tocmai atunci de la castel” cînd aveau loc niște drame atît de misterioase și nu ne fu greu să bănuim ce voia să spună printre cuvinte. În cele din urmă, își dădu cu părerea că domnul Darzac fusese „foarte bine inspirat, foarte abil”, instalîndu-l chiar el pe domnul Joseph Rouletabille la fața locului, care – într-o bună zi – va reuși să-l descopere pe asasin. Ultimele cuvinte le rosti cu o ironie bătătoare la ochi, se ridică, ne salută și plecă.

Rouletabille privi la el, pe fereastră, cum se îndepărtează și spuse:

— Ciudată arătare!

Îl întrebai:

— Bănuiești că va rămîne peste noapte la Glandier?

Spre uimirea mea, tînărul reporter îmi răspunse că „îi era absolut indiferent”.

Am să trec peste felul în care ne-am petrecut după-amiaza. Are să vă fie îndeajuns să aflați că am fost să ne plimbăm prin pădure, că Rouletabille m-a călăuzit la peștera Sainte-Genève și că în răstimp prietenul meu și-a dat toată silința să-mi vorbească despre cu totul alte lucruri decît cele care îl preocupau în realitate. Astfel pînă pe înserate. Eram de-a binelea uimit văzînd că reporterul nu ia niciuna din măsurile la care mă așteptam. Îi spusei acest lucru cînd ne aflarăm în odaia lui, după lăsarea nopții. Îmi răspunse că toate măsurile fuseseră luate de mult și că, de astă dată, asasinul nu mai avea cum să-i scape din mînă. Întrucît îmi exprimai o oarecare îndoială, aducîndu-i aminte de dispariția individului în coridor și lăsînd să se înțeleagă că același fapt se putea întîmpla din nou, el replică: „Că tot asta nădăjduia și el, și era tot ce-și putea dori pentru noaptea asta”. N-am mai stăruit, știind din experiență cît de zădarnică mi-ar fi fost stăruința și cît de nelalocul ei. Îmi destăinui că din revărsatul zorilor, prin grija lui și a portarilor, castelul era păzit în așa fel încît nimeni să nu se poată apropia, fără să nu i se aducă la cunoștință acest lucru; și, în cazul cînd n-avea să vină nimeni dinafară, era foarte liniștit, în toate privințele, în legătură cu „cei dinăuntru”.

Cînd se uită la ceasul pe care-l scoase din buzunarul vestei, se făcuse ora șase și jumătate; se sculă, îmi făcu semn să-l urmez și, fără să ia nicio măsură de prevedere, fără să mai încerce să-năbușe zgomotul pașilor, fără să-mi mai atragă atenția că trebuie să păstrez liniștea, mă călăuzi de-a lungul coridorului; ajunserăm pînă la coridorul drept și înaintarăm pe el pînă la palierul scării, pe care-l traversarăm. Apoi ne

continuarăm marșul pe coridorul „din aripa din stînga”, trecînd prin fața apartamentului profesorului Stangerson. La capătul coridorului, mai înainte de-a ajunge la donjon, se afla o cameră, odaia ocupată de Arthur Rance. Știam acest lucru, deoarece îl văzusem pe american la fereastra acestei camere care dădea spre curtea de onoare. Ușa odăii era de-a latul coridorului, deoarece camera bara și închidea aici coridorul. Într-un cuvînt, ușa camerei era tocmai în fața ferestrei „de est”, care se găsea la capătul celuiilalt coridor drept, din aripa din dreapta, în locul unde, mai înainte, Rouletabille îl postase pe moș Jacques. Cînd stăteai cu spatele la ușă, adică atunci cînd ieșeau din odaie, „se putea vedea tot coridorul”, pe toată lungimea lui: aripa din stînga, palierul și aripa din dreapta. Bineînțeles, numai coridorul cotit, din aripa din dreapta, nu putea fi văzut.

— Coridorul cotit, spuse Rouletabille, îl rezerv pentru mine. Cînd am să te rog, ai să vii să te instalezi aici.

Și mă conduse într-o cămăruță întunecată triumghiulară, care, „pornind” din coridor, stătea dispusă oblic în stînga ușii de la odaia lui Arthur Rance. Din ungherul meu puteam observa tot ce avea să se petreacă în coridor, la fel de lesne ca și cum aș fi fost în fața ușii lui Arthur Rance și, pe deasupra, mai puteam supraveghea și ușa americanului. Ușa cămăruței care avea să fie postul meu de observație era prevăzută cu niște ochiuri de geam translucide. Coridorul, în care fuseseră aprinse toată lămpile, era luminat, în timp ce cămăruța rămînea învăluită în beznă. Era un post de observație extraordinar pentru un spion.

La urma urmei, ce altă menire aveam decît să fac pe spi-onul? pe polițaiul de rînd? Bineînțeles, nu-mi făcea nicio plăcere; și, în afara înclinațiilor mele firești, nu mai era oare și demnitatea profesiei mele care se opunea unor asemenea avataruri? Într-adevăr, ce s-ar fi întîmplat dacă m-ar

fi văzut decanul? Ce-ar fi zis Consiliul de Onoare dacă s-ar fi aflat la tribunal despre comportarea mea? Rouletabille nu se gîdea nicio clipă c-ar putea să-mi treacă prin cap ideea să-i refuz serviciul pe care mi-l cerea și pe care, de fapt, nici nu l-i refuzam: mai întîi, pentru că mă temeam să nu apar în ochii lui ca laș; apoi, fiindcă mă gîndeam că oricînd puteam pretinde, ca detectiv amator, să-mi fie îngăduită căutarea adevărului oriunde; și, în cele din urmă, pentru că era prea tîrziu să mai pot da îndărăt. De ce n-avusesem aceste scrupule mai demult? De ce nu le avusesem? Din pricina curiozității mele, mai puternice decît orice. Și, în afara de asta, mai puteam spune că-mi dădeam și eu obolul la salvarea vieții unei femei; și nu există niciun regulament profesional care să poată interzice un țel atît de generos.

Ne-am întors, străbătînd din nou tot coridorul. Cînd am ajuns în dreptul apartamentului domnișoarei Stangerson, ușa salonului se deschise, împinsă de majordomul care servea dineul (de trei zile, domnul Stangerson cina cu fiicăsa în salonul de la primul etaj) și, întrucît ușa rămăsese întredeschisă, am văzut-o foarte bine pe domnișoara Stangerson, care, profitînd de absența majordomului și de faptul că taică-său se apleca să ridice de jos un obiect pe care ea-l lăsase să scape tocmai atunci, „turna grăbită conținutul unei fiole în paharul domnului Stangerson”.

LA PÂNDĂ

Gestul care pe mine mă tulbură profund nu păru să-l emoționeze deosebit de mult pe Rouletabille. Ne regăsirăm în odaia lui și îmi dădu ultimele instrucțiuni pentru la noapte, fără să-mi pomenească măcar o iotă despre scena pe care-o surprinsesem. Mai întâi urma să cinăm. După ce aveam să terminăm masa, trebuia să intru în cămăruța neagră și, acolo, să stau și să aștept atît cît va fi necesar „ca să văd ce-o să se întîmple”.

— În cazul cînd ai să „vezi” ceva înaintea mea, îmi explică prietenul meu, va trebui să mă anunți. Dacă individul își face apariția în coridorul drept, pe oriunde altundeva decît prin coridorul cotit ai să-l poți observa înaintea mea, deoarece ai în față coridorul drept pe toată întinderea lui, pe cînd eu nu pot avea sub ochii mei decît numai coridorul cotit. Ca să-mi dai de veste, n-ai decît să tragi șnurul de la perdeaua ferestrei din coridorul drept, cea mai apropiată de cămăruța neagră. Perdeaua va cădea de la sine, acoperind fereastra și dînd naștere unei pete de umbră acolo unde, pînă atunci, fusese o pată de lumină, deoarece coridorul e luminat. Ca să faci mișcarea, e de ajuns să scoți mîna afară din cămăruța neagră. Aflîndu-mă în coridorul cotit, care se

întîlnește într-un unghi de nouăzeci de grade cu celălalt coridor, am posibilitatea să văd prin ferestrele coridorului cotit toate petele de lumină pe care le fac ferestrele din coridorul drept. În momentul în care pata de lumină ce ne interesează are să se întunece, voi ști ce vrea să însemne.

— Și-atunci?

— Atunci ai să mă vezi făcîndu-mi apariția de după colțul coridorului cotit.

— Și eu ce-am să fac?

— Ai să pornești imediat după mine, în spatele individului, numai că, între timp, *eu îi voi fi ieșit de mult în fața și-am să-mi dau seama dacă mutra lui se înscrie în cercul meu...*

— Cel desenat de „calea cea bună a rațiunii”, îi terminai eu cuvintele, schițînd un zîmbet șters.

— De ce zîmbești? E absolut inutil... Mă rog, dacă vrei să te distrezi, n-ai decît să te folosești de cele cîteva clipe care ți-au mai ramas, căci, îți jur, în curînd n-ai să mai ai ocazia.

— Și dacă omul are să ne scape?

— *Cu atît mai bine!* spuse flegmatic Rouletabille. Nu țin neapărat să-l înhaț; va avea posibilitatea să fugă coborînd în goană scara și ieșind prin vestibulul de la parter... și asta mai înainte ca tu să apuci să ajungi la palier, deoarece te afli tocmai în fundul coridorului. Am să-l las să plece, *după ce-o să-l văd la față*. Asta-i tot ce am nevoie; să-i văd mutra. Apoi, am să știu eu cum să mă descurc, în așa fel încît să fie ca și mort pentru domnișoara Stangerson, *chiar de-ar rămîne în viață*. Dacă am să-l prind de viu, poate că domnișoara Stangerson și domnul Robert Darzac n-au să mi-o ierte nicio dată! Și țin la prețuirea lor; sînt niște oameni tare de treabă. Trebuie să înțelegi că recunoștința ei față de mine ar fi mult împruținată dacă am să-l duc lui taică-său, *cu mîinile legate și gata să spună tot*, pe individul din „Camera Galbenă” și din „coridorul miraculos”. Mai ales după ce am surprins-o pe

domnișoara Stangerson turnînd un narcotic în paharul tatălui ei, pentru ca profesorul să nu se trezească la noapte auzind convorbirea pe care trebuie s-o aibă cu asasinul ei. Poate a avut mare noroc, în noaptea „coridorului miraculos”, că individul a dispărut ca prin farmec! Am înțeles acest lucru atunci, în noaptea de pomină, cînd, la auzul veștii că *asasinul fugise*, fața domnișoarei Stangerson se luminase deodată. Și am înțeles că pentru salvarea nefericitei era mai important să-l fac pe individ să amuțească decît să trebuiască să-l prind. Indiferent prin ce mijloace. Dar să ucizi un om! să ucizi un om! nu-i chiar un fleac. Și apoi, nu urmăresc așa ceva... doar dacă n-are să mă oblighe, bineînțeles!... Pe de altă parte, să-l fac să amuțească fără ca doamna să-mi destăinuie totul... e o treabă în care, mai înainte de toate, ești obligat să ghicești totul din nimic!... Noroc că am ghicit, dragul meu prieten, sau nu, mai bine zis am raționat... și nu-i cer altceva omului care-o să vină la noapte decît să-mi arate înfățișarea lui adevărată, care să se înscrie...

— În cercul...

— Bineînțeles, și figura lui n-are să mă surprindă!...

— Dar am înțeles că-l văzuseși la față în seara cînd ai pătruns în odaie...

— N-am putut să-l văd cum trebuie... lumînarea era pe podea... și apoi, barba...

— Astă-seară n-o să măi aibă barbă?

— Va avea, după cît sînt în stare să afirm... dar coridorul e luminat și, în afară de asta, acum știu... sau cel puțin mintea mea știe... și-atunci ochii mei au să-l poată vedea...

— Dacă-i vorba doar să-l vezi, și-apoi să-l lași să fugă... pentru ce mai sîntem înarmați?

— Pentru că, dragul meu, *dacă omul din „Camera Galbenă” și din „coridorul miraculos” află că știu totul, atunci va fi în stare de orice, vom fi siliți să ne apărăm.*

— Și ești convins că va veni astă-seară?...

— Tot atât de convins ca și de prezența ta aici!... Azi-dimineață, la zece și jumătate, cu cea mai mare abilitate din lume, domnișoara Stangerson a aranjat în așa fel lucrurile încât să rămână fără îngrijitoare la noapte, le-a dat liber douăzeci și patru de ore, din motive plauzibile, și n-a mai vrut s-o vegheze, în lipsa lor, altcineva decât scumpul ei părinte, care urmează să se culce în budoarul fiică-sii și care-și acceptă noua funcție cu o bucurie plină de recunoștința. Coinciderea plecării domnului Darzac (după cum mi-a spus) cu măsurile excepționale de prevedere luate de domnișoara Stangerson, ca în jurul ei să fie un vid total, nu mai îngăduie nicio îndoială. Venirea asasinului, de care domnul Darzac se teme, *e pregătită în schimb de domnișoara Stangerson!*

— E inspăimântător!

— Într-adevăr.

— Iar gestul, pe care am văzut-o făcându-l, are scopul să-l adoarmă pe taică-său?

— Da.

— La urma urmei, pentru evenimentele de la noapte, sîntem numai noi doi?

— Patru: portarul și nevastă-sa veghează și ei la întîmplare, pentru orice eventualitate... De altfel, cred că priveghiul lor „înainte” e absolut inutil... Dar portarul îmi va putea fi de folos „după aceea, dacă iese cu omor”!

— Deci, crezi că ar putea să se termine printr-un omor?

— *Va fi omor numai dacă are să vrea el!*

— De ce, nu l-ai avertizat și pe moș Jacques? Azi nu te mai folosești de serviciile lui?

— Nu, îmi răspunse Rouletabille, repezindu-mă.

Un răstimp oarecare rămăsei tăcut; apoi, dornic să aflu temeiul gîndurilor lui Rouletabille, luîndu-l pe neașteptate, îl întrebai:

— De ce să nu-l anunțăm și pe Arthur Rance? Ne-ar putea fi de mare folos...

— Aș! spuse Rouletabille indispus... vrei să afle toată lumea secretele domnișoarei Stangerson?... Haidem la masă... e timpul... astă-seară luam masa cu Frédéric Larsan... dacă n-o fi iarăși pe urmele lui Robert Darzac... Nu-l scapă o clipă din ochi. Ei, și? dacă acum nu-i aici, sînt absolut convins că la noapte va fi!... Iată unul pe care am să-l duc!

În acest moment auzirăm zgomot în odaia de-alături.

— El trebuie să fie, spuse Rouletabille.

— Uitasem să te-ntreb, spusei eu: cînd o să fim cu polițistul, nicio aluzie la expediția de la noapte, nu-i așa?

— Bineînțeles, lucrăm singuri, *pe contul nostru personal*.

Și toată gloria va fi numai a noastră?

— Rouletabille adăugă, rîzînd răutăcios:

— Tu ai spus-o, trufașule!

Cinarăm cu Frédéric Larsan, în odaia lui. Îl găsirăm la el în cameră... Ne spuse că abia sosisese și ne invită să ne așezăm la masă. Cina se desfășură în cea mai plăcută bună dispoziție din lume și nu fu greu să-mi dau seama că trebuia atribuită cvasicertitudinii pe care o aveau Rouletabille și Frédéric Larsan, amîndoi laolaltă și fiecare în parte, că, în sfîrșit, vor afla adevărul. Rouletabille îi destăinui lui Fred cel mare că venisem să-l văd din propria mea inițiativă și că mă reținuse să-l ajut la un articol important pe care trebuia să-l termine, chiar la noapte, pentru *l'Epoque*. Trebuia să plec din nou la Paris, spuse el, cu trenul de unsprezece, ducînd cu mine articolul lui, ce trebuia să fie un soi de reportaj mai dezvoltat, în care tînărul ziarist avea să evoce, de la începuturile lor, misterele de la Glandier. Auzind explicația, Larsan zîmbi pe sub mustață, ca unul care nu se lasă tras pe sfoară, dar care din politețe se abține să facă observații în privința

unor treburi care nu-l privesc. Cu mii de precauții în vorbire, ba chiar și în intonații, Larsan și Rouletabille se întreținură îndeajuns de mult despre prezența lui Arthur William Rance la castel, despre trecutul lui din America, pe care ar fi dorit să-l cunoască mai îndeaproape, cel puțin în legătură cu relațiile pe care le avusese cu familia Stangerson. La un moment dat, Larsan, care, pe neașteptate, mi se păru suferind, spuse făcând vizibile eforturi:

— Sînt convins, domnule Rouletabille, că nu mai avem mare lucru de înfăptuit la Glandier și; după părerea mea, cred că n-o să mai dormim prea multe nopți la castel,

— Asta-i și părerea mea, domnule Fred.

— Deci, ești convins, dragul meu, că afacerea s-a sfîrșit?

— Într-adevăr, sînt convins că s-a sfîrșit și nu mai are nimic de spus, replică Rouletabille.

— Te-ai fixat asupra vreunui vinovat?

— Dar dumneavoastră?

— Da.

— Și eu, spuse Rouletabille.

— Să fie oare același?

— Nu cred așa ceva, *doar dacă nu v-ați schimbat părerea dumneavoastră*, spuse tînărul reporter.

Și adăugă cu tărie:

— Domnul Darzac e un om cinstit!

— Ești sigur? întrebă Larsan, Ei bine, și eu sînt sigur, dar de contrariu... Deci, ne avîntam în bătălie?

— Da, în bătălie. Și-am să vă bat, domnule Frédéric Larsan.

— Tineretul nu se teme de nimic, încheie discuția marele Fred, rîzînd și strîngîndu-mi mîna.

Rouletabille răspunse ca un ecou:

— De nimic!

Dar, pe neașteptate, Larsan, care se ridicase de la masă

pentru a ne ura noapte bună, își duse amîndouă mîinile la piept și se clătină. Fu nevoit să se reazime de Rouletabille ca să nu cadă jos. Arăta foarte palid.

— Oh! oh! spuse el, ce am? Să fi fost oare otrăvit?

Și privea la noi cu ochi rătăciți... Zadarnic îl întrebaram ce-i cu el, nu ne mai putu răspunde nimic... Se prăbușise într-un fotoliu și n-am mai fost în stare să-l facem să spună ceva. Eram foarte îngrijați, atît pentru el, cît și pentru noi, deoarece și noi mîncasem din toate felurile pe care le servise Frédéric Larsan. Ne agitam plini de îngrijorare în jurul lui. Acum părea că nu mai are dureri, însă capul i se lăsase pe umăr, iar pleoapele închise ne ascundeau privirea lui. Rouletabille se plecă la pieptul lui Larsan și-i asculta inima...

Cînd se ridică, prietenul meu avea o față tot atît de liniștită pe cît de tulburată i-o văzusem adineauri. Îmi spuse:

— Doarme!

Și mă conduse în odaia lui, după ce închise ușa de la camera lui Larsan.

— Narcoticul? întrebai eu... Domnișoara Stangerson vrea deci s-adoarmă toată lumea în astă-seara?...

— E posibil!... îmi răspunse Rouletabille, gîndindu-se la altceva.

— Dai, noi!... exclamai eu. Cine mă poate liniști că n-am înghițit și noi un narcotic asemănător?

— Te simți rău? mă întrebă Rouletabille cu sînge rece.

— Nu, nicidecum!

— Îți vine să adormi?

— Nici gînd...

— Ei bine, dragul meu, atunci ia și fumează această excelentă țigară de foi.

Și îmi dădu o havană de prima calitate, pe care i-o oferise domnul Darzac; în schimb, el își aprinse pufăitoarea, veșnica lui pufăitoare.

Astfel staturăm în odaie pînă la ora zece, fără să scoatem o vorbă. Tolănit într-un fotoliu, Rouletabille fuma fără încetare, cu fruntea îngrijorată și privirea pierdută-n depărtări. La zece se descălță, îmi făcu un semn și pricepui că trebuia să-mi scot și eu încălțăminte, la fel ca și el. Cînd rămaserăm în ciorapi, Rouletabille îmi zise, atît de încet încît mai degrabă ghicii decît auzii cuvîntul rostit:

— Revolverul!

Îmi scosei revolverul din buzunarul hainei.

— Ridică-i siguranța! spuse el iarăși.

Ridicai siguranța.

Atunci se îndreptă spre ușa camerei și o deschise cu infinite precauții; ușa nu scîrțîi de loc. Ieșirăm din coridorul cotit. Rouletabille îmi făcu din nou semn. Îmi dădui seama că trebuia să mă duc în cămăruța neagră, să-mi iau postul în primire. Abia mă depărtasem cîtiva pași de el, că Rouletabille mă ajunsese din urmă „și mă îmbrățișă, sărutîndu-mă”, după care îl văzui întorcîndu-se în camera lui cu aceleași precauții. Nedumerit de îmbrățișarea lui și puțin îngrijorat, ajunsese în coridorul drept pe care-l parcursei în toată lungimea lui, fără să întîmpin niciun necaz; traversai palierul scării și mersei mai departe pe coridorul aripii din stînga, pînă la cămăruța neagră. Mai înainte de-a intra în cămăruța neagră, privii îndeaproape la șnurul perdelei de la fereastră... Într-adevăr, era destul să-l atingi cu degetul, și perdeaua greoaie avea sa cadă dintr-o dată, „ascunzîndu-i lui Rouletabille pata de lumină”: semnalul convenit. Zgomotul unor pași mă țintui în fața ușii lui Arthur Rance. „Deci, nu se culcase încă!” Dar cum se face că mai era la castel, de vreme ce nu cinase cu domnul Stangerson și cu fie-sa? Cel puțin așa era de crezut, de vreme ce nu-l văzusem la masă în momentul în care surprinsesem gestul domnișoarei Stangerson.

Mă retrasei în cămăruța neagră. Mă simțeam de minune înăuntru. Puteam supraveghea coridorul, cît era de lung, fiind luminat ca în plină zi. Era de la sine înțeles că n-avea să-mi scape nimic din ceea ce urma să se întîmple. Dar ce urma să se întîmple? Poate avea să se întîmple ceva foarte grav. Iarăși îmi amintii, foarte îngrijorat, de sărutarea lui Roulettebille. Nu-ți îmbrățișezi astfel prietenii decît la mari ocazii sau cînd îi paște vreo primejdie! Să mă pîndească oare vreo primejdie?

Mîna mi se crispă pe patul revolverului și începui să aștept. Nu sînt un erou, dar nici laș nu sînt.

Așteptai aproape o oră; în acest răstimp nu observai nimic anormal. Afară, ploaia care pornise să toarne cu găleata pe la orele nouă seara încetase.

Prietenul meu mă prevenise că probabil n-avea să se întîmple nimic mai devreme de miezul nopții sau de ora unu dinspre ziuă. Totuși, nu trecuse mult de unsprezece și jumătate, cînd se deschise ușa de la odaia lui Arthur Rance. Îi auzii scîrțîitul foarte slab al balamalelor. S-ar fi zis că era împinsă dinăuntru, cu cea mai mare atenție. Ușa rămase deschisă un răstimp, ce mi se păru deosebit de lung. Deoarece ușa fusese deschisă înspre coridor, adică împinsă dinăuntru camerei în afara, n-aveam cum să văd nici ce se petrece în odaie, nici ce se întîmpla în dosul ușii. Atunci, auzii din direcția parcului un sunet ciudat, care se repeta pentru a treia oară și căruia nu-i dădusem mai multă importanță decît se dă unui mieunat de pisică vagabondînd noaptea pe streșini. Dar de astă dată, cînd se auzi pentru a treia oară, miorlăitul fu atît de limpede și atît de „special” încît îmi amintii de ceea ce auzisem povestindu-se despre strigătul „Lighioanei Domnului”. Întrucît mă gîndii că miorlăitul însoțise pînă acum toate dramele desfășurate la Glandier, nu-mi putui reține un fior de groază. Deodată, văzui

cum un necunoscut își face apariția de după ușă, închizînd-o după el. La început nu-l putui recunoaște, deoarece sta cu spatele la mine, aplecat asupra unui balot destul de voluminos. După ce închise ușa și luă în spinare balotul, omul se întoarse cu fața spre cămăruța neagră și abia atunci îmi dădui seama cine era. Cel care ieșea la ora asta din camera lui Arthur Rance era „paznicul”. „Omul verde”. Purta același costum în care-l văzusem pe șosea, în fața hanului „Donjon”, în prima zi cînd venisem la Glandier, și pe care-l mai purtase, în aceeași dimineață, cînd îl reîntîlnisem, Rouletabille și cu mine, ieșind din castel. Nu mai încăpea vorbă, era paznicul. Îl văzui foarte clar. Înfațișarea lui mi se păru că exprimă oarecare neliniște. Deoarece strigătul „Lighioanei Domnului” se auzi de afară pentru a patra oară, își lăsă balotul în coridor și se apropie de cea de a doua fereastră, pornind numărătoarea ferestrelor dinspre cămăruța neagră. Nu riscai să fac nicio mișcare, deoarece îmi fu teamă să nu-mi trădez prezența.

Cînd ajunsese în fața ferestrei, își lipi fruntea de geamurile translucide și scormoni bezna parcului. Rămase așa vreo jumătate de minut. Era o noapte clară, însă cu intermitențe, luminată de-o lună strălucitoare, care, din cînd în cînd, se tupila în dosul unui nor uriaș. „Omul verde” își ridică în două rînduri mîinile și făcu cîteva semne pe care nu le putui pricepe; după aceea, plecînd de lîngă fereastră, își reluă balotul și se îndreptă, de-a lungul coridorului, spre palierul scării.

Rouletabille îmi spusese: „Cînd ai să observi ceva, dă drumul la șnur”. Acum vedeam ceva. Să fie oare acel ceva pe care-l aștepta Rouletabille? Nu era treaba mea și n-aveam altceva de făcut decît să execut consemnul ce mi se dăduse. Slobozii șnurul! Inima-mi bătea să se spargă. Paznicul ajunsese la palierul scării, dar, spre marea mea nedumerire, deo-

arece mă așteptam să-l văd mergînd mai departe pe coridor, în aripa din dreapta, observai că pornise să coboare scara în direcția vestibulului.

Ce să fac? Privii prostit la perdeaua greoaie care căzuse, acoperind fereastra. Dădusem semnalul și nu-l vedeam pe Rouletabille făcîndu-și apariția de după colțul coridorului cotit. Nimeni nu se ivi, nimic nu apărui. Eram perplex. Se scurse o jumătate de ceas, care mi se păru cît un secol. „Ce urma să fac acum, dacă aveam să mai observ și altceva?” Semnalul fusese dat, nu-l mai puteam da a doua oară... Pe de altă parte, dacă m-aș aventura acum în coridor, aș răsturna toate planurile lui Rouletabille. La urma urmei, n-aveam ce să-mi reproșez și, dacă se întîmplase altceva decît la ceea ce se așteptase prietenul meu, n-avea decît să-și reproșeze sieși. Deoarece acum nu-i mai puteam fi de niciun folos real avertizîndu-l, riscai totul pe-o singură carte: ieșii din cămăruță și, tot numai în ciorapi, măsurîndu-mi cu grijă pașii și trăgînd cu urechea la liniștea din jur, mă îndreptai spre coridorul cotit.

În coridorul cotit nu era nimeni. Mersei pînă în dreptul ușii de la odaia lui Rouletabille. Trăsei cu urechea. Nimic. Bătui încetișor în ușă. Nimic. Apăsai pe clanță, ușa se deschise. Intrai în odaie. Rouletabille zăcea pe parchet, cît era de lung.

INCREDIBILUL CADAVRU

Mă aplecai cu nespusă groază deasupra trupului reporterului. Avusei bucuria să constat că dormea! Dormea adâncit într-un somn tot atît de profund şi nesănătos ca şi cel în care-l văzusem cufundîndu-se pe Frédéric Larsan. Acum căzuse şi el victimă narcoticului turnat în alimentele ce ne fuseseră servite. Dar cum se făcea că n-avusesem şi eu aceeaşi soartă! Atunci mă gîndii că narcoticul ne fusese cu siguranţă turnat în vinul sau în apa ce ni se dăduse la masă, şi astfel totul se lămuria: „deoarece nu beau niciodată în timpul mesei”. Dăruit de la natură cu nişte rotunjimi premature, sînt pus la un regim sec, după cum se zice. Îl zgîlţîii zdravăn pe Rouletabille, dar nu reuşii în niciun chip să-l fac să-şi deschidă ochii. Fără doar şi poate, somnul acesta trebuie să fi fost isprava domnişoarei Stangerson.

Se gîndise, desigur, că veghea acestui tînăr care prevedea totul, care ştia totul, era mai de temut decît persoana lui taică-său. Mi-adusei aminte că majordomul ne recomandase, în timp ce ne servea cina, un excelent Chablis, care, mai mult ca sigur, trecuse şi el pe la masa profesorului şi a fiicei sale.

Se scurse astfel mai mult de-un sfert de ceas. Luai hotă-

rîrea, în aceste împrejurări extraordinare, cînd era atîta nevoie să fim treji, să recurg la mijloace drastice. Aruncaî o cană cu apă peste capul lui Rouletabille. În sfîrșit, deschise ochii! Niște bieți ochi stinși, fără viață, fără lumină în ei. Dar asta nu însemna oare o primă victorie? Am vrut s-o completez și-i trăsei o pereche de palme lui Rouletabille, pe obraji, apoi îl cuprinsei în brațe să-l ridic. Ce noroc! simții cum se încordează în brațele mele și-l auzii șoptind: „Dă-i înainte, dar nu mai face atîta zgomot!...” Să continui să-i trag palme fără să fac niciun zgomot, mi se păru o imposibilitate. Începui din nou să-l ciupesc și să-l zgîlții. Atunci izbuti să se țină pe picioare. Eram salvați!...

— M-au adormit, spuse el... Ah! am trecut prin cîteva clipe îngrozitoare mai înainte de-a mă lăsa furat de somn... Dar acum a trecut! Nu mă lăsa s-adorm nicio clipă!...

Nici n-apucă să rostească bine aceste cuvinte, cînd un strigăt de groază ne sfișie auzul; s-ar fi zis că un adevărat vaiet de moarte răsuna în castel...

— Nenorocire! urlă Rouletabille... am sosit prea tîrziu!...

Vru să se repeadă spre ușă; dar era într-atît de buimăcit încît se prăbuși lîngă perete. Eu și apucasem să mă năpusesc în coridor, cu revolverul în mînă, alergînd ca un nebun în direcția odăii domnișoarei Stangerson. Chiar în clipa cînd ajungeam la intersecția coridorului cotit cu cel drept, zării un individ fugind din apartamentul domnișoarei Stangerson și ajungînd, din cîteva salturi, la palierul scării.

Nu mai putui răspunde de faptele mele: trăsei... împușcătura revolverului răsună în coridor, bubuind asurzitor; dar individul, conținîndu-și salturile lui bezmetice, pornise să coboare în goană treptele scării. Alergai după el strigînd: „Oprește! Oprește! sau te omor!...” Cînd mă repezii, la rîndul meu, spre scară, îl văzui venind spre mine, din fundul coridorului care se afla în aripa din stînga a castelului, pe Ar-

thur Rance, urlînd: „Ce s-a întîmplat? Ce s-a întîmplat?” Arthur Rance și cu mine ajunserăm aproape în același timp la picioarele scării; fereastra din vestibul era deschisă; văzurăm foarte bine silueta omului care fugea; fără să mai stăm pe gînduri, descărcărăm revolverele în direcția lui; omul era în fața noastră la mai puțin de zece metri; se împiedică și crezurăm că are să cadă; tocmai ne pregăteam să sărim pe fereastră; dar omul porni din nou la fugă cu puteri înzecite; eu eram numai în ciorapi, iar americanul desculț de-a binelea; „dacă nu-l ajungeau împușcăturile revolere-lor”, în niciun caz nu mai puteam trage nădejde să-l ajungem din urmă! Descărcărăm în el ultimele noastre cartușe; dar individul fugea mai departe... Însă acum fugea înspre dreapta curții de onoare, către extremitatea aripii din dreapta a castelului, unde erau numai șanțuri și grilaje înalte, împrejmuind locul de unde nu mai avea cum să scape, întrucît de aici, „în fața noastră”, nu mai exista altă ieșire decît ușa cămăruței-consolă în care acum locuia paznicul.

Deși trebuia să fie neapărat rănit de gloanțele noastre, omul avea de astă dată un avans de vreo douăzeci de metri. Deodată, în spate-ne, deasupra capetelor noastre, se deschise una din ferestrele coridorului și auzirăm glasul lui Rouletabille strigînd disperat, cît îl ținea gura:

— Trage, Bernier! Trage!

Noaptea, luminoasă în clipa de față, o adevărată noapte cu clar de lună, fu iarăși sfîșiată de-o străfulgerare.

La sclipirea ei, îl zărirăm pe moș Bernier, în picioare, cu pușca la umăr, în pragul ușii donjonului.

Țintise bine. „Umbra se prăbuși la pămînt.” Dar, întrucît apucase s-ajungă pînă la capătul aripii din dreapta a castelului, căzu de cealaltă parte a colțului clădirii; adică am văzut-o destul de limpede cum cădea, însă se prăbuși definitiv la pămînt abia dincolo de zidul castelului, unde n-o mai pu-

team vedea. Bernier, Arthur Rance și cu mine ajunserăm acolo abia după vreo douăzeci de secunde. „Umbra zăcea moartă la picioarele noastre.”

Larsan, deșteptat fără îndoială din somnul lui letargic datorită strigătelor și împușcăturilor, deschisese fereastra odăii și striga la noi, așa cum strigase și Arthur Rance:

— Ce s-a întâmplat? Ce s-a întâmplat?

Iar noi, noi stăteam aplecați deasupra umbrei, deasupra misterioasei umbre moarte a asasinului. Îi strigai lui Rouletabille, care se trezise de-a binelea și ajunsese la noi într-o clipită:

— A murit! A murit!...

— Cu atît mai bine, spuse el... Transportați-l în vestibulul castelului...

Dar se răzgîndi;

— Nu! nu! Să-l depunem în odaia paznicului!...

Rouletabille bătu la ușa camerei paznicului... Dinăuntru nu răspunse nimeni... ceea ce, firește, pe mine nu mă miră de loc.

— Se vede că nu-i aici, spuse reporterul, altminteri ar fi ieșit pînă acum!... Atunci să ducem trupul în vestibul...

În răstimpul cît întîrzasem lîngă „umbra moartă”, noaptea se întunecase atît de mult, din cauza lunii ce fusese acoperită de-un nor uriaș, încît n-aveam altă posibilitate să „vedem” umbra decît cu mîinile, fără să-i putem distinge trăsăturile. Și totuși ochii noștri ardeau de curiozitate să vadă! Moș Jacques, care venise și el între timp, ne ajută să transportăm cadavrul pînă în vestibulul castelului. Acolo îl așezarăm pe prima treaptă a scării. Pe parcursul drumului simțeam cum mi se scurge pe mîini sîngele cald al rănilor lui...

Moș Jacques dădu o fugă pînă la bucătărie, de unde se întoarse cu un felinar. Se aplecă deasupra feței „umbrei

moarte“ și-n clipa aceea îl recunoscurem cu toții pe paznic, cel căruia patronul hanului „Donjon“ îi zicea „omul verde“ și pe care eu îl văzusem, acum o oră, ieșind cu un balot în spate din odaia lui Arthur Rance. Dar cele văzute de mine nu i le puteam spune decît numai lui Rouletabille, ceea ce și făcui cîteva secunde mai tîrziu.

.....

Nu mi-aș putea îngădui să trec sub tăcere imensa stupefacție – aș zice chiar dezamăgirea cumplită – de care dădură dovadă Joseph Rouletabille și Frédéric Larsan, care venise și el după noi, în vestibul. Pipăiau cadavrul... priveau înlemniți la fața mortului, la hainele verzi ale paznicului... și repetau fără încetare amîndoi:

— Imposibil!... e imposibil!

Rouletabille chiar strigă scos din fire:

— Îți vine să turbezi, nu altceva!

Moș Jacques vădea o durere stupidă, prostească, însoțită de văicăreli ridicole. Susținea că ne înșelasem și că nu era cu putință ca paznicul să fie asasinul stăpînei lui. Am fost nevoiți să-l îndemnăm să tacă. Chiar fiu-său de-ar fi fost omorît, nu l-ar fi jeluit mai avan, și-mi explicai exagerarea acestor sentimente omenești prin spaima care-l cuprindea ca nu cumva să fie bănuیت că-l bucura moartea asta dramatică; într-adevăr, toată lumea știa că moș Jacques nu-l putea suferi pe paznic. Constatai ca numai moș Jacques arăta îmbrăcat cum se cuvine, spre deosebire de noi toți, care eram îmbrăcați la repezeală, desculți sau numai în ciorapi.

Însă Rouletabille nu lăsa în pace cadavrul; îngenuncheat pe dalele de piatră din vestibul, luminat de felinarul adus de

moș Jacques, se apucase să dezbrace trupul paznicului îi dezgoli pieptul la piele. Era plin de sânge.

Și, deodată, smulgînd felinarul din mîinile lui moș Jacques, îi îndreptă lumina cît mai aproape de rana larg deschisă. Atunci se ridică în picioare și spuse cu un glas nemaipomenit, pe-un ton de-o sălbatică ironie:

— Omul dinaintea voastră, pe care voi credeți că l-ați ucis cu gloanțe de revolver și cu alicie, a murit de pe urma unei lovituri de cuțit, drept în inimă!

Din nou am crezut că Rouletabille înnebunise și m-am aplecat și eu, la rîndul meu, deasupra cadavrului. Atunci mi-am putut da seama că, într-adevăr, trupul paznicului n-avea nicio rană datorită vreunui proiectil, ci numai regiunea cordului îi fusese străpunsă de-o lamă tăioasă de cuțit.

PISTA DUBLĂ

Încă nu-mi venisem bine în fire din uluirea pricinuită de extraordinara descoperire, când tînărul meu prieten mă bătău pe umăr și-mi spuse:

- Haide cu mine!
- Unde? îl întrebai eu.
- În camera mea.
- Ce să facem acolo?
- Să medităm.

În ce mă privește, îi mărturisii că mă simțeam într-o stare de totală neputință, nu numai să meditez, ci chiar să și gîndesc; și, în această noapte tragică, după atîtea evenimente a căror grozăvie nu putea fi egalată decît de lipsa lor de sens, îmi venea foarte greu să înțeleg cum de putea să aibă Joseph Rouletabille pretenția să „mediteze”, cînd existau cadavrul paznicului și domnișoara Stangerson, care probabil se zbătea în brațele morții. Totuși, o făcu cu acel sînge rece pe care-l manifestă marii căpitani de oști în toiul bătăliilor. Trase după noi ușa camerei, îmi arătă un fotoliu, se așeză temeinic în fața mea și, după cum era și firesc, își aprinse pipa. Priveam la el cum medita... și adormii. Cînd mă trezii, era ziuă în cel mai bun înțeles al cuvîntului. Ceasul arăta

opt. Rouletabilie nu mai era în odaie. Fotoliul lui, care se afla în fața mea, era gol. Mă sculasem și începusem să-mi dezmořesc încheieturile, cînd se deschise ușa și prietenul meu intră înăuntru. După fizionomia lui îmi dădui imediat seama că nu-și pierduse vremea zadarnic în timpul cît eu dormisem,

— Domnișoara Stangerson? întrebai eu de îndată.

— Starea ei e foarte alarmantă, dar nu se poate spune că-i chiar disperată.

— Ai plecat de mult din odaie?

— De cum s-au ivit primele raze ale zorilor.

— Ai lucrat?

— Mult.

— Ce-ai descoperit?

— Niște urme duble de pași, foarte importante „și care m-ar fi putut stingheri...”

— Și acum nu te mai stingheresc?

— Nu.

— Te-au lămurit în vreo privință?

— Da.

— În privința „incredibilului cadavru” al paznicului?

— Da; acum cadavrul e absolut „credibil”. Azi de dimineață, plimbîndu-mă în jurul castelului, am descoperit două feluri distincte de pași, ale căror amprente paralele au fost întipărite în același timp astă-noapte. Spun: „în același timp” și, în realitate, nu se poate ca lucrurile să se fi petrecut astfel, deoarece, dacă s-ar fi întîmplat ca unul din rîndurile de pași să se fi întipărit mai înainte să fi avut loc imprimarea celui-lalt rînd, el ar fi avut adeseori ocazia, mergînd pe același drum, „să calce peste urmele celorlaltți pași”, fapt care nu poate fi descoperit nicăieri. Urmele de pași ale unuia nu calcă nicăieri peste urmele de pași ale celui-lalt rînd. Nici gînd de-așa ceva, arătau ca niște urme de pași „care păreau

să stea de vorbă între ele”. Spre mijlocul curții de onoare, această pistă dublă se despărțea de toate celelalte, ieșind din curte și îndreptându-se spre stejăriș. Când am ieșit din curtea de onoare, cu privirea ațintită la urmele de mai sus, am fost ajuns din urmă de Frédéric Larsan. Imediat se interesă în chip deosebit de ceea ce făceam și, într-adevăr fie spus, pista dublă merita să te ocupi de ea. Pe pistă puteau fi reîntîlnite urmele duble de pași găsite cu ocazia evenimentelor din „Camera Galbenă”: pașii grosolani și pașii eleganți; dar, în timp ce, atunci când se petreceau evenimentele din „Camera Galbenă”, pașii grosolani n-aveau alt rol decît să-i întîlnească, pe malul heleșteului, pe cei eleganți, pentru ca apoi să dispară – de unde Larsan și cu mine, trăsesem concluzia că cele două feluri de urme de pași aparțineau aceluiași individ care doar își schimbase încălțăminte – de astă dată, pașii grosolani și pașii eleganți mergeau alăturați. O asemenea constatare se iscase parcă dinadins ca să-mi tulbure certitudinile anterioare. Larsan păru să aibă aceleași gînduri ca și mine; de aceea ne aplecarăm deasupra urmelor, amușinînd pașii ca niște copoi la vînătoare. Mi-am scos din portofel tălpile de hîrtie. Prima talpă, cea pe care-o decupasem după amprentele pantofilor lui moș Jacques identificate de Larsan, adică după amprentele pașilor grosolani, prima talpă, după cum îți zic, se suprapunea de minune peste una din urmele pe care le aveam dinaintea ochilor, iar cea de-a doua talpă, care era copia fidelă a pașilor „eleganți”, se suprapunea tot atît de bine peste amprenta corespunzătoare, dar cu o mică diferență la vîrfuri. De fapt, noua urmă a pașilor eleganți se deosebea de urmele de pe malul heleșteului numai prin lungimea încălțăminte. De aici nu puteam trage concluzia că urmele aparțineau aceleiași persoane, dar nici nu puteam afirma cu precizie că nu erau ale lui. Era foarte posibil ca necunoscutul să nu mai fi purtat aceeași încălță-

minte. Urmărind în continuare pista dublă, Larsan și cu mine ne-am lăsat călăuziți de ea pînă am ieșit din stejăriș și ne-am trezit iarăși pe malurile heleșteului, care ne mai văzuseră cu prilejul primei noastre anchete. De astă dată însă, niciuna din urme nu se oprea aici, ci amîndouă, luînd-o pe potecuță, se îndreptau către șoseaua mare ce duce la Epinay. Cînd am ajuns acolo, ne-am pomenit dinaintea unui pavaj din caldarîm, recent așternut, care nu ne-a mai îngăduit să observăm nimic în plus; așa că ne-am întors iarăși la castel, fără să ne mai spunem o vorbă. Cînd am ajuns în curtea de onoare, ne-am despărțit; însă urmînd aceeași cale pe care pornise mintea noastră, ne-am întîlnit din nou în fața ușii de la odaia lui moș Jacques. L-am găsit pe bătrînul servitor la pat și imediat am observat că hainele pe care și le azvîrlise pe-un scaun se găseau într-o stare jalnică, iar încălțămîntea, niște pantofi întru totul asemănători cu cei pe care-i cunoșteam atît de bine, arăta nespus de murdară. Era cu neputință ca moș Jacques să-și fi putut nenoroci în halul ăsta încălțămîntea și să-și fi udat hainele learcă atunci cînd ajutase la transportarea cadavrului paznicului, din capătul curții pînă la vestibul, sau atunci cînd se dusesese la bucătărie să caute felinarul, deoarece nici gînd să fi plouat în acele clipe. În schimb, plouase mai înainte și plouase și după aceea. În ce privește figura bătrînului, n-arăta prea chipeșă la înfățișare. Părea să oglindească o imensă sfîrșeală, iar ochii, clipind într-una, ne priveau înspăimîntați din primul moment cînd intrasem. L-am luat la întrebări. Mai întîi ne-a răspuns că se culcase imediat după sosirea la castel a doctorului pe care majordomul fusese să-l cheme; dar atîta l-am încolțit cu întrebările și pînă într-acolo i-am dovedit că mințea încît a sfîrșit prin a ne mărturisi că, într-adevăr, ieșise din castel. Firește că l-am întrebat care a fost motivul; ne-a răspuns că-l duruse capul, că simțise nevoia să ia puțin

aer, dar fără să meargă mai departe de stejăriș. Atunci i-am descris tot drumul pe care-l parcursese, atît de amănunțit de parcă l-am fi văzut. Bătrînul se ridică în capul oaselor și începu să tremure din toate încheieturile.

— Nu erai singur! se răsti la el Larsan.

Atunci moș Jacques spuse:

— Deci ați văzut-o și dumneavoastră?

— Pe cine? întrebai eu.

— Păi, fantoma neagră!”

După care moș Jacques ne povesti că, de vreo cîteva nopți încoace, zărea mereu o fantomă neagră. Fantoma se ivea în parc de îndată ce bătea miezul nopții și se furișa printre copaci cu o îndemînare de necrezut. Parcă trecea prin trunchiul arborilor. De două ori la rînd, moș Jacques, care zărise fantoma de la fereastra lui, în bătaia lunii, se sculase și pornise hotărît la vînarea straniei apariții. Alaltăieri era cît pe-acî să pună mîna pe ea, dar fantoma se topise după colțul donjonului; în sfîrșit, astă-noapte, ieșind într-adevăr din castel, muncit de gîndurile crimei care se comisesese iarăși, văzuse fantoma neagră răsărind pe neașteptate în mijlocul curții de onoare. La început o urmărise cu deosebită prudență, apoi mai îndeaproape... și astfel dăduse ocol stejărișului, heleșteului și ajunsese la marginea șoselei ce duce la Epinay. Acolo fantoma dispăruse ca prin farmec.”

„— Ai văzut-o la față? întrebă Larsan.”

— Nu! n-am văzut decît numai niște vâluri negre...

— Și nu te-ai repezit la ea după cele ce s-au petrecut în coridor?

— N-am fost în stare! Eram înlemnit de groază... Deabia aveam putere să mă țin după ea...

— Nu-i adevărat că te-ai ținut după ea, moș Jacques, spusei eu și vocea mea deveni amenințătoare, ai mers îm-

preună cu fantoma pînă la șoseaua ce duce la Epinay, «braț la braț cu ea!»

— Nu! strigă el... Începuse să plouă, de parcă turna cu găleata... M-am întors la castel!... Nu știu ce s-a întîmplat cu fantoma neagră...”

Dar își feri privirile din fața mea. Am plecat și l-am lăsat singur. Cînd am fost afară, l-am întrebat pe Larsan:

„— Să fie oare complice?”

Aveam în glasul meu un ton ciudat, privindu-l bine în față pe Larsan, să-i surprind ascunzișul gîndurilor. Larsan ridică brațele spre cer.

„— De unde să știi?... De unde să știi într-un caz ca ăsta?... Acum douăzeci și patru de ore puteam să jur că nu există complici!...”

Și mă lăsă singur, anunțîndu-mă că pleacă îndată de la castel pentru a se duce la Epinay.

Rouletabille își terminase povestirea. Îl întrebai:

— Ei și? Ce concluzie tragi din toate astea?... În ce mă privește, eu nu văd ce!... Nu sînt în stare să-nțeleg!... Mă rog! Ce-ai aflat?

— *Totul!* exclamă el... *Totul!*

Niciodată nu l-am văzut cu o față atît de radioasă. Se ridicase în picioare și-mi strîngea din toate puterile mîna...

— Atunci explică-mi, îl rugai eu.

— Hai să ne interesăm ce mai face domnișoara Stanger-son, îmi răspunse el grăbit.

ROULETABILLE CUNOAȘTE CELE DOUĂ JUMĂTĂȚI ALE ASASINULUI

Domnișoara Stangerson fusese cît pe-aci să fie asasinată pentru a doua oară. Din nenorocire, de astă dată avu mai mult de suferit decît prima oară. Cele trei lovituri de cuțit cu care necunoscutul îi străpunsese pieptul, în această nouă și tragică noapte, o răstigniră îndelung la hotarul dintre viață și moarte, iar cînd, în cele din urmă, viața fu mai tare decît moartea și se putu nădăjdui că nefericita femeie va scăpa iarăși din ghearele sîngeroasei sale sorți, se observă că, deși își recăpăta puterile pe zi ce trecea, nu-și mai recăpăta în schimb mințile. Cea mai mărunță aluzie la oribila tragedie o împingea pînă în pragul delirului. Sînt convins că nu exagerăm prea mult atunci cînd afirmăm că arestarea domnului Robert Darzac, care avu loc la castelul Glandier a doua zi după ce se descoperise cadavrul paznicului, adînci și mai mult prăpastia morală în care am văzut pravăbindu-se această splendidă inteligență.

Domnul Robert Darzac sosi la castel către ora nouă jumătate. Îl văzui venind în fugă prin parc, cu părul și hainele într-un hal fără de hal, murdar, plin de noroi, într-o stare jalnică. Fața-i era de-o paloare mortală. Împreună cu Roule-

tabille, stăteam sprijiniți în coate la una din ferestrele coridorului. Ne zări; scoase un răcnet deznădăjduit spre noi:

— Am venit prea târziu!...

Rouletabille îi strigă:

— Trăiește!...

După un minut, domnul Darzac intră în camera domnișoarei Stangerson și-l auzirăm, prin ușă, izbucnind în hohote de plîns.

.....

— **C**e fatalitate! gema lîngă mine Rouletabille. Ce zei infernali vor fi veghind oare la nenorocirea acestei familii! Dacă n-aș fi fost adormit, aș fi salvat-o pe domnișoara Stangerson și l-aș fi amuțit pentru totdeauna pe necunoscut... *iar paznicul n-ar mai fi murit!*

.....

— **D**omnul Darzac veni să ne caute. Îl năpădeau lacrimile. Rouletabille îi povesti tot ce se întîmplase: cum pregătise totul pentru salvarea amîndurora, a domnișoarei Stangerson și a lui; și cum mai mult ca sigur ar fi reușit să-i salveze, alungîndu-l pentru totdeauna, pe necunoscut, „după ce i-ar n văzut la față”, dacă planul lui nu s-ar fi sfîrșit atît de sîngeros, din cauza narcoticului.

— Ah! dacă ați fi avut într-adevăr încredere în mine, spuse tînărul în șoaptă, dacă i-ați fi spus și domnișoarei

Stangerson să aibă încredere în mine!... Dar aici fiecare se ferește de celălalt... fiica se ferește de tată... logodnica se ferește de logodnic... în timp ce dumneata îmi cereai să fac tot ce-mi stă în putință să împiedic venirea asasinului, *domnișoara Stangerson se străduia din răsuputeri să fie asasinată!* Și am sosit prea târziu... pe jumătate adormit... abia târîndu-mă în odaia unde doar la vederea nefericitei scăldate în sînge m-am trezit de-a binelea...

La rugămintea domnului Darzac, Rouletabille povesti scena. Rezemîndu-se de pereți să nu cadă, în timp ce noi alergam după asasin în vestibul și prin curtea de onoare, el se îndreptase spre camera victimei... Ușile anticamerei sînt deschise: intră înăuntru; domnișoara Stangerson zace neînsuflețită, pe jumătate prăvălită pe birou, cu ochii închiși: capotul e înroșit da sîngele ce-i curge în valuri din piept. Lui Rouletabille i se pare, fiind încă sub influența narcoticului, că se află în plin coșmar. Ca un automat, se reîntoarce în coridor, deschide o fereastră, ne anunță crima strigînd, ne ordonă să tragem și se întoarce în odaie. Traversează imediat buduarul pustiit, intră în salonul a cărui ușă rămăsese întredeschisă, îl zgîlție pe domnul Stangerson pe canapeaua unde se culcase și-l trezește, așa cum îl trezisem și eu pe Rouletabille, cu cîteva momente mai înainte. Domnul Stangerson se deșteaptă cu privirea buimacă, se lasă tîrît de Rouletabille pînă în cameră, își zărește fata și sloboade un strigăt sfîrșietor... Ah! s-a trezit! s-a trezit!... Acum, unindu-și amîndoi puterile șovăitoare, duc trupul victimei pe pat...

Apoi, Rouletabille vrea să vină la noi, să afle... „să afle”... însă înainte de-a pleca din cameră, se oprește lîngă birou... Pe jos se află un pachet... uriaș... un balot... Ce-i cu pachetul ăsta aici, lîngă birou?... Acoperămîntul de pînză cu care a fost împachetat e desfăcut... Rouletabille se pleacă deasu-

pra... Hîrtii... hîrtii... fotografii... Citește: „Un nou electroscop condensator diferențial... Proprietățile fundamentale ale substanței intermediare între materia ponderabilă și, eterul imponderabil.” Într-adevăr, într-adevăr, ce mister și ce formidabilă ironie a soartei hotărască să i se restituie profesorului Stangerson, în ceasul în care copila îi este asasinată, toate hîrtoagele astea inutile, „pe care o să le-arunce pe foc!... pe foc!... pe foc!... chiar mîine”.

.....

In dimineța următoare acestei nopți de pomină îl văzurăm făcîndu-și reparația pe domnul de Marquet, pe grefier și pe jandarmi. Am fost cu toții interogați, cu excepția domnișoarei Stangerson, firește, care era într-o stare învecinată cu coma. După ce ne-am pus de acord, Rouletabille și cu mine, n-am spus decît atît cît am crezut de cuviință că trebuie să spunem. M-am ferit să vorbesc despre staționarea mea în cămăruța neagră sau despre povestea cu narcoticul. Pe scurt, am trecut sub tăcere orice ar fi putut da de bănuît că ne așteptam să se întîmple ceva și, de asemenea, orice ar fi îngăduit să se creadă că domnișoara Stangerson „îl aștepta pe asasin”. Poate că nefericita avea să plătească cu viața taina cu care-l înconjură pe asasin... Nu era în căderea noastră să facem ca o astfel de jertfă să devină inutilă... Arthur Rance povesti la toată lumea, foarte firesc – atît de firesc încît rămăsei uluit – că ultima dată îl văzuse pe paznic pe la unsprezece noaptea. Paznicul venise în camera lui, spunea el, să-i ia valiza pe care trebuia s-o ducă la gara Saint-Michel a doua zi de dimineță, la prima oră, „și stătuseră îndelung la palavre despre vînătoare și despre braconaj!” Arthur William Rance,

într-adevăr, trebuia să plece dimineața de la Glandier pe jos, după cum îi era obiceiul, la Saint-Michel; așa că intenționase să profite de-o plimbare matinală a paznicului în micul târg pentru a se descotorosi de bagaj. Acesta era balotul pe care-l purta „omul verde” când îl văzusem ieșind din odaia lui Arthur Rance.

Cel puțin așa fusei ispitit să cred, întrucît domnul Stangeron îi confirmă spusele: tot el mai adăugă că ieri seara n-avusese plăcerea să ia masa împreună cu prietenul lui, Arthur Rance, deoarece acesta-și luase definitiv rămas bun de la el și de la fiica lui, pe la orele cinci. Domnul Arthur Rance rugase să i se servească doar un ceai la el în cameră, deoarece se simțea puțin indispus.

Bernier, portarul, la indicațiile lui Rouletabille, relatează că fusese convocat chiar de către paznic să pornească împreună în noaptea respectivă la vînătoare de braconieri (paznicul nu-l mai putea contrazice), că își dăduseră amîndoi întîlnire în apropierea stejărișului și, văzînd că paznicul nu mai venea, el, Bernier, pornise în întîmpinarea lui... cînd ajunsese în dreptul donjonului, intrînd prin ușa curții de onoare, zărise un individ fugind din toate puterile în partea opusă, către capătul aripii din dreapta a castelului; în aceeași clipă se auziseră focuri de revolver pe urmele fugarului; Rouletabille se ivise la fereastra coridorului; îl zărise, pe el, pe Bernier, îl recunoscuse, îl văzuse cu pușca și-i poruncise să tragă. Bernier slobozise împușcătura din arma pe care-o avea gata de tragere... și fusese convins că-l nimerise pe fugar! chiar crezuse că-l omorîse, și-această credință durase pînă în clipa cînd Rouletabille, dezgolind trupul prăbușit în urma împușcăturii, îi adusese la cunoștință că individul „fusese ucis cu lovituri de cuțit”; că, de altminteri, nu știa ce să mai creadă dintr-o asemenea fantasmagorie. De vreme ce cadavrul găsit nu era al fugarului în care trăse-

serăm cu toții, însemna că fugarul trebuia să fie ascuns pe undeva. Or, în curticica în care stăteam cu toții, strînși în jurul cadavrului, „nu mai era loc pentru un alt trup mort sau viu” fără ca noi să-l fi putut vedea!

Acestea au fost vorbele lui moș Bernier. Dar judecătorul de instrucție îi răspunse că în timpul cînd eram în curticică trebuie să fi fost întuneric beznă, de vreme ce nu putusem desluși figura paznicului și fusese nevoie să-l transportăm în vestibul ca să-l putem recunoaște... La care moș Bernier îi întoarse vorba, spunînd că atît de neîncăpătoare era curticica încît, dacă nu avusesem cum să vedem un „alt trup mort sau viu”, ar fi trebuit, cel puțin, să dăm peste el călcîndu-l în picioare. La urma urmei, în curtea aceea mică eram cinci inși, fără să mai punem la socoteală cadavrul. Era într-adevăr ceva ciudat să ne fi putut scăpa din vedere vreun alt trup... Singura ușă care dădea în curticică era ușa de la odaia paznicului, iar ea era încuiată. Se găsisese cheia în buzunarul paznicului...

Totuși, judecătorul de instrucție nu acordă cine știe ce atenție raționamentului lui Bernier, întrucît, deși la prima vedere părea logic, lăsa să se înțeleagă că fusese împușcat, cu arme de foc, un om care pînă la urmă murise din cauza unor lovituri de cuțit. Și fu limpede ca ziua, pentru toată lumea, că magistratul era convins că „fugarul” ne scăpase din mîină și că dăduse peste un cadavru care n-avea nimic, nici în clin nici în mîinecă, cu „cazul nostru”. După părerea lui, cadavrul paznicului era alt caz. Voi să-și susțină această părere fără să mai zăbovească, și probabil că „noul caz” corespundea într-atît părerilor pe care și le făcuse de vreo cîteva zile încoace despre năravurile paznicului, despre legăturile lui sentimentale, despre recenta intrigă amoroasă pe care-o întreținea cu nevasta proprietarului hanului „Donjon” și, de asemenea, îi confirma într-atîta rapoartele ce i se prezenta-

seră în privința amenințărilor cu moartea, strigate-n gura mare de moș Mathieu la adresa paznicului, încît pe la unu după-amiază moș Mathieu fu arestat și condus sub escortă întărită la Corbeil, cu toate gemetele lui de reumatic și în ciuda protestelor neveste-sii. Totuși nu se descoperise nimic compromițător la el; dar vorbele spuse, chiar în ajun, unor căruțași, care le repetaseră, îl compromiseseră și mai mult decît dacă s-ar fi găsit în salteaua lui de paie cuțitul cu care-i omorîse pe „omul verde”.

Stăteam acolo cu toții, amețiți de atîtea evenimente, pe cît de teribile pe atît de inexplicabile, cînd... ca să pună capac la toate, îl văzurăm pe Frédéric Larsan revenind la castel împreună cu un funcționar de la căile ferate, după ce acum cîtva timp plecase de aici în urma unei întrevederi pe care o avusese cu judecătorul de instrucție.

Eram atunci în vestibul cu Arthur Rance, discutînd despre vinovăția sau nevinovăția lui moș Mathieu (de fapt, discutam numai eu și Arthur Rance, deoarece Rouletabille părea plecat spre cine știe ce visări îndepărtate și nu acorda nicio atenție celor discutate de noi). Judecătorul de instrucție și grefierul erau în salonașul verde, acolo unde ne introdusesse Robert Darzac cînd venisem pentru întâia oară la Glandier. Moș Jacques, care fusese chemat de judecător, tocmai intra în salonaș; domnul Robert Darzac era sus, în camera domnișoarei Stangerson, cu domnul Stangerson și cu doctorii. Frédéric Larsan intră în vestibul cu funcționarul de la căile ferate. Rouletabille și cu mine îl recunoscurăm imediat pe funcționar după bărbuța lui bălaie: „Ia te uită! funcționarul de la Epinay-sur-Orge!” exclamai eu și privii la Frédéric Larsan, care răspunse zîmbitor: „Da, da, aveți dreptate, e funcționarul de la Epinay-sur-Orge”. După care Fred ceru jandarmului care stătea de pază la ușa salonului să fie primit de judecătorul de instrucție. Moș Jacques ieși îndată

din cameră, iar Frédéric Larsan și funcționarul fură poftiți înăuntru. Se scurseră câteva minute, poate vreo zece. Rouletabille arăta foarte nerăbdător. Ușa salonului se deschise din nou; jandarmul, chemat de judecătorul de instrucție, intră în salon, ieși iarăși, urcă treptele scării și le coborî din nou. Deschise atunci ușa salonului și, fără s-o mai închidă, îi spuse judecătorului de instrucție:

— Domnule judecător, domnul Robert Darzac nu vrea să vină jos!

— Cum nu vrea?... exclamă domnul de Marquet.

— Nu! spune că n-o poate părăsi pe domnișoara Stangerson în starea în care se află...

— Bine, spuse domnul de Marquet; dacă nu vine el la noi, o să ne ducem noi la el...

Domnul de Marquet împreună cu jandarmul urcară pe scară la etaj; judecătorul de instrucție făcu semn lui Frédéric Larsan și funcționarului de la căile ferate să-l urmeze. Însoțindu-l pe Rouletabille, noi încheiam coloana de marș.

În această formație am ajuns în coridor, în fața ușii de la anticamera domnișoarei Stangerson. Domnul de Marquet bătă la ușă. Veni o cameristă. Era Sylvie, o slujnicuță mărunță de statură, al cărei păr de-un blond searbăd se răsfira dezordonat peste fața ei înlemnită de spaimă.

— Domnul Stangerson e aici? întrebă judecătorul de instrucție.

— Da, domnule.

— Spune-i că vreau să-i vorbesc.

Sylvie se duse să-l cheme pe domnul Stangerson.

Savantul veni la noi: plîngea; îți făcea milă să-l privești.

— Ce mai vreți de la mine? îl întrebă el pe judecător. N-ați putea oare, domnule, să mă lăsați puțin în pace în asemenea clipe?

— Domnule, spuse judecătorul, e absolut necesar să

stau imediat de vorbă cu domnul Robert Darzac. Nu l-ați putea determina să părăsească odaia domnișoarei Stanger-son? În caz contrar, mă voi vedea silit să intru cu forța înăuntru, cu întreg aparatul justiției.

Profesorul nu răspunse; privi la judecător, la jandarm și la toți cei ce-l însoțeau, așa cum își privește un condamnat călăii, și intră în cameră.

Imediat veni domnul Robert Darzac. Era nespus de palid și foarte abătut; însă când nenorocitul de el îl văzu în spatele lui Frédéric Larsan pe funcționarul de la căile ferate, fața i se răvăși și mai mult; privirea i se arată speriată de moarte și nu-și putu reține un geamăt înăbușit.

Remarcasem cu toții tragica schimbare la față a înduratei fizionomii. Nu ne puturăm reține o exclamație de milă. Presimțeam că în această clipă avea să se petreacă ceva definitiv, care va hotărî pieirea domnului Robert Darzac. Numai Frédéric Larsan arăta radios și se gudura ca un ciine de vânătoare care pînă la urmă izbutise să-și înșface prada.

Domnul de Marquet spuse, arătîndu-i domnului Darzac pe tînărul funcționar cu bărbuța bălaie:

— Îl recunoașteți pe acest domn?

— Îl recunosc, spuse Robert Darzac cu o voce pe care zadarnic se străduia s-o facă să nu tremure. E funcționarul de la Orléans, din gara Epinay-sur-Orge.

— Tînărul afirmă, continuă domnul de Marquet, că v-a zărit coborînd din tren la Epinay...

— Astă-noapte, termină fraza domnul Darzac, la zece și jumătate... e adevărat!...

Se făcu tăcere...

— Domnule Darzac, reluă judecătorul de instrucție, pe un ton pătruns de-o cumplită emoție... Domnule Darzac, ce făceați astă-noapte la Epinay-sur-Orge, la numai cîțiva kilo-

metri de locul unde domnișoara Stangerson avea să fie asasinată?...

Domnul Darzac tăcu mîlc. Își ținea capul sus, însă își închisese ochii, fie pentru că voia să-și ascundă durerea, fie pentru că se temea ca nu cumva să i se citească în priviri cine știe ce fărîmă din taina lui.

— Domnule Darzac, insistă domnul de Marquet... puteți să spuneți ce-ați făcut astă-noapte?

Domnul Darzac își redeschise ochii. Părea că-și recăpătase toată stăpînirea de sine.

— Nu, domnule!...

— Vă rog să mai reflectați, domnule, altminteri voi fi nevoit să vă rețin la dispoziția mea, dacă stăruieți în ciudatul dumneavoastră refuz.

— Refuz...

— Domnule Darzac! În numele legii, vă declar arestat!...

Nici n-apucase judecătorul să pronunțe aceste cuvinte, că-l văzui pe Rouletabille făcînd o mișcare bruscă în direcția domnului Darzac. Cu siguranță că voia să vorbească, însă acesta, cu un gest, îi impuse tăcerea... De altfel, jandarmul pornise să se apropie de arestatul lui... În această clipă răsună o chemare deznădăjduită:

— Robert!... Robert!...

Recunoscurem glasul domnișoarei Stangerson și, la auzul strigătului îndurerat, niciunul din noi nu-și putu reține înfiorarea. De astă dată, chiar și Larsan se făcu alb ca varul. Iar domnul Darzac, răspunzînd chemării, se și năpus-tise în odaie...

Judecătorul, jandarmul, Larsan s-au luat cu toții după el: Rouletabille și cu mine am rămas în pragul ușii. A fost o scenă zguduitoare: domnișoara Stangerson, cu fața învăluită de paloarea morții, se ridicase din patul ei în capul oaselor, în pofida celor doi medici și a tatălui său... își întinsese bra-

țele tremurînde către Robert Darzac, pe care Larsan și jandarmul puseseră mîna... Ochii i se deschiseseră mari... vedea... își dădea seama... buzele ei păreau că șoptesc un cuvînt... un cuvînt care se stinse mai înainte de-a fi fost rostit de buzele ei palide... un cuvînt pe care nimeni nu-l auzi... și se prăvăli pe spate, pierzîndu-și cunoștința... Darzac a fost scos de urgență din odaie... În așteptarea unei trăsurii pe care Larsan se dusesese s-o caute, ne-am oprit în vestibul. Eram cu toții tulburați la culme. Domnul de Marquet avea lacrimi în ochi. Rouletabille profită de acest moment de înduioșare generală ca să-i spună domnului Darzac:

— Dumneavoastră nu vreți să vă apărați?

— Nu, răspunse arestatul.

— Am să vă iau eu apărarea, domnule...

— N-ai să poți, afirmă nefericitul, cu un biet zîmbet... Ce n-am izbutit noi amîndoi, domnișoara Stangerson și cu mine, n-ai să reușești dumneata!

— Ba da, am să reușesc.

Și glasul lui Rouletabille suna ciudat de liniștit și încrezător. Spuse mai departe:

— Am să reușesc, domnule Robert Darzac, pentru *că știu mai mult decît dumneata!*

— Haida de! murmură Darzac, aproape mînios.

— Oh, fiți liniștit, n-am să știu decît atît cît va fi util pentru a vă salva!...

— *Nu trebuie știut nimic, tinere...* dacă vrei să te bucuri de recunoștința mea.

Rouletabille dădu din cap. Se apropie și mai mult de Darzac:

— Ascultați ce-am să vă spun, zise el pe șoptite... și cele spuse să vă inspire încredere! Dumneavoastră, dumneavoastră cunoașteți numai numele asasinului; domnișoara Stangerson, ea cunoaște numai jumătate din asasin, însă eu,

eu cunosc amîndouă jumătățile lui; cunosc asasinul pe de-a întregul!...

Robert Darzac deschise niște ochi care lăsau să se-nțeleagă că nu pricepea o boabă din cele spuse de Rouletabille. În răstimp sosise și trăsură mînată de Frédéric Larsan. Darzac fu urcat în trăsură împreună cu jandarmul. Larsan ramase pe capră. Îl luau pe arestat cu ei, la Corbeil.

ROULETABILLE PLEACĂ ÎN CĂLĂTORIE

Rouletabille și cu mine plecarăm împreună de la Glandier chiar în aceeași seară. Eram foarte bucuroși din această pricină: castelul Glandier n-avea ce să ne mai spună; nimic care să merite prelungirea rămânerii noastre. Îi spusei că renunșasem la dezlegarea atîtor mistere, iar Rouletabille, bătîndu-mă prietenos pe umăr, îmi destăinui că nu mai era nimic de aflat la Glandier, deoarece castelul îi dezvăluisese tot ce se putea afla. Sosirăm la Paris pe la ora opt. Cinarăm la repezeală, și apoi, obosiți, ne despărțirăm, dîndu-ne întîlnire la mine a doua zi de dimineață.

La ora stabilită, Rouletabille intra la mine în cameră. Era îmbrăcat într-un costum în carouri, din stofă englezească, purta un ulster pe braț, o șapcă pe cap și o valiză în mînă. Îmi aduse la cunoștință că pleca la drum.

— Cît timp ai să lipsești? îl întrebai eu.

— O lună sau două, spuse el, depinde...

Nu îndrăznii să-l mai întreb...

— Știi, îmi spuse el, ce cuvînt rostea ieri domnișoara Stangerson, mai înainte de a-și pierde cunoștința... privindu-l pe domnul Robert Darzac?...

— Nu, nimeni nu l-a putut auzi...

— Ba da! replică Rouletabille, eul îi spunea: „Vorbește!”

— Și domnul Darzac o să vorbească?

— Niciodată!

Aș fi dorit să mai prelungesc convorbirea noastră, dar îmi strînse bărbătește mîna și-mi ură sănătate, așa că n-am mai reușit decît să-l întreb:

— Nu ți-e teamă că în timpul absenței tale se vor comite noi atentate?...

— Nu mai mă tem de nimic în această privință, zise el din clipa în care domnul Darzac se află în închisoare.

După ce spuse aceste cuvinte ciudate, plecă. N-aveam să-l mai revăd decît la tribunal, în timpul procesului Darzac, cînd avea să se prezinte la bară, „să explice ceea ce nu se poate explica”.

ÎN CARE JOSEPH ROULETABILLE E AȘTEPTAT CU NERĂBDARE

La 15 ianuarie următor, adică la două luni și jumătate după tragicele evenimente pe care vi le-am relatat, *L'Epoque* publica, pe prima coloană din pagina întâi a ziarului, următorul articol senzațional:

„Curtea cu juri din Seine-et-Oise este convocată să judece astăzi unul din cele mai misterioase procese din analele judiciare. Niciodată un proces n-a prezentat atâtea enigme obscure, incomprehensibile, inexplicabile. Și totuși acuzarea n-a ezitat să aducă în fața Curții cu juri un om respectat, stimat, iubit de toți cei care-l cunosc, un tânăr savant, speranță a științei franceze, a cărui întreagă viață n-a fost decît muncă și cinste. Cînd Parisul a aflat de arestarea domnului Robert Darzac, un strigăt de protest unanim a răsunat de pretutindenii. Toată Sorbona, simțindu-se dezonorată de gestul nemaiauzit al judecătorului de instrucție, și-a proclamat încrederea în nevinovăția logodnicului domnișoarei Stangerson. Chiar domnul Stangerson susține sus și tare că justiția a pornit-o pe-o cale greșită și nu mai prezintă nicio îndoială pentru nimeni faptul că, dacă vic-

tima ar putea vorbi, ar veni să solicite celor doisprezece jurați din Seine-et-Oise pe omul pe care și-l dorea ca soț și pe care acuzarea vrea să-l trimită la eșafod. Trebuie să sperăm că într-o bună zi domnișoara Stangerson își va recăpăta rațiunea, care deocamdata i s-a rătăcit în înspăimântătorul mister de la Glandier. Vreți să-și piardă din nou mințile când va afla că omul pe care-l iubește a murit de mîna călăului? Această întrebare se adresează juraților cu care chiar astăzi ne propunem să stăm de vorbă.

Într-adevăr, sîntem decisi să nu-i lăsam pe cei doisprezece oameni cumsecade să comită o îngrozitoare eroare judiciară. Bineînțeles, coincidențe teribile, urme acuzatoare, o tăcere inexplicabilă din partea acuzatului, o enigmatică utilizare a timpului, absența oricărui alibi, numai ele au putut determina convingerea procuraturii, care, «după ce a căutat zadarnic adevărul în altă parte», s-a hotărît să-l găsească aici. În aparență, punctele de acuzare sînt atît de copleșitoare pentru domnul Robert Darzac încît e necesar să găsim o justificare chiar unui polițist atît de priceput, atît de inteligent și, în general, atît de norocos cum e domnul Frédéric Larsan, pentru faptul că s-a lasat orbit de ele. Pînă acum totul îl acuză pe domnul Robert Darzac în fața instrucției; astăzi îl vom apăra noi în fața juraților; și vom aduce la bară asemenea clarificări încît misterul de la Glandier să fie în întregime limpede ca ziua. «Deoarece sîntem în posesia adevărului.»

Dacă n-am spus nimic pînă acum, aceasta se datorează, fără îndoială, faptului ca o cereau chiar interesele cauzei pe care voim s-o apărăm. Cititorii noștri n-au uitat senzaționalele anchete anonime pe care le-am publicat despre «Piciorul stîng din strada Oberkampf», despre faimosul furt de la «Creditul universal» și despre afacerea «Lingourilor de aur de la Monetărie». Ele ne-au îngăduit să prevedem ade-

vărul chiar mai înainte ca admirabila ingeniozitate a unui Frédéric Larsan să-l dezvăluiască în întregime. Anchetele erau conduse de cel mai tânăr redactor al nostru, un adolescent de optsprezece ani, Joseph Rouletabille, care mâine va fi celebru. Când a izbucnit afacerea de la Glandier, tânărul nostru reporter s-a deplasat la fața locului, a forțat toate ușile și s-a instalat în castelul de unde fuseseră îndepărtați toți reprezentanții presei. A căutat să descopere adevărul, alături de Frédéric Larsan; și-a dat îngrozit seama de eroarea în care se rătăcea întreg geniul celebrului polițist; zadarnic a încercat să-l convingă să părăsească falsa pistă pe care se angajase: marele Fred n-a acceptat cu niciun preț să consimtă a primi lecții de la tânărul ziarist. Am văzut unde l-a dus pe domnul Robert Darzac această atitudine a polițistului.

Trebuie ca Franța să afle, lumea întreagă trebuie să afle că, în chiar seara arestării domnului Robert Darzac, tânărul Joseph Rouletabille pătrundea în biroul directorului nostru și-i spunea: «Plec la drum. N-aș putea să vă spun cât timp am să lipsesc; poate o lună, două, trei... poate n-am să mai revin niciodată... Vă las o scrisoare. Iat-o!... Dacă nu mă întorc pînă în ziua în care domnul Darzac va compare în fața Curții cu juri, să deschideți scrisoarea în plină ședință, după ascultarea martorilor. În această privință înțelegeți-vă cu avocatul domnului Robert Darzac. Domnul Robert Darzac e nevinovat. *În scrisoare se află numele asasinului.* Nu afirm că se află și dovezile, căci dovezile abia acum am să le caut, ci explicarea de necombătut a culpabilității lui.» Și redactorul nostru a plecat. Timp îndelungat n-am avut nicio veste de la el, însă un necunoscut s-a prezentat la directorul nostru, acum opt zile, ca să-i comunice: «Acționați conform instrucțiunilor lui Joseph Rouletabille, în caz de necesitate; în scrisoare se află adevărul». Necunoscutul n-a vrut să-și dea numele.

Astăzi, 15 ianuarie, ne aflăm în marea zi a procesului din fața Curții cu juri; Joseph Rouletabille nu s-a întors; poate că nu-l vom mai revedea niciodată. Presa își are și ea eroii ei, victime ale datoriei: datoria profesiei este prima din toate îndatoririle. Poate că la această oră a căzut la datorie! Vom ști să-l răzbunăm. Astăzi după-amiază directorul nostru va fi la tribunalul din Versailles cu scrisoarea: *Scrisoarea în care se află numele asasinului!*”

În fruntea articolului fusese paginat portretul lui Rouletabille.

Cu siguranță că parizienii care s-au dus în acea zi la Versailles pentru procesul așa-zis al „Misterului Camerei Galbene” n-au uitat îmbulzeala de necrezut a mulțimii care se îmbrîncea în gara Saint-Lazare. În trenuri nu se mai găseau locuri și a fost nevoie să se improvizeze garnituri suplimentare. Articolul din *L’Epoque* scosese toată lumea din minți, întăritase curiozitatea tuturor, ațîțase pînă la paroxism patima discuțiilor. În discuțiile dintre partizanii lui Joseph Rouletabille și susținătorii fanatici ai lui Frédéric Larsan s-a ajuns pînă la pumni, căci, lucru foarte ciudat, febra care-i cuprinsese pe acești oameni se datora în mai mică măsură faptului că un nevinovat putea fi condamnat la moarte decît interesului pe care-l acordau propriei lor explicații la „misterul Camerei Galbene”. Fiecare își avea părerile lui și le considera valabile. Toți cei care explicau crima în același fel ca Frédéric Larsan nu admiteau cu niciun preț să fie pusă la îndoială perspicacitatea acestui polițist atît de popular; și toți ceilalți, care aveau altă părere decît a lui Fré-

déric Larsan, firește că aveau pretenția să fie valabilă numai părerea lui Joseph Rouletabille, pe care încă n-o cunoșteau. Cu numărul din *L'Epoque* în mână, „Larsan-ii“ și „Rouletabille-ii“ se luară la harță, se ciondăniră pînă pe scările tribunalului din Versailles, pînă și în sala de judecată. Se organizase un serviciu de ordine special. Mulțimea fără număr, care nu avu posibilitatea să pătrundă în tribunal, însetată de știri, luînd de bune zvonurile cele mai fantastice, stătu pînă seara târziu în preajma clădirii monumentale, păzite cu destulă greutate de armată și de poliție. La un moment dat, circulă zvonul că însuși domnul Stangerson fusese arestat în plină ședință, deoarece singur recunoscuse că era asasinul fiicei lui... Era o adevărată nebunie. Ațîțarea ajunsese la culme. Și toată lumea continua să-l aștepte pe Rouletabille. Se găsiră și oameni care aveau pretenția că-l cunosc și că l-au recunoscut; și în momentul în care un tînăr înarmat cu un permis de intrare străbătu spațiul liber care separa mulțimea de clădirea tribunalului se produse o adevărată învălmășeală. Oamenii se striveau între ei. Se striga: „Rouletabille! Iată-l pe Rouletabille!” Martori, semănînd mai mult sau mai puțin nebulos cu portretul publicat în *L'Epoque*, fură și ei primiți cu urale. Sosirea directorului lui *L'Epoque* fu iarăși un semnal pentru dezlănțuirea unor manifestații. Unii aplaudară, alții porniră să fluiera. În mulțime se afla și o droaie de femei.

În sala de ședințe a tribunalului procesul se desfășura sub președinția domnului de Rocoux, un magistrat plin de toate prejudecățile oamenilor în robă, însă cu desăvîrșire cinstit. Se făcuse apelul martorilor. Eram și eu, firește, printre ei, la fel cu toți cei care, mai mult sau mai puțin în-

deaproape, veniseră în contact cu misterele de la Glandier: domnul Stangerson, îmbătrînit cu zece ani, arăta de nerecunoscut, Larsan, domnul Arthur W. Rance, cu fața lui tot atît de congestionată, moș Jacques, moș Mathieu cu cătușele la mîini între doi jandarmi, doamna Mathieu, plînsă toată, familia Bernier, cele două îngrijitoare, majordomul, toți servitorii de la castel, funcționarul de la oficiul poștal 40, funcționarul de la căile ferate din Epinay, cîțiva prieteni de-ai domnului și domnișoarei Stangerson și toți martorii care depuneau în favoarea domnului Robert Darzac. Am avut norocul să fiu ascultat printre primii martori, așa că mi s-a îngăduit să asist la aproape întreaga desfășurare a procesului.

Nu mai e nevoie să spun că lumea era literalmente strivită în sala de ședințe. Avocații ajunseseră să stea pînă și pe treptele „Curții”; și, în spatele magistraților în robe roșii, se aflau reprezentanții tuturor procuraturilor din împrejurimi. Domnul Robert Darzac își făcu apariția pe banca acuzaților, între jandarmi, atît de liniștit, puternic și chipeș încît fu în-tîmpinat mai mult de-un murmur de admirație decît de compasiune. Salută îndată, înclinîndu-se spre avocatul lui, maestrul Henri-Robert, care, asistat de primul lui secretar, maestrul André Hesse, pe atunci debutant în barou, pornise să răsfoiască dosarul.

Multă lume se aștepta ca domnul Stangerson să meargă să dea mîna cu acuzatul; dar începu apelul martorilor, după care aceștia părăsiră cu toții sala, fără ca senzaționala demonstrație să mai aibă loc. În timp ce jurații își ocupau locurile, se observă că păreau foarte interesați de un rapid schimb de cuvinte ce avea loc între maestrul Henri-Robert și directorul lui *L'Epoque*. După aceea, directorul se duse să-și ocupe locul în primele rînduri rezervate publicului. Au fost

unii care arătau nedumeriți că nu i-a urmat pe martori în sala ce le fusese atribuită.

Citirea actului de acuzare se desfășura, aproape ca întotdeauna, fără niciun incident. N-am să relatez aici îndelungatul interogatoriu la care fu supus domnul Darzac. Răspunse în felul cel mai firesc și totodată cel mai misterios. „Tot ce-i stătu în putință să dezvăluie“ păru natural, tot ce trecu sub tăcere păru să se ridice într-un chip groaznic împotriva-i, chiar pentru cei care îl „simțeau“ nevinovat. Tăcerea lui, în privința punctelor pe care le cunoaștem, se ridică împotriva sa și era vădit că această tăcere avea să-l doboare în chip inevitabil. Rezistă în fața reproșurilor adresate de președintele tribunalului și de procuror. I se spuse că tăcerea, într-o asemenea împrejurare, echivala cu moartea.

— Foarte bine, spuse el, am s-o primesc; dar sînt nevinovat!

Cu abilitatea-i miraculoasă, care-l făcuse celebru, și profitînd de incident, maestrul Henri-Robert încercă să reliefeze măreția de caracter a clientului său prin faptul însuși al tăceii lui, făcînd aluzie la îndatoririle morale pe care numai sufletele eroice sînt în stare să și le impună. Eminentul avocat nu reuși să-i convingă în întregime decît pe cunoscuții domnului Darzac, ceilalți însă rămaseră șovăitori. Avu loc o pauză de audiență după care începu ascultarea martorilor. Iar Rouletabille întîrzia, mai departe, să-și facă apariția. De fiecare dată ce se deschidea o ușă, toate privirile se îndreptau spre ea, apoi se mutau spre directorul lui *L'Epoque*, care stătea nemișcat, la locul lui. În sfîrșit, fu observat căutîndu-se în buzunar și „scoțînd din el o scrisoare”. Gestul dădu naștere unui val de rumoare.

Nu-mi stă de loc în intenție să evoc aici toate peripețiile procesului. Am reamintit de prea multe ori toate etapele enigmei pentru a le mai impune cititorilor o nouă repetare a

evenimentelor, învăluite de respectivul lor mister. Vreau să ajung cît mai repede la momentul cu adevărat dramatic al acestei zile de pomină. El se petrecu în timpul cînd maestrul Henri-Robert punea cîteva întrebări lui moș Mathieu, care, la bara martorilor, între cei doi jandarmi, se apăra de acuzația că l-ar fi asasinat pe „omul verde”. Fu convocată nevastă-sa și confruntată cu el. Izbucnind în hohote de plîns, mărturisi că fusese „prietena paznicului”, că bărbatu-său avusese cîteva bănuieli în această privință; dar afirmă din nou că el n-avea niciun amestec în asasinarea prietenului ei. Atunci maestrul Henri-Robert ceru Curții să binevoiască a-l asculta îndată, la acest punct, pe Frédéric Larsan.

— Într-o scurtă convorbire pe care am avut-o cu Frédéric Larsan, în timpul suspendării ședinței, declara avocatul, el mi-a dat de înțeles că moartea paznicului s-ar putea explica și-n altfel decît prin participarea lui moș Mathieu. Ar fi interesant să ascultăm ipoteza lui Frédéric Larsan.

Frédéric Larsan fu introdus în sală. El motivă foarte limpede:

— Nu văd de loc necesitatea, spuse el, să-l amestecăm pe moș Mathieu în toate astea. I-am spus acest lucru și domnului de Marquet, însă amenințările ucigașe ale acestui om au trezit, bineînțeles, bănuiala în gîndul domnului judecător de instrucție. După părerea mea, asasinarea domnișoarei Stangerson și asasinarea paznicului, sînt părți componente ale aceluiași caz. S-a tras asupra asasinului domnișoarei Stangerson în timpul fugii lui prin curtea de onoare; s-a crezut c-a fost nimerit, s-a crezut c-a fost ucis; în realitate, în momentul cînd dispărea după aripa din dreapta a castelului, el doar se poticnise. Acolo asasinul a dat peste paznicul care, fără îndoială, a vrut să i se opună. Asasinul mai avea în mîină cuțitul cu care o lovise pe domnișoara Stangerson; îl împlintă paznicului drept în inimă și de pe urma loviturii paz-

nicul a murit. Explicația, atît de simplă, păru cu atît mai plauzibilă cu cît fusese mai dinainte descoperită de sumedenia celor care se interesaseră de misterele de la Glandier. Se auzi un murmur de aprobare.

— Și atunci cu asasinul ce s-a întîmplat? întrebă președintele.

— Bineînțeles că s-a ascuns, domnule președinte, în vreun ungher întunecat din curtică și, după plecarea oamenilor de la castel, care luaseră cu ei cadavrul, a izbutit să fugă nestingherit.

În clipa aceasta, din rîndurile „publicului cu locuri în picioare” răsună o voce tînără. În mijlocul nedumeririi generale, se auzi:

— Sînt de aceeași părere cu Frédéric Larsan în legătură cu lovitura de cuțit în inimă. Dar nu mai sînt de părerea lui „în privința felului în care asasinul a fugit din curtică!” Toată lumea își întoarse privirile într-acolo; aprozii se repeziră, poruncind liniște. Președintele, enervat, întrebă cine îndrăznește să vorbească și ordonă evacuarea imediată a intrusului; dar se auzi din nou aceeași voce strigînd cît o ținea gura:

— Eu sînt, domnule președinte, eu sînt, Joseph Rouletabille!

ÎN CARE JOSEPH ROULETABILLE SE ÎNFĂȚIȘEAZĂ ÎN TOATĂ STRĂLUCIREA LUI

Se dezlănțui o agitație nemaipomenită. Se auziră țipete de femei cărora le venise rău. Nu mai exista niciun respect pentru „maiestatea justiției”. Avu loc o îmbulzeală dementțială. Toată lumea voia să-l vadă pe Joseph Rouletabille. Președintele amenința cu evacuarea sălii, dar nimeni nu-l auzea. În răstimp, Rouletabille sări peste balustrada care-l despărțea de publicul de pe scaune, își croi drum prin strașnice lovituri de cot și, ajungând lângă directorul lui, care îl îmbrățișa cu dragoste, îi luă scrisoarea „sa” din mîini, o vîrî în buzunar, pătrunse în lăcașul rezervat completului de judecată și reuși să ajungă astfel pînă lângă bara martorilor, îmbrîncit, îmbrîncind, cu fața zîmbitoare, radiind, ca o sferă aprinsă, luminată și mai mult de sclipirea inteligentă a ochilor lui mari și rotunzi. Era îmbrăcat în costumul englezesc cu care îl văzusem în dimineața plecării – dar în ce hal arăta, Dumnezeuule! – cu ulsterul pe braț și șapca de călătorie în mînă. Și spuse:

— Vă cer iertare, domnule președinte, transatlanticul a întârziat! Sosesc din America. Sînt Joseph Rouletabille!...

Toată lumea izbucni în rîs. Era bucuroasă de sosirea băiețandrului. Mulțimea simțea cum i se lua o imensă greutate

de pe conștiință. Respira liniștită. Există certitudinea că tînărul aducea negreșit cu sine adevărul... că are să aducă la cunoștința tuturor adevărul...

Dar președintele era mînios:

— Aha! vasăzică dumneata ești Joseph Rouletabille, reluă președintele... atunci lasă, tinere, te învăț eu pe dumneata să mai iei în derîdere justiția... Pînă cînd Curtea va delibera asupra cazului dumitale, ești reținut la dispoziția justiției... în virtutea puterilor mele discreționare.

— Dar, domnule președinte, nici eu nu doresc altceva: decît să fiu la dispoziția justiției... de aceea am și venit, ca să fiu la dispoziția justiției... Dacă sosirea mea a produs oarecare dezordine, prezint toate scuzele mele Curții... Vă rog să fiți convins, domnule președinte, că nimeni altcineva mai mult decît mine nu poartă atîta respect justiției... Dar am intrat și eu cum am putut...

Și porni să rîdă. Și toată lumea rîse laolaltă cu el.

— Luați-l de-aici! porunci președintele.

Dar maestrul Henri-Robert interveni. Începu prin a-l scuza pe tînărul reporter, îl înfățișă ca pe-un ins însuflețit de cele mai alese sentimente, dădu de înțeles președintelui că nu se putea atîta de ușor lipsi de depoziția unui martor care dormise la Glandier în tot timpul săptămînii misterioase, mai ales de un martor care avea pretenția că poate dovedi nevinovăția acuzatului și comunica numele asasinului.

— Ai să ne comunici numele asasinului? întrebă președintele, impresionat, dar oarecum sceptic.

— Doar pentru asta am venit, domnule președinte! spuse Rouletabille.

Era cît pe-aci să se aplaude din nou în sala de judecată, dar „sst“-urile energice ale aprozilor restabiliră liniștea.

— Joseph Rouletabille, spuse maestrul Henri-Robert, n-a fost citat ca martor în mod formal, dar nădăjduiesc că, în

virtutea puterilor sale discreționare, domnul președinte va binevoi să-l supună interogatoriului.

— Bine! spuse președintele, îi vom interoga. Dar mai întâi să terminăm...

Procurorul general se ridică:

— Poate ar fi mai bine, remarcă reprezentantul acuzării, ca tânărul să ne spună imediat numele celui pe care-l denunță ca fiind asasinul.

Președintele aprobă cu o rezervă ironică:

— Dacă domnul procuror general acordă vreo importanță oarecare depozității domnului Joseph Rouletabille, nu văd niciun inconvenient ca martorul să ne spună de îndată numele asasinului „său”!

Și o muscă s-ar fi putut auzi zburînd.

Rouletabille tăcea, privindu-l cu simpatie pe domnul Robert Darzac, care, pentru prima oară de la începutul debaterilor, începea să aibă o figură frământată și plină de neliniște.

— Ei bine, repetă președintele, te ascultăm, domnule Rouletabille. Așteptam numele asasinului.

Rouletabille scotoci tacticos în buzunarul vestei, scoase un ceas cât o ceapă, privi ora și spuse:

— Domnule președinte, n-am să vă pot comunica numele asasinului decît la ora șase și jumătate! *Mai avem încă patru ceasuri bune în fața noastră!*

În sală se auziră șoaapte de nedumerire și dezamăgire. Cîțiva avocați afirmară cu voce tare: „Își bate joc de noi!”

Președintele părea încîntat; maeștrii Henri-Robert și André Hesse erau stînjiți.

Președintele spuse:

— Gluma a durat prea mult. Poți să te retragi în odaia martorilor, domnule. Ești reținut la dispoziția noastră.

Rouletabille protestă:

— Vă asigur, domnule președinte, exclamă cu glasul lui strident, de trâmbiță, vă asigur că, atunci cînd am să vă comunic numele asasinului, *veți înțelege de ce nu vi-l puteam spune pînă la ora șase și jumătate!* Pe cuvîntul meu de onoare! Pe cuvîntul lui Rouletabille!... Dar, pînă atunci, aș fi în stare totuși să vă dau cîteva explicații în privința asasinării paznicului. Domnul Frédéric Larsan, care m-a văzut „lucrînd” la Glandier, v-ar putea spune cu cîtă grijă am studiat cazul, în amănunțime. Deși am avut cu totul altă părere decît a domniei-sale, pretinzînd că prin arestarea domnului Robert Darzac aresta un nevinovat, dînsul nu va pune la îndoială buna mea credință și nici importanța pe care o merită descoperirile mele, care adeseori le-au confirmat pe ale sale!

Frédéric Larsan spuse:

— Domnule președinte, ar fi interesant să-l ascultăm pe domnul Joseph Rouletabille; cu atît mai interesant cu cît nu are aceeași părere ca mine.

Un murmur de aprobare întîmpină cuvintele polițistului. Primea lupta ca un adevărat jucător. Se făgăduia o întrecere originală între două inteligențe care se înverșunează cu atîta încăpăținare asupra dezlegării aceleiași probleme pline de tragism și care ajunseseră la două rezolvări deosebite.

Deoarece președintele tăcea, Frédéric Larsan continuă:

— Astfel, sîntem amîndoi de acord în privința loviturii de cuțit ce a fost împlîntată în inima paznicului de către asasinul domnișoarei Stangerson; însă, deoarece nu mai sîntem de acord în privința fugii asasinului „din curticică”, ar fi interesant de știut cum explică domnul Rouletabille fuga asta.

— Bineînțeles că ar fi interesant! spuse prietenul meu.

Toată sala porni iarăși să rîdă. Președintele declară imediat că, dacă se vor mai produce asemenea încălcări, nu va șovăi nicio clipă să-și ducă la îndeplinire amenințarea că va evacua sala.

— Într-adevăr, termină președintele, nu văd ce poate stîrni rîsul într-un asemenea caz.

— Nici eu! spuse Rouletabille.

S-au găsit și oameni care, înaintea mea, au reușit să-și ducă batistele la gură ca să nu pufnească în rîs...

— Haide, tinere, spuse președintele, ai auzit ce-a spus domnul Frédéric Larsan. Cum a izbutit asasinul să fugă din „curticică”, după părerea dumatăle?

Rouletabille privi la doamna Mathieu, care îi zîmbi întristată.

— Deoarece doamna Mathieu, spuse el, a acceptat să ne mărturisească interesul pe care-l nutrea pentru paznic...

— Netrebnica! strigă moș Mathieu.

— Evacuați-l pe moș Mathieu! ordonă președintele.

Moș Mathieu fu scos din sală.

Rouletabille continuă:

— ...deoarece a făcut această destăinuire, pot într-adevăr să vă spun că adeseori avea convorbiri nocturne cu paznicul, la primul etaj al donjonului, în odaia care pe vremuri fusese capelă. Convorbirile au fost mai dese în ultimul timp, cînd moș Mathieu zăcea răstignit la pat de reumatismul său. O injecție cu morfină, administrată tocmai în acest scop, îi aducea lui moș Mathieu alinarea și odihna, iar nevaste-sii liniștea pentru cele cîteva ceasuri cît era nevoită să lipsească. Doamna Mathieu venea la castel noaptea, înfășurată într-un mare șal negru, care-i slujea pentru a-și ascunde cît mai mult posibil identitatea și care-o asemuia cu fantoma sumbră care în atîtea rînduri îi tulburase nopțile lui moș Jacques. Pentru a-i vesti prietenului prezența ei, doamna Mathieu adoptase miorlăitul sinistru al pisicii maicii Age-

noux, bătrîna vrăjitoare de la Sainte-Geneviève-des-Bois; paznicul cobora de îndată din donjon și venea să-i deschidă ibovnicii ușița secretă a intrării în castel. Cînd au început recentele lucrări de reparații la donjon, întîlnirile au avut loc tot în fosta odaie a paznicului, chiar în donjon, noua cameră ce-i fusese pusă la dispoziție nenorocitului slujitor aflîndu-se la capătul aripii din dreapta a castelului și nefiind despărțită de locuința majordomului și de cea a bucătăresei decît printr-un perete extrem de subțire. Doamna Mathieu tocmai pleca de la paznic, lăsîndu-l în deplină sănătate, cînd se declanșă drama din „curticică”. Doamna Mathieu și paznicul, sfîrșindu-și convorbirea, ieșiseră împreună din donjon... Am aflat aceste amănunte, domnule președinte, abia după examinarea întreprinsă asupra urmelor de pași din curtea de onoare, a doua zi dimineata... Bernier, portarul, pe care-l postasem cu pușca lui să stea de pază în spatele donjonului, și căruia *am să-i îngădui să vă explice chiar el*, n-avea cum să vadă ce se petrecea în curtea de onoare. Sosise aici abia ceva mai tîrziu, atras de împușcăturile de revolver, și atunci trase și el, la rîndul lui. Așadar, iată-l pe paznic și pe doamna Mathieu în bezna și liniștea curții de onoare. Își spun noapte bună. Doamna Mathieu se îndreaptă spre porțița cu grilaj a curții ce rămăsese deschisă, iar el se înapoiază să se culce în odăița lui din aripa din dreapta a castelului. E în apropiere de ușă cînd răsună focurile de revolver; atunci se întoarce; îngrijorat, face cale întoarsă; cînd e aproape de colțul făcut de aripa din dreapta a castelului, o umbră se napustește asupra lui și-l lovește. Moare. Cadavrul e ridicat imediat de oamenii care sînt convinși că au pus mîna pe asasin, pe cînd în realitate îl transportă doar pe asasinat. Ce face în răstimp doamna Mathieu? Luată pe neașteptate de împușcăturile auzite și de năvălitorii din curte, caută să se facă cît mai nevăzută în noapte și în curtea de onoare.

Curtea fiind uriașă, și dînsa fiind aproape de gardul cu grilaj, doamna Mathieu are toate șansele să treacă neobservată. Dar nu „trece”. Rămase în curte și asistă la transportarea cadavrului. Cu inima strînsă de-o neliniște foarte ușor de înțeles și îndemnată de-un tragic presentiment, înaintă pînă aproape de vestibulul castelului, își furișă privirea spre scara luminată de felinarul lui moș Jacqucs, unde fusese depus trupul prietenului ei; îl „văzu” și-o luă la fugă. Să fi atras ea oare atenția lui moș Jacques? Fapt e că bătrînul se luă după fantoma neagră, care în repetate rînduri îl silise să petreacă cîteva nopți albe. Chiar în noaptea aceea, dinaintea crimei, fusese trezit de miorlăitul „Lighioanei Domnului” și zărise fantoma neagră prin fereastră... Se îmbrăcase îndată, și astfel se explică de ce venise în vestibul îmbrăcat în toată regula, atunci cînd adusesem cu noi cadavrul paznicului. Deci, neîndoios că voise, în noaptea de-atunci, din curtea de onoare, să privească mai îndeaproape fantoma la față. O recunoscuse. Moș Jacques era un vechi prieten al doamnei Mathieu. Fu nevoită să-i mărturisească întîlnirile ei nocturne și să-l implore s-o scoată din încurcătură! Starea doamnei Mathieu, care-și văzuse prietenul mort, trebuie să fi fost demnă de plîns. Lui moș Jacques i se făcu milă de ea și-o însoți pe doamna Mathieu, străbătînd stejărișul, în afara parcului, pe lîngă malurile heleșteului, pînă la șoseaua ce duce la Epinay. De acolo și pînă la casa ei mai avea de mers doar cîteva metri. Moș Jacques se înapoie la castel și, dîndu-și seama de importanța judiciară pe care ar fi avut-o pentru ibovnica paznicului ignorarea prezenței ei la castel în noaptea respectivă, încercă, atît cît îi fu cu putință, să ne ascundă dramaticul episod al unei nopți în care mai puteau fi numărate atîtea alte drame! N-am mai simțit nevoia, adăugă Rouletabille, să le cer doamnei Mathieu și lui moș Jacques să-mi confirme această povestire. „Știam” prea bine că lucru-

rile se petrecuseră întocmai! Am să fac doar un apel la memoria domnului Larsan, care acum își poate da seama cum am aflat totul, întrucît mă văzuse a doua zi dimineață aplecat deasupra unei duble piste, în care puteau fi identificate, mergînd alăturat, urmele pașilor lui moș Jacques și celor ai doamnei.

Aici, Rouletabille se întoarce spre doamna Mathieu, care stătea la bară, și-o salută curtenitor.

— Urmele pașilor doamnei, explică Rouletabille, au o stranie asemănare cu urmele „pașilor eleganți” ai asasinului...

Doamna Mathieu tresări și-l străfulgeră cu o privire sălbatică pe tînărul reporter. Ce îndrăzneală să spună? Ce voia să spună cu asta?

— Doamna are un picior elegant, alungit și puțin cam mare pentru o femeie. E asemănător cu piciorul asasinului, cu excepția vîrfului mai ascuțit al încălțăminteii...

În rîndurile auditorului se manifestă o oarecare frămîntare. Printr-un gest, Rouletabille ceru să se facă liniște. Într-adevăr, s-ar fi putut spune că de astă dată el comanda menținerea ordinii în timpul ședinței de judecată.

— Mă grăbesc să afirm, spuse el, că faptul n-are nicio importanță, iar polițistul care-și construiește un întreg sistem pe temeiul asemănării unor indicii exterioare, *fără să-l învâluie într-o idee generală*, pășește de-a dreptul pe drumul unei erori judiciare! Domnul Robert Darzac are și el picioare asemănătoare cu ale asasinului și totuși nu el e asasinul!

Un nou val de frămîntare în public.

Președintele o întrebă pe doamna Mathieu:

— Într-adevăr, așa s-au petrecut atunci lucrurile, doamnă?

— Da, domnule președinte, răspunse ea. Îți vine să crezi că domnul Rouletabille era în spatele nostru.

— Deci, l-ați văzut pe asasin fugind pînă la capătul aripilor din dreapta, doamnă?

— Da, tot așa cum, cu un minut mai târziu, i-am văzut ducînd cadavrul paznicului.

— Și asasinul, ce s-a întîmplat cu el? Erați singură în curtea de onoare și, cu această ocazie, era foarte firesc să-l fi văzut... Ignora prezența dumneavoastră și i se ivise cel mai prielnic prilej să poată fugi...

— N-am văzut nimic, domnule președinte, se văită doamna Mathieu. În acele clipe era o noapte tare întunecată.

— Deci, spuse președintele, rămîne ca domnul Rouletabille să ne explice felul în care a fugit asasinul.

— Bineînțeles! replică imediat tînărul reporter, atît de sigur de sine încît nici președintele nu-și putu reține un zîmbet.

Și Rouletabille luă din nou cuvîntul:

— Era imposibil ca asasinul să poată fugi în mod normal din curticica în care pătrunsese fără ca noi să-l fi zărit! Dacă n-am fost în stare să-l vedem, în orice caz ar fi trebuit să dăm peste el! E vorba de-o biată curticică, o nimica toată, un petic de pămînt împrejmuț de șanțuri și de garduri înalte cu grilaj de fier. Asasinul ar fi fost nevoit să dea ori el peste noi, ori noi peste el! Curtea asta mică, la fel ca și „Camera Galbenă“ era cvasimaterialmente blocată de șanțuri, de garduri de fier și *de persoanele noastre!*

— Dacă individul pătrunsese totuși în această îngrăditură, atunci spune-ne cum se face că nu l-ați putut găsi?... A trecut o jumătate de oră de cînd vă tot întreb chestiunea asta!...

Rouletabille își mai scoase o dată ceapa care-i împo-

dobea buzunarul vestei; își aruncă asupra-i o privire liniștită și spuse:

— Domnule președinte, puteți să mai mă întrebați încă trei ceasuri și jumătate, n-am să vă pot răspunde în această privință decît la ora șase și jumătate!

De astă dată, valul de șoapte nu se mai arată nici dușmănos, nici dezamăgit. Începuse să se manifeste încrederea în Rouletabille. „I se acorda încredere.” Și lumea se amuza la pretenția pe care o avea de-a stabili o anumită oră președintelui, ca și cum ar fi dat întîlnire unui prieten.

Iar președintele, după ce stătuse o clipă la îndoială dacă să se supere sau nu, hotărî că era mai bine să se amuze și el, ca toată lumea, de-acest băiețandru. Rouletabille răspîndea valuri de simpatie, iar președintele era de pe acum îmbibat în toată ființa lui de efluviile ei. În definitiv, Rouletabille explicase atît de limpede rolul doamnei Mathieu în această afacere și lămurise atît de clar fiecare din mișcările ei din „noaptea de pomină” încît domnul de Rocoux se vedea nevoit să-l ia aproape în serios.

— Ei bine, domnule Rouletabille, spuse el, fie așa cum vrei dumneata! Dar să nu te mai văd pînă la ora șase și jumătate!

Rouletabille îl salută pe președinte și se îndreptă spre ușa camerei martorilor, legănîndu-și capul lui cît un bostan.

Mă căută din priviri. Dar nu mă văzu. Atunci, mă desprinses pe nesimțite din mijlocul mulțimii care mă înconjura de pretutindeni și ieșii din sala de judecată, aproape în același timp cu Rouletabille. Bunul meu prieten mă întîmpină deosebit de călduros. Era bucuros și pus pe vorbă. Îmi strîngea mîinile plin de satisfacție. Îi spusei:

— N-am să te întreb, dragul meu prieten, ce anume te-ai dus să întreprinzi în America. Fără tăgadă ai să-mi răspunzi, așa cum i-ai răspuns și președintelui, că n-ai să-mi poți spune pînă la șase și jumătate...

— Nu, dragul meu Sainclair, nu, dragul meu Sainclair! ție am să-ți destăinuiesc imediat ce-am căutat în America, deoarece îmi ești prieten; *am fost să caut numele celei de-a doua jumătăți a asasinului!*

— Vasăzică asta era, numele celei de-a doua jumătăți...

— Exact. Cînd am plecat ultima oară de la Glandier, cunoșteam cele două jumătăți ale asasinului, precum și numele uneia din ele. Ca să caut numele celeilalte jumătăți, am plecat în America...

Între timp, intrarăm în camera martorilor. Veniră cu toții în întâmpinarea lui Rouletabille, manifestîndu-și din plin încîntarea. Reporterul li se arată foarte prietenos, excep-tîndu-l pe Arthur Rance, căruia îi demonstrează o răceală fă-țișă. Deoarece Frédéric Larsan intra tocmai atunci în odaie, Rouletabille se duse spre el, îi administra una din acele strîngerii de mîna al căror dureros secret îi era numai lui cunoscut și de pe urma cărora te alegeai cu falangele zdrobite. De vreme ce-i arăta atîta simpatie, asta însemna că Rouletabille trebuia să fie mai mult decît convins că-l trăsese pe sfoară. Larsan zîmbea, sigur de sine, întrebîndu-l și el, la rîndul lui, ce căutase în America. Atunci Rouletabille, extrem de amabil, îl luă la braț și-i povesti vreo zece anecdote din timpul călătoriei lui. La un moment dat, se traseră deoparte, dorind probabil să vorbească despre probleme mai serioase. Nevrînd să par indiscret, îi lăsaî singuri. Pe de altă parte, eram foarte curios să mă întorc în sala de judecată, unde continua interogarea martorilor. Îmi reluai locul și imediat putui să-mi dau seama că publicul nu mai acorda

decît o importanță oarecare celor ce se petreceau atunci și că aștepta nerăbdător ora șase și jumătate.

Se făcu șase și jumătate. Joseph Rouletabille fu iarăși introdus în sala de judecată. Mi-ar fi imposibil să pot descrie tulburarea cu care mulțimea îl urmări din ochi pînă ajunse la bară. Toată lumea își ținea răsuflarea. Domnul Robert Darzac se ridicase de pe banca lui. Era „palid ca un mort”.

Președintele rosti cu gravitate:

— Domnule, nu-ți cer să depui jurămîntul! N-ai fost citat reglementar. Dar sper că nu-i nevoie să-ți explic toată importanța cuvintelor pe care ai să le pronunți aici...

Și adăugă amenințător:

— Toată importanța acestor cuvinte... pentru dumneata, dacă nu pentru ceilalți!...

Rouletabille, de loc emoționat, îl privea. Și rosti:

— Da, dom’le!

— Să revenim, spuse președintele. Vorbeam adineauri despre curtica folosită de asasin ca refugiu, și dumneata ne-ai promis c-ai să ne comunici, la ora șase și jumătate, cum a fugit asasinul din curte, precum și numele lui. E ora șase și treizeci și cinci, domnule Rouletabille, și încă nu știm nimic!

— Iată cum, dom’le! începu prietenul meu în mijlocul unei liniști atît de solemne cum nu-mi amintesc să mai fi „văzut” vreodată. Vă spuneam cît de îngrădită era curtica și cum asasinul n-avea nicio posibilitate să scape din peticul de curte fără să fie observat de cei care porniseră în căutarea lui. Acesta-i adevărul adevărat. *Cînd eram cu toții acolo, în pă-*

tratul format de curtică, asasinul era și el înăuntru, împreună cu noi!

— Și nu l-ați văzut!... căci așa pretinde acuzarea...

— Ba l-am văzut cu toții, domnule președinte! exclamă Rouletabille.

— Și nu l-ați arestat!...

— Din cei care eram acolo numai eu știam cine era asasinul. Și aveam nevoie ca asasinul să nu fie arestat imediat! Și-apoi, pe atunci, în afară de „rațiunea mea”, n-aveam altă dovadă! Da, numai rațiunea îmi dovedea că asasinul trebuia să fie acolo și că-l vedeam cu toții! Mi-am luat răgazul necesar să pot prezenta astăzi în fața Curții cu juri, *o dovadă de necombătut și care, îmi iau angajamentul, să dea satisfacție tuturor.*

— Dar vorbește! vorbește odată, domnule! Spune-ne numele asasinului, zise președintele...

— Îl veți găsi printre numele celor prezenți în curtică, replică Rouletabille, care, el, cel puțin, nu părea de loc grăbit...

Lumea din sală începea să-și piardă răbdarea...

— Numele! Numele! murmură mulțimea...

Rouletabille, pe un ton care ar fi meritat palme, spuse:

— Mai las puțin să-mi târăgănez depoziția, dom'le președinte, deoarece am anumite motive...

— Numele! Numele! repeta mulțimea.

— Liniște! strigă aprodul.

Președintele luă cuvântul:

— Domnule, trebuie să ne spui imediat numele!... Printre cei prezenți în curte erau: paznicul, mort. Să fie el asasinul?

— Nu, dom'le.

— Moș Jacques?

— Nu, dom'le.

— Portarul, Bernier?

— Nu, dom'le.

— Domnul Sainclair?

— Nu, dom'le...

— Domnul Arthur William Rance atunci? N-a mai rămas decît domnul Arthur Rance și dumneata! Sper că nu dumneata ești asasinul, nu?

— Nu, dom'le!

— Atunci îl acuzi pe domnul Arthur Rance?

— Nu, dom'le!

— Nu mai înțeleg!... Unde vrei să ajungi?... Nu mai era nimeni în curtea aceea mică.

— Ba da, dom'le!... *Jos în curte nu mai era nimeni, dar, sus, la fereastră, mai era cineva, aplecat deasupra noastră...*

— Frédéric Larsan! exclamă președintele.

— Frédéric Larsan! răspunse cu o voce tunătoare Rouletabille.

Și, întorcîndu-se cu fața spre publicul care și începuse să protesteze, îi strigă aceste cuvinte cu o forță de care nu l-aș fi crezut în stare:

— Asasinul e Frédéric Larsan!

Un vuiet de strigăte, în care se puteau desluși buimăceala, consternarea, indignarea, neîncrederea și, la unii, entuziasmul pentru bravul băiețandru care avu-sese atîta cutezanță încît să îndrăznească să aducă o astfel de învinuire, făcu să răsune sala. Președintele nici nu mai încercă s-o potolească; cînd se domoli de la sine, în urma „sst“-urilor energice ale celor dornici să afle cît mai curînd și cît mai multe, se auzi foarte limpede glasul lui Robert Darzac, spunînd în timp ce se prăbușea pe banca lui:

— Este imposibil! E nebun!...

Președintele:

— Domnule, îndrăznești să-l acuzi pe Frédéric Larsan! Iată rezultatul unei astfel de acuzații!... Chiar domnul Robert Darzac te ia drept nebun!... Dacă nu ești cumva nebun, atunci prezintă dovezile...

— Dovezi, dom'le! Vreți dovezi! Bine! am să vă dau o dovadă, una singură... rosti vocea pătrunzătoare a lui Rouletabille... Să fie chemat Frédéric Larsan!...

Președintele:

— Aprod, cheamă-l pe Frédéric Larsan.

Aprodul dădu fuga spre ușiță, deschise și se făcu nevăzut... Ușița rămăsese deschisă... Toate privirile stăteau ațintite asupra ei. Aprodul se ivi din nou. Înaintă pînă în mijlocul sălii de judecată și spuse:

— Domnule președinte, Frédéric Larsan nu mai e aici. A plecat pe la ora patru și de-atunci n-a mai fost văzut.

Rouletabille strigă triumfător:

— Asta-i dovada mea!

— Explicați-ne... Care dovadă? întrebă președintele.

— Dovada mea de necombătut, spuse tînărul reporter, nu vă dați seama că dovada mea de necombătut e chiar fuga lui Frédéric Larsan? Vă jur că n-are să se mai întoarcă, gata!... Nu-l veți mai revedea pe Frédéric Larsan...

Un freamăt de voci se iscă în fundul sălii.

— Dacă n-aveai de gînd să iei în derîdere justiția, atunci de ce n-ai profitat de prezența lui Frédéric Larsan alături de dumneata la bară, domnule, ca să-i arunci acuzația în față? Cel puțin, ar fi putut să-ți răspundă!...

— Ce-ar fi putut să-mi răspundă mai mult decît a răspuns acum, domnule președinte? *Nu-mi răspunde! Și nu-mi va răspunde niciodată!* Îl acuz pe Larsan ca e asasinul și atunci o ia la fugă! Găsiți că nu-i un răspuns?...

— Nu vrem să credem, nu putem crede, cu niciun preț, că Larsan, așa cum spui dumneata, „a luat-o la fugă”... De ce s-o fi luat la fugă? Doar n-avea de unde să știe că-l vei acuza?

— Ba da, domnule, știa, deoarece chiar eu îi adusesem la cunoștință acuzația, acum câteva ceasuri...

— Cum ai putut să faci așa ceva?... Fiind convins că Larsan e asasinul, îi dai posibilitatea să fugă!...

— Da, domnule președinte, întocmai așa am făcut, replică trufaș Rouletabille... Nu fac parte din rîndul oamenilor „justiției”; nu sînt un „polițist”, sînt doar un umil ziarist, și meseria mea nu constă în arestarea oamenilor! Slujesc adevărul după cum mi-e vrerea... e vrerea mea... Ocrotiți societatea dumneavoastră, ceștălalti, cum vă stă-n putere, e societatea dumneavoastră... Dar nu eu am să fiu acela care să dea un cap pe mîna călăului!... Dacă sînteți un om drept, domnule președinte – și sînteți – vă veți da seama că am dreptate!... Nu v-am spus, acum cîtva timp, „că veți înțelege de ce nu puteam să pronunț numele asasinului mai înainte de ora șase și jumătate”? Calculasem cît timp îmi trebuia să-l pot avertiza pe Frédéric Larsan, îngăduindu-i să ia trenul de la ora 4 și 17 minute pentru Paris, unde îl privește cum are să se descurce pentru a se pune la adăpost... Un ceas pentru a ajunge la Paris, o oră și un sfert pentru a șterge orice urmă a prezenței lui... Toate calculele îmi impuneau ora șase și jumătate... Nu-l veți mai regăsi niciodată pe Frédéric Larsan, declară Rouletabille, privindu-l insistent pe domnul Robert Darzac... E prea viclean... *E un individ care v-a scăpat mereu din mînă...* Dacă e mai slab decît mine, adăugă Rouletabille rîzînd din toată inima și rîzînd de unul singur, căci nimeni altcineva nu mai avea poftă de rîs... e mai tare în orice caz decît toate polițiile din lume. Omul care de patru ani încoace se strecurase în cadrele Siguranței și devenise celebru în rîndurile ei sub numele de Frédéric Larsan e mult mai

celebru sub un alt nume, pe care de altfel îl cunoașteți prea bine. Frédéric Larsan, dom'le președinte, e *Ballmeyer*!

— Ballmeyer! exclama președintele.

— Ballmeyer! spuse Robert Darzac, ridicându-se... Ballmeyer!... Deci era adevărat!

— Ah! ah! dom'le Darzac, acum nu mai spui că sînt nebun!...

Ballmeyer! Ballmeyer! Ballmeyer! în sală nu se mai auzea decît acest nume. Președintele suspendă ședința.

Desigur că vă întrebați dacă pauza ședinței fu agitată. Publicul avea ce să discute. Ballmeyer! Hotărît lucru, băiețandru era considerat „nemaipomenit”! Ballmeyer! Nu circulase oare un zvon despre moartea lui acum vreo cîteva săptămîni? Deci, Ballmeyer scăpase de la moarte, așa cum toată viața lui scăpase de jandarmi. Mai e nevoie să reamintesc aici marile fapte de arme ale lui Ballmeyer? Timp de două decenii s-a scris despre el în fruntea tuturor cronicilor judiciare și a rubricilor de fapte diverse; și, dacă vreunii din cititorii mei au putut uita afacerea „Camerei Galbene”, cu siguranță că numele lui Ballmeyer nu le-a părăsit niciodată memoria. Ballmeyer era prototipul clasic al escrocului din lumea mare: n-a existat *gentleman* mai *gentleman* decît el; n-a existat prestidigitator mai dibaci în degete decît el; n-a existat „apaș”, cum se spune astăzi, mai îndrăzneț și mai teribil decît el. Primit în cea mai bună societate, membru al celor mai închise cercuri, răpise onoarea familiilor și jefuise gologanii grangurilor cu o măiestrie niciodată întrecută. În anumite împrejurări grele nu șovăise să spintece cu cuțitul sau să izbească cu „piciorul de berbec”. De altminteri, niciodată nu stătea prea mult pe gînduri și nicio întreprindere nu

se vădea mai presus de puterile lui. Căzînd odată în mîinile justiției, evadă chiar în dimineața procesului, aruncînd praf de piper în ochii paznicilor care-l duceau la tribunal. Mai tîrziu se află că în seara zilei cînd se produsese evadarea, în timp ce copoii cei mai abili ai Siguranței alergau pe urmele lui, el asista nepăsător, fără niciun deghizament, la o „premieră“ de la Théâtre Français. Apoi părăsise Franța ca să opereze în America și, într-o bună zi, poliția din statul Ohio reuși să-l înhațe pe extraordinarul bandit; dar a doua zi evadă din nou... Ballmeyer! Ar fi nevoie de-o carte întregă ca să putem vorbi aici despre Ballmeyer. Și tocmai el devenise Frédéric Larsan!... Și tocmai acest băiețandru, Rouletabille, descoperise totul!... Și tot acest mucos, care-i știa atît de bine trecutul, trecutul lui Ballmeyer, îi îngăduia să mai dea o dată cu tifla societății, înlesnindu-i evadarea! În această ultimă privință, Rouletabille nu-mi putea decît trezi admirația, întrucît știam că țelul lui era slujirea pînă-n pînzele albe, a domnului Robert Darzac și a domnișoarei Stangerson, descotorosindu-i de bandit, *fără să-i mai îngăduie să spună o vorbă*.

Încă nu ne venisem bine în fire după senzaționala descoperire și nu sfîrșisem de a-i auzi pe cei mai grăbiți exclamînd: „Admițînd că asasinul e Frédéric Larsan, asta nu ne explică cum a reușit să iasă din «Camera Galbenă»!...” că se reluă ședința.

Rouletabille fu convocat imediat la bară și reîncepu interogatoriul său, căci era vorba mai curînd de-un interogatoriu decît de-o depoziție.

Președintele:

— Domnule, ne-ai spus adineauri că era imposibil să se

poată fugi din curticică. Sînt de acord cu dumneata. Înclin să admit chiar că, de vreme ce stătea la fereastră, aplecat deasupra dumneavoastră, Frédéric Larsan se afla încă în curte; dar ca să fie la fereastră trebuia să fi plecat din curte. Deci, înseamnă că fugise! Cum însă?

Rouletabille:

— Am spus că n-avea cum să fugă în „mod normal”... Așadar fugise în „mod anormal”! Căci, am mai afirmat acest lucru, curticica era doar „cvasiînchisă”, pe cînd „Camera Galbenă” era închisă de-a binelea. S-ar fi putut cățăra pe zid, fapt imposibil de realizat în „Camera Galbenă”, ar fi putut sări pe terasă, și de acolo, în timp ce stăteam aplecați deasupra cadavrului paznicului, să pătrundă de pe terasă în coridor prin fereastra de deasupra terasei. Larsan mai avea de făcut doar un singur pas pînă s-ajungă în camera lui, să deschidă fereastra și să vorbească cu noi. Pentru un acrobat de talia lui Ballmeyer așa ceva era doar un joc de copil. Și-acum, domnule președinte, iată și dovada pe care vi-o înfățișez.

Rouletabille scoase din buzunarul hainei un pachetel pe care-l desfăcu și din care extrase un piron.

— Priviți, domnule președinte, aveți aici un piron care se potrivește perfect în gaura și-acum existentă în „consola” din dreapta, care susține terasa. Larsan care prevăzuse totul și care se gîndise la toate posibilitățile de fugă din preajma odăii lui – lucru foarte necesar atunci cînd îți cunoști meseria – înfipsese mai dinainte pironul în „consolă”. Un picior pe borna de la colțul castelului, celălalt pe piron, o mîină pe cornișa ușii de la odaia paznicului, cealaltă pe terasă, și Frédéric Larsan se face nevăzut în văzduh... cu atît mai mult cu cît e deosebit de sprinten și cu cît în seara respectivă nici gînd să fi fost adormit de narcotic, așa cum încercase să ne facă să credem. Luasem masa de seară împreună cu el, dom-

nule președinte, și la desert ne-a jucat scena cu domnul care pică de somn, fiindcă trebuia să pară și el narcotizat; ca a doua zi să nu se mai întrebe nimeni de ce numai eu, Joseph Rouletabille, fusesem victima unui narcotic, în ciuda faptului că stătusem la aceeași masă cu Frédéric Larsan. Din moment ce amîndoi îndurasem aceeași soartă, bănuielile n-ar mai fi căzut asupra lui, ci s-ar fi abătut în alte direcții. Căci eu, domnule președinte, fusesem adormit cum se cuvine, temeinic și bine, chiar de către Larsan, și încă cum!... Dacă n-aș fi fost în această tristă situație, Larsan n-ar mai fi reușit să intre, în vecii vecilor, în camera domnișoarei Stangerson și nu s-ar mai fi întîmplat nenorocirea din acea seară!...

Se auzi un geamăt. Era domnul Darzac care nu-și mai putuse reține îndurerata tînguire...

— Vă dați seama, adăugă Rouletabille, că, stînd în camera de lîngă el, l-aș fi încurcat deosebit de mult pe Larsan în noaptea aceea, deoarece bănuia sau cel puțin putea să bănuiască „că aveam să stau de veghe toată noaptea!” Fi-rește, nicio clipă nu-i putuse trece prin cap că-l bănuiam tocmai pe el! Dar risca să-l văd în clipa cînd trebuia să iasă din odaie pentru a pătrunde în camera domnișoarei Stangerson. Ca să intre la domnișoara Stangerson a fost nevoie, în noaptea aceea, ca mai întîi s-aștepte somnul meu artificial, iar prietenul meu Sainclair să fie ocupat cu trezirea mea în odaia pe care o locuiam. După zece minute, domnișoara Stangerson pornea să strige sfișiată de ghearele morții!

— Cum ai ajuns să-l bănuiești, atunci, pe Frédéric Larsan? întrebă președintele.

— Îmi fusese indicat de „calea cea bună a rațiunii mele”, dom'le președinte; de altminteri, fusesem cu ochii pe el; însă era o ființă nemaipomenit de dibace și nu prevăzusem figura cu narcoticul. Da, da, mi-l arătase calea cea bună a rațiunii! Dar aveam nevoie de-o mărturie palpabilă: mai bine zis,

aveam nevoie „să-l văd în fața ochilor, după ce reușisem mai întâi să-l văd pe calea rațiunii!”

— Ce înțelegi prin „calea cea bună a rațiunii dumitale”?

— Ei! dom'le președinte, rațiunea are două căi: cea bună și cea înșelătoare. Nu există decît o singură cale pe care să puteți pași cu nădejde: calea cea bună! Poate fi recunoscută prin faptul că nimic n-o poate abate, orice-ați face! orice-ați zice! A doua zi după evenimentele din „coridorul miraculos”, atunci cînd mă consideram cel mai de pe urmă dintre netrebnici, neînstare să-și folosească cît de cît rațiunea, din cauza rătăcirilor pe căi greșite, cînd stăteam cocîrjat deasupra pămîntului și-mi pierdeam timpul cu niște amăgitoare indicii evidente, deodată mi-am venit în fire și-am pornit pe calea cea bună a rațiunii, ducîndu-mă în coridor. Ajuns acolo, mi-am dat seama că asasinul pe care-l urmărisem n-avusese cum să fugă, de data asta, din coridor, „nici pe cale normală și nici anormală”. Atunci mi-am desenat un cerc, pornind pe calea cea bună a rațiunii, un cerc în care am înscris problema și în jurul căruia mi-am însemnat în minte niște litere învăpăiate: „Întrucît asasinul nu poate fi în afara cercului, rezultă că e *înăuntru!*” Și-atunci cine să fie din interiorul cercului? În afară de asasin, care neapărat trebuia să fie acolo, pornind pe calea cea bună a rațiunii îl întîlnesc pe moș Jacques, domnul Stangerson, Frédéric Larsan și pe mine! Deci, laolaltă, împreună cu asasinul, cinci persoane. Însă, în clipa cînd scotocesc mai bine în interiorul cercului, sau, dacă preferați, în coridor, pentru a mă exprima „concret”, nu dau decît de patru personaje. În felul acesta era demonstrat că al cincilea n-avea cum să fugă, nu putuse evada din cerc! Deci, am în interiorul cercului un personaj dublu, care, în afară de propriul său personaj, e și personajul asasinului!... De ce nu-l observasem mai devreme? Foarte simplu, pentru că fenomenul dublării personajului nu se înfăptuise

sub ochii mei. Oare cu care din cele patru personaje, înscrise în cerc, reușise asasinul să se dubleze fără ca eu să observ? Fără îndoială, nu cu persoanele care la un moment dat păruseră a fi *dublate de asasin*. Astfel i-am văzut, în același timp pe coridor, pe domnul Stangerson și pe asasin, pe moș Jacques și pe asasin, pe mine și pe asasin. Prin urmare, asasinul n-avea cum să fie nici domnul Stangerson, nici moș Jacques, nici eu! Și-apoi, dacă eram eu asasinul, aș fi știut-o prea bine, nu-i așa, dom'le președinte?... Îl văzusem însă, oare, în același timp, pe Frédéric Larsan și pe asasin? Nu!... Nu! Existau două secunde în răstimpul cărora îl scăpasem din vedere pe asasin, deoarece ajunsese cu *două secunde* înaintea domnului Stangerson, a lui moș Jacques și a mea, la intersecția celor două coridoare, așa cum de altfel am notat în hîrtille mele. Cele două secunde îi fuseseră suficiente lui Larsan ca s-o apuce pe coridorul cotit, să-și smulgă barba falsă dintr-o singură mișcare, să facă drum întors și să dea peste noi, ca și cum l-ar fi urmărit și el pe asasin!... Ballmeyer a făcut și altele mai acătării! și vă dați prea bine seama că pentru el era doar o joacă să-și deghizeze în așa fel înfățișarea încît sa apară cînd cu o barbă roșcovană în fața domnișoarei Stangerson, cînd în fața funcționarului de la poștă cu un colan de barbă castanie asemănîndu-l întocmai cu domnul Darzac, căruia îi jurase pieirea! Da, pe calea cea bună a rațiunii mele, cele două personaje, sau, mai bine zis, cele două jumătăți de persoană, pe care nu le văzusem *în același timp*: Frédéric Larsan și necunoscutul după care fugisem... se alăturau atît de mult încît obțineam ca rezultat ființa misterioasă și formidabilă pe care-o căutam: „asasinul”. Descoperirea mă zgudui. Încercai să-mi vin în fire ocupîndu-mă puțin de urmele palpabile, de indicațiile exterioare care pînă atunci mă îndepărtaseră de adevăr și pe care, după cum era și firesc, trebuia să le „înscriu în cercul de-

senat de calea cea bună a rațiunii mele!” Mai întâi de toate, care erau principalele indicii exterioare, din noaptea aceea, care-mi alungaseră ideea unui Frédéric Larsan asasin:

1. Faptul că mai întâi îl zărisem pe necunoscut în camera domnișoarei Stangerson, pentru ca apoi, dînd fuga pînă-n odaia lui Frédéric Larsan, să-l găsesc pe detectiv cu ochii umflați de somn;

2. Scara;

3. Faptul că-l lăsasem pe Frédéric Larsan la extremitatea coridorului cotit, după ce-i spusese că plec să dau buzna în camera domnișoarei Stangerson, cu intenția să-l prind pe asasin; pentru ca apoi, cînd mă înapoiasem în camera domnișoarei Stangerson, necunoscutul să fie tot acolo.

Primul indiciu exterior nu mă stingherea cîtuși de puțin. Era foarte posibil ca, în timp ce coboram scara, după ce apucasem să-l văd pe necunoscut în camera domnișoarei Stangerson, el să-și fi terminat în răstimp ceea ce avusese de gînd să facă acolo. Atunci, profitind de răgazul în timpul căruia mă înapoiam la castel, se înapoia și el în camera lui Frédéric Larsan, se dezbrăca de haine în doi timpi și trei mișcări și mi se înfățișa, după ce bătusem la ușa lui, sub aspectul unui Frédéric Larsan somnoros nevoie mare... Al doilea indiciu: scara, nu mă stingherea nici ea. Era de la sine înțeles că, dacă asasinul ar fi fost Larsan, n-ar mai fi avut nevoie de scară pentru a pătrunde în castel, ținînd seama de faptul că Larsan dormea lîngă odaia mea: dar scara avea rolul să trezească bănuiala că asasinul venea „din exterior”, element absolut necesar în sistemul ticluit de Larsan, care știa că în noaptea aceea domnul Darzac avea să fie plecat de la castel. Iar scara, în cele din urmă, i-ar fi putut înlesni fuga lui Larsan, în orice împrejurare. Însă cel de-al treilea indiciu exterior mă dezorienta cumplit. Întrucît îl lăsasem pe Larsan la extremitatea coridorului cotit, nu izbuteam să înțeleg cum

de reușise, profitînd de răstimpul în care mă dusesem în aripa din stînga a castelului pentru a-l căuta pe domnul Stangerson și pe moș Jacques, *să se înapoieze în camera domnișoarei Stangerson!* De data aceasta era o acțiune mult prea expusă la primejdii! Risca să fie prins... Și el știa prea bine acest lucru!... Și chiar fusese cît pe-acî să fie prins... întrucît nu mai avusese răgazul să-și reia postul, după cum desigur trăsese nădejde... Trebuie să fi existat un motiv foarte temeinic de fusese nevoit să se întoarcă din nou în cameră, ivit; pe neașteptate după plecarea mea, altminteri nu mi-ar mai fi împrumutat revolverul lui, dacă n-ar fi apărut acest motiv! Iar eu, cînd îl „trimtsesem“ pe moș Jacques la capătul coridorului drept, eram întru totul convins că Larsan stătea mai departe la postul lui din extremitatea coridorului cotit. Moș Jacques, căruia de altfel nu-i dădusem niciun amănunt în această privință, nu se uitase să vadă, atunci cînd trecuse pe lîngă intersecția color două coridoare îndreptîndu-se spre postul lui, dacă Larsan se găsea și el la postul sau. Moș Jacques n-avea altceva în gînd decît executarea cît mai grabnică a dispozițiilor mele. Așadar, care să fi fost motivul, iscat pe neașteptate, ce-l îndemnase pe Larsan să se ducă a doua oară în camera? Care... Îmi trecu prin cap că nu putea fi vorba de altceva decît de cine știe ce urmă palpabilă lăsată de el acolo și care-l putea denunța! Pesemne că uitase în cameră ceva deosebit de important! Ce anume?... Izbutise oare să-l găsească?... Mi-am amintit de lumînarea așezată pe parchet și de omul care statea aplecat deasupra-i... Atunci am rugat-o pe doamna Bernier, care se îndeletnicea cu dereticatul camerei, să caute... și a găsit... o pereche de ochelari... Ochelarii aceștia, domnule președinte!

Și Rouletabille scoase din pachetul lui ochelarii despre care am mai avut cunoștință...

— Cînd am zărit ochelarii, am rămas cu gura căscată...

Nu-l văzusem niciodată pe Larsan cu ochelari... Faptul că nu-i purta însemna că nu-i erau de trebuință... Și-avea cu atât mai puțină nevoie de ei cu cât în anumite momente libertatea mișcărilor îi era deosebit de prețioasă... Ce să fie cu ochelarii?... Nu se înscriau de fel în cercul meu. Doar dacă n-or fi cumva ochelari de prezbit!... exclamai eu pe neașteptate. Nu-l văzusem niciodată pe Larsan scriind, nu-l văzusem niciodată citind! Deci, nu era „exclus” să fie prezbit! Fără îndoială, la Siguranță, trebuia să se știe că era prezbit, și „dacă era...”, de bună seamă că ochelarii lui erau cunoscuți... „Ochelarii prezbitului Larsan”, găsiți în camera domnișoarei Stangerson, după enigma din coridorul miraculos, trebuie să fi avut pentru el o importanță nemaipomenită! Numai astfel se putea explica întoarcerea lui în cameră!... Și realitatea e că Larsan-Ballmeyer e într-adevăr prezbit, iar ochelarii care, „probabil”, vor fi recunoscuți la Siguranță să fie, fără doar și poate, chiar ai lui... Acum vă dați seama, domnule, în ce constă sistemul meu, continuă Rouletabille; nu le cer indiciilor exterioare să-mi dezvăluie neapărat adevărul; le cer doar să nu se împotrivească adevărului înfățișat pe calea cea bună a rațiunii mele!... Dorind să mă conving definitiv de adevărul în privința lui Larsan, deoarece un Larsan-asasin constituia o excepție meritând a fi întemeiată pe niște certitudini, am comis o greșală, încăpăținându-mă să-l și „văd la față”. Am fost pedepsit așa cum mi se cuvenea! Cred că s-a răzbunat calea cea bună a rațiunii mele, pentru că n-am pornit temeinic, încrezător și cu nădejde pe drumul arătat de ea după evenimentele din coridorul miraculos, pierzându-mi vremea de pomană, căutând fălos alte dovezi într-o vinovăția lui Larsan decât cele oferite de ea! Și-atunci a avut loc atacul împotriva domnișoarei Stangerson...

Rouletabille se opri... își duse batista la nas... adînc emoționat.

— Dar de ce venise Larsan în cameră, ce avea de gînd să facă? întrebă președintele. De ce a încercat, de două ori la rînd, s-o asasineze pe domnișoara Stangerson?

— Pentru că era îndrăgostit de ea, dom'le președinte...

— Iată, într-adevăr, un motiv...

— Da, dom'le, un motiv decisiv. Era nebun de îndrăgostit... și din această pricină, precum și din multe altele, în stare de orice crimă.

— Domnișoara Stangerson avea cunoștință de iubirea lui?

— Da, dom'le, dar era foarte firesc să ignore că individul care-o urmărea atît de stăruitor era chiar Frédéric Larsan... altminteri Frédéric Larsan n-ar mai fi venit să se instaleze la castel și, după „desfășurarea evenimentelor“ din noaptea coridorului miraculos, n-ar mai fi intrat împreună cu noi la domnișoara Stangerson în cameră. Fapt e că remarcasem fereala lui cînd îl văzusem stînd mereu în umbră și ținîndu-și capul plecat... probabil că privirea-i căuta ochelarii pierduți... Se vede că domnișoara Stangerson fusese silită să-i îndure insistențele și atacurile înfăptuite sub un alt nume și într-o deghizare ce nouă nu ni-s cunoscute, dar care nu-i exclus ca dînzei să-i fi fost preabine știute.

— Și dumneavoastră, domnule Darzac? întrebă președintele... ați avut poate prilejul s-auziți în această privință confidențele domnișoarei Stangerson... Cum a fost posibil ca domnișoara Stangerson să nu fi vorbit nimănui despre necazurile ei?... Ar fi putut pune justiția pe urmele asasinu-

lui, iar pe dumneavoastră v-ar fi scutit, în cazul cînd sînteți nevinovat, de-o acuzație atît de dureroasă!

— Domnișoara Stangerson nu mi-a destăinuit nimic, spuse domnul Darzac.

— Vi se par posibile afirmațiile tînărului? întrebă iarăși președintele.

Stăpînindu-se din răsputeri, domnul Darzac răspunse:

— Domnișoara Stangerson nu mi-a destăinuit nimic...

— Cum îți explici dumneata faptul, reluă președintele, întorcîndu-se spre Rouletabille, că în noaptea asasinării paznicului ucigașul înapoiase documentele furate domnului Stangerson?... Cum îți explici dumneata modul în care asasinul izbutise să pătrundă în camera închisă a domnișoarei Stangerson?

— Oh! cred că-i ușor de răspuns în privința ultimei întrebări. Unui individ de calibrul lui Larsan-Ballmeyer nu-i era de loc greu să-și facă rost sau să-și meșterească singur cheile trebuincioase... În legătură cu furtul documentelor, „cred“ că Larsan nu se gîndise mai dinainte la el. Spionînd-o pretutindeni pe domnișoara Stangerson, hotărî să împiedice cu orice preț căsătoria ei cu domnul Robert Darzac, într-o bună zi i-a urmărit pe domnișoara Stangerson și pe domnul Robert Darzac în marile magazine de la Louve, reușind să pună mîna pe poșeta domnișoarei Stangerson, pe care ea o pierduse sau care îi fusese poate șterpelită. În poșetă era o cheie cu capul de aramă. N-avea de unde să cunoască valoarea cheii. I-o dezvăluie anunțul publicat de domnișoara Stangerson în ziare. Îi scrie domnișoarei Stangerson la post-restant, așa cum cerea anunțul. Fără îndoială că-i cere o întîlnire, aducîndu-i la cunoștință că posesorul poșetei și al cheii e una și aceeași persoană cu îndrăgostitul care-o urmărește cu iubirea lui, de cîtva timp încoace. Nu primește niciun răspuns. Se prezintă la oficiul poștal 40 și constată că

scrisoarea fusese ridicată. Când s-a dus la oficiu, avusese grijă să ia înfățișarea și, pe cât posibil, îmbrăcămintea domnului Darzac. Asta deoarece, fiind hotărît să facă pe dracu-n patru ca s-o aibă pe domnișoara Stangerson, ticluise din timp în așa fel lucrurile încît, *indiferent ce s-ar fi întîmplat, vinovatul să fie bănuît în persoana domnului Darzac, pe care domnișoara Stangerson îl iubea, iar el îl ura și îi dorea pieirea*. Spun: indiferent ce s-ar fi întîmplat, dar nu cred ca pe-atunci Larsan să se fi gîndit că avea să fie nevoie să recurgă la asasinat. Măsurile de prevedere au fost luate ca s-o compromită pe domnișoara Stangerson, în orice eventualitate, sub deghizarea lui Darzac. De altfel, Larsan e de aproape aceeași statură ca domnul Darzac și are piciorul de aproximativ aceeași măsură. La nevoie, îi era foarte lesne să-și comande niște pantofi, după ce-și luase din timp un tipar de pe urma lăsată de piciorul domnului Darzac și pe care apoi să-l încalțe. Pentru Larsan-Ballmeyer toate astea sînt doar niște trucuri copilărești. Prin urmare, niciun răspuns la scrisoare, nici pomeneală de întîlnire, iar prețioasa cheiță se afla mereu în buzunarul lui. Ei bine, dacă nu vine domnișoara Stangerson la el, are să se ducă el la ea! Planul fusese mai dinainte chibzuit. Se documentase temeinic în privința așezării castelului Glandier și a pavilionului. Într-o după-amiază, cînd domnul și domnișoara Stangerson porniseră la plimbare, iar moș Jacques plecase și el, se strecoară în pavilion prin fereastra din vestibul. Pentru moment e singur și are destul timp la îndemînă... cercetează cu privirea mobilele... Una din ele, foarte bizară, semănînd cu o casă de bani, posedă o broască miniaturală... Ia te uită! Ia te uită! Îi trezește interesul... Fiindcă are la el cheița de aramă... îi trece prin minte un gînd... și se înfiripă o asociație de idei. Încearcă cheița în broască: ușa se deschide... Înăuntru sînt niște documente! Înseamnă că documentele trebuie să fie nespuse de prețioase,

de vreme ce au fost zăvorâte într-o mobilă atît de ciudată... de vreme ce i se acordă o importanță deosebită cheiței destinate să descuie mobila... Aha! Aha! documentele ar putea fi oricînd folositoare... la vreun mic șantaj... nu-i exclus să-i fie de ajutor pentru atingerea țelurilor lui amoroase... La iuțelă, face un pachet din teancul de hîrtii și dă fuga să-l ascundă în toaleta din vestibul. În răstimpul dintre expediția din pavilion și noaptea asasinării paznicului, Larsan avu destul răgaz să-și dea seama de cuprinsul hîrtilor. Ce să facă cu ele? Erau mai curînd compromițătoare... În noaptea de pomină le aduse la castel... Probabil că-și făcuse cine știe ce speranțe la recunoștința domnișoarei Stangerson, căreia avea să-i restituie niște hîrtii reprezentînd douăzeci de ani de muncă îndîrjită... Orice e cu puțință într-o minte ca asta!... Mă rog, indiferent de motiv, adusese îndărăt hîrțile și *se descotorosise cu bine de ele!*

Rouletabille tuși și-mi dădui prea bine seama ce voia să însemne această tuse. În actualul stadiu al explicațiilor se simțea vădit stingherit de hotărîrea ce-o luase de-a nu dezvălui autenticul motiv al odioasei comportări a lui Larsan față de domnișoara Stangerson. Expunerea raționamentului său era destul de incompletă pentru satisfacerea mulțimii și, mai ales, a președintelui, care i-ar fi atras, fără îndoială, atenția, dacă Rouletabille, viclean ca o maimuță, n-ar fi rostit cu voce tare:

— Acum ajungem la explicarea misterului din „Camera Galbenă”!

Tăcerea din sală fu tulburată doar de zgomotul mișcării scaunelor, de cîteva îmbrînceli neînsemnate, de „sst“-urile insistente. Curiozitatea mulțimii era ațîțată la culme.

— Dar am impresia, domnule Rouletabille, spuse președintele, că în ipoteza dumitale misterul „Camerei Galbene” ne-a fost integral explicat. De altfel, chiar Frédéric Larsan ni l-a explicat, mulțumindu-se să mintă doar în privința persoanei, punîndu-l pe domnul Robert Darzac în locul lui. Era limpede ca bună ziua: ușa „Camerei Galbene” se deschisese numai în prezența profesorului Stangerson. Profesorul înlesnise apoi fuga individului ce-și făcuse apariția din camera fiicei lui, poate chiar la rugămintea domnișoarei, pentru evitarea oricărui scandal!...

— Nu, domnule președinte, protestă din răspunderi tânărul reporter. Dumneavoastră uitați că domnișoara Stangerson, rănită de moarte, nu mai era în stare să-și exprime nicio rugămintă, nu mai avea destulă vlagă să închidă iarăși ușa după ea, nici să tragă zăvorul și nici să răsucească cheia în broască... De asemenea, uitați că domnul Stangerson se jurase pe viața fiicei lui, ce se zbătea în ghearele morții, *că ușa nu se deschisese nicio clipă!*

— Totuși e singurul mod, domnule, în care lucrurile pot fi explicate! *Camera Galbenă era închisă ermetic ca o casă de bani.* Folosindu-mă de cuvintele dumitale, era imposibil ca asasinul să fi putut fugi „în mod normal sau anormal”. Cînd au reușit să răzbată în cameră, n-a mai fost găsit! Cu toate acestea, trebuie să fi fugit pe undeva!

— Era absolut inutil, dom’le președinte...

— Cum așa?

— *Nefiind în cameră, n-avea de ce să fugă!*

În sală se făcu rumoare.

— Cum, nu era acolo?

— Bineînțeles că nu! *De vreme ce nu putea fi în cameră, înseamnă că nu era acolo!* Dom’le președinte, trebuie să pășim totdeauna numai pe calea cea bună a rațiunii noastre!

— Dar urmele, toate urmele care ne indicau prezența lui în cameră? protestă președintele.

— Toate aceste indicii, dom'le președinte, toate ne erau scoase la iveală de calea înșelătoare a rațiunii!... Calea cea bună ne îndrumă însă spre altceva: din clipa în care domnișoara Stangerson se încuiase în cameră și pînă în clipa spargerii ușii, asasinul n-avusese cum să iasă din odaie; și, întrucît nu-l găsiseră înăuntru, rezultă că în răstimpul de cînd se încuiase ușa și pînă la spargerea ei *nu existase niciun asasin în cameră!*

— Dar urmele?

— Ah! dom'le președinte... Iată că iarăși aducem vorba despre indiciile evidente... indicii datorită cărora se comit atîtea erori judiciare. *Asta pentru că vă obligă să afirmați ceea ce vă poruncesc ele!* Vă repet, pentru a raționa nu-i nevoie să ne slujim de ele! Mai întîi de toate, trebuie să raționăm! Și abia după aceea să apreciem dacă indiciile evidente sînt în stare să se înscrie în cercul raționamentului dumneavoastră... Eu sînt în posesia unui cerc minuscul, dar care reprezintă un adevăr incontestabil: *nu exista niciun asasin în „Camera Galbenă”!* De ce tot timpul s-a crezut că asasinul era înăuntru? Din pricina indiciilor evidente ce-i confirmau prezența acolo! Dar dacă fusese *mai înainte* în cameră? Mai precis: „trebuie” să fi fost *mai înainte*. Rațiunea îmi dictează că trebuie să fi fost *mai înainte* în cameră! Să examinăm indiciile și ceea ce cunoaștem despre misterul „Camerei Galbene” și să vedem dacă indiciile confirmă prezența lui acolo *mai înainte... mai înainte ca domnișoara Stangerson să se fi încuiat în odaie, de față fiind tatal ei și moș Jacques!* După apariția articolului din *Matin* și după convorbirea avută cu judecătorul de instrucție, pe parcursul drumului de la Paris la Epinay-sur-Orge, încă de pe-atunci mi se păruse dovedit faptul că asasinul dispăruse, „Camera Galbenă” fiind matematic

închisă, mai înainte ca domnișoara Stangerson să fi intrat la miezul nopții în odaie. În timpul acela indiciile exterioare se arătau a fi teribil „de potrivnice rațiunii mele”. Domnișoara Stangerson nu se putuse asasina singură. Iar indiciile confirmau imposibilitatea unei sinucideri. Rezultă că asasinul venise *mai înainte!* Dar cum se făcea că domnișoara Stangerson fusese asasinată sau, mai bine zis, „părea” să fi fost asasinată *după?* Era clar că trebuia să reconstitui evenimentul din două faze, două faze distincte, la o distanță de câteva ceasuri una de alta; prima fază, când se încercase într-adevăr asasinarea domnișoarei Stangerson, încercare pe care dînsa o ascunsese; a doua fază, când, datorită unui coșmar al domnișoarei Stangerson, cei din laborator crezuseră c-aud asasinarea ei! Pe atunci nu fusesem încă în „Camera Galbenă”. Ce răni avea domnișoara Stangerson? Niște urme de sugrumare și-o formidabilă lovitură la tâmplă... Urmele sugrumării nu mă stinghereau de loc. Era posibil să fi fost înfăptuite „mai înainte”, iar domnișoara Stangerson să le fi ascuns sub un șal sau un guler, n-are importanță cum! Deoarece, din moment ce eu cream din nou evenimentul și eram nevoit să-l despic în două faze, trebuia, eram silit să ajung la concluzia că *domnișoara Stangerson ascundea toate întîmplările* din prima fază; desigur, trebuie să fi avut motivele ei, destul de temeinice, să nu-i mărturisească nimic tatălui ei și să fie nevoită, după cum era și firesc, să-i povestească judecătorului de instrucție o versiune a agresiunii asasinului din care, *netăgăduindu-i prezența*, să reiasă că agresiunea avusese loc noaptea, în timpul celei de a doua faze! Era silită să procedeze astfel. Altminteri taică-său ar fi putut-o întreba: „Ce ne ascunzi? Ce înseamnă tăcerea ta, după atentatul acesta nemaipomenit?” Prin urmare, tăinuise urmele lăsate de mîna criminalului pe gîtul ei. Însă mai exista și formidabila lovitură de la tâmplă! N-o mai înțele-

geam! Mai ales de cînd aflasem că se găsisese în cameră și arma crimei: un „picior de berbec”... Nu, putuse ascunde lovitura. Și totuși era deosebit de limpede că rănirea avusese loc în decursul primei faze, cînd era neapărată nevoie, pentru dobîndirea rănii, de prezența asasinului! La un moment dat, mă gîndisem că rana trebuie să fi fost mai puțin gravă decît se credea – dar în aceasta privință mă înșelam amarnic – și bănuiam că domnișoara Stangerson își ascunsese rana sub o pieptănătură cu părul adus pe tîmple! În ce privește urma de pe perete, lăsată de mîna rănită a asasinului în care domnișoara Stangerson trăsese cu revolverul, era evident că urma se întipărise „mai înainte”. De aici rezulta că asasinul fusese neapărat rănit în timpul primei faze. *Adică în momentul cînd se afla în cameră!* Firește că toate urmele lăsate de asasin: „piciorul de berbec”, pașii plini de negreală, bereta, batista, sîngele de pe perete, de pe ușa și de pe jos, erau din timpul primei faze... Faptul că urmele mai erau în odaie dovedea fără tăgadă că domnișoara Stangerson, dorind să nu se afle nimic despre cele întîmplate și acționind temeinic în acest sens, nu mai avusese răgazul necesar să le ascundă. Acest fapt mă îndemna să caut momentul primei faze a evenimentelor, *la o distanță de timp foarte apropiată celei de a doua faze*. Dacă după prima fază, adică după fuga asasinului – după ce ea însăși se întorsese cît mai degrabă la laborator unde taică-său avea s-o găsească lucrînd – dacă ar fi putut reintra atunci în cameră, barem pentru o clipă, ar fi izbutit să ascundă la repezeală „berbecul”, bereta și batista care zăceau pe jos. Dar nici n-a mai încercat, deoarece taică-său n-o mai lăsase singură nicio clipă măcar. Deci, după prima fază, nu mai intrase în odaie decît abia la miezul nopții. Însă era cineva care la ora zece intrase acolo: moș Jacques, ocupîndu-se de îndeletnicirile lui de fiecare seară, închizînd obloanele și aprinzînd veioza.

Probabil că domnișoara Stangerson, la biroul ei din laborator, unde se făcea că lucrează, uitase, datorită stării ei de prostrație, că moș Jacques trebuia să se ducă în odaie! Atunci are o idee: îl roagă pe moș Jacques să nu se mai obosească! Să nu mai intre în cameră. În articolul din *Matin* stă scris pe larg despre cele de mai sus. Dar moș Jacques pătrunde totuși în odaie și nu bagă nimic de seamă. Atît de întunecoasă era „Camera Galbenă”!... Domnișoara Stangerson trebuie să fi trăit atunci două minute îngrozitoare! Cu toate acestea, am bănuir că domnișoara Stangerson ignora prezența atîtor urme lăsate de asasin în odaia ei! Se vede că, după prima fază, n-avusese destul răgaz decît să-și ascundă urmele lăsate de mîna criminalului pe gîtul ei și-apoi să iasă din odaie!... Dacă ar fi știut că „piciorul de berbec”, bereta și batista zăceau pe parchet, le-ar fi strîns și pe ele cînd se întorsese în cameră la miezul nopții... Dar nu le văzuse. Se dezbrăcase la lumina îndoielnică a veiozei... și ațipise, zdrobită de atîtea emoții și de teama, de spaima ce-o îndemnase să-și întîrzie cît mai mult cu putință intrarea în odaie... Astfel eram *obligat* să ajung la cea de-a doua fază a dramei, *contînd numai pe prezența domnișoarei Stangerson în cameră, fără niciun asasin, dacă ținem seama că înăuntru nu se găsise așa ceva...* Firește că numai în felul acesta puteam înscrie în cercul raționamentului meu indiciile exterioare. Însă mai erau cîteva indicii exterioare ce se cereau explicate. Se trăsese focuri de revolver în răstimpul celei de-a doua faze. Se auziseră strigăte: „Ajutor! Asasinul! Asasinul!...” Cum mă putea ajuta calea cea bună a rațiunii mele în împrejurările mai sus arătate? În primul rînd strigătele: atît timp cît nu existase niciun asasin în cameră, *rezulta, prin forța lucrurilor, că domnișoara Stangerson avusese un coșmar!* Se auzise un zgomot nemaipomenit de mobile răsturnate. Îmi închipuii... eram nevoit să-mi închipui: domnișoara Stangerson ațipise,

obsedată de înspăimântătoarea scenă de după-amiază... începe să viseze... coșmarul reînvie imaginile sîngeroase ale scenei... îl vede iarăși pe asasin năpustindu-se asupra ei, și-atunei pornește să strige. „Asasinul! Ajutor!” Cu o mișcare spasmodică a mîinii, caută revolverul, pus, înainte de culcare, pe noptieră. Dar mîna-i izbește noptiera cu atîta putere încît o răstoarnă. Revolverul cade jos, se descarcă singur și glonțul nimerește în tavan... De la bun început mi se păruse că glonțul din tavan trebuia să fie un glonț pornit accidental... El indica posibilitatea unui accident. Se potrivea atît de bine cu ipoteza coșmarului făurită de mine încît glonțul devenise unul din motivele din pricina căruia începusem să nu mai pun la îndoială faptul că atentatul se petrecuse mai înainte. Domnișoara Stangerson, înzestrată cu o tărie de caracter rar întîlnită, îl tănuise... Coșmarul, focul de revolver... Domnișoara Stangerson se trezește într-o îngrozitoare stare de spirit; încearcă să se ridice; se prăbușește, pierzîndu-și firea, răsturnînd mobilele, aproape horcăind... „Asasinul! Ajutor! Ajutor!” și leșină... Totuși se vorbise de două focuri de revolver. Fuseseră auzite în toiul nopții, în decursul celei de-a doua faze. De altfel, și eu aveam nevoie tot de două împușcături pentru confirmarea tezei mele, care de mult nu mai era o ipoteză. Însă îmi trebuiau „cîte una” în fiecare fază, și nu amîndouă în ultima fază... O împușcătură pentru rănirea asasinului înainte și o a doua, în plin coșmar, *în decursul celeilalte faze!* Dar era o certitudine că se trăsaseră două focuri de revolver în noaptea aceea? Împușcătura se auzise în toiul vacarmului de mobile răsturnate. La unul din interogatorii, domnul Stangerson pomenește mai întîi de-o împușcătură surdă și-apoi de o alta răsunătoare! Dar dacă zgomotul împușcăturii surde fusese doar un zgomot iscat de prăbușirea noptierei cu tăblie de marmură pe podea? Era singura explicație valabilă. M-am convins de valabilitatea ei

aflînd de la portari, de la Bernier și de la nevastă-sa, că n-auziseră decît o singură împușcătură de revolver. Iar ei se aflau chiar lîngă pavilion. Așa au declarat judecătorului de instrucție. Astfel, aproape că reconstituiseam cele două faze ale dramei în clipa primei mele intrări în „Camera Galbenă”. Cu toate acestea, gravitatea rănii de la tîmplă nu izbutea să se includă în cercul trasat de raționamentul meu. Rezulta că rana nu fusese comisă de „piciorul de berbec” al asasinului, în timpul primei faze. Era o rană prea serioasă ca domnișoara Stangerson s-o fi putut ascunde și acoperi sub pieptănătura ei cu părul adus pe tîmple! Atunci rănirea să fi avut loc, „neapărat”, în decursul celei de-a doua faze, în timpul coșmarului? Acesta era răspunsul pe care mă du-sesem să-l caut în „Camera Galbenă”. Și „Camera Galbenă” mi-l dăduse imediat!

Rouletabille scoase iarăși din pachetul lui o bucățică de hîrtie albă împăturită în patru. Dintre cutele peticului alb de hîrtie extrase un obiect invizibil, pe care, ținîndu-i între degetul mare și arătător, îl înmîină președintelui:

— Un fir de păr, domnule președinte, un fir de păr blond mînjit de sînge, un fir de păr aparținînd domnișoarei Stangerson... L-am găsit lipit de unul din colțurile tăbliei de marmură a noptierei răsturnate... Colțul tăbliei de marmură era și el mînjit de sînge. O! Doar o pată roșietică, cît o nimica toată! Dar foarte importantă! Picătura de sînge uscat îmi destăinuia că domnișoara Stangerson, trezindu-se înnebunită de spaimă, se ridicase din pat și căzuse din el; fiind destul de înalt, se lovise cumplit de colțul de marmură al noptierei. O rănise la tîmplă și în același timp îi reținuse firul acesta de păr. Se vede că domnișoara Stangerson trebuie să fi avut acest fir de păr pe frunte, deși n-are obiceiul să-și poarte părul pieptănat adus pe tîmple! Medicii avizează că domnișoara Stangerson fusese lovită cu un obiect conton-

dent. Judecătorul de instrucție, găsind în cameră „piciorul de berbec”, dăduse imediat vina pe el. *Dar și colțul unei nop-tiere cu tăblie de marmură e tot un obiect contondent. Nici me-dicii și nici judecătorul de instrucție nu se gîndiseră la el. Nu l-aș fi descoperit poate nici eu, dacă nu mi-ar fi fost arătat cu degetul de calea cea buna a rațiunii, dacă n-aș fi fost îmboldit de ea să-l ghicesc.*

Cît pe-aci sala fu gata să izbucnească din nou în aplauze. Dar liniștea se restabili imediat, deoarece Rouletabille își continuă depoziția dintr-o suflare:

— Mai rămînea de aflat, în afară de numele asasinului pe care aveam să-l cunosc abia peste cîteva zile, cînd anume se petrecuse prima fază a dramei. Momentul respectiv avea să-mi fie dezvăluit de interogatoriul domnișoarei Stanger-son, în ciuda faptului că fusese ca atare ticluit încît să-l in-ducă în eroare pe judecătorul de instrucție, și de interogatoriul domnului Stangerson. Domnișoara Stan-gerson comunicase în amănunțime cum își petrecuse timpul în ziua dramei. Reușisem să stabilem cu toții că asasinul se furișase în pavilion între orele cinci și șase. Așadar, se afirma că profesorul și fiică-sa începuseră să lucreze la șase și un sfert. Deci, trebuia cercetat între orele cinci și șase și un sfert. Dar ce rost avea să ne gîndim la ora cinci? Profesorul era atunci cu fiică-sa... Drama nu se putuse desfășura decît în absența profesorului: Prin urmare, trebuia căutat numai în scurtul răstimp de mai sus. Și anume atunci cînd profesorul fusese despărțit de fiică-sa!... Ei bine, descopăr momentul propice în interogatoriul din odaia domnișoarei Stangerson, luat în prezența profesorului. În interogatoriu se indică îna-poierea profesorului și a fiicei lui în laborator către ora șase. Domnul Stangerson declară: „În acest moment fusesem acostat de paznicul meu, *care mă reținu cîteva clipe*”. Deci, avusese loc o convorbire cu paznicul. Paznicul îi relatează

domnului Stangerson despre tăierile din pădure și despre braconaj; domnișoara Stangerson plecase; apucase să ajungă în laborator, deoarece profesorul declară iarăși: „Îl părăsii pe paznic și plecai după fiică-mea care începuse de mult să lucreze!” Deci drama se desfășurase în răstimpul acestor câteva minute. Așa și trebuia să se întâmple! Parcă o văd pe domnișoara Stangerson intrînd în pavilion, ducîndu-se în odaia ei pentru a-și lăsa pălăria și dînd acolo peste banditul care-o urmărea cu insistențele lui. Banditul era de cîtva timp în pavilion. Trebuie să-și fi aranjat treburile în așa fel încît totul să se petreacă noaptea. Probabil că atunci, în împrejurările comunicate de mine judecătorului de instrucție, își descălțase și pantofii lui moș Jacques, deveniți stînjentori. Apoi, după cum v-am spus adineauri, operase furtul documentelor. După aceea se strecurase sub pat, în clipa în care moș Jacques se întorsese de la castel să spele pe jos în vestibul și în laborator. Dar așteptarea i se păru prea îndelungată... După ce moș Jacques plecase, ieșise și el de sub pat, umblase iarăși brambura prin laborator, se dusesse în vestibul, privise în grădină și-n clipa aceea o zărise venind spre pavilion pe domnișoara Stangerson, absolut singură. O putuse lesne zări, deoarece înserarea care abia începuse era atunci destul de luminoasă! N-ar fi îndrăznit niciodată s-o atace la această oră, dacă nu s-ar fi întemeiat pe convingerea că domnișoara Stangerson era singură! Întrucît o zărise numai pe ea, se vede că domnul Stangerson trebuie să fi stat de vorbă cu paznicul, care-l reținuse la cotitura potecii, *cotitura unde era pîlcul de copaci, ascunzîndu-i de vederea ticălosului*. Atunci, își chibzui imediat planul. Singur în pavilion cu domnișoara Stangerson, avea să se simtă mai la îndemînă. La noapte, cu moș Jacques dormind în pod, avea să fie mult mai dificil. *Și-atunci trebuie să fi închis fereastra din vestibul!* Astfel, iarăși se explică de ce nici domnul Stangerson și

nici paznicul n-auziseră focul de revolver. De altminteri, erau destul de departe de pavilion. Apoi se întorsese din nou în „Camera Galbenă”. Domnișoara Stangerson intră înăuntru. Ce-a urmat trebuie să se fi petrecut cu iuțeala fulgerului!... Domnișoara Stangerson, cuprinsă de spaimă, probabil că țipase... sau, mai precis, avusese intenția să strige; dar necunoscutul o înhățase de gât... Poate voia s-o sugrume, să-i curme suflarea... Dar domnișoara Stangerson apucă revolverul, bîjbîind cu mîna prin sertarul noptierei, unde-l ținea ascuns de cînd prinsese frica individului ce-o amenința mereu. Ucigașul apucase să învîrtă „piciorul de berbec” asupra capului nefericitei. O armă teribilă în mîinile lui Larsan-Bailmeyer... Însă domnișoara Stangerson trage... glonțul pornește, îl rănește pe asasin la mîna-i care scapă arma. „Piciorul de berbec” se rostogolește pe jos, mînjit de sîngele scurs din rana ucigașului... Asasinul își pierde echilibrul, caută un reazem de perete, unde-și lasă urmele degetelor însîngerate, se înfricoșează să nu urmeze un al doilea glonț și își ia tălpășița... Domnișoara Stangerson îl vede traversînd laboratorul... ascultă atentă... acum e-n vestibul... Oare ce face acolo?... Prea întîrzie, pînă se hotărăște să sară pe fereastră... În sfîrșit, iată-l sărind! Atunci domnișoara Stangerson dă fuga și-nchide fereastra!... Stă și se-ntreabă: să fi văzut taică-său ceva? să fi auzit? Acum, cînd primejdia s-a îndepărtat, gîndurile-i toate sînt îndreptate numai la tatăl ei... Înzestrată cu o energie supraomenească, are de gînd să-i ascundă totul, dacă va mai fi timp cînd domnul Stangerson se înapoiază, găsește ușa de la „Camera Galbenă” închisă, iar pe fică-sa la biroul ei din laborator *concentrată asupra lucrului!*

Rouletabille se întoarce atunci spre domnul Darzac:

— Dumneavoastră, care știți cum s-au petrecut lucrurile

în realitate, exclamă el, vă rog să ne spuneți, nu-i acesta adevărul?

— Nu știu nimic, răspunse domnul Darzac.

— Sînteți un suflet mare! spuse Rouletabille, încrucișîndu-și brațele... Însă, dacă domnișoara Stangerson ar fi în stare, vai! să-și dea seama că vă aflați pe banca acuzării, v-ar dezlega de cuvîntul dat... v-ar implora să dezvăluiți toate destăinuirile ei... și nu numai atît, ar veni chiar ea aici să vă ia apărarea!...

Domnul Darzac rămase stană de piatră, nerostind o vorbă. Privea întristat la Rouletabille.

— Mă rog, spuse acesta, de vreme ce domnișoara Stangerson nu poate veni aici, era neapărată nevoie să fiu eu de față! Dar, vă rog să mă credeți, domnule Darzac, cea mai bună cale, unica, pentru salvarea domnișoarei Stangerson și pentru a-i reda judecata, e să obțineți și achitarea dumneavoastră!

O furtună de aplauze întîmpină ultimele lui cuvinte. Președintele nici nu mai încercă măcar să potolească entuziasmul sălii. Robert Darzac fusese salvat. Era de ajuns să-i privești pe jurați pentru a fi sigur de achitare! Înfățișarea lor demonstra elocvent convingerea pe care și-o formaseră.

Atunci președintele exclamă:

— Dar, pînă la urmă, care-i misterul ce-o îndeamnă pe domnișoara Stangerson, asupra căreia se încearcă un asasinat, să-i tăinuiască tatălui ei nemaipomenita crimă?

— Domnule, spuse Rouletabille, nu știu!... Nu mă privește!...

Președintele depuse o nouă stăruință pe lîngă domnul Robert Darzac.

— Insistați în refuzul dumneavoastră, domnule, să ne relați ce anume făceați în clipa cînd „se“ atenta la viața domnișoarei Stangerson?

— Nu sînt în stare, domnule, să vă spun nimic...

Președintele îl imploră din priviri pe Rouletabille să dea o explicație.

— Sîntem îndreptățiți să credem, domnule președinte, că există o strînsă legătură între absențele domnului Robert Darzac și taina domnișoarei Stangerson... Acesta-i motivul pentru care domnul Darzac se consideră obligat să tacă!... E ușor de imaginat că Larsan, făcînd tot ce-i fusese în putință să abată bănuielile asupra domnului Darzac, îi fixase acestuia o serie de întîlniri tocmai la datele respective și într-un loc compromițător, întîlniri la care trebuia să se poarte discuții despre misterul în cauză... Domnul Darzac mai curînd se va lăsa condamnat decît să divulge, să explice ceva în privința tainei domnișoarei Stangerson. Larsan era destul de viclean și pentru „combinarea“ mîrșăviei de mai sus!...

Președintele, impresionat, dar plin de curiozitate, întrebă iarăși:

— Dar care să fie taina?

— Ah! dom'le, nu sînt în stare să vă spun! zise Rouletabille, înclinîndu-se în fața președintelui; știu doar că acum ați aflat îndeajuns pentru achitarea domnului Robert Darzac!... Numai de nu s-ar reîntoarce Larsan!... ceea ce nu-mi prea vine să cred! spuse el rîzînd în hohote, nespus de bucuros.

Mulțimea porni să rîdă laolaltă cu el.

— Mai am o întrebare, domnule, spuse președintele. Acceptînd în continuare teza dumitale, înțelegem de ce intenționase Larsan să abată bănuielile asupra domnului Robert Darzac, dar nu putem înțelege ce interes avea să le îndrepte și împotriva lui moș Jacques?...

— Dintr-o „ambiție de polițist”, dom'le! din ambiția de a-și demonstra istețimea, anulînd singur dovezile prezentate chiar de el. Juca tare! Era un truc pe care-l mai folosisese în dese rînduri pentru îndepartarea bănuielilor ce s-ar fi putut

întoarce asupra-i! Dovedea nevinovăția unuia din bănuți, pentru a-l putea acuza pe celălalt. E cazul să vă dea de gîndit, domnule președinte, cu cît timp înainte trebuie să fi „ticluit” Larsan o asemenea mașinație. Vă asigur că studiasse totul, cunoștea și oamenii, și celelalte elemente. Dacă aveți curiozitatea să știți cum își pregătise documentarea, aflați atunci că la un moment dat aranjase în așa fel lucrurile încît să devină un soi de agent de legătură între „laboratorul Siguranței” și domnul Stangerson, solicitîndu-i-se celebrului profesor diverse „experiențe”. Astfel reușise, mai înainte de crimă, să pătrundă de două ori în pavilion. Era deghizat în așa fel încît moș Jacques să nu-l mai poată recunoaște după aceea, ceea ce nu l-a împiedicat pe Larsan să găsească prilejul de a-i șterpeli lui moș Jacques o pereche de încălțări părăduite și-o beretă jerpelită. Bătrînul slujitor al domnului Stangerson le legase într-o batistă pentru a le duce probabil unuia din prietenii lui, carbunar pe șoseaua dinspre Epinay! Cînd s-a descoperit crima, moș Jacques, nevoit să-și recunoască lucrurile în sinea lui, s-a ferit să mărturisească imediat adevărul! Erau prea din cale-afara de compromițătoare; ceea ce explică tulburarea lui din perioada cînd îi vorbeam de ele. Toate erau limpezi ca buna ziua și Larsan a fost nevoit să mi le recunoască, după ce l-am strîns cu ușa. De altminteri a făcut-o cu plăcere, căci dacă e bandit – ceea ce, îndrăznesc să sper, e un lucru în afară de orice îndoială pentru toată lumea e în aceeași măsură și artist!... Această manieră de lucru a individului, maniera lui proprie... Tot așa a lucrat și în cazurile de la „Creditul Universal” și al „Lingourilor de la Monetărie”! Cazuri ce vor trebui revizuite, domnule președinte, deoarece sînt cîtiva nevinovați care-și macină zilele în temniță de cînd Larsan-Ballmeyer a intrat la Siguranță!

ÎN CARE SE DOVEDEȘTE CĂ NICIODATĂ NU TE POȚI GÂNDI LA TOATE

Emoție nemaipomenită, o furtună de șoapte, ovații! Maestrul Henri-Robert depuse concluziile, cerînd amînarea procesului la o altă dată pentru supliment de instrucție. Chiar și procurorul își însuși concluziile apărării. Procesul fu amînat. A doua zi, domnul Robert Darzac era pus în libertate provizorie, iar moș Mathieu beneficia de-o imediată „scoatere de sub urmărire”. Zadarnic l-au mai căutat pe Frédéric Larsan. Dovada nevinovăției fusese făcută. În cele din urmă, domnul Darzac se descătușă din ghearele cumplitului dezastru ce-l amenințase la un moment dat și, după vizitarea domnișoarei Stangerson, nădăjdui că într-o bună zi, prin stăruitoare îngrijiri, ea avea să-și redobîndească judecata.

În ce-l privește pe Rouletabille, băiețandrul acesta prodigios, firește că deveni „omul zilei”! La ieșirea din clădirea tribunalului de la Versailles, mulțimea îl purtă în triumf. Ziarele din lumea întreagă îi publicară isprăvile și portretul. Și el, care intervievase atîtea personalități ilustre, ajunse la rîndul lui un personaj ilustru și intervievat. Trebuie să mărturisesc că nu se umflă în pene din această pricină.

Ne-am reîntors împreună de la Versailles, după o cină

deosebit de voioasă la „Cîinele fumător”. Cînd am fost în tren, m-am năpustit asupra lui cu întrebările ce-mi stătuseră de multe ori pe limbă în timpul mesei, dar pe care le amînasem totuși fiindcă știam că lui Rouletabille nu-i place să lucreze în asemenea prilejuri.

— Prietene, spusei eu, cazul Larsan e nemaipomenit de sublim și demn într-adevăr de mintea ta cutezătoare.

Aici mă opri, poftindu-mă să vorbesc mai puțin fardosit. Afirmă că nu s-ar putea împăca niciodată cu gîndul că-i fusese dat să vadă cum o inteligență mai mult decît remarcabilă, cum era a mea, se afla pe pragul de-a se prăbuși în abisul hidos al tîmpeniei. Și asta numai din pricina admirației nesăbuite manifestate față de el.

— Am să trec imediat la subiect, spusei eu oarecum ofensat. Tot ce s-a-nîmplat nu-mi dezvăluie nimic în privința plecării tale în America. Nu știu dacă te înțelesesem prea bine, dar cînd plecaseși de la Glandier, ultima dată, ghiciseși oare adevărul în privința lui Frédéric Larsan?... Știai că asasinul era Larsan? Știai absolut totul despre modul în care încercase să ucidă?

— Bineînțeles. Dar tu, spuse el, schimbînd cursul conversației, tu nu bănuiseși nimic?

— Nimic!

— De necrezut.

— Dar bine, dragul meu, îți luaseși toate măsurile să-mi ascunzi gîndurile tale și nu văd cum le-aș fi putut ghici... Cînd sosisem cu revolverele la Glandier, „la momentul hotărît”, îl bănuiai deja pe Larsan?

— Da! Tocmai izbutisem să duc pînă la capăt raționamentul „coridorului miraculos”! Însă motivul reîntoarcerii lui Larsan în camera domnișoarei Stangerson nu-mi fusese limpezit pe atunci, prin descoperirea ochelarilor cu lentile de prezbit... Mai pe scurt, bănuiala mea era mai mult rezul-

tatul unei operații matematice. Ideea unui Larsan asasin mi se părea atât de formidabilă încît mă hotărîsem să aștept apariția „indiciilor evidente“ mai înainte de-a îndrăzni să insist în plus asupra ei. Totuși ideea mă sîcîia și adeseori aveam un fel de a-ți vorbi despre polițist care ar fi trebuit să-ți dea de bănuît. În primul rînd, faptul că nu mai stăruiam asupra „bunei lui credințe“ și nu-ți mai precizam „că se înșela“. Îți vorbeam despre sistemul lui ca despre un sistem infam. În mintea ta îți închipuiai că disprețul manifestat de mine față de sistem îl vizează pe polițistul Larsan. În realitate, însă, în mintea mea îl viza în mai mică măsură pe polițistul cît pe banditul Larsan, așa cum îl bănuiam că este!... Adu-ți aminte ce-ți spuneam cînd îți enumerăm toate dovezile acumulate împotriva domnului Darzac: „Totul pare să dea oarecare consistență ipotezei marelui Fred. De altminteri, această ipoteză, pe care-o consider falsă, are să-i ducă pe-o cale greșită“... și adăugam pe-un ton care s-ar fi cuvenit să te lase cu gura căscată: „Acum rămîne de văzut, oare într-adevăr pe Frédéric Larsan să-l ducă ipoteza asta pe un drum greșit? Asta e! Asta e! Asta e!...“ Această serie de „asta e!“ ar fi trebuit să-ți dea de gîndit, în aceste nenumărate „asta e!“ se află cuprinsă toată bănuiala mea. Și ce putea să-nsemne: într-adevăr pe Frédéric Larsan să-l ducă oare ipoteza asta pe un drum greșit?“ dacă nu bănuiala mea că drumul greșit nu-i era destinat lui Larsan, ci nouă, *ipoteza lui fiind destinată să ne abată pe un drum greșit pe noi!* În clipa aceea m-am uitat la tine și am observat că n-ai tresărit de loc. Mi-am dat seama că nu înțeleseseși... Am rămas încîntat, deoarece pînă la descoperirea ochelarilor nu puteam lua în considerație posibilitatea unui Larsan criminal decît ca pe-o ipoteză din cele mai absurde... Însă după descoperirea ochelarilor, explicîndu-mi-se astfel motivul înapoierii lui Larsan în camera domnișoarei Stangerson... adu-ți aminte de bucuria mea, de ex-

plozia mea de bucurie... o! eu mi-aduc foarte bine aminte! Alergam ca nebun prin cameră. Strigam la tine: „Am să-l duc pe marele Fred! Am să-l duc într-un chip nemaipomenit!” Atunci cuvintele acestea se refereau la bandit. Și chiar din aceeași zi, cînd nu făcusem nimic altceva, pînă la zece seara, decît să cinez cu Larsan, fără să iau nicio măsură – în ciuda sarcinii primite din partea domnului Darzac de-a supraveghea odaia domnișoarei Stangerson – *fiind liniștit, deoarece era acolo, în fața mea*, chiar din aceeași seară, dragul meu prieten, ai fi putut bănuî că numai omul dinaintea noastră era cel de care mă temeam... Mai ales cînd îți spuneam, vorbindu-ți atunci despre iminenta sosire a asasinului: „O! sînt absolut convins că Frédéric Larsan are să fie de față la noapte!...” Dar exista un fapt fundamental, dator să ne lămurească complet și imediat în privința criminalului, fapt care să ni-l denunțe pe Larsan, și pe care amîndoi, și tu și eu, l-am scăpat din vedere!... Ai uitat oare de povestea cu bastonul? Da, în afara raționamentului care ar fi trebuit să-l denunțe pe Larsan oricărui „spirit logic”, mai era și „povestea cu bastonul” care-l denunța oricărui „spirit înzestrat cu darul observației”. Eram cu totul nedumerit – află așadar – de ce în timpul desfășurării instrucției Larsan nu se folosisese de loc de baston împotriva domnului Darzac. Oare bastonul nu fusese cumpărat chiar în seara crimei de un individ ale cărui semnalmente corespundeau întocmai cu cele ale domnului Darzac? Ei bine, l-am întrebat acum cîteva ceasuri chiar pe Larsan, mai înainte de-a fi luat trenul să dispară, l-am întrebat de ce nu folosisese bastonul. Mi-a răspuns că nicio dată nu-i trecuse așa ceva prin minte. Nu plănuise nimic împotriva domnului Darzac, prin folosirea bastonului. Ci noi îl pusesem într-o mare încurcătură în seara de la cabaretul din Epinay, *cînd îi dovedisem că ne mințea!* Mai ții minte ce spunea, că primise bastonul la Londra; ori numele firmei

atesta proveniența lui pariziană! De ce, în loc să ne fi gândit atunci: „Fred minte; era la Londra; deci nu putea să primească la Londra un baston din Paris!”; de ce nu ne-am zis: „Fred minte. Nu era la Londra, deoarece cumpăraseră un baston la Paris!” Fred prins cu minciuna, Fred la Paris în momentul crimei! Iată un punct de plecare pentru temeiul unei bănuieli! Și cum se face – după ancheta ta la Casette, atunci când ne aduci la cunoștință cumpărarea bastonului de către un individ îmbrăcat întocmai ca domnul Darzac, noi fiind convinși, datorită cuvîntului de onoare dat chiar de domnul Darzac, de imposibilitatea ca el să fi fost persoana ce cumpăraseră bastonul, fiind convinși, datorită întîmplării de la oficiul poștal 40, *de existența unui individ la Paris care-și însușește înfățișarea domnului Darzac*, fiind curioși să știm cine-i insul care, deghizat în Darzac, se prezintă în seara crimei la Casette să cumpere un baston, pentru ca mai apoi să-l regăsim în mîinile lui Fred – cum se face – cum? cum? că nicio clipă nu ne-a trecut prin cap să ne întrebăm: „Dar... dar... dar... dacă necunoscutul deghizat în Darzac, cumpărînd bastonul pe care-l are acum în mînă Fred... dacă ar fi... dacă ar fi... chiar Fred în persoană?...” Bineînțeles, calitatea lui de agent al Siguranței nu răspundea de loc unei asemenea ipoteze; dar cînd constatasem înverșunarea cu care Fred acumula dovadă peste dovadă împotriva lui Darzac, furia cu care-l urmărea pe nenorocit, minciuna lui Fred ar fi trebuit să ne izbească, mai ales că era o minciună sfruntată și foarte importantă, făcîndu-l să intre, la Paris, în posesia unui baston *pe care, în niciun caz, n-ar fi putut să-l primească la Londra*. Chiar dacă l-ar fi dobîndit la Paris, minciuna cu Londra rămînea în picioare. În timp ce toată lumea, chiar și superiorii lui, îl credeau plecat la Londra, el era la Paris și își cumpăra un baston! Dar cum se face, însă, că nu se folosisese nicio clipă de el în timpul instrucției, așa cum s-ar fi convenit să procedeze

cu un baston *găsit în preajma domnului Darzac*? Foarte simplu! Atît de simplu încît nici nu ne putuse trece prin cap... Larsan cumpărase bastonul după ce domnișoara Stangerson îl rănise superficial la mîna cu glonțul tras din revolver. Îl cumpărase *numai cu scopul de-a avea o acoperire, un punct de sprijin, care să-l oblige să țină în permanență mîna strînsă, să nu fie nevoit să-și desfacă mîna și să-și descopere rana din palmă*. Acum ai înțeles?... Iată ce mi-a destăinuit Larsan. Îmi reamintesc că-ți mai spuseseam în repetate rînduri cît de bizar mi se părea faptul că „nu-și lua niciodată mîna de pe baston”. La masă, cînd cinasem împreună cu el, nu abandona bastonul decît atunci cînd avea nevoie de cuțit! pe care, de altfel, nu-l mai lăsa după aceea din mîna dreaptă. Toate amănuntele de mai sus îmi reapărură în minte abia cînd mi se preciză ca lumea ideea mea despre Larsan, adică prea tîrziu pentru a-mi mai fi de vreun folos. De aceea, în seara cînd Larsan simulase somnul în prezența noastră, mă aplecasem deasupra lui și, cu multă fereală și dibăcie, fără ca el să-și dea seama, reușisem să-i văd mîna. Pe podul palmei mai avea doar un peticuț de leucoplast, acoperind cît mai rămăsese din rana lui superficială. Mi-a trecut prin gînd c-atunci ar fi putut pretinde că rana-i fusese provocată de orice altceva, în afară de un glonț de revolver. Totuși, la ora aceea era pentru mine un nou indiciu exterior care se înscrisa de minune în cercul raționamentului meu. După cum mi-a spus acum cîtva timp Larsan, glonțul abia îi atinsese în treacăt podul palmei, provocîndu-i însă o hemoragie destul de puternică. Dacă am fi fost dăruîți cu mai multă perspicacitate, atunci cînd ne mințise Larsan, și am fi reprezentat pentru el... niște martori mai primejdioși... fără îndoială c-ar fi scos la iveală, pentru îndepărtarea bănuielilor, *povestea pe care o imaginasem noi în locul lui*, istoria cu descoperirea bastonului în preajma lui Darzac. Dar, după aceea, evenimen-

tele se precipitară în asemenea măsură încît am pierdut din vedere bastonul! Totuși, îl stingherisem îndeajuns de mult, fără știrea noastră, pe Larsan-Ballmeyer!

— Dar, îl întrerupsei eu, dacă n-avea niciun gînd rău împotriva lui Darzac atunci cînd cumpărase bastonul, de ce îi împrumutase înfățișarea? pardesiul de culoare bej? pălăria melon? etc.

— Pentru că abia sosisse de la locul crimei și își reluase, imediat după comiterea crimei, deghizarea Darzac, care-l însoțise permanent în acțiunile lui criminale, pentru a-și atinge scopurile bine cunoscute de tine! Dar cred că-ți dai seama, mîna rănită începuse să-l agaseze. Atunci, trecînd prin Avenue de l'Opera, îi venise ideea să cumpere bastonul, idee pe care o și pusese imediat în aplicare!... Era ora opt! Un individ cu înfățișarea lui Darzac cumpără un baston. Baston pe care-l găsesc apoi în mîna lui Larsan!... și tocmai eu, eu care bănuisem că drama avusese loc la ora aceea, că abia fusese înfăptuită, care eram aproape convins de nevinovația lui Darzac, tocmai eu să nu-l bănuiesc pe Larsan!... Există și asemenea momente în care...

— Există și asemenea momente, începui eu să spun, în care și cele mai complexe inteligențe...

Rouletabille îmi stăvili torentul vorbelor... și întrucît pornisem să-l mai întreb ceva, îmi dădui seama că nu mă mai asculta... Rouletabille adormise. Ajunși la Paris, trebui să trec prin toate chinurile iadului ca să-l pot trezi din somn.

TAINA DOMNIȘOAREI STANGERSON

În zilele următoare mi se ivi prilejul să-l întreb iarăși ce anume căutase în America. Nu-mi dădu câtuși de puțin un răspuns mai limpede decît răspunsul din trenul de Versailles și schimbă vorba spre alte aspecte ale cazului.

Într-o bună zi, binevoi să-mi răspundă:

— Dar înțelege odată, simțeam nevoia să cunosc adevărata personalitate a lui Larsan!

— Evident, spusei eu, dar de ce trebuia să te duci tocmai în America s-o cauți?...

Trăgînd din pipă, îmi întoarse spatele. Era vădit, mă apropiasem de „taina domnișoarei Stangerson”. Bănuind că misterul ce-i unea atît de odios pe Larsan și domnișoara Stangerson, mister căruia el, Rouletabille, nu-i dădea de rost în perioada existenței „franceze” a domnișoarei Stangerson, bănuind, după cum vă spun, că taina „trebuia să-și aibă izvorul în epoca ei «americană»”, luase hotărîrea de-a se urca pe vapor! În America avea să afle cine era în realitate Larsan, avea să adune materialele trebuincioase pentru a-i astupa gura... Și plecase la Philadepihia!

Si acum care era misterul? Misterul ce le „dictase să tacă”, domnişoarei Stangerson şi domnului Robert Darzac? La capătul atîtor ani, după publicarea anumitor articole calomnioase în presa de scandal, acum cînd domnul Stangerson a aflat şi a iertat totul, se poate dezvălui întreg adevărul. De altminteri, nu sînt multe de spus, şi asta va pune lucrurile la punct, întrucît s-au găsit cîteva spirite mişele în stare să arunce vina asupra domnişoarei Stangerson, care, în decursul acestei sinistre afaceri, fusese doar o victimă nevinovată, „de la începutul începuturilor”.

Începutul începuturilor îşi avea obîrşia într-o perioadă îndepărtată, cînd tînără copilă locuia, cu tatăl ei, la Philadelphia. La o serată din casa unui prieten de-al tatălui ei avusese prilejul să facă cunoştinţa unui compatriot, un francez. Prin purtările, inteligenţa, felul blajin de-a fi şi dragostea lui, acesta izbuti s-o seducă. Îi mersese vestea că-i om bogat. Ceru celebrului profesor mîna domnişoarei Stangerson. Savantul îşi culese însă informaţiile necesare despre domnul Jean Roussel şi îşi dădu seama, de la bun început, că avea de-a face cu un aventurier. Or, domnul Jean Roussel, cred ca-ţi ghicit, nu era altcineva decît una din nenumăratele întru-chipări ale faimosului Ballmeyer, pus sub urmărire în Franţa şi refugiat în America. Domnul Stangerson însă nu ştia nimic despre această situaţie, iar fiică-sa cu atît mai puţin. Domnişoara Stangerson avea să afle adevărul abia mai tîrziu. În nişte împrejurări cumplite. Profesorul îi refuzase domnului Jean Roussel nu numai mîna fiicei sale, dar îi interzisese şi accesul în casa lui. Tînără Mathilde, simţindu-şi inima îmbobocind la căldura dragostei şi negăsind pe lumea asta ceva mai bun şi mai frumos decît Jean al său, văzu născîndu-se în ea revolta. Nu se feri să-şi ascundă nemulţumirea faţă de tatăl ei, care-o trimise însă să-şi ogoiască dorul

pe malurile fluviului Ohio, la o mătușă bătrână ce locuia la Cincinnati. Jean se luă după Mathilde. În pofida adîncului respect purtat tatălui ei, domnișoara Stangerson hotărî să se sustragă supravegheii bătrînei mătuși și să fugă cu Jean Roussel, amîndoi foarte decîși să profite de facilitățile acordate de legislația americană și să se căsătorească în cel mai scurt răstimp. Așa se și întîmplă. Prin urmare, fugiră la Louisville, în apropiere. Acolo, într-o bună dimineată, se auziră bătăi în ușă. Era poliția, care-și exprima dorința de a-l aresta pe domnul Jean Roussel, ceea ce și săvîrși, în ciuda protestelor și strigătelor fetei profesorului Stangerson. Cu aceeași ocazie, poliția îi aduse la cunoștință Mathildei că „bărbatul ei” nu era altcineva decît preafaimosul Ballmeyer!...

Disperată, după o încercare de sinucidere ratată, Mathilde se înapoie la mătușă-sa, la Cincinnati. Aceasta fu cît pe-acî să moară de bucuria revederii. Opt zile la rînd nu făcuse altceva decît s-o caute pretutindeni pe Mathilde. Nu avusese încă îndrăzneala să-l anunțe pe tatăl fetei. Mathilde își imploră mătușa să jure că taică-său n-avea să afle nicio-dată nimic! Evident că și biata mătușă fu de aceeași părere, întrucît se considera vinovată de prea multă ușurință într-o împrejurare atît de gravă. După o lună de, zile, domnișoara Mathilde Stangerson se înapoie lîngă taică-său plină de căință, cu inima stinsă la chemările dragostei, dorind numai un singur lucru: să nu-i mai fie dat s-audă vorbindu-se vreodată de soțul ei, teribilul Ballmeyer. Atît își mai dorea – să izbutească a-și ierta sieși greșeala și să se înalțe în fața propriei conștiințe printr-o viață închinată unei munci neostoite și unui nesfîrșit devotament tatălui ei.

Și-a respectat legămîntul. Și totuși în clipa în care-și îngăduise fericirea supremă de-a se uni cu un prieten de nădejde, după ce mărturisise totul domnului Robert Darzac și-

I credea pe Ballmeyer dispărut, deoarece umblase zvonul morții lui, după ce ispășise atâți amar de ani, în clipa aceea soarta îl trezea pe Jean Roussel din morți și-l scotea la iveală pe a ei Ballmeyer din tinerețea ei nefericită! El îi aducea la cunoștință că nu va îngădui niciodată căsătoria ei cu domnul Robert Darzac și că o „iubea la fel de mult”, ceea ce, vai! era adevărat.

Domnișoara Stangerson nu șovăi nicio clipă să destăinuie totul domnului Robert Darzac. Îi arată scrisoarea în care Jean Roussel-Frédéric Larsan-Ballmeyer îi reamintea de primele clipe ale căsătoriei lor din micuța și fermecătoarea căsuță parohială pe care o închiriaseră la Louisville: „...casa parohială nu și-a pierdut nimic din farmecul ei și nici grădina din splendoare”. Mișelul susținea că e bogat și își exprima dorința „să se înapoieze împreună cu ea” la casa parohială. Domnișoara Stangerson îi declarase domnului Darzac că, dacă taică-său avea să capete vreo bănuială despre dezonoarea ei, „își va pune capăt vieții!” Domnul Darzac jurase că-l va obliga pe american să tacă, fie înspăimântându-l, fie prin forță, chiar de-ar fi silit să comită și-o crimă! Dar domnul Darzac nu era în stare de așa ceva. Și-ar fi dat sfârșitul, dacă n-ar fi intervenit Rouletabille, băiețandrul acesta micuț și brav.

În ce-o privește pe domnișoara Stangerson, ce-ați fi vrut să facă în prezența unui asemenea monstru? Când se ivi pentru prima oară în fața ei, după amenințările prealabile care-o puseseră în gardă, încercă să-l ucidă în „Camera Galbenă”. Spre nenorocul ei, nu izbuti. De atunci, devenise victimă sigură a invizibilei ființe „care putea s-o șantajeze pînă la moarte, care stătea în casa ei fără ca ea știe, care-i cerea întîlniri „în numele dragostei lor”. Prima dată îi „respinsese” întîlnirea „solicitată în cuprinsul scrisorii de la oficiul poștal 40”. Și avusese loc drama din „Camera Galbenă”. A doua

oară, prevenită printr-o altă scrisoare a lui, sosită prin poștă și care îi fusese, bineînțeles, înmînată în odaia unde-și petrecea convalescența, „evitase întîlnirea”, zavorîndu-se în budoar cu îngrijitoarele. În scrisoare mizerabilul o prevenea că, întrucît ea nu se putea deranja „avînd în vedere starea sănătății, avea să vină el în camera ei, în noaptea cutare, la ora cutare... și somă să ia toate măsurile pentru evitarea unui scandal... Mathilde Stangerson, știind că se putea aștepta la orice din partea îndrăzelii lui Ballmeyer, „îi lăsase camera la dispoziție...” Atunci avusese loc episodul din „coridorul miraculos”... A treia oară, întîlnirea „fusese pregătită” chiar de ea. Fusese silită să procedeze astfel din pricina lui Larsan, care, mai înainte de-a fi plecat din odaia goală a domnișoarei Stangerson, atunci în noaptea „coridorului miraculos”, îi scrisese, dacă ne amintim bine o nouă epistolă, chiar în camera ei, pe care o lăsase pe biroul victimei; în rîndurile scrisorii îi cerea o întîlnire „efectivă” căreia îi fixase data și ora, „făgăduindu-i să-i aducă documentele profesorului Stangerson și amenințînd-o, în cazul unei noi eschivări, că le va da foc”. Nicio clipă nu stătuse la îndoială că mizerabilul ar fi în posesia prețioaselor documente; în felul acesta reînnoia, fără putință de tăgada, o celebră tîlhărie. De mult bănuise că mizerabilul furase, chiar cu mîna lui și cu „complicitatea ei inconștientă”, pe vremuri, la Philadelphia, faimoasele documente din sertarele lui taică-său!... Și îl cunoștea prea bine pentru a fi în stare să-și imagineze că, dacă nu se va pleca înaintea voinței lui, atîtea lucrări, atîtea eforturi și atîtea speranțe științifice aveau să fie peste puțin timp doar scrum!... Luă hotărîrea să-l mai vadă o dată la față pe omul care-i fusese soț... să încerce să-l înduplece... Ce s-a întîmplat e ușor de închipuit... rugămințile Mathildei, brutalitatea lui Larsan... El îi impune să renunțe la Darzac... Ea își destăinuie dragostea... Atunci el o lovește... „cu gîndul

ascuns de a-l trimite pe celălalt la eșafod!” E de-o perfidie nemaivăzută, iar masca Larsan aplicată pe figura lui trebuie să-l salveze... cel puțin așa crede el... pe cînd celălalt... celălalt nu va putea răspunde, nici de astă dată, ce-a făcut în acest răstimp... În sensul acesta, măsurile de prevedere ale lui Ballmeyer fuseseră chibzuite cu tîlc... iar ideea ce-i trecuse prin cap era una din cele mai simple, după cum bănuise de altfel tînrul Rouletabille...

Larsan îl șantaja pe Darzac în același fel în care-o șantajase pe Mathilde... cu aceleași arme, cu același mister... într-o serie de scrisori, insistente ca niște ordine, îi declară că-i gata să ducă tratative, să cedeze toate scrisorile de dragoste din trecut și mai ales „să dispară...” în cazul cînd pentru asta i se va achita prețul cerut... Darzac fu silit să se ducă la întîlnirile stabilite de Larsan, altminteri era amenințat cu divulgarea secretului, chiar a doua zi, tot așa cum Mathilde fusese nevoită să îndure întîlnirile dictate de mizerabil... Și chiar la ora cînd Ballmeyer acționează ca un criminal împotriva lui Mathilde, Robert coboară din tren la Epinay, unde un complice al lui Larsan, o ființă bizară, „o creatură de pe altă lume”, pe care într-o bună zi vom izbuti s-o regăsim, îl reține cu forța și-l „face să-și piardă timpul, așteptînd împlinirea coincidențelor care vor trebui să-l ducă la pieirea capului, întrucît acuzatul de mîine nu se va putea decide la divulgarea motivelor reale ale acestora...”

Numai că Ballmeyer își făcuse socotelile fără să țină seamă de Joseph Rouletabille al nostru!

Nu mai are rost ca la ora aceasta, cînd „misterul Camerei Galbene” a fost de mult explicat, să-l urmărim pas cu pas pe Rouletabille în America. Îl cunoaștem prea

bine pe tânărul nostru reporter, știm ce puternice mijloace de informație, adăpostite în cele două proeminente ale frunții lui, îi stătuseră la dispoziție „pentru reconstituirea din bucăți a aventurii domnișoarei Stangerson cu Jean Roussel”. La Philadelphia se informase imediat în privința lui Arthur William Rance. Aflase de actul lui de devotament, dar și de prețul pe care avusese pretenția să-l ceară ca plata. Zvonurile despre căsătoria lui cu domnișoara Stangerson circulasera mai de mult prin saloanele din Philadelphia... Limbuția tânărului savant, urmărirea insistentă cu care-o obosise fără răgaz pe domnișoara Stangerson chiar și în Europa, viața destrăbălată trăită sub pretextul „înecării amarului”, toate acestea nu reușiseră să stîrnească simpatia lui Rouletabilie pentru Arthur Rance. Astfel se explică răceala cu care-l întâmpinase în camera martorilor, la tribunal. De altminteri, își dăduse de mult seama că Rance n-avea ce cauta în ițele afacerii Larsan-Stangerson. Și atunci descoperise formidabila aventura de dragoste Roussel-domnișoara Stangerson. Cine să fi fost oare acest Jean Roussel? Plecă de la Philadelphia la Cincinnati, reconstituind călătoria întreprinsă de Mathilde. La Cincinnati dăduse peste bătrîna mătușă și izbutise s-o determine să vorbească. Istoria arestării lui Ballmeyer fu ca o străfulgerare care-i scoase totul la lumină. La Louisville avu posibilitatea să viziteze „casa parohială” – o locuință modestă și încîntătoare în vechi stil colonial – și care într-adevăr „nu-și pierduse nimic din farmecul ei”. Apoi, părăsind pista Mathilde Stangerson, pornise pe urmele pistei Ballmeyer, din temniță în temniță, din ocnă în ocnă, din crimă în crimă; încît, pînă la urmă, cînd se îmbarca iarăși pentru Europa de pe cheiurile din New York, Rouletabilie era în posesia informației că, de pe aceleași cheiuri, cu cinci ani în urmă, Ballmeyer se îmbarcase și el, purtînd în buzunare actele unui oarecare Larsan, comer-

ciant onorabil din New Orleans, pe care avusese grijă să-l trimită pe lumea cealaltă...

Și acum cunoașteți oare în întregime taina domnișoarei Stangerson? Nu, încă nu. *Domnișoara Stangerson avusese de la soțul ei, Jean Roussel, un copil, un băiețel.* Copilul se născuse în casa bătrânei mătuși, care ticluise atât de bine lucrurile încât nimeni să nu afle vreodată de-acest lucru în America. Ce s-a întâmplat cu băiatul? E altă poveste, pe care poate c-am să v-o istorisesc într-o bună zi.

La vreo două luni după aceste întâmplări, l-am întâlnit pe Rouletabille șezând îngândurat pe-o bancă din sălile tribunalului.

— Ei, dragul meu prieten, îi spusei eu, la ce te gîndești? Pari tare întristat. Ce-ți mai fac prietenii?

— În afară de tine, îmi zise el, mai am oare vreun prieten?

— Dar nădărduiesc că domnul Darzac...

— Fără îndoială...

— Și domnișoara Stangerson... Ce mai face domnișoara Stangerson?...

— Se simte mult mai bine... mult mai bine... mult mai bine...

— Atunci nu trebuie să fii trist...

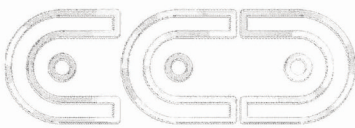
— Sînt mîhnit, îmi spuse el, pentru că nicio clipă nu-mi iese din gînd *parfumul doamnei în negru*...

— *Parfumul doamnei în negru!* Mereu te aud vorbindu-mi de el! Ai să-mi explici vreodată de ce te urmărește cu-atîta stăruință?

— Poate, într-o bună zi... poate, odată... rosti Rouletabille.

Și oftă din adânc.

S FÎRȘIT

Scanare și prelucrare digitală

de
Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen

2024

